



Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

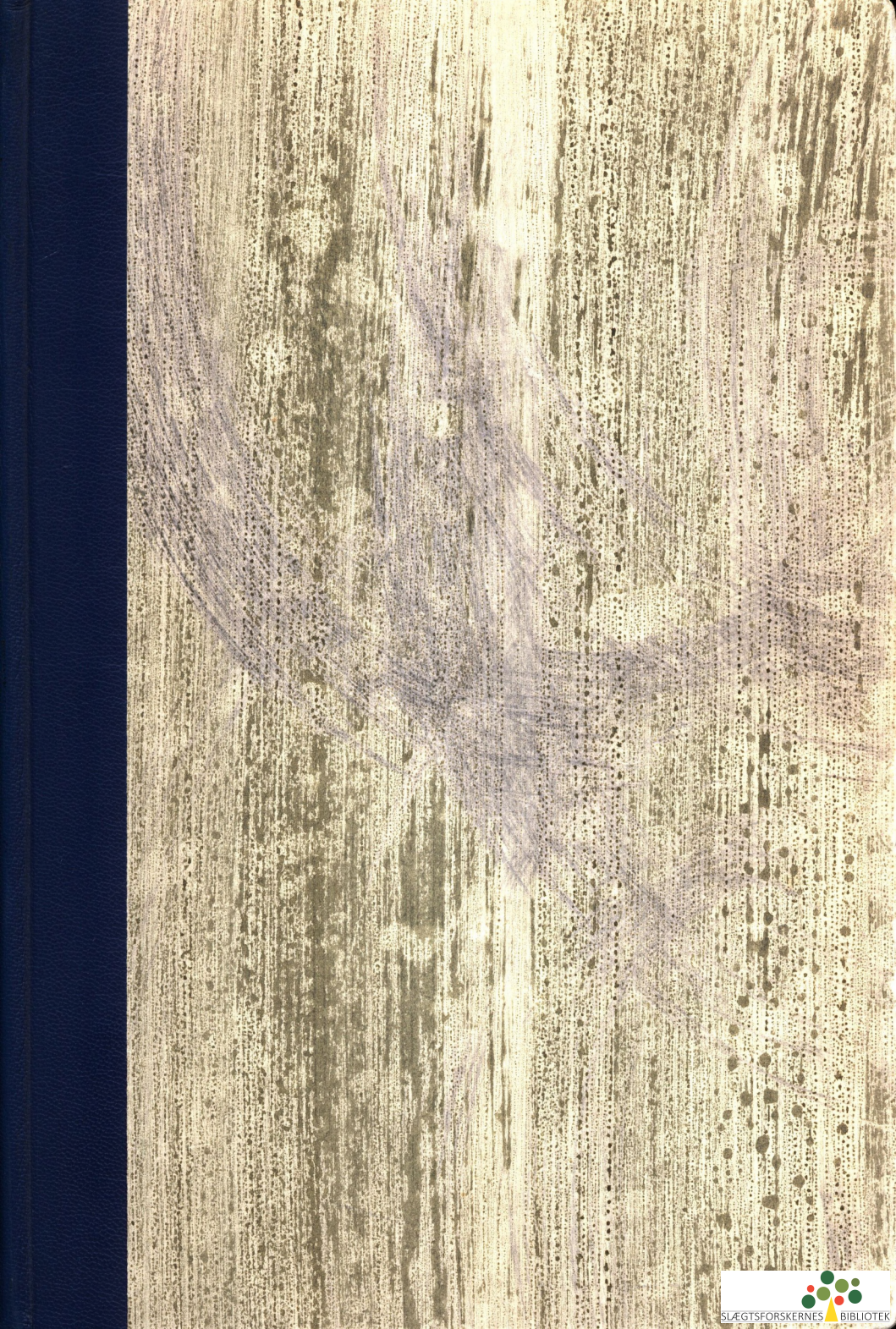
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

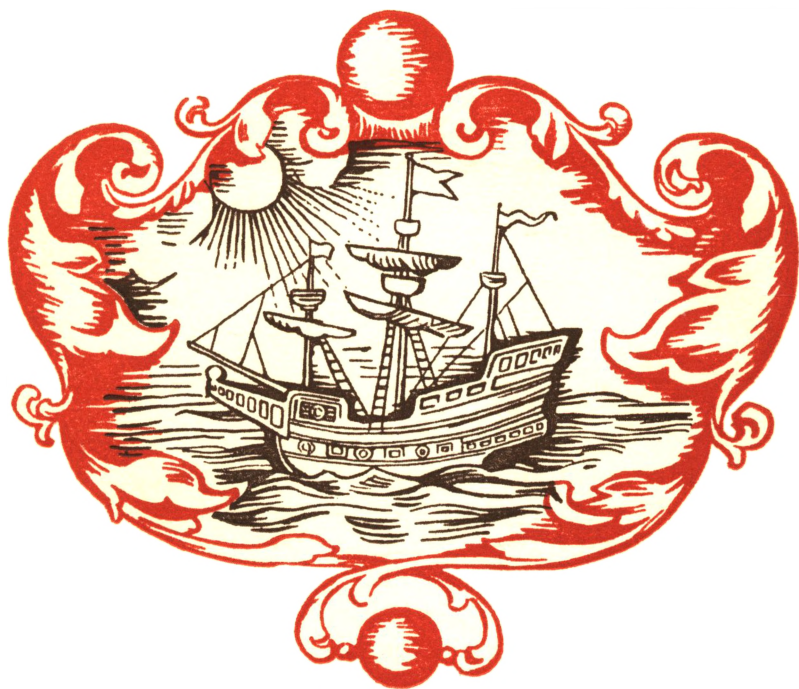
Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>



AALBORG BYS HISTORIE



FØRSTE
DEL

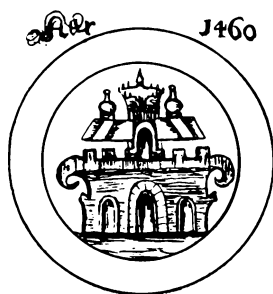
AALBORG BYS HISTORIE

AALBORG BYS HISTORIE

VED

P. C. KNUDSEN

I. DEL



I KOMMISSION HOS BOGHANDLER VIGGO MADSEN - AALBORG

P. HANSENS EFTFLG'S BOGTRYKKERI

MCMXXXI

*J*nitiativet til nærværende Arbejde er udgaaet fra Borgmester M. Jørgensen, Aalborg.

Under en Samtale med Borgmesteren udtalte denne omtrent som følger: Vi savner i høj Grad en Beskrivelse af vor gamle By. Hertil bemærkede undertegnede, at det var der mange, der havde sagt før Borgmesteren, men endnu var der ingen, der havde talt om, hvor Pengene skulde komme fra. — Samtalen resulterede i, at Borgmesteren udbad sig en Plan for en saadan Byhistorie.

Planen blev indsendt og først behandlet i Kasse- og Regnskabsudvalget, som den Gang bestod af Borgmesteren, Lærer C. J. Hvidegaard, R. a. Dbr., Overretssagfører Jacob Hasselbalch, R. a. Dbr., Maskinarbejder M. Andersen og Cigarmager M. C. Willumsen. Og derefter blev Planen vedtaget af det samlede Byraad. — For den mig derigennem udviste Tillid samt for den vedtagne økonomiske Støtte til Udgivelsen bringer jeg herved Byraadet min bedste Tak.

Bybeskrivelsen er planlagt til 3 Bind, hvert Bind paa 150 à 200 Sider (i stort Format). Det er en Selvfølge, at Værket vil blive rigt illustreret.

AALBORG, i Januar 1931.

P. C. KNUDSEN.

FORORD.

Gierne vilde jeg ønske at kunne have leveret en *fuldstændig* Beskrivelse over Aalborg Bye, men, om endog nogen ville paatage sig dette Arbeide, blev samme dog, formedelst dets Besværlighed og Vidtløftighed, seent fuldført — saaledes skriver Redaktør og Bogtrykker *Peder Friis Wandall* i Forordet til sin „Aalborgsk Lommebog“ for 1804. Denne „Lommebog“ er i Virkeligheden en udmærket Beskrivelse af Aalborg By og spænder over 163 Sider (lille Format). — Redaktør Wandalls Ord kan jeg gøre til mine. Thi en „fuldstændig“ Beskrivelse af Aalborg By vilde kræve meget omfattende Studier gennem et langt Aaremaal, og da der er opbevaret uhyre Mængder af Stof (Arkivalier) baade paa Landsarkivet i Viborg og paa Rigsarkivet, vilde en Gennemgang af samme lægge Beslag paa en Mands Arbeidskraft gennem en lang Aarrække. Altsaa: Man vente sig ikke en *detailleret* Beskrivelse af Aalborg By gennem Tiderne, men nærmest en *fragmentarisk*. Dog er selvsagt de vigtigste Arkivalier gennemgaaet og udnyttet. Tingbøgerne, der jo nærmest beskæftiger sig med Livets Skyggesider, er kun anvendt i ringe Maalestok. Thi ærlig talt: Kan det mon interessere ret mange at svælge i Retssager? Jeg tror det ikke. Derimod vil *Næringslivet* komme til at indtage en fremtrædende Plads i Byens Historie.

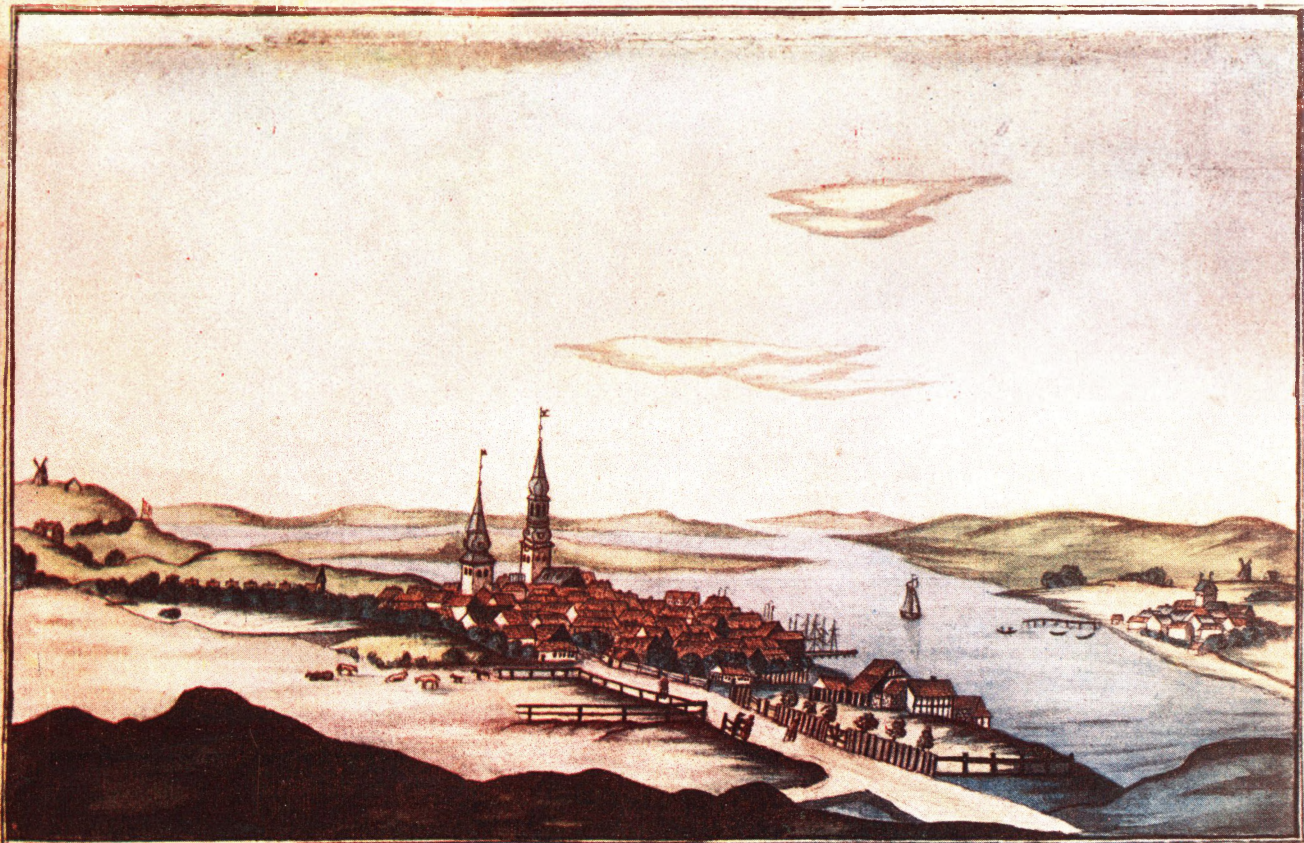
Det er en meget alsidig Opgave at skrive en Bys Historie. Af den Grund har jeg taget Medarbejdere paa vore Arkiver — snart til mindre og snart til større Opgaver.

I den Anledning bringer jeg herved en særlig Tak til Underarkivar Cand. mag. A. Køcher (Landsarkivet i Viborg), som har paataget sig at skrive om Byens Styrelse gennem Tiderne.

For gode Raad og Vejledning takker jeg kgl. Fuldmægtig Chr. Petresch Christensen, Personalet paa Landsarkivet i Viborg, Musæumsinspektør C. Neergaard, R. & Dm., som har bistaaet mig med arkæologiske Oplysninger, Bankdirektør Chr. Jørgensen og pens. Lærer Ludvig N. Hedelund, R. a. Dbg.

P. C. KNUDSEN.





C. H. Wandal. del.

Hans Majestet Kongen **ÅLBORG** allmøndeligst tveget af C. H. Wandal.

H. A. Braach. 2. Kiste. -

AF BYENS HISTORIE
FØR AARET 1600

FRA STENALDER TIL VIKINGETID

„De higer og søger i gamle Bøger,
i oplukte Høje med spejdende Øje“

(Oehlschläger.)

Hvad gemmer ikke Jorden i sit Skød! Er den ikke som et herligt Skatkammer? Snart skænker den os et Guldhorn med mystiske Tegn, snart et Sølvkar med figurlige Fremstillinger, en Vogn eller en Baad fra en eftergroet Mose. Eller en Kæmpehøj giver os en Gave i Form af smukke Stenredskaber, ornamenterede Lerkar, Ravperler eller herlige Broncegenstande. Hvor store og værdifulde Samlinger har ikke Jorden ydet os fra de tre Kulturperioder: Sten-, Bronze- og Jernalderen, i Skikkelse af Vaaben, Husgeraad, Arbejdsredskaber og Smykker, fremdeles i Skikkelse af Knogler af Dyr, tamme og vilde, der har udgjort Datidens Fødeemner, og i Skikkelse af Korn som Vidnesbyrd om Agerbrug.

Alt dette og meget andet fortæller os om fjerne Tidens Kultur, om Haandværkets høje Standpunkt, om Menneskeslægtens Levevis, Tro og Viden, om Klædedragt og Husbygning. Jorden er saaledes den bedste og paalideligste Kilde, naar vi skal have fyldige og sikre Oplysninger om vore Forfædres Liv og Virken gennem forhistorisk Tid.

Uendelig lange Tider, før Aalborg grundlagdes, har der paa det Areal, som Byens Gader og Huse nu spænder over, og paa nærmest omgivende Terræn rørt sig Oldtidsliv. Fra den allerældste Stenalder, da Urokse og Elsdyr strejfede om, og da Fyrren var det fremherskende Skovtræ, foreligger her ingen Efterladenskaber, derimod fra en noget senere Del af Stenalderen. I 1851 indsendte Zoologen Professor Japetus Steenstrup til Oldnordisk Musæum nogle Sager, der var fundne i Sommeren dette Aar ved Undersøgelse af forskellige Køkkenmøddinger i det nordlige Jylland. Heriblandt var et Par Flint-



flækker og nogle Skaller af Østers, Hjertemusling og Strandsnegl, fundne i en Køkkenmødding beliggende paa en Bakkeskraaning ca. 200 Skridt fra Gaarden Rørdal ved Aalborg.

Det betydeligste Stenalder-Køkkenmøddingfund fra Aalborgegnen er dog det, som blev fremdraget i Aaret 1895 paa Signalbakken Øst for Aalborg ved Nationalmusæets Undersøgelse, efter at den i Aalborgegnen velkendte, arkæologisk interesserede Frk. Zangenberg Aaret i Forvejen havde foretaget en mindre Gravning. — Toppen af Signalbakken ligger ca. 53 m over dagligt Vande, og Køkkenmøddingen var aflejret øverst oppe paa Bakkens sydvestlige Side, begyndende omtrent $5\frac{1}{2}$ m lavere end Toppen. Ved Nationalmusæets Undersøgelse blev der foretaget tre større Gravninger, foruden nogle Prøvegravninger for at bestemme Dyngens Udstrækning. Heraf fremgik det, at denne Køkkenmødding, modsat de fleste andre, ikke dannede eet stort, sammenhængende Lag og af nogenlunde samme Tykkelse, men at den bestod af flere selvstændige Afdelinger. Af disse var en ca. 12 m i Udstrækning og af uregelmæssig Form, de andre betydeligt mindre, kun ca. 2 m i Tværmaal. Kulturlagenes Tykkelse var gennemgaaende ca. 0,15—0,20 m, kun sjældent indtil 0,35 m. Lagene bestod overvejende af Østersskaller, derhos Skaller af Hjertemusling, Blaamusling og Strandsnegl; sjældnere var derimod de saakaldte „Nassæ“, Trompetsnegle, og de saakaldte „Tapes“. De forskellige Skaldyrarter laa blandede imellem hinanden, sjældent i ganske rene Lag; oftest var der Sandjord imellem dem. Imellem Skallerne optoges et stort Antal Oldsager, bl. a. tynd- og tyknakkede Økser af Flint og Bjergart, Skiveskrabere af Flint og en Benmejsel, nogle Benprene, Flintflækker og Flækkeblokke, Flintknuder m. m., fremdeles ca. 1000 større eller mindre Skaar af Lerkar, repræsenterende mindst ca. 60 Kar, og saa en Del Brudstykker af flade Lerlaag. Paa to Stykker nær, som hidrører fra den ældre Stenalder, er alle Oldsagerne af de for den yngre Stenalder karakteristiske Former, nøjere betegnet fra en ret tidlig Del af dette Kulturafsnit.

Et Udtryk for, at Køkkenmøddingen paa Signalbakken tilhører den yngre Stenalder, er det just, at Dyngen er aflejret i den forannævnte betydelige Højde over dagligt Vande, nogle og fyrretyve Meter — den ældre Stenalderes Køkkenmøddinger har derimod altid haft deres Plads umiddelbart ved Datidens Kystlinie, saaledes at Havet dengang til Tider har kunnet sætte ind over Skallagets nedre Del. Ikke mindre betegnende er

det, at Dyngen, som foran nævnt, ikke danner eet sammenhængende Lag, men bestaar af flere bestemt afgrænsede Pletter. Saaledes er det ikke sjældent Tilfældet med Køkkenmøddinger fra den yngre Stenalder, ukendt derimod for den ældre Stenalderes Køkkenmøddingers Vedkommende.

Og saa indeholdt Kulturlaget paa Signalbakken endelig ca. 3500 Dyreknogler. Skallerne og Dyreknoglerne er Rester fra Dyngedannernes Maaltider. Der er Knogler baade af Fisk, Fugle og Pattedyr, saaledes af Hornfisk, af Pibe- og Sangsvane, Stor Lappedykker, Lomvie og Krage, og saa af Graasæl, Raadyr, Krondyr, Vildsvin, ja endog af Los, og endelig af Hund, Tamokse, Faar og Tamsvin. Knoglerne af Tamsvin udgør Hovedindholdet af Køkkenmøddingens Knoglebestand; de repræsenterer en Race af forholdsvis stor Størrelse, betydelig større end de dværgagtige Tamsvin, der kendes fra Danmarks Jernalder, Middelalder og senere Tider. Ogsaa Knoglerne af Tamokse fra Aalborg-Dyngen tyder paa større Individer end senere Tidens „Kulturracer“.

De Folk, der i den yngre Stenalder havde slaaet sig ned her ved Signalbakken, har følgelig været fastboende og drevet betydelig Kvægavl. At de ogsaa har været Agerdyrkere, viser Forekomsten af Kornaftryk eller forkullet Korn i nogle af Lerkarskaarene fra Køkkenmøddingen; de repræsenterer væsentlig Hvede og Byg — de to Kornsorter, som dyrkedes her i Landet under den yngre Stenalder. Havren og Rugen viser sig derimod i Danmark først senere. — Med Henblik paa dette Fund fra Signalbakken — et Fund, som alle Dage vil høre blandt de betydeligste i sin Slags i Nationalmusæets Eje — forstaar man vel, at der ogsaa andetsteds i Aalborgegnen er fremdraget Oldsager fra Stenalderen. Her skal nævnes et lille Fund af en Flækkeskraber, en Flække, et Bor, en Spydspids og et Forarbejde til en saadan, alt af Flint. Disse Sager er fundne i 1893 paa nogle Marker ved Hasseris, tilhørende Gaardejer Korfits Nielsen. Fremdeles opbevares paa Aalborg Musæum to Votivfund fra Stenalderen, begge bestaaende af Spydblade af Flint, det ene fra Bejsebakken, det andet fra Vesterkæret. Mærkeligt nok indeholdt begge disse Fund samme Antal Spydblade, nemlig 15. — — —

Der er næppe Grund til at betvivle, at Aalborgegnen ogsaa har været beboet under Broncealderen, om der end fra denne Kulturperiode kun foreligger et enkelt Oldsagstykke — en saakaldt Celt (et Økseblad) fra Periodens senere Del,

Fra Jernalderen foreligger derimod flere Fund. Paa den forannævnte Gaardejer Korfits Nielsens Mark ved Hasseris er der i en Bakkeskrænt fundet et Remspænde af Jærn, vistnok fra Tiden omkring Midten af 1ste Aartusinde efter Christi Fødsel, og ikke mange Meter derfra er afdækket en grubeformet Fordybning i Marken af trekantet Form og fyldt med Haandsten og endnu større Sten. I denne Stenhob fandtes ganske smaa, ornamenterede Lerkarskaar, men ingen Benrester. Atter nær dette Sted fremdroges i ganske ringe Dybde under Jordens Overflade nogle ejendommelige Stenrammer, dannede af et enkelt Lag Haandsten. Maaske har her været en Jærnalder-Boplads. Disse Stensamlinger er undersøgte af Nationalmusæet, og Foranledningen dertil var, at der her var fundet et Lerkar og en Bøjlenaal af Bronze af Folkevandringstids-Type — hvilke to Stykker opbevares paa Aalborg Musæum.

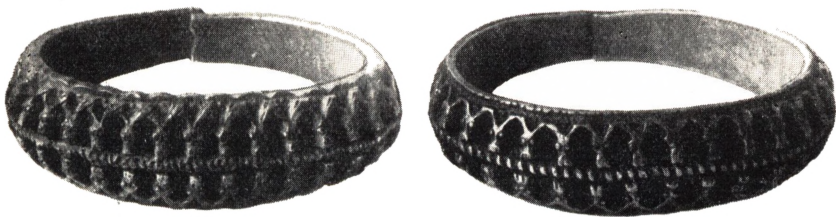
Fra Tiden omkring Midten af 1ste Aartusinde efter Christi Fødsel hidrører fremdeles en ejendommelig Bøjlenaal af Bronze, funden i en Mose ved Nørre Tranders. Stykket er mærkeligt ved ikke at være færdiggjort. Fra Nørre Tranders hidrører endvidere en Ildsten fra Jernalderen, lavet af graa, finkornet Sten, samt en romersk Sølv mønt (Denar) fra Kejser Trajans Tid.

De betydeligste Jernalderfund fra Aalborg er dog følgende fire Sølvfund, som alle tilhører Oldtidens Slutning, Vikingetiden. Ved Gravning paa Rørdal Mark fandt i Aaret 1836 Tjenestekarlen Jens Laursen en samlet Nedlægning af Sølv sager. Der var 13 Stykker af ituklippede Sølvringe, dels af flettet Arbejde, dels dannede af runde eller firkantede Sølvstænger; fremdeles Tornen til et meget stort Spænde, en lille, fortil bredt udslaaet Sølvring samt tre Fragmenter af ituklippede glatte, runde Sølvplader, endvidere 33 Brudstykker af „kufiske“ Sølv mønter. Nedlægningen har fundet Sted i 2den Halvdel af 10de Aarhundrede, idet Mønterne spænder over Tidsrummet 907 til ca. 970. Dette Fund blev som Danefæ indsendt til Oldnordisk Musæum gennem det kgl. Rentekammer.

Aaret efter, i 1837, kunde Rentekammeret indsende et andet Sølvfund af ganske lignende Art. Det var en Gartner Jens Jensen, som fremdrog det ved Gravning paa Almenkirkegaarden i Aalborg. Ogsaa det indeholdt en Del „kufiske“ Mønter, nemlig 19 hele og 43 dels itubrudte, dels ituklippede Stykker af Mønter — den yngste fra 961; fremdeles to engelske Sølv mønter fra Kong Eadgar og saa iøvrigt en lille Sølvbarre, 10 afhuggede Stykker af Sølvbarrer, 16 afhuggede Styk-

ker af firkantede Sølvstænger (formentlig Dele af Ringe), 43 Stykker af større og mindre Sølvringe, hvoraf nogle af flettet Arbejde, 4 Stykker af flade Ringe, et Fragment af et Sølvbaand, Tornen til et stort Spænde, en lille Sølvring og en Sølvperle samt et Brudstykke af et lille Hængesmykke af Form som en Thorshammer.¹⁾

De to sidste Fund fra Aalborgegnen er to ensartede Haandlede-ringe af Sølv, dannede af et ovalt sammenbøjet, indvendig fladt, udvendig hvælvet, tykt Baand, der er bredest paa Midten og smallere mod Enderne. Over Midten findes et Tværbaand, og iøvrigt dækkes Udsiden af Dyrehoveder. — Den ene af disse Ringe blev fundet i Aaret 1900 faa Alen fra Blegkilestrømmen, den anden 12 Aar senere paa en Parcel fra Frydendals Jorder, i Siden af en stor Bakkeskraaning og i en Afstand af ca. 700 Meter fra Findestedet for



Sølvhaandlede-ringe fundne tæt ved Blegkilde.

førstnævnte Ring. De tilhører begge Vikingetidens Slutning; snarest er de vel af nordisk Arbejde.

Man kunde nu spørge om, af hvilken Grund disse to smukke Sølvringe og iøvrigt ogsaa de mange Sølv-sager fra Rørdal og Aalborg Almenkirkegaard i sin Tid er nedlagte i Jorden. Med fuld Sikkerhed kan dette ikke oplyses, og det er ogsaa muligt, at det ikke er een og samme, men forskellige Aarsager, der har bevirket Nedlæggelsen. Saadanne Sølvfund fra Vikingetiden, snart omfattende en enkelt eller et Par Genstande, snart store Mængder af Sager, er jævnlig fremdragne rundt om i Landet, ikke sjældent nær Fjord- eller Strandbredder. Nogle af disse Sølv-sager kan være tabt eller forsætlig gemt hen under Ufredstider. Men meget maa antages at være nedlagt som Offergave til Guderne eller som Udstyr for Livet hinsides, idet det mod Oldtidens Slutning var en udbredt Tro, at man i Valhal skulde nyde godt af, hvad man selv i levende Live havde hengemt.

¹⁾ De to Sølvfund fra Almenkirkegaarden og Rørdal er beskrevne i *Annaler for nordisk Oldkyndighed og Historie*, 1842—43, Pag. 141—159.

Uomtvisteligt er det derimod, at de mange fremmede Sølvmonter i disse Sølvfund fra Vikingetiden og saaledes ogsaa i Fundene fra Rørdal og Almenkirkegaarden vidner dels om livlige Handelsforbindelser sydøstpaa gennem Europa, ned gennem Rusland, dels om Krigstog i Østen. Det var for en Del just i Form af Mønter, at Sølvmetallet erhvervedes til Danmark. Omsmeltingen af Metallet og den videre Forarbejdning af dette fandt derimod Sted her.

Lige saa tydeligt som Oldsagfund vidner imidlertid ogsaa jordfaste Oldtidsmindesmærker om Oldtidsbebyggelse i Aalborgegnen. Selvsagt træffer man ikke jordfaste Oldtidsmindesmærker inde i selve Aalborg By; dertil er Bebyggelsen her altfor urgammel. Det er kun i en saa nyanlagt By som Esbjerg, at man endnu i Byens Udkant lige indtil det aller sidste har kunnet træffe Gravhøje. Men naar man ser, hvorledes der i et Bælte helt rundt om Aalborg Købstad forefindes Gravhøje, er det ikke uberettiget at formode, at der paa det Areal, som selve Byen optager, før dens Anlæggelse har hævet sig jordfaste Oldtidsmindesmærker. — Begynder man en Vandring Øst for Byen i Nørre Tranders Sogn, ude fra Fjorden af, træffer man først Sydvest for Rørdal paa to Steder i Skrænten af lave Bakker Vidnesbyrd om Tilstedeværelsen af Skallag og Køkkenmøddinger. Et af disse Steder maa være identisk med det Skallag, hvorfra Japetus Steenstrup i 1851 medtog enkelte Sager til København. Videre ligger paa Signalbakkens Top den ganske anselige Gravhøj Signalhøj, nu dog afgravet i Terrasser. Det er nedenfor dens Fod, at den foran omtalte betydningsfulde Køkkenmødding fra den yngre Stenalder har bredt sig. Ikke langt derfra ligger umiddelbart ved hinanden to Gravhøje og snart Øst derfor atter to. Tæt ved Øster Sundby ses Nordvest for Byen to Høje og Øst for den een. Paa Nørre Tranders Kirkegaard ligger en anselig Høj, afladet foroven; i Toppen er anlagt flere nyere Gravsteder. Lige Nord for, udenfor Kirkegaarden, ses en lille Høj, nu dog beskadiget. Vest for Kirken hæver sig Nord for Gl. Lejberg to mindre Høje. — Fortsættes sydover, kendes i Sønder Tranders Sogn Vest for Byen over efter Gug henved en Snes Gravhøje, de allerfleste nu dog overpløjede eller sløjfede. Nord for Gug hæver sig endnu to middelstore Høje, Solhøj og Uglhøj.

Og bøjer man saa derfra i Nordvest og Nord op om Aalborg, træffer man i Budolfi Landsogn Nord og Nordvest for Scheelsminde 5 Høje, den ene, kaldet Sorthøj, overpløjet, de andre

mere eller mindre velbevarede. Og endelig allernordligst i Sog-net, paa Skovbakken, en foroven affladet Høj, hvorpaa et Signal.

Det maa dog bemærkes, at denne Oversigt over Gravhøje omkring Aalborg By støtter sig paa Oplysninger fra Slutningen af 1880'erne. Det er derfor muligt, at en Del af dem er forsvundne (tagne under Kultur).

AF BYENS HISTORIE I ÆLDRE TID

I en frugtbar Dal, fordum gennemstrømmet af et Net af Aaer, og umiddelbart op mod den fiskerige Fjord har Byens første Indvaanere slaaet sig ned. Og ganske naturligt! Aaerne og Fjorden havde Overflødighed af Fisk, Muslinger og Snegle. Den frugtbare Jord afgav glimrende Betingelser for en rig Dyre- og Planteverden, som kom Befolkningen til gode. Og her paa Fjordens smalleste Sted kunde Samkvem med Befolkningen Nord for Fjorden foregaa uden store Vanskeligheder. Intet Under derfor, at denne Plet blev udset til Boplads. Hvor dagligt Brød skaffes til Veje med mindst Besvær, der grunder man Hjem. Hvor Aalborg nu ligger, har der sandsynligvis først ligget en primitiv Landsby, faa, spredte Huse, opbygget af „Stampmur“ med Tag af Grøntørv eller Straa. Saaledes maa man tænke sig det. Lidt efter lidt har Landsbyen antaget større og fastere Former, faaet ordnede Forhold med Vider og Vedtægter. Og senere hen er saa Byen opstaaet. Hvor gammel er Aalborg? Ingen ved det, og ingen vil nogen Sinde faa det at vide. Der er nemlig ikke opbevaret Arkivalier, som kan fortælle os noget derom. Men Byens høje Ælde fremgaar af mange forskellige Beretninger. — Byens Navn forekommer allerede paa Kong Hardeknuds Tid (1035—1042). Under samme Konge var Aalborg Møntsted, og et Par Mønter fra hans Tid bærer Navnet Alebur og Alebu. Samme Stave-maade findes paa Sct. Knuds Gildes Segl fra Slutningen af det 13. Aarhundrede. Seglet, der findes paa Nationalmusæet, har følgende Omskrift: *Sigillum convivaru sci kanuti in Alebur*, d. v. s. Segl for Sct. Knuds Gildebrødre i Aalborg. I Kong Valdemars Jordeborg fra ca. 1231 skrives Navnet Aleburgh. Paa Frue Kloster Konvents Segl fra 1391 er Formen Aleburg, som efter al Sandsynlighed betyder Borgen ved Strømløjet. Paa Stadsseglet fra 1421 skrives Navnet Aleburgh.

I Aaret 1067 kom en Tysker ved Navn Adam til Bremen, hvor han først ansattes som en Slags Klokker ved Domkirken. Senere blev han „magister scolarum“, d. v. s. Skolemester, og kaldtes saa Magister Adam af Bremen. Han var flittig til at rejse og til at skrive. I et større Værk har han givet vigtige Bidrag til nordiske og nordslaviske Folks Historie. Han beretter, at han har en Del af sin Viden fra Suen Estridsen (1047—1076), som skal have siddet inde med et nøje Kendskab til Danmarks Historie. Men selv gjorde han flere Rejser til Danmark.



Set. Knuds Gildes Segl.
(Slutningen af det 13de Aarhundrede.)

Adam omtaler i sit Skrift omkring Aar 1070 Aalborg By som et „berømt Sæsted“ med Havn, hvorfra man gik til Søs ad Norge.

Aalborg omtales ogsaa af *Saxo* og *Snorre Sturlesen* som en i deres Tid „velkiendt Bye“. — Byen stod langt tilbage i Tiden i livlig Handelsforbindelse med Norge. Om dens Berøring med dette Land i Middelalderen har vi mange Vidnesbyrd. Saaledes jordedes her i Byen *Sigurd Stembedjavn* og en anden norsk Partihøvding. Ogsaa Baglernes Høvding *Erling Stenvæg*, der understøttedes af *Valdemar den Anden*, samlede med sine Folk i Aalborg 1204, før han drog til Norge. *Erik Præstehader* opholdt sig i Aalborg 1289.

I dansk Historie forekommer Byens Navn ofte i Middel-

alderen: Under Borgerkrigen midt i det 12. Aarhundrede flygtede *Knud Magnussøn* 1150 til Aalborg og derfra til Norge. 1247 blev Byen plyndret og brændt af Kong *Abel*. 1368 synes den at være bleven belejret og maaske indtaget af Holstenerne.

Hvornaar Byen har faaet Købstadprivilegium, ved man ikke. Men da baade Erik Klipping og Erik Menved ofte har opholdt sig i Aalborg og udstedt flere Breve herfra, er der al Sandsynlighed for, at Byen den Gang havde Købstadprivilegier, ja, har haft dem længe før den Tid (se under Afsnittet Privilegier og Stadsret).

At Aalborg har været en betydelig By i Middelalderen er hævet over enhver Tvivl. Ikke blot var her som nævnt Møntsted, men flere Konger har holdt Retterting her. Byen hørte i Middelalderen til Viborg Bispedømme, fra hvilket den først adskiltes 1554, da den blev Hovedstad og Bisperesidens for Børglum, eller som det fra den Tid kaldtes: Vendelbo og Aalborg Stift.

Foruden det allerede nævnte Sct. Knuds Gilde fandtes ogsaa et Sct. Karens Gilde. Det mest bekendte var dog Guds Legems Laug eller Papegøjegildet fra 1431. — Byen havde i den katolske Tid tre Klostre og 2 Sognekirker. Sct. Peders Kirke blev nedbrudt efter 1542, da dens Gods og Renter henlagdes til Sct. Budolfi Kirke¹⁾, som før var Annex til Sct. Peders Kirke, der laa paa Sydsiden af Algade, Vest for „Tiendeladen“, hvilket Navn stammer fra en Kirkelade, hvori Tienden fra Sct. Peders Kirke opbevaredes. Laden solgtes 1661. En Del af Kirkens Grundplan samt et Krucifiks fra Kirken fandt man for en Del Aar siden under en Udgravning ved Algade 65. Ved en Gaderegulering i 1930 fandt man Syd og Vest for samme Ejendom Rester af en Del Ligkister og Kranier fra Sct. Peders Kirkegaard. — Vor Frue Kloster menes at stamme fra Tiden 1116. Graabrødreklostret er stiftet omkring 1268. Helligaandshuset fra 1431 blev 1451 til Helligaandsklostret. Udenfor Vesterport laa „Sct. Jørgens Gaard“, et Hospital og Barmhertighedshjem for spedalske. Denne Gaard blev efter Kong Hans' Bestemmelse 1513 forenet med Helligaandsklostret. Foruden et Sct. Jørgens Kapel, der var knyttet til Sct. Jørgens Gaard, fandtes ogsaa udenfor Byen et Helligkorskapel (Traps Danmark, sidste Udg., 5. B.

¹⁾ Budolfi Kirke havde før 1600 intet Taarn.

Pag. 534—35—36). — Byens gamle Slot laa, hvor Politistationen nu ligger. Byens nuværende Slot paabegyndtes 1539.

Hvor stor Aalborg var i hine fjerne Tider, ved man ikke. Længere hen i Tiden har man Arkivmateriale, som yder os nogen Vejledning, og som kan fastslaa Forholdet imellem Byernes Størrelse. Man har de saakaldte „Takseringer over vaabenfør Mandskab“. — I 1573 blev det bestemt, at Byskriverne



Krucifiks fra Sct. Peders Kirke.

skulde forfatte Registre over alle Borgere, der var bosiddende i Byerne og ikke ved Alderdom eller Skrøbelighed var forhindret i at lade sig bruge — ligeledes over Tjenestesvende og alle andre, som fandtes „væragtige“. Efter Takseringen for Aar 1600 havde de jyske Købstæder af vaabenføre Mænd følgende: Aalborg 512, Ribe 343, Aarhus 315, Kolding 254, Viborg 210, Randers 200, Grenaa 189, Horsens 185, Skagen 150, Varde 130, Æbeltoft 127, Vejle 100, Thisted 91, Sæby 85, Nykøbing 85, Holstebro 76, Hjørring 70, Ringkøbing 66, Skive 60, Lemvig 54, Mariager 50 og Hobro 49. Som man ser, er Aalborg langt den største af de jyske Byer. København hav-

de den Gang kun 1515 vaabenføre, og dens Folkemængde anslaaes for samme Tid til lidt over 25,000. Ældre Takseringslister synes at angive, at ret betydelige Forandringer er foregaaet i det 16de Aarhundrede. Aalborg synes saaledes at være gaaet frem — dog vist først i Slutningen af Aarhundredet, thi 1558 siges Aalborg at være forarmet og mest beboet af fattige Fiskere og Haandværkere, og at der kun fandtes 10—12 velstaaende Købmænd. Uden Tvivl har Byen været i stor Anseelse, thi den 17. September 1558 udsteder Kong Christian den Tredie et aabent Brev om, at Borgmestre og Raad i Aalborg *indtil videre* for de af dem afsagte Domme ikke kan stævnes for Viborg Landsting, men kun for Kongens Retterting. At Byen imidlertid ikke har været saa fattig paa ovennævnte Tidspunkt fremgaar af den Omstændighed, at Kongen gør et ret betydeligt Pengelaan hos Magistraten i Aalborg. Den 3. August 1563 udsteder Kong Frederik den Anden et Gældsbevis til Aalborg By paa 123½ Daler, 826½ Mark danske og 1962 Lod Sølv, som Byen har laant Kronen. Det var ikke Smaapenge i disse Tider. Og dette Laan blev senere forøget, ligesom Byen maatte op med meget store Summer mod Slutningen af Syvaarskrigen med Sverrig (1563—70). Selv en Aalborgborgmester kunde privat yde Kongen store Laan, thi 1563 bekender Kong Frederik den Anden at være *Jørgen Konning* (König) Borgemester udi Aalborg 536 Lod Sølv og 732 Joachimsdalere skyldig, for hvilket Laan han pantsætter „hannem sin og Kronens Ø *Egholm* ved Aalborg beliggende, som ere tre Huse paa“.¹⁾

Mange af Byens ældste og karakteristiske Huse er opført i Tiden efter 1560. Ganske vist er mange af dem nu forsvundne, men af de opbevarede Inskriptioner kender man dog en Del til dem. Saaledes kender vi det for faa Aar siden nedrevne smukke Hus (Poul Pops Hus) i Torvegade, bygget 1571.²⁾ En Del af det nuværende Slot stammer ogsaa fra den Tid. 1573 omtales Kongens og Kronens Stenhus Nord for Raadhuset. — Alt dette giver os dog Billedet af en ret velhavende By.

De danske Byer blev ofte hjemsøgt af Ildebrande paa Grund af det brandfarlige Straatag. Den 27. Oktober 1558 befaler Kong Christian den Tredie, at Husene i Aalborg i

¹⁾ Embeds- og Bestillingsmænd i Aalborg, Pag. 94.

²⁾ Offentlige Bygninger og private Huse vil blive behandlet i et særligt Afsnit.

Fremtiden ikke maatte tækkes med Halm, men kun med Tegl. Byen hjemsøgte af store Ildebrande i 1501 og 1530. Efter den sidste Ildebrand fik Byen 10 Aars Frihed for Skatter og Accise — undtagen udenlandske Handelsfolk, som maatte betale.

Vi bringer her Byens Segl¹⁾ fra 1562. Det er taget efter et Voksaftryk, som findes paa Aalborg Musæum. Det bærer Indskriften: Ville Algésis Signet, ☉: Aalborg Købstads Segl. — Segl fra senere Tider vil fremkomme i andre Afsnit af Bogen, ligesom man ogsaa senere vil vende tilbage til Byens Historie i ældre Tid.



Byens Segl 1562.

AALBORG SOM MØNTSTED.

Det danske Møntsystem²⁾ har hentet Impulser fra England og Nederlandene — mest fra Nederlandene, hvor de nordiske Vikinger gennem længere Perioder havde Landsdele i Len. Efter at Nordboernes Anfald paa Friesland var bragt til Ophør, udviklede der sig et fredeligt Handelssamkvem med de nederlandske Byer. Forbillederne til vore tidligste Udmøntninger er netop hentede fra *Dorestad*, som spillede saa stor en Rolle for Nordens Handel, og hvortil Nordboerne var knyttede ved gentagne Forleninger. Paavirkningen fra England er dog ogsaa betydelig og foregaar paa samme Tid. De ældste nordiske Mønttyper stammer — saa vidt man ved — fra Slutningen af det 9ende Aarhundrede.

Da Knud den Store indførte regelmæssige Udmøntninger i Danmark, benyttede han engelske Møntmestre, og de engelske Forhold overførtes hovedsagelig hertil. I England fandtes

¹⁾ Om Byens Vaaben og Segl: Se H. D. Wulffs Afhandling i „Jydsk Historie og Topografi“, I. B. Pag. 93 og ff.

²⁾ P. Hauberg: Møntforhold og Udmøntninger i Danmark indtil 1146, og H. H. Schou: Beskrivelse af danske og norske Mønter 1448—1814.

faste Møntsteder i en stor Del af de vigtigste Byer. Kong Edelstand fastsatte 928, at der skulde indrettes Mønthus i forskellige Stæder. Fra denne Konges Tid anbragtes *Bynavnene paa Mønterne*. Møntstemplerne var stillet under betryggende Bevogtning i det dertil indrettede Mønthus. I denne Bygning foretoges Sølvets Smeltning og Blanding, dets Forarbejdning til tynde Plader, og her foregik Prægningen. Møntstedet var altid i en sikker Bygning — Møntergaarden. Undertiden var det paa Byens Slot, som det fremgaar af et af Kong Valdemar den Første udstedt Brev, der er underskrevet i Møntmesterens Stue paa Slottet.

Ved at sammenligne de Oplysninger om Møntstederne i England og i Danmark, som gives af de to Landes Møntrækker, synes Forholdene at have udviklet sig nogenlunde ens i disse to Lande. Knud den Store oprettede faste Møntsteder, hvoraf nogle var i stadig, andre i periodisk Virksomhed.

Gejstlighedens store Magt spores ogsaa i vore Møntforhold. Saaledes findes Bispernes Navne ofte paa ældre Mønter f. Eks. paa Kong Valdemar den Andens Mønter. Holberg siger derom: „Erkebisperne i Lund vare fra Knud den Helliges Tid tilladt den fjerde Del af Mønten, hvilket under Erik Menved blev forøget til en Trediedel.“

Under de oldenborgske Konger kommer der Fart i vort Møntvæsen, og det blev mere og mere Skik at anvende Mønt, hvor man før betalte med Varer. I saa Henseende findes i Kong Hans' Haandfæstning følgende Bestemmelse: „Al Told udi Sverrig skal aflægges udi *Sølv*told, og ingen Fogder eller Embedsmænd skal have Magt til at tage for Told *Klæde*, *Salt* eller *Humle* eller nogen anden Vare eller Løsen uden Sølv til Møntens Behov.“¹⁾

— Store Mængder af Sølv og Guld kom til Danmark i Vikingetiden og den nærmeste Tid derefter — ogsaa mange udenlandske Penge fik de danske i denne Tid, men de fleste af dem blev brugt i de hærgede Lande. Ofte drog Vikingerne ud med meget store Flaader, 200 à 250 Skibe. I Aaret 882 betaltes der i Flanderen 2412 Pund Guld og Sølv til Høvdingerne, og dog beholdt Vikingerne det røvede Gods og kunde hjemsende 200 lastede Skibe. I Aaret 845 køber Karl den Skaldede Vikingerne bort for 7000 Pund Sølv, svarende til 3,136,000 Kr. (efter vore Pengeforhold i 1900). Frankrig har

¹⁾ Holberg: Danmarks og Norges gejstlige og verdslige Stat, Pag. 386.

ialt maattet betale 685 Pund Guld og 43,042 Pund Sølv i Løsepenge, en Sum, som efter vore Pengeforhold i 1900 udgjorde 22,537,616 Kr.

I England var Forholdet værre endnu. Selve Danegjælden og andre Skattepaalæg androg den mægtige Sum af 180,574,016 Kr. Disse Skatter og Løsesummer ydedes dels i Penge og dels i Værdisager efter Vægt. De fleste af disse Summer hjembragtes til Danmark, som saa at sige var mættet med Sølv og Guld paa disse Tider, og ganske naturligt søgte man nu selv at præge Mønt og efterligne Udlandets Prægning. Da de Danske var Herrer i Østangel og Northumberland, prægede de Mønter der, hvilket kan ses af Katalog over engelske Mønter i Britisk Musæum.

En Række Mønter fra Østangel er præget af den danske Konge Guthorm. Fra Northumberland, hvor de danske hævdede deres Herredømme i længere Tid, haves fyldige Mønt-rækker fra Normannertiden. Fra den sidste Normannerkonge i Northumberland *Erik Blodøkse* (952—954) har man flere Mønter, hvoraf nogle er prægede i York. — Det er derfor ganske naturligt, at Knud den Store, som herskede over England, søgte at ordne vore Møntforhold efter Systemet i dette Land, og at han indførte baade engelske Møntmestre og Prægere.

I Aalborg synes der ikke at være foretaget Udmøntninger før under Kong Hardeknud (1035—1042), og Virksomheden har efter al Sandsynlighed kun været periodisk. Først under Knud den Hellige viser der sig atter Mønt fra samme By. Under Valdemar den Store prægedes her en Del Brakteater. Senere optoges Virksomheden under Kongerne Hans og Frederik den Første, under hvilken Konge de sidste Aalborgmønter udgik.

Hosstaaende Fotografi gengiver samtlige kendte Mønttyper fra Aalborg med Undtagelse af Knud den Helliges Mønt, som findes i Stockholm, og en 14 Penning fra 1524.

Forklaringen til Mønttavlen ser saaledes ud:

1—2. Hardeknud. Penning med Bynavnet Alebu.

3. Erik Ejegod. Penning. Bagside: Edger — Alebur. Forsiden er meget utydelig, men man kan læse Eiric Rex, og Kongebillede findes. Denne Mønt fandtes 1928.

4—7. Svend Grade. Hulpenninge.

8—9. Hans. Skilling (For- og Bagside).

10—17. Hans. Hvide med Møntmærker og med Navnebogstavet S eller K. 16 og 17 er Bagsider.



Samtlige Mønttyper fra Aalborg paa to nær.

18. Frederik I. som udvalgt Konge. Søsling 1524 (Bagsiden).

19—21. Frederik I. som kronet Konge. Søslinge 1524 (Bagside) og 1525 (For- og Bagside).

22—23. Frederik I. Hvid (For- og Bagside).¹⁾

I Aaret 1492 hedder Møntmesteren i Aalborg Johan Dringenberg, og i et Dokument fra 1506 nævnes Møntergaarden i Aalborg. Denne er iøvrigt flere Gange omtalt. 1506 den 10. November finder der et Mageskifte Sted mellem Guds Legems Laug og Hospitalet, som afstaar Møntergaarden for Papegøjegaarden.

PRIVILEGIER OG STADSRET.

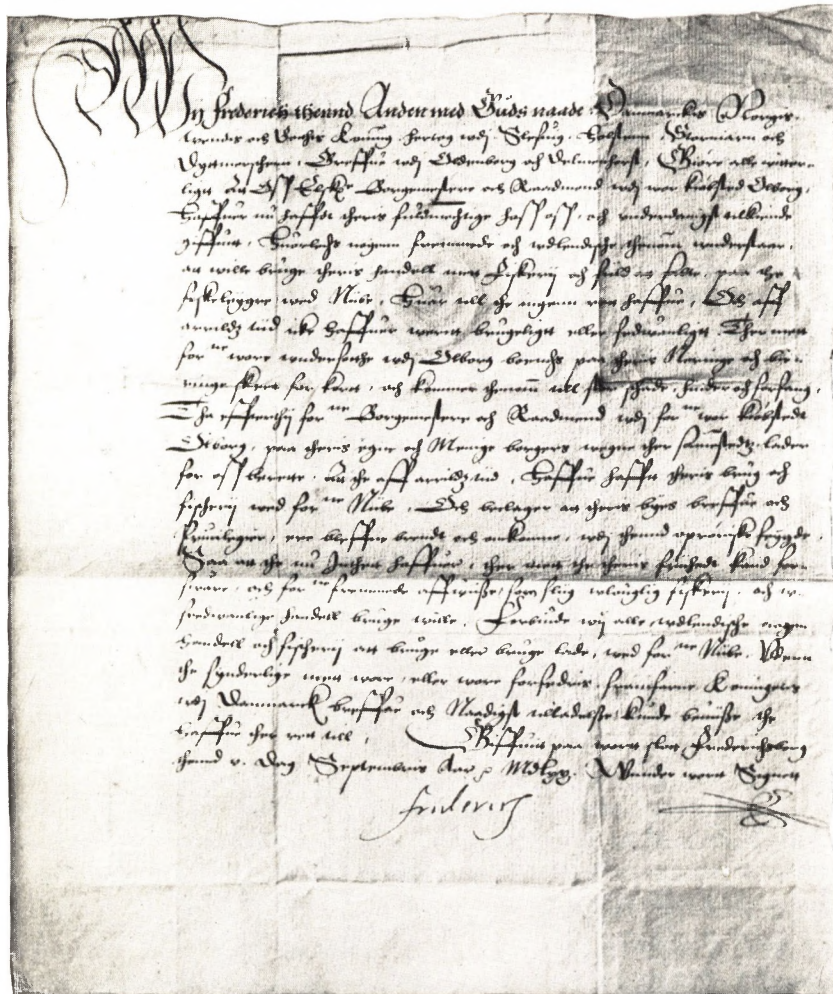
Som allerede nævnt kender man ikke Byens ældste Privilegier. Den 2. November 1413 stadfæster Kong Erik af Pommeren Byens Privilegier²⁾ (ikke 1430 som fejlagtig anført i Traps Danmark og i C. Klitgaard: Aalborg Handelsstands Historie, Pag. 13). Kong Erik stadfæster de Privilegier, som hans „Forfader Konning Valdemar“ havde givet og stadfæstet dem. I Christian den Tredies Privilegier 1546 hedder det, at de er givne i Stedet for de gamle, der enten var brændt i 1530 eller ødelagte i Grevens Fejde 1534. Om disse Privilegier hedder det i Pontoppidans Atlas (1769), at de gemmes paa Byens Raadhus i en stor Søvdaase, og at de er forsynet med det store Segl. Som i andre Købstæder holdt Kongen sin Foged i Aalborg, endog saa langt tilbage i Tiden som 1293, da han hedder Johannes Benedictson — Advocatus Domini Regis in Aleburg (Pontoppidans Atlas V. Pag. 114). Senere har Byen flere Gange faaet sine Privilegier udvidet og bekræftet, bl. a. af Kristoffer af Bayern 1441, Christian den Første 1562, Kong Hans og Christian den Anden.

Paa Landsarkivet i Viborg findes et Brev fra Kong Frederik den Anden (dateret den 5. September 1570) til Borgmester

¹⁾ Meddelt fra Nationalmusæets VI. Afdeling ved Inspektør cand. mag. Georg Galster.

²⁾ Meddelt af Landsarkivet i Viborg.

og Raad i Aalborg. Brevet findes i Aalborg Raadstuearkiv, som i sin Tid er afleveret til Landsarkivet. Da de forsvundne Privilegier netop er nævnet i dette Brev, gives her en Facsi-



Facsimile af Kong Frederik den Andens aabne Brev af 5. September 1570.

mile af samme in extenso. Men da Skriften er vanskelig at læse, ledsages Facsimilen af en Gengivelse i den gamle Stil.

Wij Frederich thennd Anden med Guds naade Danmarckis, Norgis, Wendis och Gotthis Konning, hertog wdj Slesuig, Holsteni, Stormarn och Dyttmerschenn, Greffue wdj Oldenburg och Delmenhorst, Giøre alle witterliggt, att oss Elskelige Borge-

mestere och Raadmend wdj wor kiøbsted Olborg haffuer nu haffde theris fuldmechtige hoss oss och vnderdanigst tilkiende giffuitt, huorledis nogenn fremmede och wdlendische thenom vnderstaar att wille bruge theris handell mett fiskerij och siild att salte paa the fiskeleyger wed Niibe, huar till the ingenn rett haffue Och aff arrildz tiid icke haffuer weritt brugeligt eller sedwanligtt. Ther mett forne wore wndersotthe wdj Olborg boendis paa theris Neringe och bieringe skeer for kortt och kommer thenom till stor schade, hinder och forfang, Tha effterthij forne Borgemestere och Raadmend wdi forne wor kiøbstedt Olborg paa theris egne och Menige borgers wegne ther sammestetz lader for oss berette, att the aff arrildztiid haffue hafft theris brug och fischerij wed forne Niibe Och belager att theris byes breffue och Priuilegier ere bleffne brendt och omkomne wdj thennd oprøriske feygde, Saa att the nu Inthett haffuer, ther mett the theris friihedt kand forsware och forne fremmede affwiisse for sliig wloglig fiskerij och wseedwanlige handell bruge wille, forbiude wij alle wdlendische nogen handell och fischerij att bruge eller bruge lade wed forne Niibe, Vden the synderlige mett wore eller wore forfedris framfarne Kongingers wdj Danmarck breffue och Naadigst til ladelse kunde beuuiise, the haffue ther ret til.

Giffuitt paa wort slott Frederichsborg thennd V. Dag Septembris Aar etc. MDLxx.

Wnnder wortt Signett
Friderich.

I Kong Christian den Førstes Privilegium for Aalborg 1462 hedder det: Vi Christian gøre alle vitterlig, at vore Borgere i Aalborg har ladet berette for os, at mange Købmænd og Borgere af andre Købstæder i Jylland købslaa og gøre Forprang deres By til stor Skade og Fordærvelse, da, paa det at fornævnte vor Købstad Aalborg maa ydermere bygges og forbedres, haver vi undt og tilladt, at fornævnte vore Borgere maa lade dem „deele“ [stævne] til deres Byting, som købslaa og Forprang gøre paa fire Mil nær omkring Byen, som de pleje at have deres Næring i, dog at de skulde først lade dette vort aabne Brev læse og forkynde paa Landstinget og sidst paa alle Herredsting paa 4 Mil nær omkring Aalborg.

Forbydende alle vore Føgder og Embedsmænd at hindre os under vor kongelige Hævn og Vrede.¹⁾

¹⁾ Se Kolderup Rosenvinge: Gamle danske Love, Bind 5, Pag. 283.

— I Aaret 1342 faar Aalborg sin Stadsret af Kong Valdemar den Fjerde. Den gengives her i den gamle Stil efter Kolderup Rosenvinges Samling af gamle danske Love (Bind V Pag 278 ff.):

Wi Woldemar, meth Gudtz Naade Danmareckis oc Sclaurorum Konning, Hertog y Eestlande, Greffue y Holsten oc Stormarn, helsse them alle, som seer thette Breff oc leserit, oc alle Foder oc Embitzmendt, som er skickit y wor Riige, kierlig meth Gudh och wor Naade: Wiuder att wy haffuer tagheth oc anammeth thisze Breffuisere, oss elskelige Borgere oc Bymendt aff Olborg oc Hadseriis, under wor Beskiermelseze besonderliige at forsuare them till alle Rette.

1. Och undne wy them, att were frie oc quith, huar the komme y wortt Riige, for alle Toldhtz Betalinge, som kaldis Bundgiald, Torig-Örtigh, oc alle andre Told och Töngzell, foruthen y wor Skannöers Market.

2. Framdelis undne wy them aff wor sönderlig Gunst och Naade, at saa tiith och offthe som Sandemendt y samme By bliiffue loffligen felddt eller forvunden paa theris Sandmendtz Touff, tha schal huer aff them were oss aff rette plictig IIII Mk. Pendinge, oc ey mere.

3. Item huilcken aff ethers Sandemendt, som er paa siin Forhuerffning, oc er ey y By til Ting, naer som han schal giöre sith Touff paa nogher lofflige Sagher, som skeer y theris Böyfredt, oc nogher upstaer oc giör hansz loufflige Forfaldt, tha schal then Sandemandt for then Sagh ey foruindis for siine Boeslodh, men theth förste han kommer till Thing, tha schal han giöre sith Touff paa Saghen, som the andre Sandmendt giordhe theris paa.

4. Item saa tiith och ofte, som otte Sandmendt udi samme By bliiffuer tilsagdt oc tillföldige at giöre theris Touff y nogher lofflige Sagher, tha schulle the ey foruindis for theris Boesloth, foruthen the bliiffue undersagde meth Bispens oc nogher Bymendtz Dom oc Breff, at thi haffuer giort ureeth Toff.

5. Item endog Borgere y Olborge, som brydher theris Fredt, at thy saarer oc suarlig tutter nogher, them bör meth rette effter wor gamle Louff at giiffue osz XL Mk. oc Byenn XL Mk., dogh saa, om saa hender seg, att Borgere kiiffuis indbördis, tha giör wii meth them thenne serdelis Naade, at hwilcken Borger y Olborg, som saarer siin Metborgher oc Bymandt, tha schal han for eendobbelt Saar were plictig at giiffue wor Lensmandt paa wor Weigne aldeeniste tre Marck Pendinge, uthen szaa skeer, at hand bliiffuer foruunden meth Heruerck eller Sandmandtz Touff at giiffue mere.

6. Item wille wii och skicke, at ingen Bymandt eller Borger y Olborg, enithen een eller andhen, fattige eller riige, Mandh eller Quinde, schal tage nogher Riddersmandtzmandt eller nogher menige Mandt paa Lanndtzbyen til siin Werye at uere y noghen Maade.

7. Item wille wii oc skicke meth thette wort obne Breff, att alle Giester, som komme til Olborge, duelendis ther om Winteren, oc haffue theris Kiöbmandschap ther, tha schulle the were plictige at betale och udgiiffue alle wor konninglige Tönghzell och Help meth wore Borger aarliigh aare, som the ther bliiffue, och wille wii ey, att noghen aff samme Giester schulle were undentaghen for samme Töngzel og Udgift.

8. Item forbyude wii, att noghen aff samme Giester, som ey er Bymandt sammestedtzt, schall dierffuis till at sælie Klede, eller andhitt Kiöbmandschap y Alnetall ellar y noghen parttlige Tall, uthen y Marekitzdaughe, som Seduon er aff gammel Tiidt, oc huo som bryder heremodh, han schal giöre Fullisth therfor effter Byens Reett oc Wilkoer.

9. Item hwilcken Borger oc Bymandt, som festher siin Mettborgher Lough for Gieldh eller andhre Sagher, tha schal han giiffue then Lough y samme By udi skiellighe Tiidtt efftersom han haffuer festh samme Lough.

10. Och bliiffuer nogher steffndt eller paaminth eller tiltalit aff wore Fogder eller Embitzmendt eller Lensmandt for Gieldh eller nogher andre Sagher, som han bliiffuer wore Borghere plictig oc ganger han offuerhörig bortt oc ey wil pleye for seg Minde eller Rett, tha schal han were plictig till at giiffue oss tree Mk. Penninge och Bundhen tre Mk.

11. Item huilcken Bymandt, som fester nogher aff Olborg Borgere Lough, encthen y Byen eller uthen, tha schal han were plictig til at fuldkomme then Loug y Olborg By.

12. Item huilcken Borgher, som haffuer Goutz paa Landtzbyen, oc haffuer ther boindes therisz Tienere, tha schal han ey tilseigis aff wore Fogder eller Embitzmendt at haffue Sanmendtz Touff eller Neffningers touff udi noghen Maade.

13. Item forbyude wy strenngligen, att nogher wore Fogder eller Embitzmendt schal fanghe eller griibe nogher wore Borgere y Olborgh for noghen Sagh eller Brödhe for hansz Gierninger, om hansz Goutz oc Brofeel er saa mögitt, atth hannd kandh for samme Gierninge bödhe, eller om han kan fange noghen af siin Medborger, szom kandh giöre fuldt for hanom, at borgher for hanom, att hand schal giöre Földist for theth, som hand haffuer brodt.

14. Item ingen aff wore Fogder, Lensmandh eller Embitzmandt, schal platze, möye eller trenghe wore Borgere udi Olborg, noghen Wern at giöre om szamme By, eller til att giöre eller uprette Graffue, Plancke eller Broer, eller Gader at ligge eller at rensze, meth Laugdagh eller noghen andhen Tinghdeele. Men naer som Tiiden tilsiger, at samme Gierninge schal giöris, tha schal Almoughen tilsigis aff Borgemester oc Raadt, at the schulle giöre samme Gierninge under thendh Wiide og Piine, som derfor pleiger at vere tillagdt.

15. Item wille wy och, att the maa brugge theris Feedrefft fry oc quith for huer Mandtz Tiltale, som the bedst pleyger at haffue aff gammel Tiidt.

16. Item naer som samme Bymendt worder tilsagdt at giöre oss noghen Help eller Tienste, tha schal the theth giöre, som theris Skyuldt oc Udgiift tilsiger, undertagit wore Skyuldt oc Udgiift, liigeruis som samme Borgere oc Bymendt giöre oss Help oc Tienste, naer wy thennom tilsiiigher.

17. Item wil wii oc skicke, att naer som nogher Mandt haffuer nogher Sager til samme Bymendt oc Borghere aff Olborg, Heruerck, Ran, eller nogre andre Sager, schal the ey forfølge szamme Sagher encthen meth wore Breffue eller til Landtztng eller till noghen Herritzting, men til theris Byting y Olborg schal samme Sagher deelis meth Rettewishedh, som theth seg bör.

18. Item inghen schal steffne szamme Borghere aff theris By, uthen wii worder thennom tilsiiigindis, ath the schal were y wore oc Riigens Tienste oc Forfaldh.

19. Item hwo szom sages meth uskiel y noghen Maade oc fester Loug for Saghen, tha maa han tage til seg beskeene Mendt oc werye sigh met syn höygeste Lough, som theth segh bör.

Theroffuer wille wy, att samme Borger och Bymendt y Olborg och Hadzeriis schulle haffue, nyude oc beholde frii Naade och Skonzell, Friiheder, Reetter oc Preuilegier oc Gunster, huilcke som the aff hogborne Förster oc Koninger, wor Forfeder, haffuer forhuerrffuith aff gammble Tiidt, effter som theris Breffue oc Preuilegiier bedst oc fuldkommeligste indholder oc udwiiser, oc stadfesther wy alle szamme Preuilegier meth thetthe wort obne Breff at bliiffue weth theris fuldkomlige Macth. Forbyudindis strenglighen under wor Höldist och Naade, att nogher wore Fogder eller Embitzmendt eller noghen andhen schal platze, möyde eller giöre szamme Bymendt oc Borghere nogher Forfanng eller Hinder paa noghen forneffnte Artickele, saa frammppt som the wil nyude (*wor Naade*) og undtgaa wor konninglige Heffn og Wrede. Till Windnisburdt er wort Indzeigle hengendis nedher for thetthe wort Breff.

Screffuit y Olborg under Gudtz Aar MCCC . . . oc paa theth andith.

AALBORG UNDER REFORMATIONEN OG GREVENS FEJDE.

Under en Reformation — og navnlig naar den er af religiøs Art — gaar det ofte haardt og ilde til. Omkring Aaret 1526 sporer man Bevægelsen i Aalborg. „Skibbykrøniken“ beretter om en Mand ved Navn *Hans Esbernsen*, der den 28. Maj 1526, „da Lutheriets Gift sneg sig gennem hele Jylland“, druknede ved Aalborg, da han var i Færd med at lade sig ro over Fjorden til Vendsyssel. Den Mand kaldtes en halsstarrig Tilhænger af det lutherske Parti, og det meddeles, hvorledes han paa forskellig Vis havde forhaanet den katolske Kirke. Han havde sandsynligvis i Aalborg agiteret for den ny Lære.¹⁾ Den mest bekendte af Byens Reformatorer var Mester *Morten Hegelund*, der 1527 fik et Beskærmelsesbrev af Kong Frederik den Første, da denne opholdt sig i Aalborg. Samme Mester Hegelund blev senere Præst ved Budolfi Kirke, efter at den katolske Præst Jens Ibsen var jaget ud af Kirken, saa at han maatte søge ud til Tranders for at holde Messe. — I Aalborg gik Bølgerne højt som saa mange andre Steder i Reformationstiden. I Aaret 1530 blev Graabrødrene og den Helligaands Brødre og Søstre udjagne af deres Klostre. Vor

¹⁾ Petresch Christensen: Nørresundbys Historie I., Pag. 37.

Frue Kloster blev derimod forskaanet for slige Voldshandlinger, thi det havde en kgl. Lensmand som Protektor. Først ved Reformationen 1536 blev Vor Frue Kloster ophævet, og dets Jordegods kom foreløbig under Aalborghus, indtil det Tid efter anden kom i privat Eje.¹⁾

I „Krønike om Graabrødrenes Udjagelse af Danmark“ hedder det om Graabrødreklostret i Aalborg: „I det Herrens Aar 1530 forfulgte en fræk Ketter Herren til „Aalborghus“ *Axel Gøje* de smaa Brødre i Graabrødreklostret. Først bad han om Lov til at lægge Korn i et af Loftskamrene, og siden bemægtigede han sig andre af Klosters Bygninger og med Magt fratog dem Levnetsmidler. Da saaledes Brødrene engang havde kogt sig en betydelig Portion Drik og vilde til at holde Gudstjeneste i Kapellet, saa bortførte hans Tjenere den nylig tilberedte Drik til hans Kældere. Omsider fordrev han alle Brødre fra Klosteret.“²⁾

Samme Axel Gjøes Adfærd mod Helligaandshusets Brødre findes omtalt i „Embeds- og Bestillingsmænd i Aalborg“ Pag 209 saaledes: „Da Laurits Nielsen var Prior, blev han og Conventbrødre af Lensmanden Axel Gjøe uddrevne af Klosteret og de fattige og syge Mennesker udkastede og indlagte i Graabrødreklostret, og alt Klosters tilliggende Gods borttaget, hvilket varede nogle Aar, indtil 1533, da han erhvervede Dom af Rigets Raad og Biskopperne: Iver Munk i Ribe, Stygge Krumpen i Børglum, Jørgen Friis i Viborg og Ove Bilde i Aarhus, „at alt, hvad han og hans Conventbrødre var frataget, igen skulde komme til Klosteret og stedse til Verdens Ende derved forblive.“ Saaledes blev Lensmandens Retræte i denne Sag. — 1536 blev Klosteret (stiftet 1431) ophævet og omdannet til et almindeligt Hospital.

„Kronens Skøder“ giver ofte et Billede af, hvorledes det inddragne Gods bliver fordelt. Det hænder, at Godset kommer tilbage til de oprindelige Givere. Den 1. Juni 1566 udsteder Kong Frederik den Anden Gavebrev til *Knud Bilde* paa en Gaard i Stade, Vester Hassing, som hans Forfædre i sin Tid skulde have skænket til Vor Frue Kloster i Aalborg for Messer og anden Tjeneste, men som nu er lagt øde under Kronen, da Klosteret er øde og Tjenesten ophørt.³⁾

Den 29. Maj 1542 udsteder Kongen Gavebrev til Skole-

¹⁾ J. P. Stenholm: Aalborg Klosterhistorie, Pag. 63 og 64.

²⁾ ” ” ” ” 105.

³⁾ Kronens Skøder I., Pag. 107.

mester og Hørere i Aalborg paa al den Jordskyld, Rente og Indkomst, som tidligere har hørt til Altre, Messer, Kalendre og Gilder i Aalborg By og ikke hører til Adelen.¹⁾

Den 8. Juni 1442 udsteder Kongen Gavebrev til Aalborg By paa, „hvad Kirkegods, Rente og anden Indkomst, der hidtil har ligget til den nu opbrudte Sct. Peders Kirke — samme tilfalder nu Sct. Budolfi Kirkes Bygning og Forbedring. Dog skal Ugearbejdet fra Sct. Peders Gaarde i Hasseris blive hos Kronen til Aalborg Slot.“²⁾

Et ikke ubetydeligt Afsnit af Grevens Fejde foregik i Aalborg. Aaret 1534 var et for Byen saare ulykkeligt Aar. Da Skipper Clement i 1534 overrumplede Byen og indtog Slottet, maatte Lensmanden Peder Lykke forlade Byen. Han flygtede til Randers og forenede sig der med en Del af Adelen, som under Anførsel af Erik Banner gik mod Aalborg. Man anslaar Tallet for denne Hær til ca. 300 Mand svært bevæbnede Ryttere. De led som bekendt et afgjort Nederlag i Leere i Svenstrup Sogn. Kun ca. 50 Mand undkom, deriblandt Banner og Lykke. Holger Rosenkrantz til Boller, der faldt i Slaget, nævnes ogsaa som Anfører.

Men Skipper Clement kunde ikke i det lange Løb holde Byen, som under Grev Rantzau blev stormet den 18. December 1534. Den 17. December slog han Lejr en halv Mil Syd for Byen, som han lod udspejde en maaneklar Nat. Hans Hær var paa 4500 Mand. Greven selv var nær bleven tagen til Fange, idet han blev kastet ned fra Voldens øverste Del, der var besat med Skyts. Byen blev indtaget efter 1½ Times Forløb. „Fjenderne, som med Landsknægte, Bønder og Borgere udgjorde 8 a 900 Mand, blev alle myrdede,“ siger Grev Rantzau. Ellers angives de nedhuggede Bønders og Borgeres Antal til ca. 2000. Dette kan maaske delvis være sket under Plyndringen, thi som indtaget ved Storm blev Byen givet til Pris for Landsknægtene. — Hvad Byen har maattet udstaa i dette Aar lader sig vist vanskeligt beskrive. Byen var ganske simpelt sin Undergang nær. En stor Del af den blev afbrændt. Byens Brevkiste med de gamle Privilegier forsvandt, og Byen blev næsten affolket. I et Pergamentbrev fra 1535 hedder det: Alle Huse, Gaarde og Stalde udenfor Vesterport var afbrændt

¹⁾ Kronens Skøder I., Pag. 14.

²⁾ ” ” ” ”

af Skipper Clement. Det hedder i Pontoppidans Atlas, at Byen blev blottet for Indvaanere, og at mange Familier fra Lybæk desaarsag kom og slog sig ned i Byen. Der blev ogsaa baade under og efter Krigen stillet store Fordringer til Byens Ydeevne. Paa Landsarkivet i Viborg findes en Del Breve, som i sin Tid er afleveret fra Raadstuearkivet i Aalborg. De begynder dog først med Aaret 1535, da Byens gamle Arkiv delvis forsvandt under Krigen. Brevene giver et klart Spejlbillede af, hvilke Fordringer Kongen og Rigsraadet stillede til en stor Provinsby i hine Tider. Et af Aarets første Breve angaar dog Kongehyldingen. I Aaret 1535 den 14. Februar meddeler Kong Christian den Tredie Borgmestre og Raad i Aalborg, at han vil lade „sig hylde paa Viborg Landsting Lørdagen næst før Midfastesøndag næstkommende“ (den 6. Marts) og paalægger Byen didhen at sende én Borgmester, to Raadmænd og to „merckeliighe“ (ansete) Borgere med Fuldmagt.

Den 8. Oktober 1535 paalægger Kongen Byen at sende Øl, Brød og anden Fetalje til Lejren ved København, og den 30. samme Maaned maa Byen snarest rykke ud med 30 Læster¹⁾ Øl, 20 Læster Brød og anden Fetalje til Lejren ved København. Rentemesteren betaler Varerne. Den 4. November s. A. faar Byen kgl. Ordre om at fremsende til Admiral Peder Skram i Landskrone den „Gengerd“ (Afgift), som findes, samt at laane Kongen 30 Læster Øl og 20 Læster Brød, som sendes til Landskrone — imod Kvittance af Peder Skram. Desuden skal Byen gøre Øl og Brød af noget Kirkekorn, som Kongen vil lade føre derhen. I December Maaned faar Byen Ordre til at sende Øl til Rendsborg. 1536 den 14. April anmoder Kongen Byen om Hjælp til at afbetale de fremmede Krigsfolk. *For hver 20 Borgere skal der gives 80 Lod Sølv*, som Borgmestre og Raad skal levere til Sekretæren Axel Juul. Men nu kommer den tungeste Byrde: Den 1. Juli 1537 paalægger Kongen Aalborg — ifølge den med Fuldmægtige fra alle Landets Købstæder trufne Aftale — en Sølvskat saa stor som den største Sølvskat, der tilforn er erlagt i denne Fejde — til Afbetaling af den store Gæld, der er foraarsaget ved den langvarige Fejde. Men ikke nok hermed. Den 14. September 1538 paalægger Kongen Byen en Skat paa 3000 Mark danske — mod at blive fri for Landsknægte i dette Aar. Det var et efter Datidens Forhold meget stort Beløb, men da navn-

¹⁾ 1 Læst = 22 Td. = 4 Piber Vin = 18 Td. Salt.

lig for en udpint By. Man kan i denne Forbindelse erindre, at Byskatten i Aalborg for Aaret 1548 kun udgjorde 200 Mark, som Rentemester Jørgen Pedersen kvitterer for den 8. December s. A. Tre Aar senere ses Byskatten at udgøre samme Beløb. — Naar en til Dels afbrændt og affolket By har kunnet præstere slige Udbetalinger, maa den have været i Besiddelse af en betydelig Livskraft.

Som bekendt fik Johan Rantzau for sin Tapperhed og Sejr en Gaard i Bispensgade. Samme Gaard skødede han i Aaret 1545 til Oluf Munck (se Voss' Registrant paa Landsarkivet i Viborg).

AALBORG UNDER SYVAARSKRIGEN.

Efter Reformationen og Grevens Fejde var Aalborg en udpint By. Vi ser da ogsaa, at Kong Christian den Tredie den 4. December 1542 rykker Byen for Byskatten, som den „stander tilbage med,“ og for Landsknægtenes Sold. Byen stod altsaa til Restance. Men man maa nu ganske vist være forsigtig med deraf at drage den Slutning, at Byen var insolvent. Samme Konge meddeler iøvrigt Byen den 28. April 1545, at den ikke skal holde Udbudsfolk. Derimod skal den til fremmede Krigsfolks Besoldning snarest betale 600 Daler. Disse Penge indgaar heller ikke i rette Tid, og Byen modtager i den Anledning en Rykker den 7. Maj 1545. — Byerne maa stadig af med betydelige Summer til Dækning af Rigets Gæld. Den 10. August 1545 paalægger Kongen Aalborg By at udrede endnu 400 Dalere til Dækning af Rigets Gæld.

Da Byen endelig var kommen nogenlunde til Kræfter, begyndte atter en langvarig Krig, nemlig Syvaarskrigen med Sverrig. Vi tyr atter til Raadstuearkivet¹⁾, som giver os et klart Billede af, hvad Byen maatte yde under Krigen:

1563 den 14. April paalægges Byen at afstaa al den Fetalje, den kan undvære, til Krigsfolkets Behov — naturligvis mod Betaling. Og to Dage senere faar Borgmestre og Raad Brev fra Kongen om at forskaffe Hr. Jørgen Lykke de til Transporten af nævnte Fetalje nødvendige Skibe.

¹⁾ Papiers- og Pergamentsbreve 1535—1661 (fra Aalborg Raadstuearkiv — nu paa Landsarkivet i Viborg).

1563 den 11. August udgaar Frederik den Andens Befaling til Borgmestre og Raad i Aalborg om at lade bage alt det Brød og brygge alt det Øl, de kan overkomme, og forsende det tilligemed saa megen Havre, de kan afstedkomme, til Lensmanden Hans Holck til Warberg, der skal give Besked om, hvorhen det videre skal sendes. Naar det kommer til Lejren, skal den øverste Proviantmester Jørgen Brahe betale det. Forømmelighed vil blive straffet.

1563 den 7. Oktober befaler Kongen Borgmestre og Raad at lade hver Skomager i Aalborg lave 10 Par Knæstøvler af godt Læder, da Krigsfolket har Brug for saadanne, og Vejene nu til Vinteren maa formodes at blive skidne og onde. Støvlerne skal senest 14 Dage før Jul være i København og vil der blive betalt.

1563 den 23. Oktober anmoder Kongen Byens Borgmestre og Raad at lade al den Havre, der findes i Byen, føre til Landskronen og Malmøe. Modvillighed straffes!

1564 den 18. April anmoder Kongen Borgmestre og Raad i Aalborg om at laane alle de „Klippinger“, Byens Borgere ejer.

1564 den 16. Juni udgaar Kongens aabne Brev til Borgmestre og Raad om, at han har indskibet Krigsfolket til Sverrig.

1564 den 6. Juli afsendes fra Aalborg 5 Læster Havre.

1564 den 12. November udgaar Kongens aabne Brev til Borgmestre og Raad, at de skal lade alle Byens Skuder sejle til Mariager for at hente Tømmer og „Indholdt“, som Kongen der har ladet hugge til Skibsbygning, og sende det til København, hvor Fragten betales (dat. Eskebjerg).

1564 den 11. December udgaar Kongens aabne Brev til Borgmestre og Raad om, at Byen skal brygge 80 Læster Øl til Flaaden. Malten leveres af Otto Brahe til Aalborghus. Humlen og Tønderne maa Byen selv skaffe. Rentemester Joachim Beck betaler (dat. Frederiksberg).

1565 den 2. Marts udgaar Kongens Brev om, at Byen endnu „sidder efter“ med 3000 Daler af den Sum, som skulde komme Kongen til Hjælp. Summen skal indsendes inden Midfaste (dateret Malmøe).

1565 den 14. Marts anmoder Kongen Borgmestre og Raad om at lade brygge 60 Læster Øl og bage 30 Læster Brød, som sendes sammen med 500 Td. Havre og al Byens Fetalje til Varbjerg til Krigsfolket.

1565 den 6. Maj befaler Kongen Borgmestre og Raad

at sende 10 Læster Brød, 6 Læster Øl, 600 Td. Havre til Krigsfolket i Halmstad.

1566 den 9. Juli kvitterer Peder Hansen paa Rentemesterens Vegne for 800 „enkende Dalere“ og 3000 Mark i smaa Klippinger, Byens sidste Skat til Kongen.

1566 den 26. August udgaar Kongens aabne Brev, at Rigsraadet har bevilget en Kobberskat af Købstæderne i Anledning af en Ulykke, der har ramt Flaaden. Aalborg skal levere 16 Skippund — 2 Parter i Grydekobber og 1 Part i Keddelkobber, som sendes gennem Otto Brahe paa Aalborghus til København inden den 9. Oktober d. A.

1566 den 4. November kvitterer Statsskriver Niels Andersen, Aalborghus, paa Otto Brahes Vegne for Byens Levering af 16 Skippund Kobber.

1667 den 15. April befaler Kongen Borgmestre og Raad at sende til København 300 Sider Flæsk, 1½ Lp. Oksekød, 1½ Lp. Faarekød, ½ Lp. Smør, 12 L. Øl, 1 L. Eddike, 12 Lp. Brød. Sendes inden den 25. Maj (dat. Frederiksborg).

1667 den 17. Juni befales Borgmestre og Raad at lade bage 60 Læster „Kavringsbrød“ af 20 Læster Rug.

1668 den 10. April faar Borgmestre og Raad Befaling om at sende 60 Læster Øl, 30 Læster Brød, 500 Td. Havre til Halmstad til Krigsfolkets Behov.

1569 den 3. Marts forlanger Kongen 50 Læster Øl, 20 Læster Brød, 10 Skippund Flæsk til Halmstad. En lignende, men endnu større Ordre udgaar atter i August samme Aar.

1569 den 8. Oktober byder Kongen, at Byen kommer ham til Hjælp med 1000 Daler, Halvparten i „enkende Daler“ og Halvparten i Mønt. Sendes inden 1. November til Renteskriver Peder Hansen (dat. Halmstad).

1570 den 12. Marts anmoder Kongen om en Undsætning fra Byen paa 2500 Dalere, som betales inden Pinse til Erik Podebusk paa Aalborghus.

1570 den 4. Juli befaler Kongen Borgmestre og Raad i Aalborg at sende 50 Læster Øl, 50 Læster Brød, 50 Sider Flæsk inden 10. August.

1570 den 13. December befaler Kongen, at Aalborg kommer ham til Hjælp med 2500 Daler til at betale de fremmede Krigsfolk med, da Krigen nu er tilendebragt. Ingen er fritaget for denne Skat (dat. København).

1571 den 4. Februar kvitterer Rentemester Otto Brockenhus for 2500 Daler fra Aalborg (dat. Søgaard).

Fredericus Thomsen anthonn med hender made Dan-
 markes Nærings vordende og Bone Kønningens
 Or givne tilførm. Vnder an her vordt giorit der Guff
 megen sitentis til vordt bringet. Som wij nu
 Guffen forsamlet. Eimderlyt her Det os Guffen
 Det os wij osse og vordt. Au stige kistene igen
 wij osse her. Au igen kigis kønningens og andes
 Bredt. Os Guffen os tigt ad vordt misset misset os,
 Os igen sidem. Samlet her saa megen Guffen,
 künde affsted komt. Iger forstiker Jure for vordt
 for vordt. Iger skal igen giffen kistene
 aff vordt kønningens igen samlet. Os igen
 Guffen Guff. Iger igen vordt forstiker,
 Os igen komt i kigret. Skal igen andt,
 vordt vordt Guffen kønningens Os igen
 Jegeren künde. Guffen skal forstiker igen kigret
 os igen. Vordt igen skal vordt igen vordt osse kistene
 Au igen for her vordt. Iger vordt kigret vordt osse
 os igen for megen forsamlet. Men osse for
 for vordt kigret. Au vordt an osse kigret
 vordt. Guffen osse for her vordt forstiker,
 kigret. Vordt wij igen osse her kigret for vordt
 her. Iger osse i megen kigret vordt an her. Beset
 kigret osse kigret. Vordt wij vordt kigret Guff
 vordt. Iger osse kigret. Au osse kigret
 for kigret. Vordt vordt kigret

Missive af 11. August 1563.

Frederich Thenn andenn mett Gudz naade Danmarckis, Norgis, Wenndis och Gottis konningh etc.

Vor Gunst tillforrn. Wiuder att her will giøris Behoff mōgenn fetalie till wortt kriegsfolck, som wij nu haffue forsamblit Synderlig brød Øll och haffre. Thij bede wij etther och wille, Attj stragx bestiller ther wdj etthers bye, Att ther bagis kauring brødth och anded Brødth Och Bryggis øll thet allermieste mugligt er, Och thett sidenn, Sammeledis saa mōgen haffre i kunde affstedkomme, iligen forskicker indh for wortt slott wardbergh, Ther skall thenom giffues beskedh aff wor Lennsmandh ther samestedzs Oss Elskelige Hanns Holck, huor the thett widere føre skulle. Och nor thett komer i Leigrett, Skall thett andtuordis wor Offuerste prouiantmester Oss Elskelige Jørgenn Brade, hand skall forskaffe thenom peninge therfor Saa thett skall weere thenom wden aldt skade, Attj ther fore her wdinden Ingen wmage sparer eller och ther for nogen forsømelse tager, men etther som tro wnndersote beuiser anseendis, att etther sligt bliffuer betalitt. Bliffue ochsaa her wdinden forsømelige befundedh wille wij ther offuer lade straffe som wedbør Hvor effther i etther kunde wide atte Rette. Befalendis etther gudh. Schreffuit wdj wor feltleiger hos wardbiergh Thenn xj dag Augustj Aar etc. MDLxiij.

Vnder wort siignet.

Friderich.

Missive af 11. August 1563 (Aalborg Raadstuearkiv).

Lørdag den Antenne Mon julys Maad
 Danmarks konges Vender og gæder Kongen
 In ginst tilforn Vider an Effersufi vad
 findeladno kaal par vora store fæder gaffne
 gaffne Ladit Bæffne udgør till hvad vnder
 store fæderlad mon vil alle vad fæderlad vider
 Bidsiden, Gyn tilforn an stille gude, alle
 vora fæder ladit vora prouvaner or Bunden
 ligen vora det or Bæd, or fæder dog an
 vora par fæder offforsing, or vora vilde
 fæder fæder Bæffne In en vad vora vad
 vad vora or vilde, an vora vora an gæder
 tilforn till fæder vora fæder ladit vora
 det or Bæd, or Bunden vora vad
 or vora vora fæder vora vora
 Enser vilde Ladit fæder, an fæder an
 for fæder or fæder vora, fæder fæder
 fæder Bæffning. En or vora fæder fæder
 vora aff fæder In Ladit vora fæder
 Bæffning vora fæder, Bæffning vora vora
 fæder till fæder for vora store fæder
 fæder fæder vora Bæffning vad vora
 vora vora fæder

Missive af 5. September 1563.

Frederich thend Annden Mett gudzs Naade Danmarckis, Norgis, Vendis och gottis konning etc.

Vor gunst tilforrn. Wiider att efftherthij wore hiemeladene Raad paa wortt slott kiøpnehaffnn haffuer laditt Breffue wdgaa till wore wndersotte kiøpstedzmend vdj alle wore kiøpsteder wid Siø siden Om tilføring at skulle giøre til wortt felttleyer mett proueantt, oc Sønderligen mett øøl och Brød, oc forfare dog, att enn part sidder offuerhörig oc ey wille fuldgiøre samme Breffue, Thii bede wij etther endnu oc wille, atj tiltencker att giøre tilføringh til forne wort felttleyer mett øøll oc Brød oc Sønderligen mett Brød oc ther wdindenn som lydige wndersotte Etther willig lade finde Anseendis, attj for huis y tilförindis worder skulle fange Rede Betalling, saa y icki skulle haffue ther aff skade, Thij lader thett Ingenlunde. Befalendis etther gud, Schreffuitt wdi wor konninglige felttleyer for wortt slott Elsborig Thend fempte dag Septembris Aar etc. MDLxij Wnder vort signet.

Missive af 5. September 1563 (Aalborg Raadstuearkiv).

Vij Frederick Thend Anden Mett Gudz Naade Danmarckis, Norgis, Wendis och Gottis Koning, Hertog wdj Slesuig, Holsten, Stormarn och Dytmarsken, Greue vdj Oldenburg och Delmenhorst, helse etther wore kiere tro wndersotte, Borge-mestere, Raadmend och menige borgere wdj wor kiøbsted Olborg Mett Gud og wor Naade; Wij tuile icke, att etther er witterligt, huad skade wij stackitt siden haffue aff storm och Gudz wederlig fangitt paa wore Orloug skiibe saa och paa folck, skiøtt og anden kriigrustning, som ther paa haffuer weritt, Och efterthij nøden wdesker, att ther igien maa findis Raad till skiøtt, andre skiibe, ther mett paa thett nye att staffere, till att bruge emod wore och riigens fiendere, Tha haffue wij ther om oss beraadslagitt mett wore Elskelige Danmarckis Riigis Raad och mett thennom saa till ens worden, att wij etther till thess behoff om hielp och wndsetninge skulle besøge, Thij bede wij etther alle och paa thet aldernaadigst begere, Attj aff etthers bye wille wndsette oss mett xvj skip-pund kobber, the thuo parter grydekobber och tredie parten keddelkobber, och thet strax iligen lader nedkomme och offuer-antuorder thett oss Elskelige Otte Brade wor mand, Raad och Embitzmand ther sammesteds, forne Otte Brade eller hans fuldmechtige skall thett aff etther anamme och frandelis thett forsckicke hiid till wortt slott kiøpnehaffn, Och i herwdinden etther som wore tro och liudige wndersotte willige wille lade finde, och samme kobber saa betimen wdgiffue, att thett wisseligen kand framkomme och were her tilstede inden Sanctj Dionisij dag først komendis i thett allerseniste Anseendis, huad magt oss och Riigitt ther paa ligge, Ther till wij oss wisseligen forlade och wille thett igien mett ald naade bekende, Giffuitt paa wortt slott kiøpnehaffn thend xxvj Augustj Aar etc. MDLxvj, wnder wortt Signet

Friederich.

Aabent Brev af 26. August 1566 (Aalborg Raadstuearkiv).

Købstædernes Ydelser i Skatter fordeler sig saaledes for Jyllands Vedk.

42

	1564 15-12	1565 3-10	1566 5.5	1568 1-6 + 24-11	1569 8-10	1570 12-3	1570 13-12	1572 24-3	1575 10-7	1566 Kobber- skat
	Dlr.	Dlr.	Dlr.	Dlr.	Dlr.	Dlr.	Dlr.	Dlr.	Dlr.	Skpd.
Grenaa	400	300	100	400	100	250	200	200	100	1
Hjørring	300	150	200	400	100	150	100	100	50	1
Hobro	400	200	100	300	100	200	100	100	50	1
Holstebro	1200	500	300	700	150	400	200	150	100	4
Horsens	4000	1000	1200	2200	600	1000	1000	1000	400	6
Kolding	2000	700	800	1800	600	1200	1600	1000	600	6
Lemvig	1200	500	400	800	200	250	200	200	100	2
Mariager	—	200	100	200	100	100	100	100	—	—
Nykøbing	600	600	400	1000	250	400	400	300	150	4
Randers	3000	1400	1000	2400	600	1200	1200	1200	400	6
Ribe	8000	2500	2500	4000	800	2000	1500	1500	1000	16
Ringkøbing	1000	600	300	700	200	400	400	300	200	2
Skagen	800	400	200	400	100	300	300	200	150	2
Skive	400	300	300	400	100	300	200	100	50	2
Sæby	400	200	200	400	100	250	200	200	100	2
Thisted	800	400	200	600	100	500	500	300	150	4
Varde	1200	800	800	1400	300	600	400	300	200	4
Vejle	2000	500	800	1400	250	600	400	400	250	4
Viborg	4000	800	1000	1000	300	600	600	600	400	8
Aalborg	8000	2500	2000	4500	1000	3000	2500	2000	2000	16
Aarhus	6000	1500	2000	4000	1000	1600	1600	1600	600	8
Æbeltoft	300	200	100	400	100	150	200	150	50	1

Vi har Side 42 yderligere suppleret og fuldstændiggjort Listen over Byens Ydelser i Skatter (efter 1563) efter V. A. Secher: Forordninger og Recesser 1558—75, I. Del, Pag 670—71. Idet vi anfører Listen over samtlige Jyllands Købstæder, vil man deraf kunne slutte sig til Aalborg Bys Førerstilling i hine Tider.

Som det fremgaar af denne Oversigt, er Aalborg Bys Kontingent langt det største. Derefter følger Ribe, og saa først kommer Aarhus.

— Syvaarskrigen paalagde naturligvis Byen svære Byrder, men den gav ogsaa Byen mange Penge. Det var en utrolig Mængde Varer, der under Krigen udgik fra Aalborg, og de blev betalt kontant — og selvfølgelig til store Priser. Thi under en Krig stiger Varerne altid. Deraf kan man forklare sig, at Byens driftige Købmænd i Slutningen af det 16. Aarhundrede kunde rejse saa mange smukke Ejendomme.

Selv om Sverrig ved Fredslutningen maatte betale Danmark en stor Sum Penge, var Danmark dog i stor Gæld, og Kongen maatte stadig paalægge Byerne store Byrder. Den 10. Juli 1575 paalægges Kongen Borgmestre og Raad at yde 1000 Daler til Ribes Befæstning, og den 2. April det paafølgende Aar kræver Kongen af Aalborg By ikke mindre end 2500 „enkende Dalere“ til Afbetaling paa Rigets Gæld, og til Krigsfolkets Besoldning gøres der den 24. Marts 1577 Fordring paa 2000 Dalere fra Aalborg By. — Saaledes er der stadig store Udbetalinger.

— Trods Grevefejden, Toget til Ditmarsken 1559 og Syvaarskrigen holder Byen sig ikke blot oven Vande, men den afgiver et Billede paa Liv og Kraft, ja en Vitalitet, man gennem de skiftende Tider aldrig har savnet, men stedse har kunnet beundre. Det er det karakteristiske for denne kernesunde Bys Borgerskab, at den aldrig har tabt Modet i Nedgangstider, men at den altid har handlet efter det gamle Ord: Tab skærper kun dens Vindelyst.

Vi bringer foran Facsimile af tre Breve fra Syvaarskrigen. De gengives i den gamle Stil.

BYENS PLANKER, VOLDE OG GRAVE. (DEN GAMLE VESTERPORT.)

I gamle Arkivalier tales der ofte om den lukkede By. Byens Grænse var altid markeret. Ofte var den omgivet af Volde og Grave eller Planker. Ogsaa Aalborg har langt tilbage i Tiden været en lukket By — og en befæstet By. Ikke blot har det gamle Slot, der laa, hvor Politistationen nu ligger, haft sine Volde og Grave, men selve Byen har været omgivet af Volde, Grave og Planker. Byens mange Aaer udgjorde for en stor Del Gravene, som ind mod Byen blev forsynet med Planker. — I Kong Valdemars Stadsret af 1342 hedder det: „Naar der skal gøres Grave, Planker og Broer omkring Byen o. s. v., skal Almuen (saaledes kaldtes Borgerne i ældre Tid) tilsiges af Borgmestre og Raad.“ — I Aaret 1481 tales der om de gamle Grave „Vesten for den Hellig-Aands Hus“, og i et Dokument af 1506 nævnes „Byens Graffue“. Kong Christian den Anden giver 1513 Niels Jepsen Brev paa en Jord uden for Østerport op mod „Byens Vold“. Ogsaa Skipper Clement befæstede Byen stærkt. I Aaret 1553 faar Magistraten Brev fra Kansler Johan Friis paa Kongens Vegne, at de Borgere, der har bygget Huse udenfor Gravene, skulde lade deres Huse nedrive og flytte ind i Byen. Efter den store Ildebrand i 1530 blev der bygget Bolværk omkring Byen. Endnu minder Navnene Gravensgade og Øster Gravensgade os om Byens gamle Grænser mod Øst og Vest. Og langt tilbage i Tiden omtales ogsaa Søndergraven som Byens Sydgrænse. I Aalborg Tingbøger er Gravene ofte nævnt, naar der sælges eller mageskiftes Jord, og man nærmere vil betegne de paa-gældende Arealers Beliggenhed. Det hedder f. Eks. saaledes: Et Stykke Jord Vest for Kattesundsgade mod Byens Graffue, eller: Et Stykke øde Jord uden Øster Port næst op til Byens Graffue paa Nordsiden af Allgaden. (Algade kaldtes den Gang baade den nuværende Algade og hele Nørregade — nemlig hele Gadestrækningen imellem Øster- og Vesterport.) Fremdeles: „En Lade uden Vesterport paa øster Side Aaen næst Sonden op til Byens Graffue“ — „et øde Jordsmon i Peder Barchis Gyde Vesten op til Johan Ertmans haffue, hvoraf den gammel schandse gaar op paa sønder Ende“ — og en anden „øde Plads og haffue liggendes sønden til Byens Graffue“.

Som man se, er Byens Grave mod Syd, Øst og Vest ofte omtalt, og man kan i nogen Maade bestemme Byens gamle



Fugleperspektiv af Aalborg (efter Resens Atlas).

Grænse. Ganske vist udvider Byen sig, men dens Tilvækst var i hine Tider ikke stor. Dog ser man, at den gamle Vesterport, som i sin Tid laa i Byens Vestgrænse, har faaet en Afløser før 1554, thi den 6. August 1554 omtales „en Klosters øde Jord i Sct. Bodels Sogn, uden for den *inderste* Vesterport, som kaldtes Klosters Humlehave“. Paa dette Tidspunkt havde man altsaa baade den yderste og den inderste Vesterport. Dette ses ogsaa ganske tydeligt paa det Fugleperspektiv af Aalborg By, som findes i Resens Atlas.

Om Byens gamle Vesterport har Hr. Chr. Axel Jensen i „Architekten“ IX, 1909, skrevet en meget interessant Afhandling, hvoraf vi gengiver følgende:

Da der i Foraaret 1907 foretoges en Regulering af Aalborg Algade paa Strækningen fra Budolfi Kirke mod Vest indtil Vesteraas gamle Leje, stødte man paa svært, middelalderligt Murværk. Nogle Stykker blev brudt op, men saa blev man opmærksom paa Sagen. At Fundet blev grundigt undersøgt, skyldes især Tamlæge J. P. Stenholm, der paa mange Maader viste sin Interesse for Arbejdet. Han paakaldte Nationalmusæets Bistand, og dette lod Gravningerne fortsætte og Murene opmaale af Arkitekt H. Paludan.

Hvad man da fandt, var et firkantet Kælderrum, hvis Mure helt igennem er bygget af de for Egnen typiske gule Munkesten. Murværket hviler paa raa Kampesten. Nogen bestemt Gulvflade fandtes ikke, men man syntes at spore flere Lag af opbrudte Gulve.

Østmuren, Portens Inderside, er ganske glat. I Sydmuren findes en Døraabning, der indfattes af retvinklede Karme og foroven afsluttes af flade Buestik. Selve Dørstedets Bund er lagt med Granitsten. I de indvendige Karme sad to Jernstabler og et Laasejern. Udadtil aabner Døren sig til en Vindeltrappe, som tæller elleve murede Trin omkring en rund Spindel. Vestmuren gennembrydes af et skydeskaarsagtigt Vindue, udadtil ganske smalt, indadtil bredt, men alligevel ikke overdækket med noget Stik, saa at man for at støtte dets Overkant har muret en lille Pille (af Munkesten). Nordmuren var desværre bleven næsten helt opbrudt før Undersøgelsen, og tilbage var kun de nederste Skifter samt hele den ydre Skal.

Af Hensyn til Gadefærdselen kunde man ikke fremgrave Taarnets Ydersider, og man nøjedes derfor med at fastslaa Murtykkelsen og at konstatere Hjørnerne. Kun ved Nordvesthjørnet gravede man noget dybere, da der her viste sig et

Fremspring paa Nordsiden. Det er øjensynligt bygget samtidigt med de andre Mure, men om det er Rest af en Stræbepille eller af en længere Mur kunde ikke afgøres. Blot saa meget er sikkert, at Fremspringet har været større end nu, og at Forfladen tydeligt er ommuret og lappet i nyere Tid.¹⁾

Den vestlige Yderside er næsten helt dækket af nyere Murværk, hvis Nordside blotlagdes. Dennes Materiale er store, gule Sten, men Skiftegangen er uregelmæssig, Kalkblandingen er helt anderledes end i selve Taarnet, og der er brugt mange Brokker. Indenfor Muren ligger en Pakning af Stenstumper og Kalkbrokker, som helt lukker for det lille Kældervindue, og som mod Syd begrænses af en lignende Mur. Skønt denne ikke fremgravedes, er det klart, at hele Murklumpen er senere tilbygget, og at den danner et muret Brolegeme, der i Bredde passer til den ældste Del af Stensætningen over selve det smalle Aaleje.

At de fremgravede Mure omkring den firkantede Kælder stammer fra Middelalderens senere Del — 1400'erne —, og at de er Levninger af Byens gamle Vesterport, derom kan der ikke være Tvivl. I Middelalderen dannede Vesteraa som bekendt Vestgrænsen for den egentlige By. Da Helligaandshuset, det endnu bevarede Helligaandskloster, stiftedes 1431, fik det Jord lige ud til Byens Grave²⁾, og i et Gavebrev fra Kong Kristiern I. 1457 siges det udtrykkeligt, at Klosteret til evig Tid skal have „then wald oc jord, som ligger mellom grawern westen for^{de} helgheandzhus, som recker fra *wester port* oc swo nær upa, swo langht som therris closters iord innen fore tilsigher, oc vnne wii them at haffue en gang ouer grawen in til for^{de} wald i swo made, at the scule for^{de} iord oc wald ladhe fastgøre oc forware, swo at det bliffuer oss oc wor køpstedh Aleborgh vden forfang oc skadhe, oc vnne wi them at nyde oc haue then graff innenfore til therris fiskewatn, swo langht som for^{de} wald oc iord recker.“³⁾ Dette uddybes yderligere ved et Mageskifte mellem Magistraten og Prioren 1472, hvori det fastslaas, at Munkene „mwge och scwle sat en godh fast mwr mellom there closters kirke ok *Westerport* lige wd aff thet vester nær hirne aff thornet och sa nær indtil then gamle pyll vesthen kirken, som forwisd ok wdstikkedh ær, och giøre

¹⁾ Ved Kloakgravninger iagttoges og maales en Række store Granitsten i østlig Retning fra Nordøsthjørnet.

²⁾ Lindbæk og Stemann: De danske Helligaandsklostre, Aktstykker, S. 4.

³⁾ Danske Magazin, 5. R., 2. B., 193.

ther en god fast mur ok holden ferdich ok byen vdhen schade“. Samtidig skal Klosteret anlægge „en godh ferdich gadhe, eth herstræde“, og til Gengæld til Udvidelse af dets Kirkegaard have „alt thet gamlæ herstræde, som nw gonger fra Vesterport ok sa nør wdh met there kirke gordh, vnderthagendis ther vdi *en frii gongh nordhen til Vesterport, til pompen och fra*, til byss behoff. Item scwlæ the ok haffe til there closters nyt ok kirke gord all then jord ok grund, som byss planke och wern nw stor, och sa intil then wester mur, the ther sæt scwlæ“.1)

I disse Aktstykker nævnes altsaa Porten for første Gang ved Navn, og et Blik paa en Byplan vil vise, at deres topografiske Oplysninger ikke lader sig misforstaa. Fremspringet paa det „vester-nør“ Hjørne af Taarnet kan nu forklares som den ene Ende af Bymuren, og Grundstenene østen for Taarnet turde have baaret en Kirkegaardsmur. Men det er dog ikke givet, at de fundne Mure stammer netop fra disse Aartier. Et tredie Dokument tillader maaske at bestemme deres Alder noget nøjere. 1482 skænkede nemlig Aalborgs Borgmestre og Raad Klostret en Grund udenfor Vesterport som Betaling „for steen, lym oc tymber, som wii haffue annameth oc vpborith pa wor byys weghne til at bygge wester port met“2), og skønt Ordene ikke giver os fuld Sikkerhed, er det derfor sandsynligt, at Murværket er bygget just paa dette Tidspunkt. Under alle Omstændigheder kan man trygt gaa ud fra, at det har staaet færdigt før Grevefejdens Aar og har været med den blodige Decemberdag 1534, da Johan Rantzaus Tropper tog Byen med Storm, trods Skipper Klements, Borgernes og Bøndernes tapre Modstand.

Allerede det følgende Aar, 1535, gav Kristian III. den nye Lensmand Ordre til, „at hand lader Aalborgs byes befestning strax nederbryde och giøre thet slet trindt om kring byen“3). Hvorledes Befalingen er blevet udført, kan næppe oplyses; vi kan blot følge, at Byen i Løbet af 1500-Tallet vokser sammen med sin gamle Forstad mod Vest, og allerede 1554 nævnes i et Skøde den inderste Vesterport4). Med andre Ord, der er da bygget en ny Vesterport længere ude (saaledes som det ses paa Resens Fugleperspektiv), og den gamle

1) Helligaandsklostre, Aktstykker, S. 42.

2) Danske Magazin, 5. R., 2. B., 203 f.

3) Danske Magazin, 3. R., 5. B., 45.

4) Danske Magazin, 5. R., 2. B., 203.

Port har faaet Lov til at blive staaende. En Tid har den ogsaa bevaret sit oprindelige Navn. Det bruges endnu 1587 i en saadan Sammenhæng, at det næppe kan gælde andet end just denne Bygning (Kæmnerregnskab: Givet for Tømmer at føre til Vesterport at færde den Kælder med 1 Skilling), og det nævnes en sidste Gang 1606 (Givet for Maren Hanses og en anden Kvindfolk, som sad over Vesterport udi 3 Dage deres Kost 1½ Mark). Imidlertid var et nyt Navn dukket op, og den gamle Port kaldtes nu Taarnet over Pumpen, Taarnet over vestre Pumpe, Porten ved Pumpen eller ganske kort *Pumpen*. Betegnelsen maa sikkert stamme fra den Post eller Pumpe, der allerede 1472 omtales som liggende norden for Portbygningen. Men det i og for sig uskyldige Navn havde for Datidens Aalborg en sær og uhyggelig Klang. Da det gamle Porttaarn ikke længere spillede nogen Rolle for Byens Forsvar og heller ikke markerede dens Grænser, vedblev det at gøre Nytte i Stadens Justits, saaledes som mange Fæstningstaarne ogsaa i tyske Byer. Da Jens Griis 1577 strakte Haanden fra sig at skulle være Byens Tjener, at stævne, forvare Fanger og opbære Stokpenge, fik han foruden anden Løn Bolig i det Hus over Porten,¹⁾ og i Kælderen nede under Gennemkørselen var der et uhyggeligt, mørkt Fangerum, et Slags Reservefængsel for de Forbrydere, der ikke var fine nok til at bæres med Raadhuskælderen. Om Forholdene giver følgende Uddrag af vor Hovedkilde, Kæmnerregnskaberne, gode Oplysninger²⁾:

1587. „Givet Cornelius Smed for et stort Hængsel til Vesterport af ny, og færdet det andet, to nye Hængsler til Pompedøren, nok to store Kroge til Porten, for to store Stabler at lukke Døren med, en stor Haspe, som der hænger Laase i udenfor Døren, et stort bredt Jærn, som Haspen ganger igennem uden paa Døren, to Hasper og fire store Stabler, kom til Stokken i Pumpen, et nyt Jærn og to Stabler, som de stikker Bolten igennem, og for Søm baade til Porten og til Pompedøren (samt noget Arbejde til Raadhuset) 6 Mark. — 3 Ⓔ Stangjærn til den nye Stok i Pumpen og til Vesterport 4 Mark 1 Skill.

1592. Givet for 8 M. Staal til en Lænke neder udi Pumpen med 2 Stabler 5 Skill. — Givet Valentin for samme Læn-

¹⁾ Saml. til jysk Hist. og Top. IX, S. 119.

²⁾ De i det følgende citerede Protokoller, væsentlig Kæmnerregnskaber og Raadstuekopibøger, findes alle i Landsarkivet for Nørrejylland, hvis Embedsmænd jeg skylder Tak for megen velvillig Hjælp.

ke at gøre og en Bolt at forlænge 7 Skill. — Givet Vognkarlen for 10 Læs Skarn, som kom af det Taarn over Pumpen, at føre til Hovedet¹⁾, 10 Skill. — Givet Rakkeren for Raadhuskælderen og Pumpen at gøre rene 2 Mark. — Givet Jens Andersen Tømmermand for Stokken at hugge (og for andet Arbejde) 10 Mark 4 Skill. — Givet for 9 Pund Stangjærn til at beslaa den nye Stok over Vester-Pumpe, og til to Lænker og to Bolte og fire Feldinger (Bøjler?) og to store Dørjern og til Murkroge, Hasper, Stabler og til Søm, Pundet 22 Skill., er 12 Mark 6 Skill. — Simen Smed for samme Arbejd 7 Mark 7 Skill. — Givet for et Pund Staal, som kom til to stærke Laase for to Døre ved Vester-Pumpe, 1 Mark. — Fallentin for samme Laase at gøre 2½ Mark. — Givet for Stokken at gøre til samme Laase 6 Skill.

1594. For Morten Malers Kost udi Raadhuskælderen og i Pumpen udi tre Dage 12 Skill. — Givet Morten Bysvend og Mads Fogedsvend, for de ginge til Morten Maler, den Stund han sad udi Pumpen, 1 Mark.²⁾

1596. Gav jeg Jokum Bøsseskytte og hans Kvinde Kost udi 15 Dage, de sad i Raadhuskælderen og udi Pumpen, 4 Skill. om Dagen, 3 Mark 12 Skill. Foruden Brød 7 Skill.³⁾

1598. For Møg at age af Porten ved Pumpen 6 Skill. For Halm, kom udi Pumpen 2 Skill.

1599. Givet fire Dragere, for de vognet udi 4 Nætter paa Raadhuset og ved Pumpen paa de Fanger, dér var sat, hver dem 5 Skill. om Natten, er 5 Mark. Givet Rakkeren, for han gjorde rent oven paa Pumpen, paa Raadhuset og i Raadhuskælderen efter Fangerne 1 Mark. — Givet til Kost Bøddelens Kvinde og hendes Søn, som sad en Dag og en Nat udi Pumpen, 8 Skill. Givet Rakkeren, for han gjorde rent i Pumpen, 8 Skill. Givet Rakkeren, for han gjorde rent i Raadhuskælderen og udi Pumpen, 19 Skill. Givet Søren „Skidennes“ for 10 Læs Skarn, han agede fra Pumpen, 10 Skill.“

Saa vidt „Architekten“. — Portens Historie kan følges gennem Tiderne lige til vore Dage. Vi har endnu en Rest tilbage. Den har spillet en betydelig Rolle i Byens Befæstningsanlæg. Nu er Byens Volde og Grave ikke mere. Dens „Planke“ er forsvundne, og den lukkede By er forlængst forvandlet til den aabne By.

¹⁾ „Byens Hoved“, hvor der samme Aar arbejdedes paa en Bro.

²⁾ Forbryderen blev hængt, hvad der kostede 1½ Mark.

³⁾ „Buolskabet“ blev ledet af Byen af Mestermanden.

AALBORG BYS VIDER OG VEDTÆGTER.

Ved *O. M. Hofman-Bang.*

I fri Bearbejdelse efter „Jydske Samlinger“ 2. Bind, Pag. 118 ff.

Pareto legi, quisquis legem sanxerit, quod aliis præscriptis, ipse servato.¹⁾

1549.

Udi disse efterskrevne Artikler med flere og mere, som god Politie og Skik kan hjælpe at fordre og forbedre, skal Byens Tjener efter Borgmesters og Raads Befaling have flittig Opsyn, at de Ulydige maa straffes, som vedbør, paa det de Lydige og Fromme desbedre maa nyde Skjel og Ret.

Det Gud give!

Hvis forbrudt vorder imod Borgmesters og Raads Vedtægt, som de paalagt, bejaet og samtykt haver, skal Byens Tjener tage paa en Ret. Desligeste pante de Ulydige for deres Fald. Aar 1549.

Her efterfølger nogle Artikler, som Borgmester og Raad med flere Dannemænd have paalagt, bejaet og samtykt, at saa endeligen holdes skal ved Bøde og Straf, som nu efterfølger.
— Først

Om Skarn i Aaen.

Hvilken, som findes at kaste Skarn, Ild, Aske eller nogen Urenhed i Aaen, da skal den bøde derfor 3 Mark Danske til Byen. Ikkeheller skal maa lægges nogen Mødding paa 6 Alen nær Aaen under samme Brøde. Ingen skal maa kaste Mog eller anden Urenhed i den nye Mølleaa under den Brøde, som efterskreven findes om den anden Aa.

Om Ild at udbære.

Desligeste, om nogen findes at bære eller kaste Ild eller gloende Æmmer, af hvilke Ild kan optændes, paa nogen øde Jord eller andensteds paa Gade eller Stræde, eller bære andet Skarn og Urenhed uden Forlov og ulovligen paa nogen, da skal den bøde for udi lige Maade som forbemeldt er.

[Gammel Raadstuebog Folio 400: Anno Domini 1541 Fredagen næstefter Jul samtykte Borgmestere og Raad med menige

¹⁾ Adlyd Loven, hvem der end har givet den. Hvad du har foreskrevet andre, skal du selv holde.

Mand, at hvilken Mands Tyende eller Folk som findes, der kaster enten Ild eller Skarn i Aaen, da skal den, som dermed findes, bøde derfor 3 Mark Penninge til Byen og ligesaameget til Kongen. Desligeste om nogen slaar Ild eller gloende Æmmer udi Graven eller andetsteds paa øde Jord eller i Gaden, bøde ogsaa derfor som forskrevet stander.]

Om Høker og Høkerske.

Ligeledes skal ingen Høker eller Høkerske stande paa Torvet med nogenslags Vare uden om Lørdagen, og da skal de ei maa andet have tilfals end ædende Varer, som dennem er tilladt at have, undtagen de som sælger Lywse, dem skal de maa sælge hver Aften fra Scte Mikkelsdag, og til fem slaar og Fredsklokke ringer, og til Paaske. Dersom nogen findes herimod at gjøre, da skulle de have forbrudt det, som de have til Byen med at fare, og dertil 8 Sk.

[Gammel Raadstuebog Folio 393: Anno Domini 1542 Fredagen næst for Scte Martini Dag da have Borgmestere, Raad med 24 af de ældste og bedste bosiddende Borgere her samstedes saa alvorligen besluttet og endeligen vedtaget med Høkersker, som her Aalborg Torv søge skulle: Først at samme Høkersker skulle være 8 og ikke flere, og skulle stande med de Varer, som de sælge skulle, hvor Borgmester lader dem deres Plads forevise, og skulle de have tilfals allehaande ædende Varer undtagen Smør, Æg, tysk Hvedebrød og Bondebrød. Desligeste skal hver Høkerske have 2 Skamler, hver 2 Alen lang (saa omtrent), og ikke flere, og holde deres Marked med ret Maal og Vægt 3 Dage om Ugen, Onsdagen, Fredagen og Lørdagen. Dog saa at hver Høkerske, som samme Høkeri vedtager at ville bruge, skal give til Aalborg By hver Fjerdingaar 12 Sk. Dansk Hvid beregnet, og skal hver af dem selv feie og renholde sit Sted paa Markedet, som hun staar paa, hver Lørdag Aften, saafremt hun ikke vil pantes derfor.

1546 Scte Bartholomei Aften paa Aalborg Raadhus for Borgmester og Raad blev vedtaget med disse efterskrevne: Gertrud Grubesdatter, Ane Grubesdatter og Ane Huases med andre, som Høkeri skulle bruge, saa de skulle have deres Varer tilfals hjemme udi deres Hus og ikke komme paa Torvet dermed nogen Tid, og de skulle ikke købe til Forprang Tørfisk af Harsysselboerne, ikke Smør i Pundetel eller i nogen Smaavægt til Forprang, Æg, tysk Hvedebrød eller Bondebrød. Hvilken, der findes at gjøre herimod, give 3 Mark til Byen

og have forbrudt deres Høkeri og være skilte ved deres Borgerskab.]

Smør, Æg, tysk Hvedebrød.

Høker eller Høkerske skal ikke maa staa paa Torvet eller paa Gaden at sælge Smør eller Æg til Forprang, og ikke heller tysk Hvedebrød skal nogen maa staa paa Torvet med, den Stund Tyske og Fremmede kommer og haver det at sælge. Thi naar indkommende Folk, Bønder, Bønderkvinder, Tyske og andre ser, hvorledes Byens Indbyggere sælger deres Varer, saa sætter de Prisen paa deres Varer derefter.

Hvor Høkere skal staa.

1564 Fredagen post Lucie virginis paa Aalborgs Raadhus bestemte Jørgen Kønning og Christen Skriver, Borgmestere, Christen Michelsen, Malte Pedersen, Rasmus Kotty, Mads Nielsen, Anders Madsen, og Hans Mouridsen, Raadmænd, at Høkere og Høkersker skulle staa oppe fra Broen vesterad paa Torvet langs nordenom Galgen, dog en Vei mellem deres Skamler og ad Strandstien og en fri Gang mellem Skamlerne og til Christen Michelsens Kjælder og fra. Hvilken, som findes ikke at staa saaledes, som eengang er bleven tilsagt, skal Byens Tjener pante for 4 Alb. Forsømmer en Tjener at pante, da skal han give Raadet 2 Sk.

Om at holde rent.

Høkerne skulle selv feje og holde rent, hvor de staa med deres Varer, som de maa sælge.

Naar Prædiken er,

skal ingen staa med Høkeri eller Brændevin paa Torvet eller andetsteds paa Gaderne paa Helligdage, naar Prædiken er, enten For- eller Eftermiddag, eller med ædende Varer længere end til det ringer sammen til Højmesse.

Om Huse som leies bort.

1536 Mandagen næsteften Dominica Jubilate paalagde Borgmestere, og Raad og 24 Mænd samtykte med dem, at alle, som Huse have at leie bort, de skal ingen leie deres Huse uden dem, som ere gode for at skatte og udrede Kongens og Byens Tynge. Hvo herimod gjør, skal være pligtig at gjøre Fyldest i dens Sted, han haver leiet sit Hus til, og dertil bøde til Byen 3 mark Danske.

De Folk, som ikke have Lov af Borgmestere og Raad at maatte bo i Byen, skal tilsiges om Sommeren i tilbørlig Tid, at de ikke skulle sige, at man trænger dem ud i Utide, naar Vinteren er forhaanden.

Hvedebrød.

1547 Fredagen efter Exaltationis paalagde Borgmestere og Raad, at alle, som ville bage Hvedebrød, skulle give 4 for 1 Album eller have forbrudt til Byen 3 Mark.

Om Bondebrød.

Ingen Høker, Høkerske eller anden skal maatte købe til Forprang (det vil sige til atter at udsælge) Bondebrød. Hvo det gjør, han skal først have forbrudt til Byen det Brød, han eller hun haver af Bonden eller andre til Forprang indkjøbt at ville ved Forprang udsælge, og det være forbrudt til Byen, og dertil 8 Sk. Danske, hvorlidet saa er købt til Forprang, men er det Brød i hel- eller halvtøndevis, da har han forbrudt tilligemed Brødet 1 Mk. Danske.

Baandstager og Tøndebaand.

1563. Ingen maa sælge Baandstager eller skaarne Baand til Forprang, Bødkerne til Skade. Hvo det gjør, skal have forbrudt til Byen samme Baand eller Baandstager og 3 Mk. Danske.

Om Kul.

Ligeledes skal Byggemester og andre Byens Tjenere have god og flittig Tilsyn med Kul, som føres hertil, at der findes i hvert Kulmaal en rigtig opmaalt Tønde Kul; hvis ikke, da skal de tage fra den, som haver falsk Maal og Maade, alle de Kul, han har med sig, og dertil lade en Ret dømme om, hvad han mere skal have forbrudt.

Kul til Forprang.

Ingen skal købe Kul at sende nogetsteds bort til Forprang, enten til Thy eller andetsteds. Hvo det gjør, skal have de Kul forbrudt og dertil bøde til Byen 3 Mk Danske for hver Tønde eller Snes. Paa samme Maade skal forholdes med Tømmer, Bord, Baandstager, Tøndetømmer og andet saadant. — Ikke heller købe Kul at sælge i Byen til Forprang, førend de haver ligget $\frac{1}{2}$ Dag tilfals for Hvermand, under samme Bøde som forskrevet staar.

Tagsten.

1556 samtykte Borgmestere og Raad og lod tilsige, at ingen Borger, Borgerske eller Indvaaner i Aalborg skulle maatte købe nogen Tagsten, som man tækker Huse med, til at udsælge til nogen udenbys Mand til at føres af Byen.

Om Lægtesøm.

1557 Fredagen næstfor Philippi Jacobi Apostolorum Dag paa Aalborg Raadhus paalagde Borgmestere og Raad, som da tilstede var, som vare Christen Pedersen, Borgmester, Peder Biesk, Borgmester i Jørgen Kønnings Fraværelse, Hans Husum, Christen Skriver, Christen Mikkelsen, Malte Pedersen og Store Rasmus Kotty, Raadmænd, at ingen Borger i Aalborg eller andre skal maatte købe til Forprang (det vil sige, til atter at udsælge) nogen Lægtesøm, som man slaar Lægter paa Huse med; thi det hænder sig vel iblandt, at den, som haver fornøden at lade tække, maa nødes til at købe Lægtesøm af den, som ikke i det Aar har faaet Tilsigelse om noget Hus at lade tække. Thi ingen skal købe flere, end de selv Behov have at tække og bygge med, førend Borgmester og Raad giver dette Paalæg løs igen. Hvo herimod gjør, skal have forbrudt de Søm, som findes tilfals hos ham, og dertil straffes for Ulydighed, som vedbør.

Om Lægter til Sten.

Paa samme Maade skal overholdes med Stenlægter, medmindre Borgmester og Raad vil give nogen særlig Forlov dem at udføre.

Om Ballast.

Naar noget Skib kommer til Aalborg, som haver Sten eller Sand inde til Ballast og vil være det kvit, da skal ingen maatte købe saadan Ballast, hvis Byen det Behov haver.

Om nyt Korn.

Borgmestere og Raad med flere skulle tale og forhandle om nyt Korn at købe, førend Korn indhøstes om Sommeren, om muligt kan være, at ingen skulle købe nyt Korn inden en Tid og Dag, de kan enes om.

[Gammel Raadstuebog Folio 394: Anno Domini 1553, Tirsdagen næstefter Scti Francisci Dag paa Aalborg Raadhus haver Borgmestere og Raad med 24 ældste Borgere samtykt, at ingen Borger eller Indbygger skal købe Korn herpaa Ga-

den at sælge til Forprang, og her skal ikke sælges noget Korn inden Fastelavn. Ikkeheller skal nogen sælge Korn mindre end udi hele Læster, eller en halv Læst i det mindste.]

Om tomme Tønder.

1562 14 Dage før Mikkelsmesse paalagde Borgmester Jørgen Kønning og Christen Skriver og menige Raad, at paa Grund af den store Trang, her er for Tønder, skulle ingen Udlændinge eller uden Byen boende maatte købe tomme Tønder i Aalborg at udføre, og ingen Borger skal maatte sælge udenbys Folk nogen tomme Tønder uden særlig Forlov af Borgmestre og Raad. Hvo her imod gjør, skal have forbrudt Tønderne, de sælger, og dertil 3 Mk Danske for hver Tønde.

Om Kreileri [det vil sige Fiskeri med Smaabaade].

Ingen Kreilfarer, Fisker eller andre skulle udfare med Baa- de, Kaage eller Vogne, Silden at opkøbe til Forprang, enten paa Sønder- eller Nørrelandet. Heller ikke skal nogen maatte kreile paa den nørre Side østen fra Gjølstien og til Den Hellig- aands Lade. Heller ikke paa sønder Side, vesten fra Uttrup Stenbro og saalangt vestpaa til tværtover fra Gjølstien. Og ikke heller udi Nørredyb.

Ingen skal raabe til Folk paa Færge paa Fjorden forat byde paa eller spørge om nogen Ting, førend Færgen kommer ind i Aaen eller til Bryggen og Bolværk, hvor den ligge vil. Hvo det gjør, bøde for hver Gang 3 Mk Danske, hvadenten han køber det, han byder paa og spørger om, eller ei.

Ingen maa købe udenfor Portene.

Skal heller ingen maatte købe uden Porten. Hvo det gjør, skal have forbrudt det, han eller hun køber, og dertil have forbrudt til Byen 3 Mk Danske.

Kjøb uden Porten.

Ingen skal maatte tinge om noget udenfor Portene og saa gange indenfor Portene i Byen og købe det, ligesom de ikke vidste deraf tilforn. Hvo det gjør, skal have forbrudt til Byen 3 Mk Danske.

Farer nogen til Skibe at købe.

Hvo som gaar til noget Skib eller Skude og køber nogen- ting, være sig hvor lidet det være kan, da skal den have forbrudt til Byen 3 Mk Danske, men køber han eller hun for

over 10 Mk Gods, da skal han for hver 10 Marks Gods give saameget, som for første Brøde forskrevet staar, medmindre Borgmestere og Raad kan befinde og erkjende ham eller hende at være saa nødtvungent dertil foraarsaget, at det ikke kunde undlades eller efterlades.

Ingen maa tage fremmede Pendinge etc.

Skal heller ingen Borger tage Fremmedes eller tilreisende Mænds Pendinge eller Gods til at købe eller sælge med. Bli-
ver nogen vitterlig dermed befunden, da skal samme Gods og Pendinge være forbrudt, Halvdelen til Konningen og den anden Halvdel til Byen, og tilmed bøde 40 Mark, som foreskrevet staar i Privilegiet.

Om Ild i Fremmedes Boder.

Der skulle heller ingen Tyske eller andre Udlændinge bruge eller have nogen Ild udi deres Boder heri Aalborg for Skade og Ildebrand, som deraf komme kan. Hvo som findes herimod at gjøre, havende Ild i deres Boder, de skal have forbrudt til Byen 3 Mk. Danske, og til Konningen 3 Mk. Danske, selvom der ingen Skade deraf kommer, men for Farens Skyld, idet de drister dem til at bruge det imod Kongelige og Byens Forbud. Dog skal alle Fremmede udi Tide advares, at de saadant skulle undlade. Men drister nogen sig herimod at gjøre, og der kommer Skade deraf (det Gud almægtigste afvende), da faar de i den Sag at lide Retfærdigheds Straf, som vedbør.

Tyske og andre Fremmede skal ikke have deres Heste
i deres Boder.

Ingen Tyske eller andre Fremmede, som komme hid til Aalborg, skulle maatte have deres Heste i deres Boder, men de skal have dem i Borgeres Stalde og købe Havre, Hø og Strøelse af Borgerne og selv ligge i Herberge og paa Kost hos Borgerne, den Stund det tilstedes dem at være her.

Om Huder og Skind.

Skulle hellingen Fremmede maatte købe Skind uden i helt og halvt Hundrede og Deggertal idetmindste, og ikke heller Huder uden i hele og halve Dægger idetmindste. Hvo herimod gjør, have forbrudt, hvad de saa køber eller købt haver, og dertil til Byen 3 Mk Danske og til Konningen 3 Mk Danske.

Skal ingen Borger eller Indvaaner i Aalborg tage nogen fri Mands, Bønders, Præsters eller andres Gods og dermed kjøbe, sælge, handle og for deres eget Gods slutte Overenskomst, saa at Kronens Told, Accise og anden Rettighed dermed krænkes. Bliver nogen befunden dermed, og det han-nem skelligten overbevises kan, da skal han dermed have forbrudt, hvad han har med sig, Halvdelen til Konningen og anden Halvdelen til Byen.

Skal hellingen Borger, Borgerske eller Indbygger i Aalborg maatte tage Bondens eller nogen udenbys Mands Pendinge at gange med udi Tyskens eller nogen Fremmeds Bod at kjøbslaa, Bonden eller udenbys Mænd eller Kvinder til Gavn og Medborgerne og Byen til Skade og Hinder. Hvo det gjør, skal have forbrudt det, de saaledes handler med, kjøber eller sælger, og desuden til Kongen 3 Mk og til Byen 3 Mk for hver 10 Mks Gods, eller hvormeget det er mindre end 10 Mks Gods og Værdi. Beløber det sig til mere, saa skal derefter handles som vedbør.

Om Tyskens Nøgle og Gods.

Skal ingen tage Tyskens Nøgle til deres Boder og sælge Tyskens Gods og være hans Forpranger. Da skal den, der gjør det, have forbrudt sit Borgerskab. Ingen skal heller maatte tage Tyskens Gods til sig at handle og vandle med. Opkjøbere og Kræmmere, som bygge ville og stande ude med deres Kram at sælge heri Aalborg, de skulle fly ud og ind i 8 Dage eller have forbrudt til Byen 3 Mk.

Borgere udi Aalborg skulle ikke maatte stande paa Torvet med Kramboder uden til 4 Tider om Aaret, som skal være 8 Dage næstefter Scte Mikkelsdag, 8 Dage før Jul, 8 Dage før Paaske og Scti Ludvigs Søndag. Men Pinsedag er der aldeles frit Marked. Den, der herimod gjør, bøde til Byen 3 Mk. — [Gammel Raadstuebog Folio 403: Anno Domini 1536 Mandagen næstefter Søndagen Jubilate vare Borgmestere Hans Husom og Jep Pedersen og menige Raad med 24 Medborgeres Samtykke, og samtykte de endrægteligen, at ingen Huseier skal sidde her paa Aalborg Marked med nogen Slags Vare, men hvo, som noget haver at sælge, det skal han have udi sit Hus. — Findes der nogen, som herimod gjør, da skal det være forbrudt til Byen og til Kongen.]

1550 Mandagen næstefter Jubilate paa Aalborg Raadhus paalagde og samtykte Borgmestere og Raad, at Tyskes og

Fremmedes Boder skal ikke oplades paa Torvedage, men staa tillukkede. Findes nogen herimod at oplukke sin Bod, da skal Byens Tjenere tillukke den for ham, og han dertil have forbrudt 10 Daler.

Samme Tid blev samtykt, at Tyskerne eller deres Dreng og Tjenere ikke skulle maatte kjøbe Smør, Oste, Æg eller Gryn i Smaapluk. Thi med saadant deres Kjøb i Smaapluk fra Bønder og Bønderkvinder fordyre de det for fattige Folk udi Byen, som saadant skal kjøbe i Smaapluk. Men hvilke Fremmede saadant kjøbe ville, de skulle kjøbe det af Borgere og Borgersker og ikke af andre. Hvo herimod gjør, skal have forbrudt, hvad de saa køber og dertil lide, hvad Borgmester og Raad vil for Ulydighed og Overtrædelse. Heller ikke skal Tyske maatte bruge Alen ellen Bismer i deres Boder, men de skulle sælge det, som maales med Alen, i helt og halvt hundredvis, og Lærred i Reebtal i det mindste, og Klæde i helt Stykke eller halvt Stykke, og skal de gange i deres Værts eller en anden Borgers Hus og maale, hvad de maale skulle, og ikke i deres egne Boder, og dog ikkeheller der sælge mindre med Alen end forskrevet staa.

Hamp og Hør i hele Skippund og halve Skippund, og alt Gods som vejes skal, det skal veies med Byens Vægt.

Borgmester og Raad have paalagt, at alle Opkjøbere, som til Aalborg kommer til Pintsemarked og ville bygge langs op og ned paa Torvet, de skulle vende deres Kramboders Bagsider mod hverandre og bygge ligelangt ud fra Husene paa begge Sider, ikke nærmere til Husene paa den ene Side end paa den anden, og skal hver give til Stadedpendinge til Byen 3 Mk Danske.

Kramboder, som Borgere bygge.

Borgere, som ville bygge Kramboder, maa have en Bodplads frit uden Stadedpendinge nede paa Torvet hos andre Borgere. Men vil nogen bygge flere Boder end én, som sagt er, da skal han give Stadedpendinge. Men bygger han i Rad med Opkjøbere, da skal han give lige med en Opkøber, hvadheller han bygger nede paa Torvet hos Borgerne eller ei.

Stadedpendinge.

Alle Stadedpendinge, som gives skal af Boder paa Torvet til Pintsemarked, skal komme og være Aalborg By til Gavn og Bedste.

Speceri, som er Løg, Brød, Hvedebrød, Æbler, Nødder,

Valdnødder, Knive eller hvad anden Smaaavare og Kjøbmandskab, som fremmede Skibmænd og Baadsmænd mest plejer at føre, skal ingen maatte stande længere paa Marked eller paa Bryggen med, eller andensteds paa Gaden, end 3 samfulde Dage, og sælge Borgerne deraf, hvo som købe ville. Men Bodkarle og Bodkvinder, Høkere eller Høkersker maa ei købe saadanne Smaaavarer til Forprang, førend samme 3 Dage forgangne ere. Søndage eller nogen paabudte Helligdage, eller Lørdage (som er Torvedage) skulle de ikke med saadant maatte staa ude og sælge noget. Hvo herimod gjør, skal have forbrudt, hvad han saa ude med stander og tilfals haver, og naar de haver standet i 3 Dage og solgt i Stykketal, maa de ikke sælge uden i Samkjøb, paa det Borgerne kan og forbedres. Æbler, Pærer, Roer, Blommer, Nødder etc, som tilreisende Folk fører hid paa Vogne om Sommeren, dem skulle de maatte sælge om Onsdagen og ikke flere Dage om Ugen, og da i hele Tønder, halve Td, Fjerdedel, Skjæppe, halv Skjæppe og Fjerdingskar i det mindste. Men er det en paabudt Helligdag, da skal de ingen maatte sælge men have Lov om Andendagen at sælge. Ingen skal maatte holde eller have nogenting, enten ædende Varer eller andet, tilfals paa Torvet om Søndagen eller andre Høitidsdage, længere end til det ringer sammen til Høimesse. Findes nogen herimod at gjøre, da skulle Stadens Tjenere tage det fra dem og forvare det i Stadens Gjemme, indtil Borgmestere og Raad bliver enige om, hvad det blive skal, og hvad derfor bødes skal.

Ingen Borger eller andre maa købe eller sælge noget, enten Fisk, Ved, Kul eller noget andet paa nogen Dag, enten hellig eller søgn, den Stund der er Prædiken eller Guds-tjeneste i Kirken, fra det ringer sammen og indtil Tjenesten er ude, at de, som til Kirken vil gange, maa og fange noget tilfals til deres Behov, naar Tjenesten er ude, at de, som ikke vil gange til Kirken, ikke skal snige dem til at købe fra dem, som Kirken søger. Hvo herimod gjøre, skal Borgmester og Raad lade straffe paa deres Pendinge for Ulydighed.

Brændevin.

Skal ingen maatte sælge Brændevin enten i Huse eller udenfor, eller nogen anden Drik paa Helligdagene før Middag. Hvo det gjøre, skal straffes efter Recessen, miste Drikken den som sælger, og den som køber 3 Mk.

Fisk at sælge.

Ingen Kvinder maa herefter staa udi Kaage og sælge Fisk; men den, som Fisken opfisker, skal den selver udsælge. Hvo herimod gjøre, skal bøde til Byen for Ulydighed 18 Sk.

Om Armbørste og Rør [= Armbrøste og Bøsser].

Ingen skal maatte gange eller ride med spændte Armbørste eller ladte Rør herudi Aalborg, og ikke heller gange, ride eller age med Armbørst eller Rør længere end til de kommer i Byen og kan komme i deres Herberge.

Ligesaa, hver, som giver i Skat 8 Sk, skal have en god Stige hængendes paa sin Væg, og i det mindste skal den være saa lang, at den kan vel naa op paa Taget paa det Hus, Manden bor udi. Den, som ikke haver den og holder den istand og vedlige, skal have forbrudt 1 Mk Danske.

Om Læderspande [= Brandspande].

Ligesaa, enhver som giver i Skat 8 Sk, 12 Sk, 1 Mk, 20 Sk, 24 Sk, skal i det mindste have een god Læderspand og en Stige, som kan vel naa op paa Taget paa deres egne Huse; men de, som selv haver Gaarde og Huse og giver mere i Skat end 24 Sk, de skal have 2 gode Læderspande og en Stige, som kan naa midt paa deres Tag, hvor de bor, eller straffes, som vedbør.

[Gammel Raadstuebog Folio 16: Anno Domini 1544, Mandagen som Scte Hansdag Midsommer da samtykte Borgmester, Raad med 24 Mænd og Menigmand, at dersom (Gud forbyde) at Ildebrand paaferde kommer, da skal ingen Kvinde komme dertil med Kaaber paa. Findes der nogen, da skal samme deres Kaaber være forbrudt til Byen og komme paa Raadhuset. Ligeledes skal og hver Mand, som er velstillet, have en god Stige, 12 Alen lang, og de, som høie Huse have, skulle lade gjøre Stiger 18 Alen, hver eftersom Borgmester lader dem tilsiige. For hvad Mangel, der findes, haver han forbrudt 1 Mk Danske derfor til Byen.

Sammesteds Folio 113: 1575 den 21. Julii haver Christen Mikkelsen, Jens Christensen, Borgmestre, Jørgen Knudsen, Anders Grydestøber, Christen Sørensen, Anders Krag, Poul Poppe, Hans Lauritzen, Oluf Laursen, Raadmænd, Peder Mikkelsen, Byfoged, Henrik Piphering, Rasmus Laursen, Christen Finke, Thomas Balkenborg, Thomas Piphering, Anders Yde, gamle Poul Sørensen, Mads Madsen, Niels Thyboe, Jens Poulsen,

Poul Bertelsen, Hans Rosenberg, Mads Christensen Baadsmænd, Christopher Salmager, Jacob Tømmermand, Lambret Dideriksen, Jens Hedegaard og Christen Sørensen, Borgere hersammesteds, været her paa Aalborg Raadhus at overveie den Skade, som Bagge Gris hersammesteds haver lidt, idet at hans Hus blev nedbrudt, dengang den Vaade-Ild var løs (desværre) heri Aalborg. Da efter mangfoldige Betragtninger og Sagens Overveielse have de det saa forhandlet efter fornævnte Bagge Griises eget Samtykke, fri Villie og Tilladelse, at ham skal gives kvit og frit til at opbygge Hans Hus med igjen 60 gamle Daler og 5000 Tagsten. Og dermed berettede han sig at være velfornøjet og tilfredsstillet i alle Maader. Hvilken forskrevne Udgift skal lignedes paa hele Byen.

1572 den 22^{de} Dag Julii er Menigmand opkaldt her paa Raadhuset. Da have de endrægtelig tilhobe enstemmig indgaaet og samtykt, eftersom Borgmester og Raad og forskrevne Mænd tilforn samtykt have, saameget ydermere blev endrægteligen indgaaet og bejaet, at naar det hændte (hvilket Gud naadeligen afvende), at Ildebrand paakom heri Aalborg, og man nedbrød en, eller 2 eller 3 Mænds Huse, paa det man kunde den hele By hjælpe, da skal menige Mand heri Aalborg oprette dem deres Skade igen, hvis Hus saaledes udi Nød og Trang nedbrydes efter Borgmester og Raads Tykke.]

Om Ildinge og onde Ovne.

Skal her og tilsees eengang om Aaret i det mindste, hvor Ilding og Fuder indlægges i Huse, desligeste hvor der er onde, skrøbelige og gamle forstandene Ovne og Kjøller, hvoraf stor Skade kan komme, hvorfor os Gud bevare.

Stengader.

Gader og Stræder skal allevegne vel med Sten belægges, og skal holdes rene hver ottende Dag inden Portene og hver fjortende Dag uden Portene, enhver for sin Ejendom og for det han haver i Brug og Hævd; ellers skal de pantes derfor. Og i lige Maad skal Tyskerne og andre holde rent for deres Boder ligesaavel som Borgerne, eller pantes derfor.

Om opkastet Jord eller Jorddige.

Ingen skal lade opkaste Jord eller Jorddige for eller omkring sine Jorder udenfor Byen, fordi den grønne Jord og Fæl led opgraves og skamferes derved.

Om Pløining og Gravning.

Ingen skal maatte pløie eller opgrave Byens Forte og Fællede, og ingen skal grave eller grave lade Hengetørv til at tække Huse med, eller Digetørv til Huse, Dige, Ballast eller nogen anden Brug. Ikke heller lade grave eller kaste ulovlige Lergrave eller Sandgrave, uden de haver Forlov af Borgmestrene. Hvo det ellers gjør, skal bøde derfor.

Om Tjære at koge.

Ingen skal maatte velde eller koge Tjære nogetsteds i Byen, men paa en beleilig Plads udenfor Byen.

Skuder og Kaage.

Ingen skal lade Skuder eller Kaage ligge i Vinterleie i Byens Aa, fordi Aaen forurenes deraf.

Vorder noget Skib aflægs eller Vrag og ikke duer til at repareres igjen, da skal Ejermanden lægge den saaledes, at Byens Havne ikke forulempes deraf.

Mog som udføres.

Ingen skal føre eller føre lade Mog udi Fjorden eller paa Fjorden, naar der ligger Is, eller i Byens Grave nogetsteds eller ned ved Thøger Bangs eller ved Skavind [Skovporten?] eller noget andetsteds paa ulovlige Steder. Hvo det gjør, skal have forbrudt til Byen 3 Mk Dansk.

Hvor Tømmer skal lægges.

Tømmer, som udskibes paa Havnehovedet eller andetsteds paa Bolværk langsmed Aaen, skal alle vegne lægges 4 Alen fra Bolværket.

Tømmer skal ikke maatte ligge længere paa Havnehovedet eller andensteds langsmed Aaen end 8 Dage. Ligger det længere, da skal Borgmester tage et af de bedste Træer af hver Hob til Byen hver Lørdag, saalænge det ligger der, uden de haver Forlov dertil af Borgmester og Raad.

Om Gods at stable.

Tøndegods, Salt eller andet skal ingen stable eller lægge paa Gaden foran sit Hus længere ud end en Tøndes Længde fra Huset.

Skal ingen stable enten Tømmer eller Tøndegods paa

Bolværk eller i Gaden fra Havnehovedet og til Hestebroen længere end en Nat. Bliver det længere liggende, da skal der tages en Tønde af samme Stabel til Byens Brug eller et Træ af Tømmeret.

Ved.

Hvo som udskiber Brændeved paa Havnehovedet, da skal det lægges jævnt paalangs af hinanden og ikke stilles paa Enden, fordi dermed kan være Svig forbundet. Desuden kan deraf opstaa Fare og Skade, som før er sket.

1553 Tirsdagen næstefter Scti Andrei Apostoli Dag paa Aalborg Raadhus blev den følgende Regel lavet om Fæ, Heste, Øg og Svin etc. at holde heri Aalborg: Hvo som lader drive ugavnligt Fæ, andet end gavnlige Køer, til Byhyrden og til Hjorden, han skal have samme ugavnlige Fæ forbrudt til Byen og dertil bøde 18 Sk for hver efter Scte Valborgs Dag.

Paa samme Maade skal overholdes med Øg, Bukke og Gjeder. Men den, som vil holde Køer, giver udi Skatten 1 Mk,

da maa han have	4 Køer
den som giver 14 Sk	4 —
den som giver 12 —	3 —
den som giver 10 —	3 —
den som giver 8 ell. 6 Sk	2 —
den som giver 4	1 Ko,

men ingen maa have mere med Hjorden end 4 Køer, ihvor meget han giver i Skatten.

Om Bagge Øg og andre ankomne Øg og Heste.

Ankomne Øg og Heste skal maatte gange paa Græs søndenfor Byen udmed Aaen i 3 samfulde Dage, om de ikke kan sælge dem strax, naar de kommer til Byen. Men gaar de længere end 3 Dage, saa skal Bøgmesteren og Byens Tjener tage og drive dem i Hus. Saa skal enhver indløses med 8 Sk, og de Pendinge maa de beholde, som indtager dem. — [Gammel Raadstuebog Folio 395: Anno Domini 1552 Mandagen næstefter Søndagen Jubilate samtykte disse efterskrevne 24 Mænd med Borgmestere og Raad, som ere [her følger Navnene], at hvilken Borger, som kjøber Øg enten af Bagget, eller som haver andre Øg, og slaar dem løs i Kjæret, den menige Mand til Skade, da skal samme Øg optages og være forbrudt til Byen, og desuden haver han forbrudt sit Borgerskab for Ulydighed.]

Ligesaa, enhver, som giver i Skat 1 Mk eller mere, skal

maatte have 4 Heste paa Græs; men alle, som mindre give end 1 Mk, skal ikke maatte have uden 2 Heste.

Enhver maa have 1 Svin udi Hjorden for hver Sk, han giver udi Skat.

Ingen Fremmede maa føre deres Heste eller Øg i det vestre Kjær, vesten for Slotsladegaarden.

1553 Palmemandag fastsatte Borgmester og Raad, at fremmede Drikke skulde sælges, som nu her efterfølger:

En Kande Hamburgerøl	4	Sk
En Kande Prying	4	—
En Kande Mumme	4	—
— — Rostokkerøl	6	Alb.
— — sundisk Øl	5	—
— — Wismars Øl	5	—
— — Wismars Hvidtbeer	2	Sk
— — Rhinskvin	12	—

[Gammel Raadstuebog Folio 402:

Anno Domini 1537 paa Paaskeaften vare Borgmestere og Raad og disse 24 Almuesmænd paa Aalborg Raadhus, og alle samdrægteligen samtykte og enedes om følgende Salg og Kjøb, som herefter følger: Først om fremmed Drik: Kande Vin 2 Mk, ligeledes Kande Hamburgerøl 8 Sk, ligesaa Kande Mumme 8 Sk, ligesaa Prying 8 Sk, ligesaa Kande tysk Øl 4 Sk. Og dersom nogen herimod fordrister sig at gjøre imod denne Vedtægt og 24 Mænds Bejaelse og Samtykke, da skal Godset være forbrudt og 3 Mk Danske til Byen og 3 Mk til Kongen.

Al anden Vin skal ansættes og sælges, som den er god til. Hvo herimod gjør, skal have forbrudt Øllet eller Vinen, han aftapper, og desuden til Byen 3 Mk, indtil Borgmester og Raad det paany efter Tidens Leilighed ansætter.]

En anden Tid derefter ansatte Borgmestere og Raad adskillige fremmede Drikke, som nu efterfølger:

Rhinskvin	13	Sk	1	Alb
Pøthow [= Rødvin] Vin	8	—		
Prying	4	—		
Hamburger Øl			10	Alb
Hvidtbeer			8	—
Rostokker Øl			5	—
Sundiske Øl			4	—
Bedste Danskøl	1	Sk		
Mjød			20	—
Mumme			8	—

[Gammel Raadstuebog Folio 401 :

Anno Domini 1542 Fredagen næstfor Scti Severini Dag vedtog Borgmestere, Raad og menige Mand, at ingen skal sælge en Kande tysk Øl uden for 4 Album [= Hvid]. Den, der gjør derimod, have forbrudt 3 Mk til Byen. Ligeledes, hvilken som dansk Øl vil sælge, han skal give en god Kande dansk Øl for en 1 Sk, og det som værre er for 2 Alb. Den, der gjør derimod, have derved forbrudt 3 Mk til Byen.]

Om fremmed Drik.

Tyskøl og anden fremmed Drik skal ansættes for Paaske og Mikkelsesmesse, førend den Tid kommer, hvad Kanden skal gjælde. Saa ved enhver, hvorledes han skal det indkjøbe.

Borgmestere Christen Pedersen og Jørgen Kønning og Raadet have paalagt, og 24 Mænd med dem have vedtaget og samtykt, at ingen skal maatte tappe eller tappe lade tysk Øl eller nogen anden fremmed Drik heri Aalborg, uden de give udi hver Skat 8 Sk.

Tyskøl skal udskibes og indlægges i deres Boder i 3 Dage, og saa skal Byens Tjener først lade enhver, som giver 8 Sk i Skatten, udfaa 1 Td Øl, naar han det begjærende er og det betaler, eller Tysken vil selv betro derfor. Siden maa enhver, som giver 8 Sk i Skatten eller meer, købe frit, eftersom de betale kan.

Øl skal vrages og cirkles.

Borgmestere og Raad skal tilsætte 2 Mænd, som Ret vil gjøre, til at vrage tysk Øl, som føres til Aalborg, og give Rostokkerøl, som er godt og ikke bør at vrages, fuld Cirkel¹⁾. Det, som ikke er godt, men bør at vrages, skal have halv Cirkel¹⁾ og skal ikke maatte sælges her uden særlig Forlov og Besked af Borgmester og Raad.

Wismar Øl, som godt er, skal gives saadant Tegn¹⁾

Wismar Øl som vrages¹⁾

Sundisk Øl som godt er¹⁾

Sundisk Øl som vrages¹⁾

Nogle adskillige Arbeids- og Haandværksfolk skal have for deres Arbeide, som nu efterfølger og er fastsat af Borgmester og Raad:

En Vogntkarl eller anden Furmand skal have for 1 Mil paa Fuder frem og tilbage 4 Sk, af 1 Mil paa Græs frem og

¹⁾ Forskellige Tegn: hel Cirkel, halv Cirkel samt Brudstykker af to paa forskellige Maader sammmentegnede Cirkler.

tilbage 8 Album, og dersom han ikke ager strax tilbage, da skal han dog have, som forskrevet staar.

Om Vognkarle.

1548 paa Allehelgensaften paa Aalborg Raadhus paalagde Borgmester og Raad om Vognkarlsarbeide, som nu efterfølger: Om Vinteren, regnet fra Scte Mikkelsdag og til Scte Woldborgs skal Vognkarlen have for 1 Læs Mog at føre af Byen 1 Sysling, om Sommeren for Læsset 1 Album, medmindre der indrømmes dem mere efter Tidens Leilighed, og skal hver Vognkarl have paa sin Vogn 2 gode tætte Haver, 2 Fyrrefjæl, fem eller 6 Alen lange, i hver Have, og en tæt Gauel for og bagpaa Vognen, og skal hver Have være 3 Kvarter bred. De skulle være rede at age Mog hver Lørdag Eftermiddag, naar Klokken slaar 1 efter Middag, under 8 Sk at forbyrde, de 4 Sk til Byen og de andre 4 Sk til deres egen Oldemand og Selskab, i hvem dem kan paaklage med Rette.

Hver Vognkarl i Byen bor, skal være pligtig at age Mog af Byen for Pendinge, som forskrevet staar, og især skal enhver age udi det Sogn, han bor udi. Dog skal han ikke maatte nægte at age for en Mand af det andet Sogn, om nogen ham tilsiger, og han er uden lovlig og ret Forhindring og i ingen andens Arbeide. Vil Vognkarlen ikke age, naar nogen det af ham begjærer, og de er uden skjellig Forhindring, da skal den, som Vognkarlen behov haver, klage for Vognkarlens Oldemand, og Oldemanden skal da mage det saa, at Vognkarlen ager og fører for Borgerne, som sagt er, eller Oldemanden skal selv være pligtig at age og føre. Vil Oldemanden ingen af Delene gjøre, da skal den, som Vognkarlen behøver, klage baade over Vognkarlen, han først tilsagde, og saa Oldemanden med, for Bygmesteren, saaat Bygmester skaffer ham Ret, at det maa gaa ret til paa begge Sider, saaat Bygmesteren skal strax lade sætte samme modvillige Vognkarl i Byens Fængsel, om han ikke vil eller kan sætte Borgen, og siden bøde for sin Ulydighed.

Alle de, som er og maa være Vognkarle om Vinteren og ager Mog og andet, de skulle være Vognkarle om Sommeren, og ingen andre, efterdi de haver kostet Foder paa deres Heste om Vinteren; medmindre det hænder, at nogen kommer om Vaar eller Sommer til Byen og saa kan faa det med Borgmesters og Raads Tilladelse.

1553 Tirsdagen næstefter Bartholomæi Apostoli Dag paa-

lagde Borgmester og Raad, at Vognkarle heri Byen skal have saamange Pendinge for hvert Læs af saadant at age, som her efter følger:

1 Læs godt Mursand at hente i Galgebjergene	1	Sk	
1 Læs Galgebjergegrus	10	Pendinge	
1 Læs Gulvsand	1	Sk	
1 Læs Skuresand	1	—	
1 Læs Hvidler	1	—	
1 Læs Rødler	1	—	
1 Læs Blaaler	1	—	
1 Læs Hø at age fra Aaen eller fra Hovedet	1	—	
1 Læs Tørv sammesteds fra	$\frac{1}{2}$ Sk	2	Pendinge
1 — Ved —	$\frac{1}{2}$ —	2	—
1 — Tømmer —	$\frac{1}{2}$ —	2	—
1 Læs Korn at age	4	Sk	
For 3 Td Sild at age	1	—	
For 3 Td Salt	1	—	
For 3 Td Øl	1	—	
For 3 Pund Malt at føre til Mølle at males og hjem igen			4 Hvid
For at grave Mønningstørv til et Gulv Hus, føre dem til og lægge dem paa Huset			2 Sk

Pramkarle skal have for deres Arbeide, som her efter følger:

For 1 Td Humle at føre iland	1	Pending
------------------------------	---	---------

Dragere udi Aalborg

skal have for følgende Arbeide, som her efter følger:

Af hver Madskaff hver Fjerdingaar, naar Tamperdagene kommer, skal de have, fordi de vaager om Natten	2	Hvid
For 1 Td svært Gods at tage af Pramme over Bolværket		
For en Last svært Gods at tage iland		
For et Fad Vin at tage iland:		
For det største Fad		
og siden eftersom de ere store til.		
For et Fad Prying		
For et Fad Mumme		
For et Fad Hør eller Hamp		
For et Skippund Bly, for en Læst Øl, for en Læst Humle		

Bropendinge af alle fremmede Kjøbmand som udskibe deres Gods paa Aalborg Bys Hoved og Bolværk, som skal bruges til at holde Hovedet og Bolværket vedlige:

Af 1 Td Gods	1 Pending
Af 1 Fad Hamp og Hør	1 Sk
Af $\frac{1}{2}$ Fad	6 Pendinge
Af 1 Kramkiste	1 Sk
Af $\frac{1}{2}$ Kiste	$\frac{1}{2}$ Sk
Af 1 Kramfad	$\frac{1}{2}$ Sk
Af 1 Fadkiste	2 Pendinge
Af 1 Fad Vin	1 Sk
Af 1 Læst Øl	1 Sk
Af 1 Fad Prying eller Mumme	1 Hvid
Af 1 Læst Huder	1 Sk
Af 1 Skindmeesz	2 Pendinge
Af et Hundrede Skind	2 —
Af 1 Degger tørre Huder	2 —

Bropendinge til Byen:

Af 1 Læst Korn	1 Sk
Af 1 — Mel	1 —
Af 1 — Sild	1 —
Af 1 grov Læst Salt	$1\frac{1}{2}$ —

Dagløn om Dagen:

En Murmester	4 Sk og Kosten
En god Tømmermand	4 — — —
En Kalkslaaer	5 Hvid — —
En Arbeidskarl	4 — — —
En Hakkelsemand	2 Sk og fri Kost
En Slagter for et Nød at slagte og salte	4 Hvid
Ligesaa for 1 Svin at slagte og salte	1 —

Færgeløn over Aalborgsund:

Af en gangende Karl eller Kvinde	1 Pending
Af Hest og Mand	2 Hvid
Af Heste og tom Vogn	4 —
Af Heste og Vogne med Læs	2 Sk
Af 1 Td Gods svares
Af 1 Td Korn
Af 1 Oxe eller Ko	
Af 1 Svin	

Byens Arbeide.

Naar noget Byens Arbejde skal gøres, da skal hver, som tilsiges, dertil sende arbejdsdygtig Hjælp og skal komme om Morgen, naar Klokken slaar 5, Sommeren igjennem, eller pantes for 16 Hvid, og de, som skal arbeide, skal tilsiges og advares Dagen næst tilforn i god Tid, at de kan have Tid at finde dygtige Arbejdsfolk, som de kan leie, og de skal da tilsiges om, hvad Redskab hver skal tage med sig til at arbeide med: Hjulbaarer, Bærebaarer, Spader, Jernskovle, Fladskovle, Hulskovle, Jerngrebe og andre Grebe, Ballier, Trug, Kurve, eftersom Arbejdets Art er. Den, som vorder tilsagt og ikke kommer, til ham skal Bygmestere og Rodemestere tage Byens Tjener, og andre, om Behov gøres, med sig og pante ham for 16 Hvid for hver Dag. Findes Bygmestere eller Rodemestere herudi forsømmelige, da vil Borgmestere og Raad lade dem hver pante for 3 Mk. Danske.

For 2 Sk i Skat skal arbeides $\frac{1}{2}$ Dag.

For 4 Sk i Skal — — 1 —

og saaledes frem, hver efter sin Skat at regne.

Om Søbreve.

Pergaments Søbreve skal gjælde 24 Sk

Papirs Søbreve 1 Mk Danske

Disse Pendinge skal Byskriveren opbære og gjøre klart Regnskab for dem en Tid om Aaret. Saa skal han have Halvparten af Pendingene, den anden halve Part skal gaa til Borgmestere og Raad.

For Eiendomsbreve.

Borgmestere og Raad skal have for hvert Ejendomsbrev, de lade besegle med Stadens Segl, enten en Td godt Rostokkerøl eller saa mange Penge, som den er værd.

En af Raadet skal beskikkes at oppebære samme Øl eller Pendinge derfor paa Borgmesters og Raads Vegne og skal aarlig gjøre klart Regnskab derfor, naar de tilsiger ham.

Lyver nogen om en anden etc.

3 Mk Pendinge skal den have forbrudt til Borgmester og Raad, som lyver om nogen eller giver Ukvemsord eller forstyrrer Retten, saaledes som Loven indeholder og udviser.

Om Tienden af Udlændinges Gods som dør heri Aalborg.

Udi den første Stadsret Folio 16.

Udi den anden Stadsret Folio 20.

Stadsretten er stadfæstet i Kjøbenhavn i den Kundgørelse, Kongel. Mast lod give de vendiske Stæder og Hans Naades Undersaatte i Danmark og Norge den 16^{de} Dag i Juli 1552.

Om denne Tiende staar der saa i forbemeldte Kundgjørelse:

Dersom de danske Stæder ikke ville give Afkald paa at tage denne Tiende af den tyske Kjøbmands Gods, som her udi Riget dør, da skulle de og være forpligtede til at lade Ty-sken tage den Tiende af den Danskes Gods, som dør i Tyskland.

Ligeledes om denne Tiende:

I Tyskens Klageartikel findes, at de klagede over den Tiende, der tages af Udlændinges Gods, som dør heri Riget.

De Danskes Svar dertil:

Vi kan paa mange Maader noksom bevise ved Hjælp af af-døde Herrers og Konningers Privilegier, at det gjøres med Rette.

Om Slagtning.

Hellerikke skal nogen efter denne Dag bevare eller befatte sig med at slagte enten Fæ, Faar, Svin, Lam eller andet, uden hvad de ville slagte og fortære udi deres egne Huse, undtagen de 6 ansatte og svorne Slagtere. De skal maatte slagte Fæ, Faar, Svin, Lam og andet, som hører til ret Slagtning og holde det tilfals for alle og enhver til alle Aarstider, forsaavidt det er godt, og for en skikkelig og rimelig Pris efter Tidens Leilighed, eftersom Borgmestere og Raad fastsætter det for dem. Dersom nogen herimod fordrister sig til at slagte enten Fæ, Faar, Lam, Svin eller andet, da skal de have forbrudt det, som de slagtet haver forat sælge det, og dertil for hvert Lam, Faar eller Svin til Byen 8 Sk, og for et Nød, enten Stud eller Ko, til Byen 1 Mk Danske, og desuden Studen eller Koen.

Ingen skal maatte slagte Lam til at sælge af om Foraaret førend Lørdagen næstfor Søndagen Exaudi, som er 8 Dage før Pintsedage, forat Lammene forinden kan voxte til, og de, som skal kjøbe, kan faa noget ordentligt for Pengene.

Borgmestere og Raad skal aarlig fastsætte, hvorlænge en Mark Kjød skal gjælde 3 Pendinge ud paa Vinteren, førend den skal sættes til 1 Hvid, og hvorlænge Marken skal koste 1 Hvid ud paa Sommeren, førend den igjen sættes til 3 Pendinge, som skal være fra Pintsedag og til Scte Andreæ Apostoli Dag for 3 Pendinge, ligeledes fra Scti Andreæ Dag og til Pintsedag for 1 Alb, medmindre der kommer en særlig Grund til, at det enten skal sælges billigere eller dyrere.

Ligesaa om Slagterhandel.

1549 Mandagen næstefter Scti Bartholomei Apostoli Dag paa Aalborg Raadhus paalagde og samtykte Borgmester Christen Pedersen og Raadet, som da tilstede var, som var Niels Jensen, Jep Pedersen, Mikkell Hansen, Christen Skriver og Frands Pedersen, at de 6 ansatte og edsvorne Slagtere skulle i den første og den næstefter kommende Maaned sælge Kjød, Kokjød og Lammekjød og hvad Slags Kjød de sælge ville, som nu efterfølger, eller ogsaa skal Byens Tjener tage det fra dem og dertil pante dem for 3 Mk Danske til Byen, naar de ikke ville overholde efterfølgende:

Først

skal Slagterne sælge 2 Bismemark Kjød (det er 1 Skaalpund) for 5 Pendinge. Et Skaalpund er 2 Bismemark, saa kommer 1 Bismerpund Kjød til at staa i 5 Sk Danske. Men hvo, som vil købe hele eller halve Fjerdinger Kjød, han maa tinge med Slagterne om det bedste Kjøb, han kan faa.

Lammekjød.

Ligesaa skal Slagterne sælge den bedste Fjerding Lammekjød for 5 Hvid. Siden sælger de de andre ringere Fjerdinger, som de er store og gode til.

1550

Fredagen næstefter Jucunditatis paa Aalborg Raadhus ansatte Borgmestere og Raad et Skaalpund godt Oxekjød til 7 Pendinge, det er for et Bismerpund 7 Sk Danske. Den Pris skal staa til 14 Dage næstefter Pintsedag. Ligesaa en god Lammefjerding 1 Sk [pr. Skaalpund].

Ligesaa om Lammekjød.

1556 Mandagen næstefter Exaudi paa Aalborg Raadhus paalagde Oluf Krøyer og Peder Bieske, som da havde Borgmester Christen Pedersens og Jørgen Kønning's Befaling i deres Fraværelse, samt Raadmændene som da vare tilstede, at Lammekjød skal herefter ligesom Kokjød veies ud med Bismere, og skal enhver, som Lammekjød maa sælge, give Marken for 3 Pendinge, saalænge indtil Borgmestere og Raad anderledes tilsiger. Hvo herimod gjør, skal give den Bøde, som forskrevet staar.

Ligesaa om Kjød at sælge.

1570 paa Pintseften gjorde Borgmestere Christen Skriver

og Christen Mikkelsen og Raadmænd udi Aalborg saadan Skik paa Salg af Kjød og blød Fisk, som her nu efterfølger, som skal overholdes under tilbørlig Straf, indtil Borgmestere og Raad anderledes derom tilsiger.

Et aalborgsk Bismerpund bedste Oxekjød eller Kokjød 10 Sk. Derefter sælges det, som ringere er, som det er godt til, og Ansættelsen sker ved 2 Mænd Poul Seurinsen og Jens Jespersen, som nu er satte til at have flittigt Tilsyn med, at det maa gaa rigtigt til.

Lammekjød.

En Bismemark bedste Lammekjød skal gjælde 3 Penninge. Og derefter det, som ringere er, som det er godt til.

Om tør Fisk.

1556 i Sommer blev paalagt og samtykt af Borgmester og Raad, at Harboer eller Thyboer eller hvosomhelst, der kommer hid til Byen med tør Fisk at sælge, skulle ikke maatte sælge paa Torvedage eller handle med nogen om samme Tørfisk, hverken med Borgere heri Byen boende eller med andre paa Torvedage eller paabudte Helligdage. Og skal Hovedet være hugget af alle tørre Kuller og Hvidlinger, som til Aalborg føres og sælges skal; ellers ere de forbrudte til Byen. Og de smaa skal sælges for sig og de store for sig i Snese- og Halvsnesetal. Af alle saltede Kuller og Hvidlinger skal Hovedet være afhugget.

Skader og Rokker skal være løse og ikke sammenknippede med de smaa bundet indeni og mellem de store, men de store skal hænge løse i halv- eller helsnesevis, og de smaa sammen i halvsnesevis, og sælges saa hvert Knippe for sig, eftersom de ere store og gode til.

Om blød Fisk.

Borgmester Christen Skriver og Christen Mikkelsen og Raadet, som da tilstede vare, fastsatte paa Pintseften en saadan Skik paa Salg af Blødfisk, som nu efterfølger, afpasset efter Tidens Leilighed, efterdi Fiskebløderne solgte dem tit for dyrt. De skal herefter veies ud med Bismervægt ligesom Kjød, at det maa gaa skikkeligt til for alle, og at enhver maa ske Ret.

Embedssvende [∩: Haandværkssvende].

Embedssvende skal ikke begynde at drikke om Søndagen eller andre høitidelige Dage, førend Tjenesten i Kirken er forbi

om Eftermiddagen, som pleier at være ved Klokken 4, og saa ikke drikke længere om Aftenen, end til Klokken slaar 9 — under Straf.

Om Skjøger.

1556 Mandagen næstefter misericordia domini paa Aalborg Raadhus blev paalagt og samtykt af Borgmestere Christen Pedersen og Jørgen Kønning, ligesaa Hans Husum, Christen Skriver, Christen Mikkelsen, Peder Eskesen, Oluf Krøyer og Rasmus Kotty, at ingen Skjøge eller Skjørlevnedskvinde skal herefter maatte bære nogen Silke Klædning, Fløil, Damask, Satin, Atlask, Kamelot, Sain, Skjellert eller deslige, ikkeheller Hovedklæder enten af Skjerdug eller andet i saadanne Hovedsæt, som Dannekvinder pleier at bære, men en Lue over en Liin eller Luer, saadanne som Landsknægtenes Kvinder bære. Ikke heller skal de maatte bære noget forgyldt Sølv eller Sølvbælte, Guld eller floelske, eller lange Linde eller Guldringe, ikke forgyldte Spænder, Maller eller Skru. Ikkeheller skal de maatte slide bedre Klæde end ledsk og grov Klæde, og de skal have korte Kaaber.

Af Byens Rettersværd skal gives i Leie, naar det bruges udenbys, 8 Sk for hver Person. Og dersom Mestermanden bruger andet Sværd end Byens, da skal Byen alligevel have de 8 Sk.

Hver Borgmester faar til Pintsemarked af hver Opkjøber 1 Lod Peber.

[Gammel Raadstuebog Folio 400: Anno Domini 1538 den Mandag næstfør Scti Thomæ Apostoli Dag gjorde Borgmestere og Raad en saadan Vedtægt indbyrdes og have vedtaget at skulle møde herpaa Raadhuset hver Retsdag, saa at de ere her, før Klokken slaar 10. Og den, som da ikke tilstede er, han giver 4 Sk i Bøde, om han er uden lovligt Forfald, eller han haver givet Borgmester det tilkjende tilforn.]

Byfogden faar af hver Opkjøber paa Pintsemarkedet 1 Lod Peber.

Borgmestrene faar hver til Offerpenge af Byens Penge hver Juleaften 4 Mk Danske, som Byen Kæmner skal give dem.

Hver Raadmand faar 2 Mk Danske.

Byskriveren faar aarlig til Løn af Byen 30 Mk Danske. [Gammel Raadstuebog Folio 22: Anno Domini 1553 til Paaske blev Peder Clausen Byskriver, og haver Borgmester og Raad lovet ham aarlig til Løn 30 Mk Danske, Halvparten til Paaske,

og den anden Halvpart at gives ham til St Mikkelsdag, og haver han nu, Sct Mikkelsdag Aar 1553, opbaaret 15 mk.]

Saa skal Kæmneren købe til Pintsedag for Byens Pendinge og give Byskriveren et Ris godt Papir. Han skal selv gaa med dem og udtage det. Og et Ris godt Papir til Mikkelsmesse.

Ligesaa faar Byskriveren for hver Skattebog, han gjør og skriver for Byen, til et Par Sko.

Ligesaa faar han til Skriverpenge af enhver, som bliver Borger, 1 Sk.

1562 Tirsdagen post Nicolai samtykte Jørgen Kønning og Christen Skriver, Borgmestere, og menige Raad, at Her p. Finde [daværende Byskriver] skal have til Hjælp af Byen hvert Aar et Degger Pergamentskind. Dem skal Bygmesteren betale.

En Sværdfejer skal, for hvergang han afvisker Byens Sværd, have 4 Hvid.

Bysvenden skal have om Aaret 6 Alen grovt Klæde.

Ligesaa til Mikkelsmesse til

Hjælp til sin Husleie	3 Mk
Ligesaa af Sct. Mortens Skat	1 —
Hver Juleaften faar han	3 —
Hver Paaske faar han	3 —
Af hver som vorder Borger	1 Sk

[Gammel Raadstuebog Folio 112: Paa Scti Mauritii Dag for Scti Michaelis Dag stædte og fæstede Borgmester og Raad Lars Yde at skal være Byens Tjener, og skal have til Løn om Aaret 20 Mk Danske.

Sammesteds Folio 115: 1577 den 10. Juni haver Jens Gris strakt Haanden fra sig at skal være Byens Tjener og skal have om Aaret 10 gamle Daler og skal herefter ene stævne og beholde alle Stævnepenge og desligeste ene forvare Fanger og derfor oppebære Stokkepenge, og blev ham dertil forundt det Hus over Porten. Hvis han det ikke selv vil besidde, da maa han det udleie og oppebære den Husleje, som deraf kan gange.]

Dragerne skal have hver Fjerdingaar, naar Tamperdagene kommer, af hvert Madskab (som man kalder det) til Løn, fordi de vaager

Ligesaa for at tilsige til at møde i Retten, for hver	2 Hvid
Person af Borgere og Indvaanere	2 —
Af Udenbysmand	4 —
Ligesaa for at stævne en til Gjæsteret	

Mestermanen eller Rettermanden skal have til Løn om Aaret 9 Alen grovt Klæde og 1 Mk Danske til Mikkelsmesse. Til Paaske 1 Par Sko. Ligesaa skal Mestermanen af Borgere og Borgersker, som holder Hus og giver Skat, have til Paaske 1 Hvid og til Mikkelsmesse 1 Hvid.

[Gammel Raadstuebog Folio 1: Anno Domini 1536 Mandagen næstefter Scti Bartholomæi Apostoli Dag bleve Borgmester, Raad og Menighed, alle og enhver, enige om og samtykte, at Mestermanen heri Byen skal have hver Scte Mikkelsdag og Paaske 1 Sk. hvergang af hver Madskab.]

Ligesaa af hver, som bliver Borger, 1 Sk strax, naar han haver svoret Borgerskabsed. Ligesaa skal Bygmesteren hver Juleaften give Mestermanen en Side Flæsk, 1½ Pund, og betale den med Byens Pendinge. Af Slottet faar Mestermanen til en bestemt Tid om Dagen Øl og Mad.

Told paa Gaden og Torvet af Vogne, som fører Brød, Fisk, Æbler, Pærer, Roer og lignende, ligesaa af hver Vogn 1 Album eller en Hvids Værdi af de Varer, de sælger. Dog undtagen Borgernes Vogne og Bønder, som fører Korn, Lyng eller Tørv. Men af hver Vogn eller Slæde, som fører Ved eller Tørv til Byen om Vinteren paa Isen, skal Mestermanen eller hans Bud have et Stykke Træ eller en Tørv af hver Læs, om det tilhører Bønder. Ligesaa skal han have af hvert Læs Kul, som Bønder fører til Byen at sælge, eller som forud er solgt, en Sildekurv fuld af Kul.

Findes der nogen udenbys Mand, Bonde eller andre, som giver sine Heste eller Øg at æde paa Torvet, da maa Mestermanen tage Tømmen af Hestene eller Øgene, og saa skal den indløses fra ham med 2 Hvid. Ligesaa, hvor de andetsteds beder paa Gaderne og ikke haver Forlov dertil af den Borger eller Borgerske, hvis Hus eller Ejendom de beder udenfor, skal og udi lige Maade give 2 Hvid.

Hver Mandag Eftermiddag skal Mestermanen maatte pante enhver, som ikke haver feiet og ladet føre Mog og Urenhed fra sin Eiendom hver Uge, indenfor Portene, og det Pant skal løses for 4 Hvid. Udenfor Portene skulle de holde rent hver 14 Dag eller pantes for 2 Sk.

For hver, han retter for Slottet, eller for en Borger eller Borgerske eller for Borgertyende, faar Mestermanen ingen Løn uden til Drikkepenge 8 Sk af Borgere, Borgersker eller deres Tyende. Retter han nogen for udenbys Folk her foran eller i Byen, da skal han have for hver 3 Mk Danske og en

Kande Øl eller andet, om han det begjærer. Dog skal han ikke maatte drikke sig drukken under tilbørlig Straf.

Skal den og, som lader nogen halshugge, selv give det til Byen af Rettersværdet, som deraf gives skal, hvadenten han retter med Byens Sværd eller med sit eget. — Skal han hænge nogen enten for Borgere eller for andre, da skal den, som lader Tyven hænge, selv bekoste Lænken dertil og lade Stigen føre ud.

Skal Mestermændene ud af Byen og rette nogen, da skal han først have fri Vogn og fri Fortæring hen og hjem, og desuden for hver Misdæder, han retter, 3 Mk Danske, hvis det er en stakket Vei og kort at reise. Men er det langt ud paa Landet, saa han skal være borte 3, 4, 5 eller flere Dage, da skal de tinge med ham, eftersom Reisen og Vandringen eller Veien er lang til.

Ligesaa om Mestermændens Løn af Borgere etc. 1562.

Otte Brahe, Lensmanden, afskaffede, at Mestermændene, Mester Tonnis, skulde have Mad eller Øl paa Slottet, skjønt det udi mange Aar havde været Sædvane, at de fik Øl og Mad der engang om Dagen. Saa beklagede Mestermændene sig, at han kunde ikke leve af den Løn, han havde af Borgerne, som forskrevet staaer. Saa paalagde Borgmestrene Jørgen Kønning og Christen Skriver og menige Raad med Borgernes Samtykke, at enhver, som giver i Skat 6 Sk og derover, skal give Mestermændene hvert halve Aar til Paaske og Mikkelmesse 4 Hvid hvergang. Den, som giver i Skat 4 Sk, skal give ham hvert halve Aar $\frac{1}{2}$ Sk, den som giver i Skat 3 Sk, skal give ham hvert halve Aar 2 Alb, den som giver i Skat 2 Sk, skal give Mestermændene hvert halve Aar 1 Alb.

Ligesaa om Bysvendenes Løn.

For 1 Skippund at veie	2 Hvid
For $\frac{1}{2}$ —	1 —
For en Halv Tønde	1 —
For en Fjerdedel	1 —

For en Skæppe at rette og sætte Byens Mærke paa, af en Borger og Indvaaner i Aalborg 4 Hvid, for en halv Skjæppe For et Fjerdingskar eller en Otting For en Tønde 4 Sk, for en Bismær at brænde — Af en udenbys Mand for en Skjæppe eller $\frac{1}{2}$ Skjæppe at rette og brænde 2 Sk, Fjerdingskar og Ottinger hver Og skal en af

Raadet og 2 andre Borgere være hos, naar Bysvenden retter og sætter Brændemærke enten paa Skjæppe eller paa noget andet Maal eller Maade saa og paa Bismer og Vægt.

Stokkependinge.

Til Stokkependinge af en Borger eller Indvaaner, som sidder 4 Nætter fangen, eller hvor stakket en Stund han eller hun sidder, skal Bysvenden have 3 Sk. Men sidder nogen længere end 3 Nætter, da skal han have for hver Uge 3 Sk. Udenbys Mand eller Kvinde skal give for 3 Nætter, eller hvor stakket en Stund de sidder, 4 Sk. Men sidder de længere, da skal de give for hver Uge 4 Sk.

Stævning.

Borger og Indvaaner skal give Bysvenden for hver Person, han stævner for Retten, 1 Hvid. Udenbys Mand eller Kvinde 1 Sk. Udlændinge for hver 4 Hvid.

Anno verbi incarnati 1539 die Mathiæ Apostoli gjorde Jens Wogenfør og Hansken Christensen Skaffer i Papegøielauget, Regnskab for Fastelavnsdrik. Da var der 99 Gildesbrødre, som skulde betale Drik, og hver gav en god Tønde dansk Øl eller 5 Mark Kriigs.

Samme Tid lod Borgmestrene Niels Jensen og Jep Pedersen udnævne 16 Gildesbrødre, som var Mikkell Hansen, Jørgen Pedersen, Heile Jensen, Peder Korij, Raadmænd, Hans Skrifer, Peder Clausen, Jens Wollesen, Christen Skrifer, Hansken, Gødike Christensen, Lars Krøyer, Christen Mikkelsen, Jens Wogenfør, Simon Lauridsen, Anders Jensen og Anders Klyne. Disse forskrevne 16 Brødre med Borgmestre og Raad og menige Laugsbrødre, som da tilstede vare, paalagde, vedtog og samtykte disse efterskrevne Artikler:

Først om Tjenestesvende og Dreng.

Paalagde de, at ingen Aalborg Borger eller Borgerske maa have mere med noget Kjøbmandsskab paa Landet, enten med Kram eller andet, end en Svend eller Dreng. Men dersom Husbonden selv gaar med i en saadan Haandtering, da maa han ikke have anden Svend eller Dreng, med Kram eller andre Varer, saa længe han selv reiser om, end den, der følger med ham. [Gammel Raadstuebog Folio 365: 1556, Torsdagen som Seti Dionysii Aften paafaldt, haver disse efterskrevne

Borgere, som er Jesper Skomager, Niels Andersen, Mikkel Iversen, Eske Skomager, Niels Lolesen, Anders Remsnider, Rasmus Laursen, Jens Kleinsmed, Anders Brun, Jens Markvorsen, Walther Skræder, Peder Lauesen Skræder, Peder Barke, Niels Fynde, Jørgen Olufsen, Thøger Olufsen, Therkild Haarbo, Christopher Tesker, Mads Nielsen, Christen Poulsen, Niels Thamesen, Peder Bartskjær, Peder Kjeldsen, Niels Mogensen, Jens Mouritsen, Oluf Laursen, Søren Eriksen, Jens Lauridsen og Jens Wognfør, samtykt med Borgmestere og Raad om, at den Kjøbmand, som vil have nogen Vederlags Svende, da skal samme Vederlags Svende maatte bruge deres og deres Husbonds Bæster dermed udi to samfulde Aar, før de besværes enten med Borgerskab eller anden Byens Tynge, og naar de 2 Aar ere forløbne, da skulle de omsider tage Borgerskab og bære hvad anden Byens Tynge paakommer. Men findes nogen, som er uden Oplag og have selv Formue og Pendinge at bruge, da skulle de ikke nyde forskrevne 2 Aars Frihed men tage Borgerskab og bære Skatter og Tynge efter deres Formue, naar de paabegynde deres Handel og Brug. Men de, der have haft Oplag til disse, skal ikke tilregnes forskrevne 2 Aars Frihed.]

Om unge Karles Borgerskab.

Ligesaa paalagde og samtykte de den samme Tid 1539, at hvilken Svend eller Dreng, som herefter Borger vil vorde i Aalborg, han skal forud have tjent Borgerne her sammesteds udi 7 Aar, og da have gode, sandru Vidnesbyrd om, hvordan han sig skikket haver, og hvor han er født. Uden paa saadanne Vilkaar maa eller skal de ei vorde Borgere, medmindre nogen det særlig erhverve kan hos Borgmestere og Raad. [Gammel Raadstuebog Folio 395: Anno Domini 1549, Mandagen næstefter Guds Legems Dag, da samtykte Borgmester og Raad med disse efterskrevne 24 Dannemænd, at den, der efter denne Dag skal vinde Borgerskab, og findes skikket dertil, han skal give for sit Borgerskab 12 Mk Danske, og hverken mere eller mindre, være sig enten rig eller fattig, og samme 12 Mk skulle udgives inden Maanedsdagen derefter, eller hans Borgerskab være forbrudt, og han alligevel at betale forskrevne 12 Mk.]

Om Søbreve at vise.

Ligesaa foreslog de 16 Gildebrødre og Borgmestre, Raad og menige Brødre, som da nærværende vare, vedtog og samtykte, at hvilken Borger, tysk eller dansk, som Kjøbmandsskab

bruger, skal være pligtig ved sin Borger- og Laugsed, som han svoret haver, at vise Borgmester og Raad sit Søbrev, som han maatte faa med noget Gods, og især da efter den Tid, i hvilken det er Tysken tilladt nogen Haandtering her at have.

Om Tyskens Gods.

Hvad Gods Udlændinge, især Tyskere, hidsender før den Tid kommer, i hvilken dem tillades at handle, skal indlægges i deres Boder, til den Tid kommer, da de maa sælge og købe.

Om hemmeligt Oplag.

Ligesaa paalagde, vedtog og samtykte Borgmester og Raad, 16 Brødre og menige Gildebrødre til samme Tid, at ingen Kjøbmand, tysk eller dansk, som Borger og Gildebroder er, skal have noget hemmeligt Oplag, enten fra Tyskere, Hollændere eller nogen anden, uden det Oplag, Borgerne heri Aalborg giver deres Svende og Dreng, naar deres 7 Aars Tjeneste er ude, som forskrevet staar, og skal derfor alle og enhver fralægge saadanne Oplag med oprakte Fingre og Helgens Ed, naar Borgmester og Raad tilsiger og forelægger dem det. Og den, som findes at have forbrudt sig mod denne næstforskrevne Artikel, han skal da indlægge det Gods, han saaledes haver i Oplag, efter Borgmesters og Raads Vilje og Befaling, og lade det ubrugt ligge til næstkommende Paaske, og da afhænde og skille sig ved saadant Gods ved sin høieste Ed, uden al Argelist. Og dersom nogen siden vover i nogen efterkommende Tid at modtage saadant Oplag, da skal han derfor straffes først for sin Mened efter Kongl. Maiestæts Lovs Indhold, og derefter for sin Ulydighed og Forsømmelse bøde efter Privilegiets og Gildeskraaens Ordlyd og desuden have forbrudt sit Gildeslag og sit Borgerskab.

Om særligt Stævne at holde 2 Gange om Aaret.

Borgmestre, Raad og menige Laugsbrødre, som da tilstede vare, paalagde, vedtog og samtykte samme Tid, at udi Kjøbmandslaugets Hus skal holdes 2 fastende Stævner om Aaret (foruden de Stævner, som holdes udi Laugsdriks Tid), det første Stævne paa Torsdagen næstfor Palmesøndag, det næste paa Torsdagen næstefter Scti Bartholomæi Apostoli Dag, og da der at give tilkjende, hvad Brødrene haver at skaffe om Kjøbmandsskab og mulige andre Brøst og Feil, saa og deres Begjæring og Villie er.

Om Vestfærds Skibe.

Om hid for Aalborg kommer nogen fremmede Skibe fra Vesterhavet fra Holland, Zeeland, Brabant, England, Skotland eller andetsteds i det Farvand, ladede med Salt, Vin, Klæde eller andet Kjøbmandsskab, da skal Borgmestrene lade tilsige Kjøbmændene at møde i Laugshuset for der at handle derom med den fremmede Kjøbmand, og de maa ikke losse eller sælge noget af deres Kjøbmandsskab, hverkens Baadsmænds Føringer eller andet, førend Kjøbmændene vorder forsamlet udi Laugshuset, som forskrevet staar.

[Gammel Raadstuebog Folio 4:

1552 Mandagen næsteften vor Frue Dag nativitatis samtykte disse efterskrevne 24 Mænd, som ere Mads Nielsen, Christen Madsen, Thomas Poulsen, Lars Skræder, Anders Olufsen, Oluf Ibsen, Hans Remsnider, Peder Glarmester, Niels Andersen, Peder Bertelsen, Jens Wognfør, Oluf Krøyer, Jens Markvardsen, lille Søren Bødker, Svend Thybo, Thomas Wendelbo, Niels Ibsen, Christen Sørensen, Philip Bødker, Rasmus Bonseck, Niels Mikkelsen, Jens Remsnider, Søren Jensen og Oluf Laursen med Borgmester og Raad om, at ingen Borger skal gjøre nogen Handel med nogen Vestfærds-skipper om Salt, Vin, Klæde eller anden slig Vare, førend Borgmester og Raad have forhandlet med ham, og endelig Kjøb bliver gjort. Om nogen fordrister sig at gjøre herimod, da skal han dermed have forbrudt sit Borgerskab og desuden straffes for Ulydighed, og de, der have forskrevet Gods paa slige Skibe, de skulle fremvise deres Søbreve, før Borgmester og Raad handler med dem.]

Om en Bøsse i Laugshuset.

1539 samtykte, bejaede og endrægteligen vedtog Borgmester, Raad og menige Gildebrødre med dem, at Skafferne skulle lade gjøre en Bøsse til at have udi Laugshuset, og derudi skal hver, som Gildebroder vorder, lægge til fattige Folk 1 Sk, og hvilken Broder, der lovligen tilsiges at møde i Laugshuset, og ikke kommer, og ei haver lovlig og ret Forfald, have forbrudt i Bøssen til fattige Folk 4 Sk; og ingen skal derudi benaades.

Forbryder sig nogen.

Den, der forbryder og forser sig imod forskrevne Artikler og Punkter og ei vil holde dem ved Magt, skal have forbrudt sit Gildelaug og saa sit Borgerskab og dertil bøde ef-

ter Skraaen og Privilegiet, som de lyder, medmindre han sig med lovligt Forfald og sande, redelige Aarsager undskyldte kan.

Om Tjenestefolk i Kjøbenhavn.

Anno Christi 1560 den 18. Octobris blev samtykt af Borgmestre og Raad og Kongens Foged udi Kjøbenhavn, at den Mand, som haver noget Tyende, Pige eller Dreng, og agter at beholde dem længere udi sin Tjeneste, end de ham tilsagt haver, han skal fæste dem udi lovlig Tid, Sct. Hansdag eller Jul, og spørge dem, om de fremdeles ville tjene ham. Spørger han dem ikke ad eller fæster dem, da maa de tjene, hvem de ville. Ligesaa, hvis Tyende tilsiger nogen Kvinde eller Mand sin Tjeneste og tager deres Fæstepenge, da skal de være pligtige til at gaa udi deres Tjeneste til temmelig Tid, 8 Dage efter Tiden Paaske eller Sct. Mikkelsdag, eller skaffe en anden udi sit Sted, som de da maa nøies med. Og tilsiger de tvende Mænd deres Tjeneste, da skulle de tjene den Mand, der først fæstede dem, og give den anden hel Løn, sidst Fæste, eller skaffe ham en anden i deres Sted, eller forlige sig med ham.

[Gammel Raadstuebog Folio 114 :

1564 Mandagen næstefter Michaelis samtykte Jørgen Køning, Borgmester, Frands Pedersen, Malte Pedersen, Rasmus Kotti, Mads Nielsen, Anders Madsen og Hans Mouridsen, Raadmænd, at hvilken Tjenestepige, som herefter fæster sig til tvende Husbonder og tager Fæstepenge af dem, hun skal derfor bøde 4 Mk til Byen og siden tjene den, hun først har fæstet sig til.]

Om at byde til Bryllup.

Naar der skal bydes til noget Bryllup i Aalborg, da skal herefter ikke flere end 4 Personer gaa at byde, som skal være Brudgommen, og Sognepræsten skal ikke, som hidtil sket er, bemøies med at gange og byde; men Sogne-
degne maa gange med for at skrive, om de det begjære.

Bruden skal ikke maatte have paa sig uden 4 Kjæder og en Krans, om de den vil have. Haver hun mere, da skal den, som Bryllupet lader gjøre, have forbrudt 10 Daler, hvadenten den, der reder til Brud, er adelig eller uadelig.

Ingen Borgerdatter eller Tjenestepige maa redes til Brud i Aalborg udi nogen Adelsfrues eller Jomfrues Klæder.

Om Faddere at bede til Børn.

1569 den 23. Dag Martii paalagde Borgmester i Aalborg

og menige Raad, at ingen skal maatte bede flere Faddere til eet Barn end 4 Personer. Hvo, som beder flere, skal have forbrudt for hver Person, der derudover bedes, 3 Mk Danske til Raadet, og til Byens Tjenere, som skal passe derpaa, 8 Sk.

1556 Onsdagen efter Reminiscere blev saaledes ordineret om Prædikens Tid og Time:

Fra Paaske til Mikkelmesse skal Prædiken være ude	
naar Klokken slaar	6
Fra Mikkelmesse til Martinii ude til	7
Fra Martini til Fastelavn ude til	8
Fra Fastelavn til Paaske ude til	7

og skal ringes sammen til Prædiken en Fjerdepart af en Time før den Time, til hvilken Prædiken skal begynde.

At ringe for de Døde.

Naar et Menneske dør, da skal der ringes for det med alle Klokker, og saa med een Klokke naar det bæres til Graven. Men for et Barn skal ikke ringes uden med to smaa Klokker, naar det dør, og saa med een af samme smaa Klokker naar det bæres til Graven.

Hasseris.

og skal det være ligesaa for Hasseris Mænd og Folk som for dem heri Byen bo.

Om Begravelse.

1556 Torsdagen næstfor Fastelavn haver Borgmester og Raad med 12 tiltagne, agtede Sognemænd saaledes bevilget, samtykt og vedtaget at skulle overholdes ved Begravelse udi Seti Bodels Sogn og i den nye Kirkegaard, som nu efterfølger, og til samme Tid fastsatte de den Skik om at ringe for de Døde, som forskrevet staar.

Hvilken Sognemand eller Hustrue, som vil begraves i Kirken, skal give til Kirken 6 Mk Danske; men blive de begravede paa Kirkegaarden, give de 3 Mk Danske. Ligesaa skal unge Folk og Børn mellem 15 og 10 Aar gamle, som blive begravede i Kirken, give 3 Mk. Men blive de begravede paa Kirkegaarden, give de 1½ Mk. Ligesaa skal Børn under 10 Aar, som blive begravede i Kirken, give 1½ Mk, men blive de begravede paa Kirkegaarden, give de 12 Sk.

Udenbys Folk, som ville begraves i Kirken, give 12 Mk Danske. Men blive de begravede paa Kirkegaarden, give de 6 Mk Danske.

Om Ligsten.

Hvilken Sognemand eller Kvinde, som vil lade lægge Marmorsten paa sin Grav i Kirken, skal give 5 Jochimdaler foruden de 6 Mk for Begravelsen. Men ville de lade lægge slige Sten paa deres Grave paa Kirkegaarden, give de halvt saameget. Ingen skal efter denne Dag lade lægge Træværk paa deres Grave enten i Kirken eller paa Kirkegaarden.

Om den nye Kirkegaard uden Byen.

Alle de, som skulle begraves udi den nye Kirkegaard uden Byen, skulle give til samme Kirkegaards Vedligeholdelse 3 Sk., om de ere saa formuende; men ere de ikke formuende, skulle de nyde det uden Pendinge. Og skal ringes for dem med een Klokke; og derfor skal Degnen have 4 Alb. Men skal nogen Fremmed eller udenbys, som ikke haver hjemme i Sognet, begraves i samme nye Kirkegaard, give de 9 Sk.

Graveren, som graver Grave til de Døde, skal have for et gammelt Folks Grav 2 Sk., for et Barns Grav at grave 4 Alb. Og skal hver Grav være dyb $2\frac{1}{2}$ Alen, og skal graves i Række ved Siden af hverandre og ikke hist og her.

Hvorledes ringes skal paa og af Vagt aarligen, ordineret og paalagt af Borgmester og Raad Fredagen for Onnium Sanctorum 1563.

Af Vagt.

Fra Scti Michaelis Dag og til Allehelgensdag skal ringes af Vagt, naar Klokken slaar 4 efter Midnat. Ligeledes fra Allehelgensdag og til Scti Knuds Dag sidst i Jul skal afringes om Morgenen, naar Klokken slaar 5; thi Natten er da lang og mørk. Ligesaa fra forskrevne Scti Knuds Dag og til Scti Gregorii Dag skal afringes, naar Klokken slaar 4 om Morgenen.

Paa Vagt.

Fra Sancti mauritii og til Gregorii skal ringes om Aftenen, naar Klokken slaar 8. Ligesaa fra Gregorii og til Mauritii skal ringes paa Vagt om Aftenen, naar Klokken slaar 9.

(Anno 1614 den 2. Septembris blev Vagten befalet at skulle ringe paa Vagt om Aftenen Klokken 9 og skal raabe hver Time, og skal de ringe af Vagten om Morgenen Kl. 4 om Sommeren efter vores kjære Lensmands Manderup Parsbergs Befaling.)

Om Fæhjord.

1556 paa Midfaste Søndag i Scti Bodels Kirke blev saaledes samtykt og paalagt af Borgmester Christen Pedersen og nogle Sognemænd, som blev udnævnte, som vare Christen Skrivers, Christen Mikkelsen, Malte Pedersen, Niels Ibsen, Christen Sørensen, Eske Kjeldsmed, Mads Nielsen, og flere med dem, paa menige Sognemænds Vegne, at ingen skal have nogen særlig Hjord, hverken Prioren eller andre. Hvo, som findes at have det, skal have forbrudt 3 Mk til Grandelauget og tage sit Fæ af Særhjord inden tredie Dag efter, at det er blevet sagt til ham. Gjør han det ikke, har han forbrudt andre 3 Mk, og saaledes fremdeles saa oft hannem tilsiges, og han dog ikke vil holde sit Fæ og Kvæg sammen med Sognehjorden.

Ikkeheller skal nogen holde særlig Svinehjord under samme Bøde, og de Pendinge, som saaledes forbrydes, skal Borgmester med Sognemændsraadet beskikke nogle Mænd til — sammen med de 2 Mænd, som det paalægges at holde Fæbroen istand — at udpante tilligemed Bropendingene, og samtidig skal ogsaa paalignes, hvad der er bekostet paa Hyrdehuset, som ikke er betalt, eller hvad der behøver at bekostes derpaa.

Samme Dag fæstede de en Hyrde (ved Navn Anders Sørensen som tilforn tjente i Tostrup ved Restrup), at han skulde vogte Fæ til Mikkelsmesse, og saa have Mad om Dagen, at han og hans Dreng skulde hver have 3 Maaltider Mad om Dagen for 3 Køer, og til dem begge om Dagen 3 Kander Øl, og for hver Ko at vogte 1 Hvid om Sommeren hvert Fjerdingaar, og for en Ko at vogte hele Vinteren igjennem 1 Hvid, og da æder han ikke uden 2 Maaltider for 2 Køer om Dagen.

Om Hyrdens Dreng.

Hyrden skal ingen Dreng have fra Allehelgensdag og til Vor Frue Dag i Faste.

Mærke paa Fæ og Svin.

1564 Søndagen Judica, som var den 19. Dag Martii, lod Borgmestrene Jørgen Kønning og Christen Skrivers med menige Raads Samtykke tilsige paa Prædikestolen udi begge Sognekirker, at enhver skal have sit Mærke paa sit Fæmon, Fæ, Faar, Svin og andet, hvadsomhelst levende Kvæg og Kreaturer en Mand eier, som kan mærkes, paa det ingen Tvivl eller Trætte og Uenighed skal opstaa derom. Findes noget af fornævnte herefter umærket, da skal det være forbrudt til Aalborg By, og dertil straffes han for Ulydighed, som vedbør.

Bytyre.

Hvosomhelst, der henter eller lader hente Bytyrene til sin Ko eller Køer, skal gjøre det med deres Minde og Vilje, som haver Tyrene paa Foder, og saa give Tyrene godt Foder og nok at æde og holde dem i Hus, saalænge det er saa koldt, at de kan skades af Kulden. Og saasnart Tyrene ikke længer behøves, da skal de gjenne ham eller lade ham gjenne didhen igen, hvor de haver laant ham, og sige det til Folkene, at de kan binde ham ind og forvare ham. Hvo ikke gjør det, skal have forbrudt 3 Mk Danske til Sognemændenes Behov til at kjøbe Tyre for i Fremtiden, og skal ingen kunne undskylde sig med, at Piger eller Drengene haver forsømt det, og de 3 Mk skal Kirkeværgerne med Byens Tjener udpante, eller Kirkeværgerne skal selv betale dem.

1565. Tyrependinge.

I en Aarrække haver det været Sædvane i Scti Bodels Sogn i Aalborg, at der aarlig ved Midsommertide, før Høet bjerges, beskikkes 2 Mænd til at indkræve de Pendinge, som Sognemændene bestemmer skal gives pr Ko til at kjøbe Foder til Tyrene for, hvilke Pendinge de skulle give Kirkeværgerne. Men nu paalagde Borgmestrene Jørgen Kønning og Christen Skrifer, Raadmændene Christen Mikkelsen, Store Rasmus Kotty og Mads Nielsen og Byfogden Jørgen Lauridsen med menige Sognemænd, som da tilstede vare, paa Sognestævne i Scti Bodels Kirke Søndagen næstfor Visitationis Mariæ 1565, at ingen af Sognemændene skal besværes med aarlig at indkræve Tyrependinge andre end de 2 Kirkeværgere. De skal selv indkræve Tyrependingene og gjøre Regnskab for dem, efterdi de selv skal føde Tyrene. Bytyrene skal holdes paa Stald i det korteste til Scte Voldborg Dag, hvis Græsset kommer tidligt. Men voxer det langsomt og kommer sent, da skal de staldfodres med godt Foder til Pintsedag, hvis de ikke før den Tid kan faa nok i Marken.

Om Tiggere.

1562 Søndagen næstfor Bartholomæi Apostoli Dag bekjendtgjør Mester Jørgen Martensen, Superintendent udi Aalborg og Vendelbo Stift, paa Prædikestolen i Scti Bodels Kirke, samt Hr. Peder Jensen, Sognepræst til Vor Frue Kirke, med Borgmestrene Jørgen Kønnings og Christen Skrivers og menige Raads Samtykke, at ingen fattige Folk skal maatte gange og

tigge i Aalborg, uden de som have Lov, og som have Byens Tegn paa deres Klæder. Findes andre at gaa og tigge, da skal de forvises af Byen efter Kongl. Mai^{ts} Lovs Ordlyd.

De som føres i Skolen.

Naar Skolepersoner fører enten Peblinge eller Bysinker til Skole, og der da kommer nogen og tager dem fra Peblingen, da skal de bøde til Byen for hver, de borttager, 18 Sk.

Om Svinehyrde.

1557 paa Palmesøndag fæstede Sognemændene i Scti Bodels Sogn en Svinehyrde, og skal han have for hvert Svin, stort nok til at komme i Hjorden, at vogte, 1 Hvid. Og han skal have 3 Maaltider Mad om Dagen for 3 Svin.

Hr. Christen Poulsen, Prior udi Helliggeisteshus, var samme Dag tilstede paa Sognestævne og samtykte med Sognemændene, at ingen skal maatte have sin særlige Hjord, enten af Fæ eller Svin, hverken Prioren eller nogen Sognemand. Den, der har det, skal have forbrudt til Grandelauget 3 Mk Danske, hvergang han overbevises derom.

Om Svin paa Gaden.

Svin skal ikke heller maatte gaa paa Gaden (naar de er store nok til at komme i Hjorden) paa anden Maade, end ved at Svinehyrden driver dem ud af Byen. Findes der senere nogen paa Gade eller Stræde, da skal Byens Tjener eller hvosomhelst Borgmester og Raad dertil beskikker, have Fuldmagt til at tage samme Svin i Hus, og siden hvert Svin at indløses med 1 Sk, og dersom saadanne Svin gjør nogen Skade, da skal den, som eier Svinene, betale Skadegjæld.

Vil Byens Tjener, (eller hvem der bliver befalet at gjøre det), ikke indtage dem, og Borgmestere og Raad kan lade bekomme nogen og lade indtage, da skal hvert Svin (som forsagt) indløses af Eierens med 1 Sk, og Byens Tjener, eller hvem der har Befaling desangaaende, skal for Forsømmelse give Borgmester og Raad 1 Sk for hvert Svin, dog undtages de Tilfælde, hvor det er et sygt Svin eller et nylig kjøbt Svin, eller en So, der har saa smaa Grise, at de ikke kan følge med Hjorden, forsaavidt de uden Eierens Vilje slipper af Huse eller Gaarde, og Eierens vil aflægge Ed derpaa.

Offerdage.

De rette Høitids Offerdage om Aaret er Juledag, Paaske-dag og Pintsedag.

Julenat under Kristmessen da ofre unge Folk heri Aalborg, og hvo andre, der ville.

Hvorledes Folk ganger at ofre udi Aalborg.

Naar der er et Barn, der skal kristnes og paa samme Dag Brudefolk og Barselkone i Kirkerne, da ofrer først den Kone, som bærer Barnet, saa ofrer Brudgom og Brud, saa ofrer Barselkone, saa Adelen, om der er nogen, som vil ofre, saa Bispen, Prior og Præsterne, om de ere tilstede og ville offre, saa Borgmestre og Raad og andre Mænd og Karle, saa ofrer Pigerne, saa de 2 Hustruer, som reder Bruden, saa de andre Hustruer.

At følge Lig til Graven.

Først ganger den Dødes Nærmeste næstefters Liget, saa Borgmestre og Raad og Mandspersoner parvis, 2 efter 2, saa Hustruerne ligesaa 2 efter 2, parvis. Men foran Liget ganger Skolemester og Hørere med Degne og Peblinge, og næst foran Liget ganger Præsterne.

Om Sognestævne.

Naar Sognemænd vorde tilsagte at møde og være tilstede paa Sognestævne, da skal enhver forblive tilstede, til Stævnet er holdt. Ganger nogen før bort uden Forlov, da skal han have forbrudt til Bedste for menige Sognemænd — enten til at holde Fæbroen istand eller til noget andet — 1 Skilling Grot, det er 9 Sk Danske, og dertil dog yde og undgjelde som andre Sognemænd, hvad forhandlet vorder, efter sin Formue og Leilighed.

Forfald.

Men haver nogen sandt og redeligt Forfald, saaat han ikke kan være tilstede, enten han er syg og skrøbelig eller haver syge Folk hjemme, eller saadanne Gæster at han ikke maa være fra dem, eller han er nødt til hastelig at rejse af Byen etc, da skal han give Borgmester eller Kirkeværge det tilkjende strax, før han ganger ud af Kirken, at han i Sandhed har saadant Forfald; og da faar han Forlov. Men befindes det siden, at han ikke havde saadant Forfald, som han angav, da skal han give mere i Bøde efter 12 Sognemænds Bestemmelse.

Vedtaget i Scti Bodels Kirke i Aalborg af Borgmester Christen Skriver og Christen Mikkelsen, Jørgen Knudsen, Christen Sørensen, Mikkel Sørensen, Anders Madsen Krag, Raadmand, Jørgen Lauridsen, Byfoged, og dertil nogle Sogne-

mænd, den 24. Junii som var Sancti Hans Dag Midsommer 1570.

Samme Dag blev paalagt og samtykt, at der ikke skal tilsættes uden een ny Kirkevæрге om Aaret. Saa blev Jens Nielsen Skomager, Niels Ibsens Søn, fremdeles Kirkevæрге endnu 1 Aar, og til ham blev sat Jacob Tømmermand.

Om Tinget at holde vedlige.

Aalborg By skal holde den østerste Tingstok vedlige, Hasseris den sønderste, Gjøl den vesterste, Sundby i Vendsyssel den norderste Tingstok. Tyve Stenen skal Byfogden lade sætte.

Skomagere.

Konning Hans gav Skomagerne i Aalborg det Privilegium, at ingen andre Skomagere skal gjøre Sko i 3 Mils Afstand, medmindre de gjøre dem til Adelsmænds Gaarde til deres eget Behov. Gjør nogen herimod, da skal Oldermænden for Skomagerne i Aalborg tiltale dem til Aalborg Byting og give dem lovligt Varsel til deres Herredsting etc.

Datum Vordingborg Mandagen efter Sancti Marcii
Dag 1505.



AALBORG BYSTYRELSE

AF

A. KÖCHER



I. I MIDDELALDEREN

Efterretningerne om de danske Byer i Middelalderen er i det store og hele meget sparsomme, hyppigst hører vi om de merkantile Forhold — Samspillet mellem By og Land, mellem Byerne indbyrdes og deres Forhold til Udlandets Handelsbyer, for *Aalborgs* Vedkommende især til de norske Byer, men ogsaa til de for Størstedelen af de øvrige danske Handelsbyer vigtigste hanseatiske og vendiske Stæder Bremen, Hamburg, Lübeck, Wismar, Rostock, Stralsund, Stettin og Danzig.

Langt sjældnere hører vi om de indre Forhold i de enkelte Byer, og naar vi derfor her skal beskæftige os med et saa snævert begrænset Emne som Udviklingen af *Bystyret* i en enkelt af dem, i Aalborg By, Middelalderen igennem, bliver det nødvendigt at udlede mange af de for danske Købstæder fælles Træk af Efterretninger, der ikke direkte anføres om Aalborg, men om de største og vigtigste af de andre danske Byer, især Malmø, Helsingør og Ribe, hvis Arkiver en gunstig Skæbne desuden har efterladt os i en forholdsvis righoldig Stand, modsat de fleste andre Byers Arkiver — ogsaa Aalborgs.

Mens Bylivet i vore Dage er baseret paa tre Hovedfaktorer, Haandværk, Industri og Handel, spillede den sidstnævnte Faktor i den danske middelalderlige Købstad især i Form af *Kornhandel* langt den største Rolle. Industrien havde saa godt som ingen Betydning, Haandværket kun ganske lidt mere, til Gengæld var Adskillelsen mellem By og Land ikke saa gennemført som nu, Korn- og navnlig Kyægavl dreves i ret stor Stil paa Bymarker af et ganske andet Omfang end vore Dages.

Ved Siden af Kornhandelen spillede for mange Byer *Sildehandelen* en overvejende Rolle, for Aalborgs Vedkommende er den i den senere Middelalder i Perioder, hvor Silden fra dens i ældre Middelalder sædvanlige Ynglepladser under Skaanes og Hallands Kyster søgte vestover, fuldstændig dominerende, og Handelen faar derfor mere end lokal Betydning — hanseatiske Sildeexportører søger i stort Tal til Byen, men ogsaa Byens egen stadig øgede Tonnage tages i Brug til en, omend ganske underordnet, Rivalisering med de fremmede Købmænd¹.

I Traad med den ovenfor skitserede økonomiske Udvikling falder det, at Bystyret her som andetsteds ganske er lagt i Hænderne paa *Købmændene*. Til den ene Side har Byerne et udstrakt Selvstyre — Kongemagten blander sig kun lidt i Byernes Forhold —, men til den anden Side betyder Friheden ingeniunde Lighed, Hovedmassen af Byens Befolkning, Haandværkerne og Avlsbrugerne, er ganske afskaaret fra politisk Indflydelse. Styrelsen er *aristokratisk*, ligger næsten helt og holdent i Magistratens Haand.

Paa den Tid, da vi for første Gang hører om Magistratspersoner i Aalborg, omved Midten af det 14. Aarhundrede, bestaar Styrelsen af en Flerhed af Byens Patriciat, Borgmestre og Raadmænd; muligt er det, at der forud herfor har været en Tid, da Styrelsen udøvedes af et snævrere Udvalg af Borgere af Byens ældste, *Seniorerne*, som de kaldes andetsteds, de kendes imidlertid ikke fra Aalborg, og det vil vel altid, selv naar Kildematerialet er saa fattigt som i ældre Middelalders Aalborg, være farligt at bygge noget paa slige Analogier, særlig da Seniorernes Betydning er saa godt som ukendt i de Byer, hvor de forekommer, og navnlig deres Tilknytning til de i Byerne værende Gilder er et omdisputeret og vistnok uløseligt Problem².

Antagelig i Begyndelsen af 14. Aarh. maa Styrelsen i Aalborg være kommet i Hænderne paa Købmandsaristokratiet, *Raadet* kaldet og dannet i Overensstemmelse med Forholdene i sydligere Byer især vel Viborg, Ribe og Slesvig, sammen med Aalborg de vigtigste Byer i Middelalderens Jylland, hvortil Institutionen gradvis var trængt ind ved Paavirkning fra de vendiske Stæder, fornemmelig Lübeck, hvor Raadmænd — *consules* — findes allerede 1188³.

Om Antallet af Raadmænd og Valget af disse til dette ældste aalborgensiske Raad vides intet, heller ikke vides det,

hvorledes ved Afgang Nyvalg fandt Sted; i andre Byer, hvor Forholdene er bedre kendt, skete dette sidste ved Selvsupplering, ligesom Raadmændene sad paa Livstid; der er da al mulig Grund til at tænke sig Forholdene lignende i Aalborg, saaledes som de ogsaa kendes her senere hen i Tiden.

Antallet af Raadmænd bliver antagelig efterhaanden noget større end tidligere, 1487 er det her som andetsteds fixeret til 10, dog har det ogsaa tidligere været ret stort, en enkelt Gang ses det endog at have været endnu større. En Dom af Raadstueretten mellem *Anders Bork*, Helligaandsklostrets Forstander, og *Kirstine Olufsdatter* angaaende Arv efter *Hr. Liffert*, som døde i Klostret, er bevidnet af to Borgmestre og 11 Raadmænd. Det var saa tidligt som 1438, saa ogsaa paa dette Punkt vil vel det forsigtigste være at pointere, at vi i Grunden intet ved⁴.

Længe varede det næppe, før der af Raadets Midte valgtes Formænd for dette, *Borgmestrene* — *proconsules* —; første Gang vi træffer dem i Dokument er 1358, hvor de nævnes sammen med Raadmænd og Borgere i Aalborg (*proconsules, consules ac villani in Alborch*)⁵, men selvfølgelig kan de være noget ældre, dog næppe meget; at Borgmestrene ogsaa nævnes i *Stadsretten* for Aalborg, udstedt 1342 af Valdemar 4. (Atterdag), hvis Rige paa dette Tidspunkt væsentlig kun bestod af den nordlige Del af Jylland, for hvilken Aalborg utvivlsomt var den vigtigste By, begrunder ikke Stillingens højere Ælde, da Stadsretten kun kendes gennem en senere dansk Oversættelse, der meget vel kan have føjet det vante Udtryk til.

Stadsretten viser stor Lighed med det Privilegium, der omkring 100 Aar senere blev givet til Viborg (1440), og som danner Udgangspunktet for Privilegier givet til en Række andre jyske Byer. Ogsaa de senere aalborgensiske Privilegier af 1441, 1449, 1462, 1464 samt de tre udaterede fra Hans' og Kristiern 2.s Tid røber Afhængigheden af det viborgske Privilegium, muligvis har da ogsaa Stadsretten og dens Stadfæstelse ved Erik 7. (af Pommern) 1413⁶ ligeledes været afhængig af ældre viborgske Privilegier, der nu er tabt⁷.

Borgmesternavnet er tysk og forekommer allerede 1298 i Lübeck — den latinske Benævnelse *proconsul* findes her allerede 1256 —, og selve Institutionen er da ligesom Raadmandsinstitutionen direkte overført til de danske Købstæder uden Paabud ovenfra, fra Kongemagtens Side⁸. Efterhaanden maatte

denne dog blive interesseret i at have Haand i Hanke med ved det vigtige Borgmestervalg, især efter at Borgmestrene udviklede sig til ikke blot at være Formænd for Raadet, men blev Byens egentlige Ledere. Hvorledes den fik det vides ikke, men faktisk havde den det 100 Aar senere i en Række Byer, og Kristoffer 3. (af Bayern) forbeholder sig da ogsaa ligefrem „Magt Borgmestre at sætte i og af, naar os tykkes og Behov gøres“⁹.

I Overensstemmelse hermed laa Regeringens Bestræbelse for at indskrænke Valgbarheden ikke alene til Borgmesterstillingerne, men ogsaa til Raadmandsværdigheden —, Borgmestrene toges jo altid af Raadmændenes Kreds —, en Bestræbelse, der allerede var kommet frem i Erik 7.s Forordning 1422, der bestemte, at Borgmestre og Raadmænd ikke maatte tages af Haandværkerne „Embedsmændene“, men skulde tages af „andre Borgere og Købmænd“¹⁰.

Da baade Borgmester- og Raadmandsstillingerne var ulønnede fraregnet visse Rettigheder, der vel kunde gøres i Penge, men næppe dækkede det store Tidsspilde, der ofte maa have været forbundet med at beklæde Stillingerne, maatte den aristokratiske Udvikling siges at være en ganske naturlig i god Overensstemmelse med Tidens Styresæt ogsaa paa statsligt Omraade.

Først med Kristiern 2.s Købstadlov af 1522 skete der et Brud paa den aristokratiske Udvikling, dog ikke saaledes, at denne svinges over i demokratisk Retning, hvad man kunde vente af en Konge med Kristiern 2.s folkelige Sympatier, men saaledes, at Tilsynet fra oven skærpedes stærkt, og nye udviklede Valgregler hentet fra hollandske Forbilleder opstilledes, der gav Kongemagten større Lejlighed til Indblanding. Men hele Ordningen blev som bekendt kun en Episode, og Forholdene blev efter 1523 og ogsaa efter 1536 væsentlig de samme som i den yngre Middelalder¹¹.

Det oprindelige Antal af Borgmestre er ukendt, muligvis har der fra først af kun været een, snart bliver det dog almindeligt, at der skulde være to, hvilket ogsaa er Normen i 1487. Borgmestre og Raad i Aalborg nævnes adskillige Gange i Tiden efter 1358 som *proconsules et consules*, saaledes 1367 ¹²/₄, da de forsyner et Skøde med Byens Segl (*sigillum nostre communitatis ville*)¹² og 1417 ¹/₃, da Borgmestre og Raad og de øvrige Borgere i Aalborg (*proconsules et consules ceterisque villani in Aleburgh*) udsteder et Adkomstbrev¹³. Desværre nævnes i intet af disse Tilfælde, hvem der beklædte Embederne, først fra 1431 bliver det hyppigere at nævne Indehaverne af Embederne ved Navn. Ved samme Tid nævnes ogsaa Byens Raadhus for første Gang¹⁴.

Hele Middelalderen igennem var da Købmandsstanden i Aalborg den førende, baade hvad Byens Forvaltning og Retspleje angik. Det er da vel forstaaeligt, at dens særlige Organer, *Købmandsgilderne*, fra oprindelig blot at varetage deres Medlemmers Interesser gik over til at beskæftige sig med hele Byens. Ganske særlig fik et enkelt af dem, det af Borgmesteren *Peder Ilfarsen* 1431 stiftede *Guds Legems Lav*, det senere som Papegøjegildet velkendte Købmandssamfund, Indflydelse paa Bystyrelsen. Fra oprindelig at have til Hovedformaal at befordre det selskabelige og religiøse Samvær gik det meget snart som alle middelalderlige Gilder over til fornemmelig at varetage de rent „faglige“ Interesser, og som den vigtigste af disse greb det mere og mere ind i Byens Anliggender, blev en Slags snævrere eller om man vil udvidet Bystyrelse. Omvendt blev Borgmestre og Raad Gildets øverste Myndighed og Byskriveren tillige Skriver for Gildet. Mens dette spærrede sig af nedadtil ved paa Forhaand at nægte Haandværkere Optagelsesret, aabnede det sine Døre baade for Adelen og de højere Prælater og især for de fremmede, „Gæsterne“ i Byen. Det var en Selvfølge, at de talrige tyske hanseatiske Købmænd i Byen, de egentlige Sildeexportører, fik Adgang ikke alene til Gildet selv, men ogsaa til dets Bestyrelse, og efterhaanden blev det ligefrem Reglen, at den ene Skaffer skulde være en Tysker, og at Halvdelen af Smagebrødrene, der prøvede de ved Gildets selskabelige Sammenkomster uundværlige Ølankeres Indhold, ligeledes skulde være tyske. Hvad Gildet paa den Maade tabte i national Henseende, vandt det ind ved de fremmedes Sans for større Forhold, for Realiteter, og ved den nære Berøring, Gildet stod i til Bystyrelsen, bragtes der ogsaa i den ny Luftning og større Overblik især i merkantil Retning¹⁵.

Endskønt hverken Borgmestre eller Raadmænd oppebar nogen ligefrem Lønning, forstod de dog sikkert, foruden at erhverve „den Tilfredsstillelse, som Magtens Nydelse har for de fleste Mennesker“, som Allen udtrykker det¹⁶, paa mange Maader at gøre sig deres Stilling indbringende. Først og fremmest gav den dem øget Anseelse, der i mangt og meget kunde være til Gavn for deres Købmandsnæring, den de naturligvis var nødt til at passe ved Siden af deres Embedsstilling. Kunde de saaledes ad indirekte Vej skaffe sig en Del Afkastninger,

var der dog ogsaa forbundet ret store direkte Fordele ved at sidde inde med Stillingerne. Der var tillagt dem Embedsjorder — Raadmandsmarker, og selv om disse ikke ligefrem nævnes i det middelalderlige Aalborg, er der næppe Grund til at tvivle om deres Existens¹⁷. Dertil kom Afgifter af Handeler og Dokumenteringer. I Magistratsvedtægterne fra Midten af 16. Aarh. nævnes det, at Byskriveren for Skødebreve paa Pergament skal opkræve 24 Sk., for saadanne paa Papir 1 Mk. dansk, hvilket Beløb skulde deles saaledes, at Borgmestre og Raad fik Halvdelen, Byskriveren Resten, og for Ejendomsbreve, som besegledes med Byens Segl, skulde Borgmester og Raad have en Tønde godt Rostockerøl eller dens Værd i Penge. Selv om disse Bestemmelser gælder en senere Tid end den her behandlede, er det ret sandsynligt, at de samme eller lignende Satser har været gældende allerede i Middelalderen¹⁸.

Endelig var Magistraten fritaget for den aarlige Byskat, en Rettighed, der ikke betød saa ganske lidt, især da man oftest ikke tog det saa nøje med at indskrænke sig til Byskatten alene, men ogsaa smøg udenom de ekstraordinære langt mere trykkende Skatter baade til Byen og Kongen. Det sidste kunde saa meget lettere gøres, som de kongelige Skatter paalignedes med et fast Beløb, og Magistratens Fritagelse derved blot kom til at betyde, at de øvrige Borgere maatte bære den forholdsvis større Ligning, og Klager til Kongen ikke let fandt Gehør, naar blot han fik, hvad den samlede Skat androg. Efterhaanden blev det dog nødvendigt at dæmme op for dette Misbrug, der særlig florerede i den følgende Periode.

Alt i alt har dog det, Magistraten kunde skaffe sig som Surrogat for en egentlig Aflønning, været ret ringe i Forhold til det Arbejde, der paahvilede den, og som navnlig maatte forhindre de Styrende i at tage eftertrykkelig Del i deres egen Købmandsforretning. Thi ikke alene skulde de administrere Byens Anliggender, de skulde ogsaa sammen med Byfogden tage Vare paa de juridiske. Den første Tyngde var sikkert den haardeste, da herunder faldt en Række besværlige Hverv, af hvilke de vigtigste var Bestyrelsen af Pengevæsenet, Overtilsynet med Handels- og Haandværksforholdene, Fastsættelse af Priserne paa de vigtigste Næringsmidler og Industriartikler samt hvad der ellers hører til Udøvelse af Politimyndighed.

Det er da forstaaeligt, at der ret hyppigt maatte holdes Raadsmøde, i Aalborg mødte Raadet endog to Gange om Ugen,

ifølge Kong Hans' Privilegium hver Mandag og Fredag¹⁹. For Udeblivelse fra Mødet skulde der erlægges en Bøde paa 4 Sk., der tilfaldt Magistratens Kasse. Bestemmelsen er sikkert først og fremmest indført af Hensyn til, at Magistraten paa de samme Dage skulde sidde til Doms i *Raadstueretten*. Denne var en Underret, hvis Afgørelser kunde appelleres først til Viborg Landsting, senere til Kongens Retterting. Oprindeligt havde Aalborg, saaledes som det fremgaar af Stadsretten 1342 Artikel 17:

Item ville vi og skikke, at naar som nogen Mand haver nogle Sager mod samme Bymænd og Borgere i Aalborg, Hærværk, Ran eller nogle andre Sager, skal de ej forfølge samme Sager, hverken med vore Breve eller til Landsting eller til noget Herredsting, men til deres Byting i Aalborg skal samme Sager deles med Rettevished, som det sig bør,

det, der senere kaldes Landstingsret — direkte Appel til Kongens Retterting med Overspringelse af Landstinget i Viborg. Landstingsretten maa dog tidlig være gaaet tabt og opnaas først igen noget ind i næste Periode og kun for en kort Tid.

Raadets Forhandlinger baade paa Raadstuemødet og i Raadstueretten førtes i Pennen af *Byskriveren*. Selv om vi kun kender faa saadanne fra Middelalderens Aalborg, maa der dog have været Skrivere fra Raadsmøderne begyndte. Foruden at være Skriver for Raadstueretten var han ogsaa Bytingets Skriver, ved Siden af Raadstueretten fandtes i samtlige Byer ogsaa et Byting, hvor *Byfogden*, Kongens Repræsentant i Byen, sad til Doms. Endskønt Skriveren var ansat af Magistraten, skulde han da ogsaa aflægge Ed til Kongen. Han havde fast aarlig Løn, der dog var meget lille, Hovedmassen af hans Aflønning bestod i Sportler, især i Brevpenge, Afgifter af Skøder o. l., som han dog, som ovenfor bemærket, skulde dele med Borgmestre og Raad.

Til Hjælp ved Penge- og Regnskabsvæsenet havde Magistraten Kæmnerne, *Bygmestrene*, som de kaldes i Aalborg. Navnet er tysk og viser, hvor stor Betydning man maa tillægge de talrige hanseatiske Købmænd i Byen. Oprindeligt synes en Raadmand at have varetaget Kæmneriet, Borgerskabet blev dog let utilfreds med en saadan Ordning, der jo let kunde give Anledning til Svigagtigheder, og det blev da Reglen, at Kæmneren udnævntes af Magistraten blandt de menige Borgere. Til Hjælp ved Skatteopkrævningen havde Kæmneren flere *Rodemestre*, i Aalborg omtales de første Gang 1488

(se S. 101). De skulde tillige skrive Skattemandtallene, hvorefter Fordelingen af de offentlige Byrder paalignedes.

Som ovenfor betonet var Bystyret fuldstændig aristokratisk ordnet, for den menige Borger og navnlig for Haandværkeren var der ingen Plads. *Haandværkerne* lod sig dog ikke uden videre fortrænge, hverken af Styrelsen eller af Lavene. En Lejlighed til at gøre deres Krav gældende har de utvivlsomt allerede faaet i den urolige Tid omkring 1441, da *Henrik Tagesen* af Slægten Reventlov stillede sig i Spidsen for de oprørske Vendelbobønder og gik mod Aalborg. Magistraten har paa denne Tid utvivlsomt maattet kæmpe med dobbelt Front, dels mod de belejrende Fjender, dels mod Haandværkerne og Pøbelen i Byen, der ønskede at komme Købmændene til Livs. Det vidner om Fastheden i den aristokratiske Udvikling, at det lykkedes den at afværge den dobbelte Fare, at Kongen og den loyale Del af Adelen saa hurtig kom til Hjælp og nedslug Opstanden paa Jørgensbjerg har dog utvivlsomt været et stort Held for Byen. Direkte Del i Hævnen fik den selv den Dag, Hovedmanden for Oprøret, Henrik Tagesen, blev henrettet paa Byens Skafot.

Som Tak fra Kongemagtens Side fik Byen, da Kristoffer 1441, 14. Juni gæstede den, ikke alene Stadfæstelse af Valdemar 4.s Stadsret, men ogsaa visse Tilføjelser til samme, der gik ud paa, at Borgmestre og Raad skulde ordne Haandværkerens Forhold saaledes, at Sæmmensværgelser mod Byens Øvrighed kunde undgaas.

Det var dog ikke let at holde den menige Almue i Ro, allerede 1457 udbryder der Strid mellem Magistraten og en Del af den ledet af *Strange Torstensen*, der dog kunde rense sig for Beskyldningen om at være Leder af „Oprejselsen“²⁰, men i 1488 var det galt igen. Et Parti blandt Borgerne paa-stod, at Borgmestre og Raad havde tilvendt sig en Del af Indtægterne; hele Borgerskabet samledes da til Møde paa Raadstuen, hvor „Stadsbogen“ fremlagdes, af hvilken det fremgik, at der var gjort redeligt Regnskab for Aarets Indtægt og Ud-gift. En indgaaende Revision bragte heller intet for Dagen. Resultatet blev da, at Privilegierne oplæstes, og Føreren for Borgerpartiet blev erklæret skyldig i uærlig Gerning²¹. Da Dokumentet i mange Henseende er oplysende for Forholdene

i Byen og blandt andet opregner de ovenfor nævnte Rode-
mestre, anføres det nedenfor in extenso:

Seuren Eskilssen, Per Swenssen, Claus Woghen, Symon Winter Raadmænd i Aleborgh, Hans Perssen, Frederik Werkmester, Per Tames-
sen, Las Bertilssen, Nis Tegelslar, Hans Tønyessen, Per Nielssen
Rodhemestere, Lasse Nielssen, Jep Laurensen, Knuth Jenssen, Hen-
ric Perssen, Swen Saxtrop, Nis Laurensen, Nis Perssen, Hans Baggy,
Anders Brunck, Per Owssen, Per Moghensen, Nis Smith, Jes Perssen,
Hans Mattissen Remsnider, Paul Mortenssen, Jes Tuwessen, Anders
Hermenssen og Jens Brems, Fred. før Andree Dag i menige Almues
Nærværelse var beskedne Mænd Michel Thurssen og Michel Perssen
Borgemestre i Alburgh og beviste med Raadet og Menigheden og
med Stads Bog, at de havde gjort godt Regnskab Onsd. efter Remigii
Dag næst forleden over et Aar for alt det, de havde opbaaret og ud-
givet paa Alburgh Bys Vegne, Sagefald, Burgescap, Hjælp til Udbud
og Skatte, siden de worte Borgemestre, og til forskrevne Remigii Dag;
og da blev Byen Michel Thurssen skyldig 5½ Mk. og 3 Skill. og Mi-
chel Perssen ½ Mk. af alt Regnskab, og de var ej Byen pligtige i no-
gen Maade. Og nu worte dem tillagt af noget Parti af vore Med-
borgere, at de skulde have under dem slaget af forskrevne Hjælp og
Sagefald etc. og dyld Bys Penge. Thi gjorde de i Dag paa det ny
godt Regnskab for os og menige Almue ude paa Raadhuset i flere go-
de Mænds Nærværelse for Indtægt og Udgift, saa at al menige Al-
mue, som var til Stede, takkede dem for godt Regnskab, og beviste,
hware Bys Penge var udgivne baade til Kongens og til Alburg Bys
Behov. Samme Tid worte Bys Privilegier læst for menige Almue, og
da svarede Menigheden dertil, at efter forskrevne Privilegiens Lydelse
er det uærlig Gerninge som Ewert Laurensen og hans Parti har gjort
mod deres Borgmestre og bør at rettes derefter. Med vore Indsegl.
Datum etc.

De anførte Rejsninger var dog for intet at regne mod det
Uvejr, der brød løs over Byen og dens Styrere ved Reforma-
tionsrøret og Klemensfejden. En Forløber for Gæringen var det
rimeligvis, at Borgerne i Aalborg rottede sig sammen og slog
den forhadte Lensmand og Borgmester *Hans Bartholomæus-
sen Tolder* ihjel 1522.

Reformationsrøret var utvivlsomt stærkt paavirket af de
kort forinden i Viborg stedfundne Uroligheder, der lededes af
Hans Tavsen og *Broder Tøger*, og som disse rettede de sig
især mod Klostrene, i Aalborg navnlig mod det store og rige
Helligaandskloster. Da der ovenfor (Side 29) er gjort saa nøje
Rede for Begivenhederne i Reformationstiden, skal jeg ikke
her komme nærmere ind paa dem.

I Rejsningen mod Munkene havde utvivlsomt baade Køb-
mændene med Magistraten i Spidsen og Haandværkerne del-
taget. De faar da ogsaa alle fælles Del i Byttet, idet Frederik 1.

i 1530 gav *Borgmestre, Raad og Menighed* i Aalborg Lov til at beholde alt det forbrændte Sølv, der fandtes paa Raadhuset, og som stammede fra Monstranser, Kalke og Diske fra Sognekirkernes Kapeller og Altre. Motiveringen var den, at deres „Gode og Bjæring blev saa borttagen af stor Ildebrand, hvorfor de skulde benytte Sølvet til at genopbygge Raadhuset, Bro og Bolværk“. Tillige fik de Fritagelse for kongelig Skat i det indeværende Aar. Endelig stadfæstede Kongen de Privilegier, Magistraten havde ladet indskrive i en Bog. Dog beholdt han sig fremtidig Revisionsret²².

Omend sikkert en ikke ubetydelig Del af Købmændene tog Del i den kort efter udbrydende *Klementsfejde*, gav dog sikkert Haandværkerstanden i Aalborg langt det største Kontingent til Oprøret. Dette naaede Aalborg 1534 den 14. September, men allerede den 18. December blev Byen indtaget og til Straf for Delagtigheden i Oprøret skaanselsløst udplyndret²³.

Magistraten, hvis Medlemmer i denne Tid forøvrigt er lidet kendt, og hele Købmandsstanden var dermed kompromitteret, og Fejden gjorde sikkert et alvorligt Skaar i selve Købmandsstandens og dens Organ Papegøjegildets overmægtige Indflydelse, hvad Bystyrelsen angik. Købmandsstanden havde trods megen Reservation været for intimt forbundet med Skipper Klement, en Del af Oprørerne havde muligvis endog været Medlemmer af selve Papegøjegildet²⁴.

Men det blev ikke Haandværkerne, der profiterede heraf, de havde utvivlsomt ogsaa været endnu nøjere forbundet med Oprørerne, men derimod Kongemagten, der fra nu af søger at skærpe Tilsynet med Byen og dens Styrere, især gennem *Lensmanden paa Aalborghus*.

Denne havde dog allerede tidligere ført et vist Tilsyn med Byen. Omend denne havde haft et udstrakt Selvstyre, var dens øverste Herre dog Kongen. Han udøvede sin Magt ved Hjælp af to Organer, den allerede nævnte Lensmand, identisk med den ældre Tids Ombudsmand, Kongens Foged (*exactor*), samt siden 15. Aarhundredes Begyndelse ved *Byfogden*, en Lensmanden underordnet kongelig Embedsmand, der dog som oftest kom i langt mere indgaaende Berøring med Byens Borgerskab og kom til at beskæftige sig ganske anderledes specielt med dens Forhold end Lensmanden, under hvem foruden Byen ogsaa de omliggende Herreder sorterede²⁵.

En Undtagelse er der imidlertid, *Hans Bartholomæussen*, der først havde været Tolder, men senest 1517 er blevet Borg-

mester i Aalborg, i hvilken Stilling han vedblev at sidde, da han 1520 blev udnævnt til Slotsherre paa Aalborghus. Han var en af Kristiern 2.s og Sigbrits betroede Mænd og skulde muligvis ved Siden af de mange øvrige Hverv, der paalaa ham, hjælpe til at iværksætte en Ændring i Byens Styrelse; i hvert Fald er det enestaaende, at den samme Mand indsættes som Øverste baade i Lenet og i Byen. Hans haarde Fremfærd som Skattefoged satte en brat Bom for eventuelle herhenhørende Planer, idet Borgerne i Byen som ovenfor nævnt slog ham ihjel 1522.

Byfogdens vigtigste Hverv var at føre Forsædet paa *Bytinget*, en Underret ligesom Raadstueretten, hvor som oftest de mindre vigtige Sager kom for. Dog findes ingen saglig Gruppering af Retstrætterne, og Tilfældet spiller ofte en stor Rolle. I Modsætning til Magistratens Medlemmer var Byfogden lønnet, men ganske vist med en saa ringe Løn, at hans Indflydelse i Byen, især da han kun sjældent var beskæftiget med selvstændig Købmandsnæring, kun var ringe ved Siden af Borgmestrenes og endog Raadmændenes. Som Skriver for ham fungerede som oftest Raadstueskriveren, der saaledes blev baade kongelig og kommunal Embedsmand.

Trods Lønningen synes der da heller ikke at have været synderlig Rift om Bestillingen, og der kunde selvfølgelig ikke være Tale om at stille strenge Krav til hans Kvalifikationer; det forlangtes da heller intet Sted, at han skulde være Jurist. I Aalborg var der i hvert Fald i eet Tilfælde store Vanskeligheder ved at finde en Mand, der vilde paatage sig Stillingen. 1489 klagede Lensmand Anders Tidemand over, at han kunde „ingen Mand fange, som vilde holde Ting“, hvorfor han anmodede Borgmestrene om at finde en Mand, men disse „vidste ingen at fly ham dertil, men hvilken Dannemand eller Danne-svend han vilde befale det, da saa de det gerne“²⁶. Muligt er det dog, at der har været særlige Aarsager til Stede. I hvert Fald bliver knap to Maaneder efter den ene af Borgmestrene beskyldt for at have fejdet Lensmanden paa Aalborghus og hans Svende fra Ting og Raadhus og hindret ham i at holde Bytinget²⁷. Rivaliteten mellem Magistrat og Lensmand var saaledes brudt ud i lys Lue, den, der andetsteds gav sig Udslag i, at Byfogedvalget toges fra Lensmændene og overdroges Magistraterne. Om noget saadant haves dog ikke Efterretninger fra Aalborg i denne Tid.

Hvad var det nu for Mænd, der Middelalderen igennem sad ved Styret i Aalborg? Ja, her lades vi næsten ganske i Stikken af Kildematerialet. Ganske vist kender vi Navnene paa en lang Række Borgmestre, Raadmænd og Byfogder, allerede fra Middelalderens Aalborg, kan endog for de to første Embeders Vedkommende danne saa godt som sammenhængende Rækker over Indehaverne, men stort mere end Navne bliver de i de allerfærreste Tilfælde for os. Jeg har i et Tillæg sammenstillet Lister over de mig bekendte Borgmestre, Raadmænd, Byfogder og By- og Raadstueskrivere med Anførelse af de Aar, hvori de nævnes. Borgmestrenes Række begynder med Johannes Nielsen, der nævnes 1422, kendt iblandt dem er især *Peder Ilfarsen*, Stifteren af Guds Legems Lav, i hvis Statuter og Medlemsprotokol (*Liber vivorum*) han flere Gange nævnes. Af bevarede Uddrag af Lavets nu desværre tabte Dødebog (*Liber mortuorum*) faar vi endog Fornavnet paa hans Kone, Mette²⁸. En af hans Sønner var den Ilfar Pedersen, der var Præst i Aalborg, og som 1453 sluttede Forlig med Helligaandshuset om Arv, tilfalden hans Søster Johanne Pedersdatter, der var Søster i Klostret²⁹. Hun nævnes endnu 1472 i Registratur paa „Biskop Knuds Brev af Viborg paa et Hus og Jord i Olborig østen St. Bodels Kirkegaard, norden for Ilfarshus, at være given til Vor Frue Kloster med Hr. Per Ilfarsens Datter“³⁰. Af samme Brev og af endnu flere Registraturer ses det, at Per Ilfarsen har ejet flere Huse og Jorder baade i og udenfor Aalborg³¹. Han hørte sikkert til Byens bedste Mænd, en dog ganske ubevislig Tradition regner ham endog til Adelen. Af de senere Borgmestre er der maaske særlig Grund til at nævne *Hans Jude*, der er Borgmester allerede 1462³², da Jes Pedersen optræder som hans Stedfortræder, og som i øvrigt nævnes flere Gange i de ellers ret sparsomme Dokumenter, saaledes 1464 i Kristiern 1.s Privilegium til Byen³³ og 1468 i det store Landstingsvidne, der toges om Kong Kristierns Regering³⁴. Han nævnes som Borgmester adskillige Gange i de følgende Aar og endnu ti Aar senere i et Brev til Helligaandsklostret³⁵. Som enkelte andre af de mere fremragende Borgmestre synes han mærkelig nok ikke at have været Raadmand før sit Valg til Borgmester.

Raadmandslisterne begynder 1399 med Niels Brasen og en Nielsen, hvis Fornavn ikke kendes³⁶, Byfogedlisterne 1431 med Anders, hvis Patronym er ukendt, og endelig aabnes By-skrivernes Række med Claus Hansen, der nævnes i Guds Le-

gems Lavs Dødebog umiddelbart før Hans Jude, og som sandsynligvis har været Byskriver i 1460-erne.

Enkelte af de i Listerne nævnte Borgmestre og Raadmænd siges at have været adelige, foruden som alt nævnt Peder Ilfarsen ogsaa Christen Winther, der nævnes som Raadmand 1452, 56, 62, 66 og 78³⁷. Hans Adelskab bør dog maa-ske betegnes som mere end tvivlsomt.

II. MAGISTRATEN 1536—1619

Den alvorlige Krise, *Grevens Fejde* havde bragt Aalborg og adskillige andre danske Byer, især de vigtigste: København og Malmø, ind i, blev heldigvis ikke af lang Varighed. At dens Virkninger saa hurtigt overvandt skyldtes Forhold, man herhjemme ikke kunde være Herre over, gunstige Konjunkturer skabt af en Prisforskydning, der i særlig Grad gav sig Udslag i en mægtig Prisstigning paa Korn. Det var dog kun Nordeuropa, der profiterede heraf, da Stigningen netop var foranlediget af Misvækst i Sydeuropa.

Ved Grevens Fejde var den tyske Købmand blevet stærkt kompromiteret i dansk Handel, og i den følgende Tid bliver han da ogsaa mere og mere trængt ud af den ved Kongens og Borgernes forenede Anstrengelser, der dog næppe var lykkes, hvis ikke Forholdene ude omkring i Europa havde begunstiget Tilbage trængelsen af Hanseaterne.

I Stedet kom Hollænderne ind i nordeuropæisk Handel, især i Kornhandelen, men ogsaa i Sildehandelen¹.

Og her havde nu Aalborg det særlige Held, at Silden i Løbet af det 16. Aarhundrede trak mere vestpaa, efter at den i tidligere Tid overvejende havde staaet ved Kysterne af Skaane og Halland. Det almindelige økonomiske Opsving øgedes herved og kom til at betyde en meget stor materiel Opgang for Byens Købmandsstand, og Aalborg bliver herved en af Jyllands allerrigeste Byer; betegnende er det i saa Henseende, at den næsten altid takseres højere end de øvrige større jyske Byer, hvad Afgifter og Skatter til Kongen angik. 1544 staaer den højst sammen med Ribe og Randers, mens Viborg allerede er paa Re-

tur², og i Tiden 1564—68 staaer den, hvad Pengeskatterne angaar, højst sammen med Ribe alene, men derefter indtil 1572 absolut højst, idet fra nu af ogsaa Nedgangen for Ribe sætter ind. I 1564 udredes saaledes 8000 Daler, et lige saa stort Beløb, som Malmø udredede. Ingen af de øvrige Provinskøbstæder udreder større Beløb, kun København var ansat til et Beløb, der var $\frac{1}{2}$ Gang større³.

Skatteansættelserne gik dog ikke af uden hjerteskærende Klager, især i Begyndelsen. I 1557 erklærede saaledes Magistraten, at Byen var „meget forarmet og meste Parten indsat med fattige Embedsmænd og Fiskere undtagen 10 eller 12 Købmænd, som noget formuende er“⁴.

Det hjalp dog kun lidt, Byen takseredes stadig højere, især maatte den bære Broderparten af de jyske Købstæders Tilskud til Udrustningerne i Syvaarskrigens Tid, og selv i Slutningen af Aarhundredet, da Hungersnød og Pest satte ind, var Byen i stadig Opgang. De Tab, Byens Befolkning led især ved Pesten, opvejedes i fuldt Maal ved den Tilgang, Borgerskabet fik fra Udlandet, hvor Religionskrige og Forfølgelser fik driftige og formuende Købmænd, baade Kristne og Jøder, til at fortrække og nedsætte sig ved roligere Markeder væsentligt beskæftigede med Handel og Udlaansforretninger⁵.

Foruden Hanseaterne blev ogsaa Adelen trængt ud af den direkte Handel og afløstes dels af den nationale Købmandsstand, dels af fremmede „Kættere“⁶.

Ogsaa Aalborg profiterede i stor Udstrækning af disse Forhold, og Borgerskabet fik en kærkommen Tilgang af udenlandske Slægter, hvis Medlemmer snart svang sig op til de ledende Stillinger i Byens Styre. Baade blandt Borgmestre og Raadmænd træffes de fremmede Navne, saaledes *Poul Poulsen Popp*, der blev Raadmand allerede 1573, Borgmester 1576, og som var saa rig, at han sammen med Hans Husum og Jørgen Knudsen kunde laane Kongen 650 Joakimsdalere og 300 Mk. i danske Markstykker. Endskønt de skulde have Tilbagebetaling inden 3 Aar, og Laanet blev givet 1563, var der endnu i 1587 intet afdraget. Det har saaledes næppe hørt til de bedste Forretninger at forstrække Kongen med Penge. Af andre Udlændinge kan nævnes *Johann van Rin*, der blev Raadmand 1579, *Henrich Kampmann*, der var fra Kampen i Nederlandene og blev Raadmand 1584, *Herman van Ginckel*, der ejede Gods i Nederlandene, hvorfra han formodentlig var indvandret til Aalborg. Han blev Borger 1585, 15. Marts⁷, og

Raadmand 1598. Han drev en udstrakt Handel, der ofte generedes af Kapere. Et Skib, han og nogle andre af Byens Borgere havde sendt med en Ladning Malt til Emden, blev taget af en Kaper fra Dunkerken, hvorfor Ginckel og hans Kompagnoner ved et Kongebrev fik Ret til at beslaglægge et Skib, der var løbet ind i Aalborg Havn og hvis Hjemsted var Dunkerken. Brevet, der er rettet til Lensmanden paa Aalborg-hus Ove Lunge, lyder saaledes:

Vid, at disse Brevvisere Christen Knudsen, Dirik Brinck, Herman van Gingell och Biritte Diriks samt deres Medredere, Borgere og Borgersker udi vor Købsted Olborg, have underdanigst til os supplikeret og klagelig til Kende givet, hvorledes at de forleden Sommer havde fragtet og ladet et Skib med Malt og vilde lade segle paa Emden, hvilket dennem under Vejen af nogen dunkerkiske Fribyttere er optagen, og samme deres Gods gjort til Pris, og at de siden have forhvervet vor Forskrift til Prinsen af Parma og derefter hans Befaling og Befordring til dennem af Dunkerken erholdet, at dennem deres Gods skulde igen gives, hvilket dog aldeles intet haver mod dennem hjælpe, og derfor underdanigst begæret, at de maa bekomme Arrest paa en Dunkerkerskib, som der for Byen er indkommet, derved de igen til deres Skades Opretning kunde komme, som du af indliggende Supplikats ydermere haver at forfare. Da efterdi ikke andre venlig og gode Middel haver kund være frugtbarlig, vore Undersaatter til deres frarøvet Gods igen at bekomme, bede vi dig og ville, at du paa vore Vegne forordne og befaler, at samme Dunkerkers Skib med alt medhavende Gods bliver arresteret og udi Arrest holden, til forskrevne vore Undersaatter kommer til deres Opretning, og Skipperen med andet Folk paa Skibet ere denne Aarsag formelde og forvise til dennem, som vore Undersaatter belediget have, om deres Erstatning Actum Skanderborg, den 14. April Aar 1587⁸.

Ved hans Dødsbo 1605 træffes foruden adskillige indenlandske Kreditorer ogsaa en Del udenlandske, saaledes Anders Hvidkop i Lybæk, Arent Brunsviger, Villem Jacobsen fra Amsterdam, Fru Wessel sammestedsfra og Gerhard Honradt fra Køln. Hans Formue beløb sig til 12,000 Daler, en efter Tidsforholdene meget betydelig Sum⁹.

Af andre fremmede er der Grund til at nævne *Didrik Grubbe*, der var fra Lybæk. Han blev Raadmand 1606, Borgmester 1630.

Bevægelsen fortsættes i Perioden efter 1619, saaledes bliver *Johann Ertmann* Raadmand 1621, *Hübert Snitlach* 1625 og *Christoffer de Hemmer* 1630, alle tilhørende fremmede Slægter.

Men ogsaa de indfødte Købmænd drog Fordel af de gode Tider; som Exempler paa indfødte Storkøbmænd er det antage-

lig nok at nævne *Jens Bang* og *Jørgen Olufsen*, om hvis Virksomhed Byen endnu ejer synlige og stolte Minder i dens to smukkeste Borgerhuse, „Stenhuset“ og den saakaldte „Ellen Marsvins Gaard“.

I god Overensstemmelse med den Omstændighed, at Købmandsstanden saa hurtigt rejste sig efter Grevens Fejde, er det, at Styrelsen i Tiden efter 1536 stadig holder sig i samme aristokratiske Spor som i Middelalderen. Tilsynet fra oven blev dog noget skarpere end før, hvilket især ytrede sig ved en mere indgaaende Kontrol med Borgmestervalgene. Lensmanden skulde ved Vakance udtage et dueligt Emne blandt Raadmændene og indsætte ham i Bestillingen, hvorefter han skulde indberette til Kongen, hvem han havde udtaget, saaledes at hans Bestalling kunde blive udfærdiget af Kancelliet. Denne Praksis fulgtes ogsaa af og til i Aalborg, saaledes ved *Hans Lambertsens Valg* til Borgmester 1579¹⁰.

Undertiden fik ogsaa *de menige Borgere* i Byen Lov til at give sit Besyv med ved Valg af Borgmestrene, i Aalborg forekommer dog intet saadant Tilfælde i denne Periode, og heller ikke Lensmandens Indgriben synes at have været hyppig; det normale har da sikkert været, at Magistraten selv har valgt sine Ledere, og at højst de indflydelsesrige Købmænd, især Medlemmerne af Papegøjegildet, er blevet taget med paa Raad.

Kan der være en vis Tvivl om Praksis ved Borgmestervalgene, er det utvivlsomt, at *Raadmandsvalgene* ganske laa i Magistratens Hænder. Raadmændene supplerede sig selv. Valgene gjaldt for Livstid, og der skulde være meget gyldige Grunde, for at Magistratsmedlemmerne kunde blive befriede for deres ofte byrdefulde Bestilling før ved Døden. I Aalborg findes dog et Par Eksempler derpaa. 1579, 22. Februar, faar saaledes Borgmesteren Poul Popp Tilladelse til at blive sit Embede kvit til førstkommende 1. Maj og derefter altid være fri for Borgmesterbefaling, Tov og anden Byens Befaling i Fremtiden. Grunden angaves at være den, at han i al for høj Grad maatte forsømme sin egen Næring og Bjergning, en Foranledning, der hyppig anføres ogsaa andetsteds¹¹. Han efterfulgtes af den ovenfor nævnte Hans Lambertsen, der endnu var Borgmester 1588, men derefter synes Poul Popp atter at være gaaet ind i Embedet trods den kongelige Fritagelse. Han nævnes i hvert Fald som Borgmester i 1591. En anden Aarsag var Alder og Skrøbelighed. Af den Grund fik Poul Pops

Kollega Christen Mikkelsen Tilladelse til i 1580 at resignere. Lensmanden beordres ved den Lejlighed til at udvælge en duelig Mand blandt Borgerne og gøre ham til Borgmester, efter at han havde taget ham i Ed og forkyndt Valget paa Raadhuset.

Styrelsens Forbindelse med *Guds Legems Lav* blev i denne Periode snarest intimere end i forrige. Ved Vedtægten 1538 var det ligefrem blevet gjort til Pligt for Købmændene at indtræde i Lavet, og efterhaanden bliver det Regel, at det altid er en af Borgmestrene, der er Oldemand for Gildet eller rettere i Oldemandens Sted, da selve denne Titel hurtig forsvinder¹². Byskriveren fungerer tillige som Skriver for Gildet. I det hele taget bliver Borgmestre og Raad hele Gildets øverste Myndighed¹³, By og Gilde bliver eet. Allerede 1539 træffer saaledes en stor Gildevedtægt, udstedt af Borgmestre og 16 udnævnte Gildebrødre, hvoriblandt blot 4 Raadmænd, vigtige Bestemmelser for Handel og Næring, Bestemmelser blandt andet om Borgerskabs Erhvervelse, Søbrev, Tjenestdreng m. m., som det ellers normalt maatte paaligge den samlede Magistrat eventuelt i Forbindelse med hele Borgerskabet at træffe¹⁴.

Magistraten dannede en fast afsondret Korporation i Spidsen for Bysamfundet, indbyrdes forbundet ved fælles Interesser, især merkantile. Men ogsaa Slægtsbaandet spillede en ikke ringe Rolle, de samme Slægtsnavne kommer ikke sjældent igen i Embedslisterne, ofte i flere Generationer, saaledes Slægten *Winther*, hvis ældste kendte Medlem Niels Christensen Winther dog ikke selv beklædte noget Embede. Men Sønnen Christen Winther, der blev Raadmand 1452, har vi allerede nævnt ovenfor, og Simon Winther, der nævnes som Raadmand første Gang 1486, hørte utvivlsomt til den samme Slægt¹⁵. Af Slægten *Husum* var Fader og Søn Embedsmænd efter hinanden. Faderen Hans Husum, der var født i Husum i Sønderjylland, blev Borgmester 1535. Han levede endnu 1560, men maa af en eller anden Grund være gaaet af ret umiddelbart efter Valget. Ejendommeligt nok var det samme Tilfældet med hans Søn Laurits Husum, der blev Raadmand 1584, men afsat endnu samme Aar. Han var dog atter Raadmand 1591 og 1593¹⁶. Fra 1540 til sin Død omkring 1560 var ogsaa Hans Husum Raadmand; desværre er det ikke muligt at udrede Aarsagerne til denne ejendommelige „Degradation“.

Betydeligst blandt de ældre Magistratsslægter var *Michel*

Hansens. Han fik selv Bestalling som Borgmester 1528 og Konfirmation paa Bestallingen 1533. Han nævnes som Borgmester 1540, 1551 og sidste Gang 1553, da han antagelig er død og afløses af Jørgen Kønig. Men 1536 til 39 nævnes som Borgmestre Niels Jensen og Jep Pedersen. Michel Hansen maa da antagelig være blevet kompromitteret i Klementsfejden og har været nødt til at gaa af. Han efterfulgtes da sandsynligvis af den ovennævnte Hans Husum 1535, hvis Efterfølger Jep Pedersen blev. Han nævnes dog i Fyrrerne ogsaa et Par Gange som Raadmand, saa hans Embedsløbebane er i det hele lidt vanskelig at fremstille. Michel Hansens Søn Christen Michelsen, der var gift med Maren Turesdatter, blev Raadmand 1553 og Borgmester 1570. Af hans Sønner blev to Magistratsmedlemmer, Frederik Christensen, der blev Raadmand 1579, Borgmester efter Faderen 1580, og som gennem Sønnen Thure Frederiksen blev Stamfader til den berømte Thuresenslægt¹⁷, og Hans Christensen, der blev Raadmand 1587.

Men ogsaa Svogerskab spillede en stor Rolle indenfor Magistratsdynastierne og kittede Slægterne sammen. En Betragtning af den kendte Slægt *Sechers Aner* viser maaske dette allerbedst:

Michel Hansen, Borgm. i Aalborg 1528—1534 og 1540—1553.

Christen Michelsen, g. m. Maren Turesdatter,
Borgm. i Aalborg 1570—1580.

Frederik Christensen, g. m. Anne Munk,
Borgm. i Aalborg 1580—1616.

Bente Frederiksdatter, g. m. Herman v. Ginckel,
Raadmand i Aalborg 1598—1605.

Johanne v. Ginckel, g. m. Karsten Werchmester,
Købmand i Aalborg, † 1658.

Herman Werchmester, g. m. Margrethe Grotum,
Borgm. i Aalborg 1682—1713. † 1713.

Jørgen Knudsen, Raadmand i Aalborg 1563—ca. 1585.

Marine Jørgensdatter, g. m. Povl Povlsen Popp,
† 1599. Borgm. i Aalborg, † 1597.

Maren Popp, † 1645, g. m. Jørgen Olufsen,
Borgm. i Aalborg 1618—1625,
† 1645.

Johanne Jørgensdatter, g. m. Christoffer de Hemmer,
† 1622. Borgm. i Aalborg 1630—1658.

Henrik de Hemmer, g. m. Karen Hansdatter,
Borgm. i Aalborg 1660—1676. † 1675.

Johanne de Hemmer, g. m. Peder Hofman,
† 1695. Købmand i Aalborg, † 1690.

Mette Marie Hofman, g. m. Peder Anchersen, Præst i Karlby
† 1769. og Voldby, † 1733.

Johanne Marie Anchersen, g. m. Niels Secher, Præst i Udby-
nedre og Kastbjerg, † 1768.

Heller ikke i denne Periode fik Magistraten saa lidt som i Middelalderen nogen egentlig Løn, men den forstod efterhaanden at gøre sig de den tillagte Rettigheder mere og mere indbringende, især øgedes Sportlerne ganske betydeligt. Hver for sig var Begunstigelserne vel ret ringe, men jo flere de blev, desmere Art havde de selvfølgelig. Af de nye Sportler kan nævnes, at Kæmnerkassen maatte betale Magistratsmedlemmernes Højtidsoffer; ved Vedtægterne 1549 var Juleofferet blevet fastsat til 4 Mk. dansk for hver Borgmester, 2 Mk. for hver Raadmand¹⁸, men i 1599 var det steget til det dobbelte¹⁹. Af hver Samkøber paa Pinsemarkedet fik Borgmestrene og Byfogden endvidere et Lod Peber²⁰, en Afgift, der kun findes noget tilsvarende til i København, hvor Borgmestre og Raad fik et Pund Peber af hver Kræmmer, der slog Boder op paa Garderne. Mere betydelige Sportler havde Magistraten sikkert af Retsvæsenet — Lejermaalsbøder og Bøder for Hustruers for tidlige Nedkomst, Skiftevæsenet, Overformynderiet o. l.; her kan ogsaa nævnes, at det var almindeligt, at Magistrater-

ne fik Part i Selvmorderes Efterladenskaber — en velhavende Selvmorder gav dem en af deres bedste Indtægter. Vigtigst har dog stadig den Anseelse været, som Medlemmerne af Magistraten fik i Kraft af deres offentlige Hverv, og som betød øgede Indtægter i deres private Købmandsnæring. I Mod-sætning til, hvad Forholdet var i de fleste andre Byer, havde Magistraten ingen Indtægt af Tyre- og Ornehold, da dette Privilegium besynderligt nok var tillagt — Byens Kirkeværger.

Antallet af Øvrighedspersoner var vistnok som i Slutningen af forrige Periode. Af Borgmestre var der to som i de øvrige Købstæder i Riget, København og undertiden Malmø fraregnet, hvor der var fire. Raadmændenes Antal var stadig noget ubestemt, det gik dog vistnok ikke ned under 8. I Reglen var det 10 som fastsat i Hans' almindelige Stadsret; i de ældste kendte Raadstueprotokoller — Retsprotokoller ved Raadstueretten — for 1604 og 1605 opregnes foruden Borgmestrene samtlige Raadmænd paa Titelbladet, og her er deres Antal netop 10.

Den nyvalgte Raadmand skulde gøre Raadmandsgilde, i ældre Tider haandhævede man jo den prisværdige Skik, at ingen blot lidt større Begivenhed fandt Sted, uden at man jo deraf tog Anledning til at afholde store Festligheder; men dyrt har det sikkert ofte været, et Forhold, der var medvirkende til, at Raadmandsstillingerne forbeholdtes de ansete og rige Slægter i Byen, de mindre velhavende havde simpelthen ikke Raad til at overtage de offentlige Hverv, navnlig ikke Haandværkerne, Guldsmedene dog undtagne, men de regnedes heller ikke til de egentlige Haandværkere, men rangerede med de mindre Købmænd²¹. Mod den overhaandtagende Trang til Udfoldelse af stor Luksus rettede imidlertid Regeringen sine ivrigste Bestræbelser; da derfor Frederik Christensen i 1603 holdt Bryllup for anden Gang — for Resten efter at han havde faaet sin Afsked fra Borgmesterbestillingen paa Grund af Skrøbelighed — og i den Anledning holdt Gilde i flere Dage og med to Maaltider hver Dag, blev han retslig tiltalt, da det ikke var tilladt Borgere at give mere end et Maaltid om Dagen ved Bryllupsfestligheder. Han har da rimeligvis tilmed maattet af med en stor Bøde foruden den Bekostning, han har sat sig i ved det overdaadige Bryllup, der saaledes er blevet den gamle Mand en dyr Spas²².

Af Magistratens Virksomhed bliver i dette Tidsrum Tilsynet nedadtil med Haandværkerne og Lavene af særlig Vigtig-

hed, da de bedre Tider ogsaa bevirkede en Opblomstring af Haandværket og Tilførsel til dette af nye, dygtige Fremmedelementer. Forholdene blev nemlig nu stærkt prægede af Uro, da Lavene paa alle Maader søgte at forulempe de fremmede først og fremmest ved ligefrem at nægte dem Optagelse i Lavet. Der fremkom herved en Konflikt mellem Haandværkerne og Købmændenes Interesser, idet de sidste selvfølgelig kun kunde have Fordel af et bedre, stærkere producerende Haandværks Fremkomst i Byen og derfor søgte at faa de fremmede indordnede i Lavsrammerne, ligesom de selv optog de fremmede Købmænd i deres egne Rækker og endog lod dem tage Del i Styrelsen. Købmændene fik efterhaanden virksom Støtte fra Statsmagten, der endog bekvemmede sig til at skyde sine religiøse Betæneligheder overfor „Kætterne“ til Side, og da Haandværkerne stadig gør Modstand, er det da ogsaa Statsmagten, der fører det afgørende Slag imod dem ved 1613 ligefrem at ophæve Lavene, fordi de „paa det højeste besværer vore Undersaatter med hvis Borgerne hos dem skulde lade gøre og forarbejde“, som Motivering lyder, dog sikkert først og fremmest paa Grund af deres Chikane imod de fremmede Haandværkere²³.

Fraregnet denne haardt tiltrængte Støtte fra Statsmagts Side, var det Magistraten selv, der i Raadsmøderne tog Stilling til de forskellige opdukkende Spørgsmaal især af politimæssig Art. Helt uden Lovregler kunde den dog ikke regere, der fandtes i enhver By et Sæt af kongelige Forordninger og Love, den maatte rette sig efter, og især en Sædvaneret, der var opkommet ad traditionsmæssig Vej, og som Aalborg Magistrat selv i Begyndelsen af denne Periode gjorde sig Umage for at skriftfæstne. Ifølge Bysbogen af 1535 ansaas saaledes i Aalborg den gamle Stadsret fra Valdemar 4.s Tid, Kong Hans' almindelige Stadsret, der dog ikke, som man troede, var en af Statsmagten givet Fælleslov, men et Privatarbejde, og den helsingborgske Birkeret for Byens Grundlove.

Hertil kom efterhaanden adskillige kongelige Privilegier, især Kristian 3.s store Privilegium af 1546²⁴, der kodificerede tidligere Privilegiers Bestemmelser, og endelig Sædvaneretten, der paa Magistratens Foranledning nedskreves 1549 og siden stadig suppleredes med Magistratens senere Afgørelser af konkrete Tilfælde. Ved Nedskrivningen har muligvis Raadmanden *Frans Pedersen*, hvis Initialer findes udenpaa Bindet af Vedtægterne, været særlig medvirkende. At Vedtægterne i

Overensstemmelse hermed skulde være at datere til 1551, saaledes som deres lærde Udgiver, den af Aalborg Bys Historie højt fortjente Overlærer Wulff, mente, følger ikke heraf. Frans Pedersens Optræden er nemlig ikke indskrænket til Aaret 1551, han nævnes allerede tidligere blandt andet ogsaa 1549, netop det Aar, der findes som Overskrift til Retsreglerne²⁵.

Sædvanerettens Bestemmelser, som vi allerede ved flere Lejligheder har haft Anledning til at se nærmere paa, omfatter væsentlig Politiforanstaltninger og Næringsreglementer; blandt Enkeltheder kan der maaske endnu være Grund til at henvende Opmærksomheden paa den store i sin Art særprægede Skøgeforordning af 1556^{25*}.

Raadsmøder holdtes ofte flere Gange om Ugen, hvilket havde til Følge, at der tit intet forelaa til Forhandling. Det blev da efterhaanden Skik, at Raadsmøderne kun afholdtes en Gang om Ugen. Alligevel var der stadigvæk ofte Mangel paa Stof til Forhandling; i Raadstuebøgerne fra 1614—15, „Tegnebøgerne“, som de kaldes, noteres hyppigt blot, hvem der var til Stede, men Rubrikerne for Forhandlingerne staar blanke. Dette gentog sig af og til 3—4 Uger i Træk.

Kun sjældent var det Anliggender, der i egentlig Forstand vedrørte Byens Styre, som man i Raadstuemøderne tog op til Behandling; langt de fleste Møder var helliget Magistratens undersøgende og dømmende Myndighed i *Raadstueretten*. Denne blev sat, som det kan ses baade af den ældre Bysbog 1535 f. og af de bevarede Raadstuebøger fra 1604 f., af hele Raadet under Ledelse af en af Borgmestrene, undertiden dog udvidet med 8 Vindingsmænd, Bisiddere, der i givet Fald skulde udfærdige Retsvidner om, hvad der var foregaaet paa Retsmødet.

Raadstueretten var blevet saa meget vigtigere, som Raadet i 1558, 17. September, havde opnaaet en vis Landstingsret for sine Domme, hvilket især var behageligt for Magistratens Medlemmer, da appellerede Domme ellers indstævnedes for Landstinget i Viborg. Magistraten fik nu Ret til „indtil videre“ at lade appellerede Domme gaa direkte til Kongens Retterting med Overspringelse af Viborg Landsting. Man undgik derved de kostbare og besværlige Rejser til Viborg, som Raadstuerettens Medlemmer paa Omgang havde maattet foretage, og som de selv havde maattet bekoste; foruden at deres Fravær fra Byen havde kunnet skade dem i deres almindelige borgerlige Næring, havde det ogsaa givet dem øgede personlige Udgifter.

Dette sparede nu ved Landstingsretten, der jo i sig selv ogsaa gav baade By og Magistrat øget Anseelse²⁶. Herligheden varede dog kun kort. 1586 indskrænkedes Landstingsretten til København, Malmø og Ribe, hvorfor Rejserne til Viborg atter maatte genoptages. Allerede 1590 klager da ogsaa Magistraten i Aalborg over, at dens Domme ofte blev appelleret af „trættekære og løse Kumpaner“. Det befaledes i den Anledning Lensmanden, at saadanne uvederhæftige Personer skulde stille Kaution for Kost og Tæring, naar Medlemmer af Magistraten indstævnedes for Landstinget²⁷.

Naar Borgmestrene var fraværende i længere Tid fra Byen, udnævntes Stedfortrædere for dem blandt Raadmændene. Da saaledes Jørgen Køning og Christen Pedersen var fraværende i 1556, udnævntes Per Bieske og Oluf Krøyer til Borgmestre i deres Sted, og da Jørgen Køning atter var bortrejst i 1557 Per Bieske alene i hans Sted.

Af Magistratens Medlemmer i denne Periode er alt nævnt en Del af Storkøbmændene. Blandt Borgmestrene er der i øvrigt kun Grund til at standse lidt ved *Frederik Christensen* paa Grund af de Vanskeligheder, han kom i, da hans Moder Maren Turesdatter i 1582 blev beskyldt for Trolddom, en af de farligste Anklager i Tiden. Lensmanden fik Ordre til at tage hende i Forvaring; Borgmesteren tilbød at stille Kaution for hende, men det blev ham nægtet²⁸. Sagens Udfald kendes ikke, men den Omstændighed, at Frederik Christensen stadig blev siddende som Borgmester, tyder paa, at Udfaldet har været gunstigt for Maren Turesdatter, da hendes Domfældelse utvivlsomt vilde have faaet alvorlige Følger ogsaa for Borgmesteren²⁹.

Af Raadmændene bør nævnes Christen Skriver og Peder Skræder. Deres Berømmelse er dog nærmest af herostratisk Art — Christen Skriver er dog ogsaa kendt som et prominent Medlem indenfor Guds Legems Lav — idet de i 1551 kom i Haarene paa hinanden, fordi den ene kaldte den anden en Løgner. Episoden viser, at Raadet vel dannede en fast og enig Blok nedadtil og tildels ogsaa opadtil, men at indre Stridigheder og Rivninger selvfølgelig ogsaa kunde forekomme indenfor Murene.

III. STADENS TJENERE OG ØVRIGE BESTILLINGSMÆND

Til Hjælp i dens daglige Arbejde havde Magistraten en ret talrig Stab af underordnede Bestillingsmænd. Vigtigst af disse var *Byskriveren*, der baade var Skriver for Raadstueretten og Bytinget, saavel Kommunens som Statens Embedsmand. Han ansattes dog af Magistraten alene, men hans Tilknnytning til Staten markeredes ved, at han foruden til Byen ogsaa aflagde Troskabsed til Kongen. Han havde en fast, mindre, aarlig Løn, men ved Siden heraf en Del Sportler. Til de alt i første Afsnit nævnte kom f. Eks. Skriverpenge af Borgerskabsbreve, for hvert 1 Skilling. Tillige skulde Kæmneren ifølge Vedtægterne 1549 hvert Aar ved Pinsetid give Skriveren et godt Ris Papir, til Mikkelsdag endnu eet og for hver Skattebog, han gjorde og skrev for Byen, desuden Penge til et Par Sko.

Da Peder Clausen blev Byskriver i 1553, fastsattes hans aarlige Løn til 30 Mk. dansk, af hvilken han skulde have Halvdelen til Paaske og den anden Halvdel til Mikkelsdag¹. Siden steg Lønningen jævnt, og i 1603 var den fire Gange saa høj. Byskriverens Løn var i det hele taget langt højere end de øvrige Bestillingsmænds, som det fremgaar af efterfølgende Uddrag af Budolfi Kæmnerregnskab 1603:

Til Lønninger aarlig:

Byskriver Hieronymus Madsen	140	Mk.
Marthen Simonsen Stadstjener [kaldes 1606 Bysvend].....	52	—
Niels Marcussen Stadstjener.....	52	—
Henrik Spillemand	8	—
Jep Jensen Vognkarl, for at holde den inderste Port ren	4	—
Skarpretteren	12	—
Rakkeren [1606 nævnes Sidsel Rakkerkvindes $\frac{1}{2}$ Aars Løn 3 Mk.]	6	—
Sejermesteren Jens Andersen paa hans Løn ...	28	—

Undertiden tog man til Byskriver en af Lensmandens Skrivere. Da Anders Pallesen døde 1602, anbefalede Lensmanden sin Underskriver Hieronymus Madsen, der, som det ses bl. a. af Regnskabsuddraget ovenfor, ogsaa fik Pladsen².

Byens Tjenere i snævrere Forstand var *Bysvendene* eller Stadstjenerne, der allerede nævnes i Vedtægterne 1549. Deres vigtigste Hverv var Polititilsynet, undertiden benyttedes de dog ogsaa som en Art Pantefogeder for Kommunen. Lønning fik de ikke før 1559, da Borgmester og Raad stedede og fæstede Las Ydhe til Byens Tjener „og skal have til Løn om Aaret 20 Mk. danske“³.

Meget snart blev det Bysvendenes Hverv ogsaa at fungere som Fangevogtere, hvilket gav dem en kærkommen Tilvækst til deres lille Løn, idet de fik Sportler for hver Fange, de bevogtede, graderet efter hvor mange Nætter de sad i Arresten⁴.

Til Hjælp for Bysvendene ansattes snart Politibetjente, Vægttere eller *Dragere*, som de kaldtes i Aalborg. De skulde holde Orden i Gaderne, især om Natten, og tillige raabe hver Time, hvad Klokken var slaaet. En Bifortjeneste havde de ligesom Stadstjeneren ved at fungere som Stævningsmænd, og helt for dem selv havde de Bestillingen som Lastdragere. De lønnedes ikke af Magistraten, men af Borgerne indenfor det Kvarter, hvor de gjorde Vagttjeneste⁵.

Omtrent ligesaa betydningfulde som Byskriveren var Kæmnerne, *Bygmestrene*, som de stadig kaldes i Aalborg. Hvervet gik paa Omgang mellem Borgerne og ansaas for meget besværligt, da Kæmneren maatte staa til Regnskab for det fulde Afgiftsbeløb, der skulde indkræves, og ofte maatte spæde til selv, da det ikke altid var let at faa hele Beløbet ind. Det var da ofte almindeligt, at man købte sig fri for Bestillingen. Penninge opbaarne for Bygmesterbestillingen er en hyppig genkommende Betegnelse i Aalborg Bysbog og betyder Beløb, der indbetaltes for at blive fri for Kæmnerhvervet. Det var ikke smaa Beløb, dette kostede; en enkelt Gang, i 1592, maatte en af Borgerne af med hele 120 Mark. Beløbet var heller ikke ens for alle, de mere velhavende maatte af med større Beløb end de mindre, muligvis var det ogsaa dyrest for den, der stod nærmest for Tur.

I Kæmnerregnskabet 1599, aflagt af Bygmesteren Gert Schröder, findes saaledes eksempelvis blandt Indtægterne:

Penninge annammet og opbaaren af Borgmestre og Raad paa Raadhuset thisligest huis Penning jeg haffuer opbaaren aff Borgerne heri Byen for Bøgmesters Aftingelse.

Annamet af Søren Ibsen for Bøgmesters Aftingelse til Borgmester og Raad 24 Daler er	96 Mk.
Nøg annamet af Niels Hansen Badskær for Bøgmesters Aftingelse for Borgm. og Raad 14 Daler er	56 Mark.
Annamet af Kresten Andersen Bøker for Bøgmesters Aftingelse 12 Daler er	48 Mark.

Ialt altsaa 200 Mk. og med et gradvis Fald i Aftingelsessummen.

Kæmnerhvervet var ulønnet, og foruden den alt anførte Risiko var der endnu den Hage ved det, at man maatte afholde alle de af Hvervet flydende øvrige Udgifter. 1605 nægtede saaledes Magistraten at godkende et Beløb paa en Rigsdaler, som Kæmneren havde ført til Udgift for at lade Regnskabet „antegne og forklare“⁶.

I Reglen var der to Kæmnere, en for Budolfi Sogn og en for Vor Frue. Den topografiske Inddeling var skarpt gennemført, hvilket bevirkede, at Kæmneren i Budolfi Sogn, hvor Raadhuset laa, fik et uforholdsmæssigt stort Arbejde at udrette og et Regnskab at aflægge, der ofte var 7 til 8 Gange saa stort som Frue Sogns Kæmnerregnskab. I 1588, det første Aar hvorfra Kæmnerregnskaber er bevarede for begge Sogne, er saaledes Frue Sogns Indtægtsregnskab kun paa 324 Mk., mens Budolfis er paa 2355 Mk.⁷. Tilsvarende var det ulige billigere at købe sig fri for Kæmnerhvervet i Frue Sogn end i Budolfi.

Til Hjælp for Kæmnerne fandtes Skatmestre, svarende til forrige Periodes Rodemestre; en Tid lang assisterede ogsaa Byskriveren ved Regnskabsaflæggelsen, idet han fungerede som en Art Hovedkasserer, der modtog de indkrævede Skatter og noterede Regnskaberne over Skatteoppebørslen og Restancerne i Bysbogen⁸.

Kæmnerne besværedes kun af deres Hverv et Aar ad Gangen; naar det var udløbet, aflagde de Regnskab for deres „Bygmesterdom“. Det gav en Oversigt dels over Indtægterne, dels over Udgifterne. Indtægterne var Borgerskabspengene, Sagefald (Bøder), Stادهpenge, Bropenge, Bodeudlejningsgebyrer, Indtægter af Byens Klokker, naar de ringede til Brylluper eller Begravelser, og adskillige flere Smaaindtægter. 1587 var Indtægterne i Budolfi saaledes:

For at blive kvit for Bygmesters Embede, 4 Mand hver 48 Mk. og en femte 72 Mk. for tillige at blive fri for Sandemands Tov, med forrige Kæmners Overskud ialt	314 Mk.
Borgerskabspenge	616 —

Sagefaldspenge	203 Mk.
Diverse Indtægter	29 —
Jordskyldspenge	111 —
Prampenge	2 —
Stadepenge oppebaaret paa Pinsemarkedet af de fremmede	211 —
Udlejning af Boder	240 —
Bropenge	650 —

De vigtigste Indtægter var altsaa Borgerskabspengene og Bropengene.

Udgifterne var væsentlig Lønninger, Vedligeholdelsesomkostninger for Byens offentlige Bygninger, hvortil Broer og Bolværker hørte, samt Sportler til Magistraten. Blandt disse sidste er alt omtalt Juleofferet, desuden blev det efterhaanden Sædvane, at Borgmestre og Raad trakteredes med Vin Juleaften paa Byens Bekostning. En særlig Højde naaede Traktementet i 1592, hvor Budolfi Kæmnerregnskab noterer følgende: Givet for Vin paa Juleaften til Borgmestre og Raad for 12 Kander 24 Mk.

Blandt Udgifterne træffes ofte ret ejendommelige, saaledes i 1598, da Kæmneren udlagde til Øl, Brød, Smør og Sild 5 Mk. og 1 Sk. „den Tid, de Dannekvinder malkede paa Raadhuset“.

En ganske særlig Udgift havde Byen i 1554, da man ønskede at faa Privilegierne fornyede. Man bestak da Dronning Dorothea med en forgyldt Sølvkande, hvori fandtes 18 Rosennobler og 18 Engelloter, hvilket blev medgivet Byens Udsendinge til Mødet i Odense og selvfølgelig gjorde sin Virkning⁹.

Det hændte nu undertiden ved Regnskabsaflæggelsen, at Byen kom til at skylde Kæmneren for gjorte Udlæg, men langt almindeligere var det dog, at det var Kæmneren, der blev Byen en større eller mindre Sum skyldig, som han undertiden først længe efter blev i Stand til at betale Byen. Det medførte selvfølgelig, at der som oftest ingen Kassebeholdning fandtes, og at den tiltrædende Kæmner straks maatte gøre endog ret store Udlæg paa Byens Vegne — en Omstændighed, der gjorde det byrdefulde Hverv endnu mindre attraaværdigt.

Kæmnerregnskaberne er en af de fortrinligste Kilder til Oplysning om Byens Styrelse Ogsaa om de rent personelle Forhold giver de ofte værdifulde Oplysninger. Det er saaledes i længere Tid Reglen, at samtlige Magistratsmedlemmer nævnes ved Navn ved Anførelsen af Juleofret. Men i det hele taget giver Regnskaberne et fortrinligt Indblik i Byens økonomiske Forhold — Tilgangen af nye Borgere og Farten i

Næringslivet. En særlig interessant Oplysning giver Budolfi Kæmnerregnskab 1602 om den store Pest, idet den opregner de Fattigfolk, der døde i Fattighuset eller paa Gaden, og hvis Lig borttransporteredes af Byens Graver. For Transporten og Begravelsen fik denne nemlig en Extrabetaling, der blev en ligesaa stor Extraudgift for Byen, som den sikkert blev et kærkomment Tillæg til Graverens lille Løn. Dødsfaldene noteres til at begynde med enkeltvis eller to til fire ad Gangen, men snart ses Pesten at have taget en rivende Fart og Transport og Begravelse at være foretaget i Snesevis. Tilsidst var Graveren ude af Stand til at skaffe Ligene bort, og Byen maatte tage sin Tilflugt til de Nørholm Bønder, der i et enkelt Tilfælde førte ikke færre end 164 omkomne ud til den nye Kirkegaard. Ialt omkom *af Fattigfolk* i Aaret 1602 ikke mindre end 1190, saa det er vistnok ikke for lidt at anslaa det samlede Antal af Pestens Ofre til nær ved *Halvdelen* af Byens Indbyggere, en Decimering af Befolkningen langt alvorligere end almindeligt antaget.

Opkrævningen af Byskatterne, der foretoges efter Skat-skillingsstakst, der angav det Forholdstal, hvorefter det samlede Skattebeløb, der udskreves, skulde fordeles, var ikke betroet Kæmnerne, men sorterede under særlige *Skatmestre*, to i Tal, der aflagde særligt Regnskab for denne Oppebørsel. Rode-mestre træffes kun sjældent, og det er ikke altid klart, hvad deres Hverv har været; ubehageligt har det dog sikkert været, da ogsaa de for at blive fritaget maatte udrede en mindre Pengesum; 1587 maa saaledes Henrik Felbereder give 12 Mk. for at blive Rodemesterembedet kvit¹⁰. Var der flere Skatter at opkræve, udnævntes flere Skatmestre, saaledes i 1550, da der til de øvrige Skatter kom en særlig Orlogsskat¹¹. Rode-mestrene har muligvis bistaet ved Ligningerne, men som anført er Forholdet mellem dem og Skatmestrene meget uklart.

Foruden disse og enkelte mindre vigtige Bestillingsmænd fandtes i Byen endnu en, der til Tider naaede en meget an-selig omend uhyggelig Position — *Bødlen* eller Mestermanen. Sammen med hans foragtede Hjælper Rakkeren hørte han til Byens „uærlige“ Folk, som ingen ønskede at komme i nærmere Berøring med, og som derfor boede paa afsides Steder, oftest udenfor Bygrænsen. Allerede 1549 gaves der ved Magistrats-vedtægterne indgaaende Bestemmelser for Mestermanen; da de er citerede ovenfor Side 76 f., skal jeg ikke her komme nærmere ind paa dem, men blot betragte hans Lønning nær-

mere. Hans faste Løn var meget lille, men til den kom ikke ubetydelige Sportler, der dog var stærkt varierende, afhængige som de var af Kriminaliteten. Sportlerne var graderet efter Exekutionernes Art og udrededes til forskellige Tider efter forskellige Takster, af hvilke jeg anfører Betalingen for den Virksomhed, Bødlen ofte øvede udenfor Byens Omraade, saaledes da han i 1617 kaldtes til Skagen for at henrette en af Peder Jensen Blussers Mordere Maren Jensdatter. For at rette hende med Sværd og lægge hende paa Stejle og Hjul honoreredes han dels for sin Umage, dels for „Vandringen“ med 13 Slettedaler og 300 tørre Flyndere, som beregnedes til 3 Mk. Omtrent samtidig fik den samme Bøddel „Mester Hans Skarprigter“ for at henrette en anden Morder og begrave ham under Galgen 10 Rdlr.

Omend den tilhører en senere Tid end den her behandlede, anfører jeg for Sammenhængens Skyld en i Aalborg Raadstuearkiv bevaret stærkt specificeret „Takst, hvorefter Skarpretterne for hver Slags Exekutioner og Forretninger skal betaales, nemlig:

For et Hoved med Sværd at afhugge.....	10 Rdlr.
Med en Øxe	8 —
For en Haand eller Finger at afhugge	4 —
Et Hoved og en Haand at sætte paa Stejle for hver 2 Rdlr.	4 —
For en at hænge	10 —
For en igen af Galgen at nedtage	4 —
For en hel Krop at lægge paa Stejle og Hjul og Pælen at nedgrave og sætte.....	7 —
For en at slaa Arme og Ben i Stykker paa og lægge paa Stejle	14 —
For en Krop at nedgrave i Jorden	3 —
For en død Krop at udføre af Byen	2 —
For en at partere og lægge paa Stejle	12 —
For hvert Kneb med gloende Tænger	2 —
For et Brændemærke	4 —
For Kagstrygning....	5 —
For at piske af Byen	7 —
For at vise af Byen eller Herredet	4 —
For at brænde en Krop	10 —
For at brænde Paskviller og andet deslige	3 —
For at slaa Navne paa Galgen.....	2 —

Gryder eller Kedler, Tænger, Brændemærker, Blokke, Øxer, Pæle, Stejle, Søm, Sluffer med tilhørende Heste, Tove, Strikker og andre deslige Instrumenter forskaffe Skarpretterne sig selv imod den sædvanlige aarlige Løn, de nyde af Købstædernes Indbyggere samt af Bønder og Husmænd paa Landet.

Efter hans kongelige Majestæts allernaadigste Ordre og Befaling.
Anno 1698 12. Marts.⁴¹²

Af en mere fornøjelig Art end foregaaende Bestillingsmands Hverv var *Stadsspillemandens* og *Stadstamburens*. For den første anføres her en Bestalling, omend den er noget yngre end denne Periode:

Borgmestre og Raad udi Aalborg gør herved vitterligt, at eftersom begge vore her udi Byen tilforn forordnede Instrumentister ved den timelige Død ere affordrede, og igen andre i deres Sted behøves, have vi derfor i de afdødes Sted antaget og ordineret, saa og hermed antage og ordinere nærværende ærlig og kunsterfarne Konrad Steffen, at han og ingen anden eller flere skal være vor Stadsinstrumentist, som alle Tider skal holde og foruden sig selv være forsynet med tre dygtige Karle og Personer, der deres Kunst i alle Maader vel kan forstaa, som med ham i og uden Kirken og til Brylluper og anden Samkvem, hvor erfordres, med deres Instrumentalmusik altid, som det sig bør, kan opvarte og betjene, og tilsiges bemeldte Konrad Steffen til visse aarlig Løn, imidlertid han i denne vor Tjeneste er og forbliver, 50 Rigsdaler og holde ham fri i Freds og Ufreds Tid for Skat og Indkvartering og alle andre civiliske Besværinger. Dog skal fornævnte Konrad Steffen være forpligtet at, om her af Byen til kongelig Majestæts Skibsflaades Tjeneste en Trompeter skulde forskaffes og fremsendes, da skal han en dertil dygtig og tjenlig Karl forskaffe, og eftersom Instrumentisternes uvisse her paa Steden af Brylluper er ganske ringe, have vi fornævnte Konrad Steffen, at han og hans Folk og Geseller kan opholdes, bevilget og tilladt at begære og fordre for hvert Bryllup eller andet stort Samkvem, han og hans Folk opvarte med Violen og Violonen 6 Rdlr., for Violen, Violonen, Kornetten og Basunen 12 Rdlr., og for andre Instrumenter derhos, nemlig Trompeten, Dulsionen og deslige 16 Rdlr., og ellers alle Spillemand, som her i Byen omløbe, fornævnte Konrad Steffen og hans Folk udi deres Fortjeneste til Skade, ikke herefter uden hans Vilje i ringeste Maade med nogen Opvartninger maa befatte, men ganske at være afskaffede. Dets til Vitterlighed og Bekræftning have vi vor Stads Segl her nedenfor trykt.

Actum Aalborg den 2den Februar Anno 1663¹².

For Stadstamburen haves en Instrux, der, omend den er meget sen, ligeledes anføres her for hermed at blive færdig med Behandlingen af de vigtigste Bestillingsmænd:

Den 17. Oktober 1755, da Jørgen Andersen fik Bestalling som Stadstambur i Aalborg, blev der givet ham følgende Instrux, hvorefter Stadstamburen i Aalborg Jørgen Andersen har at forholde sig under hans Tjenestes Fortabelse:

1. Han maa frygte Gud, leve ædruelig og skikkelig og entholde sig fra alt liderligt Væsen.
2. Naar nogen af de borgerlige Kompagnier her i Byen skal gøre Optog, mønstre eller exercere, skal han med sin Tromme derved opvarte.
3. Ligeledes skal han og, naar Brandfolkene mønstre og prøve Sprøjterne, derved indfinde sig og røre Trommen efter Ordre, naar der marcheres eller Sprøjterne prøves.

4. Han maa saasart han fornemmer Ildsvaade i Byen, straks paa Trommen slaa Allarm langs gennem Gaderne og forføje sig til det Sted, hvor Ilden er antændt, da han har at efterleve, hvis han af Magistraten bliver befalet.

5. Alle og enhver, som hans Tjeneste i Byen begærer ved Avktioner, har han med sin Tromme for billig Betaling at betjene, da han ved de faldende Avktioner i Byen nyder første Gang 4 Mk. og siden 2 Mk. hver Gang, han ved Avktioner med sin Tromme opvarter, og maa han ellers for Magistraten anmelde, om nogen i andre Tilfælde forlanger Trommeslag, førend han trommer.

6. Første Søgnedag efter Nyaarsdag maa han hos Indvaanerne her i Byen med sin Tromme indfinde sig og samme røre for at modtage, hvad enhver godvillig vil give ham. Af Brandkassen nyder han aarlig for sin Tjeneste ved Brandvæsenet 4 Rdlr., som ham af Overbrandmesteren betaales¹⁴.

1703 fik Stadsmusikanten en Forbedring i sin Løn paa 50 Rigsdaler aarlig¹⁵, og 1729 søgte Stadstamburen Anders Christensen fast Løn efter formentligt Løfte af Magistraten, men fik at vide, at derom kunde der ikke være Tale, og Tilhold om at „entholde sig efterdags fra at bebyrde Magistraten med saadant usandfærdigt Tøj, saasom Magistraten aldrig havde givet ham enten Løfte eller Forsikring om videre Løn end det, som han nød og hidtil havde nydt, af hvad der accidentaliter kunde falde“¹⁶.

Musikanterne var i Krigstid særlig efterstræbt af Kongen til Tjeneste paa Orlogsskibene. 1611 sendtes Missive til Magistraten i Aalborg om at sørge for at sende de Trommerter (Trompetere) og Stadsspillemand, som man havde bragt i Erfaring fandtes i Byen, til København, for at de kunde komme i Kongens Tjeneste. Man skulde gaa behændigt til Værks, da det noksom var bekendt, at Instrumentisterne paa alle Maaeder søgte at knibe uden om det ubehagelige og farlige Hverv¹⁷.

Foruden de nævnte Bestillingsmænd fandtes til forskellige Tider forskellige andre mindre Bestillingsmænd. Fælles for baade de nævnte og unævnte var det, at de alle maatte gaa for en meget ringe Løn. Dette Forhold ændredes ikke nævneværdigt i den følgende Tid, i Grunden er det jo først i vore Dage, der er sket en afgørende Ændring ogsaa paa dette Punkt.

IV. KONTROLLEN MED BYSTYRELSEN NEDEN- OG OVENFRA

Fraregnet Adgang til at besætte de lidet eftertragtede Bestillingsmandsposter, især Kæmnerstillingerne, var heller ikke i denne Periode Styrelsen blevet af en saadan Art, at Haandværkerstanden og den øvrige Almue i Byen kunde gøre sig Haab om at faa talt et afgørende Ord med. Paa Bestræbelser herfor har det dog ikke manglet, i Aalborg saa lidt som andetsteds. Almuen var ved Grevens Fejde kommet i en Uro, der ikke let lod sig dæmpe, og som nu i Byerne særlig rettede sig mod Aristokratiet. 1547 faar da ogsaa Lensmændene Ordre til at føre et nøjere Tilsyn med Byerne, fordi der mange Steder var stor Uenighed og Tvedragt blandt Borgmestre og Raad paa den ene Side, Almuen paa den anden¹.

I Aalborg blev Uroen dog ret hurtig dæmpet; allerede 1549 ser vi Magistrat og Borgerskab i et ret intimt Samarbejde ved Vedtagelsen og Kodificeringen af Magistratsvedtægterne, der selv oplyser, at de blev givet af Raadet med flere Danne-mænd². Allerede tidligere havde et Udvalg af Borgerskabet faaet en vis omend ringe Meddelagtighed i Styrelsen, idet allerede 1536 de saakaldte *24 Mænd* findes i Aalborg³. Institutionen træffes af og til i den følgende Tid, saaledes nævnes i 1542 som besluttende Borgmestre og Raad med 24 af de ældste og bedste bosiddende Borgere⁴, og de nævnes atter lejlighedsvis i 1544, 52 og 56. De opregnes undertiden med Navns Nævnelse, saaledes i 1552, da deres Antal er 24, mens de i 1556, skønt de kaldes 24 Mænd, omfatter 29 Borgere⁵. De har dog næppe bestaaet af Haandværkerne alene; en Del af dem er utvivlsomt ogsaa Købmænd og Gildebrødre, og deres Kompe-tence har næppe været synderlig stor. Institutionen har i Aal-

borg i Modsætning til i Ribe og Randers, hvor den er bedre kendt og sikkert fastere, kun haft grumme lidt Indflydelse. Den synes heller ikke at have været staaende, men Borgerne er udtaget for de enkelte Tilfælde, uden at et klart Skel mellem, i hvilke de skulde udtages og i hvilke ikke, kan opstilles.

Ved Regnskabsaflæggelsen 1569—74 mødte undertiden et endnu større Tal af Borgere op, indtil op imod et halvt Hundrede, en enkelt Gang endogsaa over hundrede⁶. Men Indflydelse paa, hvad der blev vedtaget, havde de vistnok ikke⁷.

Endnu i Halvfjerdsene og Firserne træffes de 24 Mænds Institution ret hyppigt, men saa synes begge Parter, baade Magistraten og Kontrolinstituttet, at have faaet Øje for det overflødige i at udnævne dem, eller Udviklingen er atter løbet tilbage i ren aristokratisk Retning, i hvert Fald træffer vi dem ikke mere, før de efter 1619 atter kommer frem i en modificeret Skikkelse, denne Gang støttet til Lovgivningen ovenfra.

Tilsynet fra Kongemagtens Side var blevet skærpet i Uro-tiden omkring 1536 og sættes ligefrem i System ved det ovenfor omtalte Missive af 1547, der var foranlediget af en Skatteenægtelse i flere Byer, hvoriblandt Aalborg dog ikke var. Til at begynde med frugtede Foranstaltningen ikke synderligt, men den fornyedes ved aabent Brev af 1561, hvorved Byerne ligefrem fordeltes paa Lensmændene, der skulde tage dem i „For-svar“. Da Aalborg jo havde Lensmanden lige op ad sig, blev Forholdsreglerne her modsat flere andre Steder ret effektive, omend det hører til Sjældenhederne, at Lensmanden selv direkte greb ind. I den daglige Styrelse havde han hertil et Redskab i *Byfogden*, paa hvis Valg han da ogsaa undertiden søgte at faa en afgørende Indflydelse. Desværre er Byfogedinstitutionen i Aalborg kun lidet kendt i denne Periode, ikke engang en sikker Række af Stillingens Indehavere kan opstilles, og om Byfogdens Virksomhed forlyder i det hele taget intet, da vi først fra 1625 har sammenhængende Rækker af Tingbøger. At Byfogden skulde have haft en Position i Byen, der kunde jævnstilles med Borgmestrenes eller blot med Raadmændenes, derom er der sikkert ikke Tale. Han var rimeligvis aldrig en større Købmand, og hans Embedsløn var kun lille, stod i hvert Fald ikke i Forhold til det ret omfattende Arbejde, der fordredes af ham, da der under ham laa ikke alene hele Aalborg By, men ogsaa Sundby, Gjøl og Egholm, der søgte Aalborg Byting siden 1546⁸. Først 1577 bedredes hans Løn en Smule, ved at der blev tillagt ham $\frac{1}{10}$ af Sagefaldet⁹. At den kon-

kurrerende Raadstueret en Tid lang blev Overinstans lige overfor Bytingets Afgørelser, skulde heller ikke bidrage til at hæve Byfogedstillingens Anseelse. Det har da sikkert ogsaa kun været et Mindstemaal af Indsigt og Begavelse, der krævedes af Byfogden, selv om det muligvis ikke har været saa slemt i Aalborg, som det i et Tilfælde viste sig at være i Odense, hvor Byfogden i 1603 blev forskaanet for sin Bestilling, da han hverken kunde læse eller skrive¹⁰! Nogen juridisk Indsigt maa man i Almindelighed forudsætte, at Byfogden har haft, selv om det vel i Reglen ikke har været store Sager.

Hvert Aar skulde Byfogden gøre Regnskab for sin Oppebørsel, der væsentlig bestod af Retsbøderne. Det gik som oftest ikke af uden store Vanskeligheder. I 1553, da Thomas Skeel var død, havde han en større Restance paa sit Regnskab, hvorfor hans Efterfølger beslaglagde Enken Marines Gods. Det blev ham imidlertid forbudt, og i Stedet anmodes „Embedsmanden“ paa Aalborghus om at tage Borgen af hende og hæve Beslaglæggelsen. 1587 resterede Byfogden Peder Michelsen med sit Regnskab siden 1581. Lensmanden indskærpedes derfor alvorligt at tilholde ham og de øvrige Restanter blandt Byfogder, Toldere og Sisemestre i Lenet at sende de skyldige Penge omgaaende til Mønsterskriveren Hans Mechelborg og aflægge Regnskab for Rentemesteren Christoffer Valkendorff. Men Aaret efter maatte Henvendelsen atter fornyes. 1591 resterede hans Efterfølger Jens Poulsen med By-skatten og Regnskabet siden første Søndag i Advent 1589, da han fik Byfogedbefalingen. Det følgende Aar gjorde hans Enke Birgitte Jensdatter Regnskab og betalte, hvad hun blev skyldig, men kun til 8. August 1591. De anførte Exempler, der kan forøges med adskillig flere i senere Tid, viser klart, hvor det var, Skoen trykkede; Lønningerne var saa smaa, at Byfogderne saa sig nødt til at „laane“ af Oppebørslerne¹¹.

Hverken fra neden eller fra oven var der gjort væsentligt Skaar i det aristokratiske Styresæt, der kendetegnede den yngre Middelalder. Lensmanden havde vel teoretisk en temmelig udstrakt Tilsynsret, men i Praksis skulde denne udøves af Byfogden, der socialt set blev mere og mere betydningsløs. Navnlig frugtede Tilsynet lidet, fordi hele Pengevæsenet, al Styrelses egentlige Kærne, var unddraget Kontrollen ovenfra. Magten laa da endnu faktisk hos Borgmestre og Raad, i udvidet

Forstand hos Bypatriciatet. Da blev den Revision af Købstadregnskaberne for det Omraade af Danmark, der laa Øst for Storebælt, og som iværksattes 1618—19, Udgangspunktet for en Aktion mod det aristokratiske Enevælde i Byerne, da Resultatet af Revisionen blev en haard Dom over dette, saaledes som det kommer til Orde i Indledningen til den Købstadforordning, der forsøgte en radikal Omvæltning i Byernes hidtidige Styreform. Kongen havde bragt i Erfaring, saaledes lyder Motiveringen til Købstadforordningen 1619, „at nogle enkelte faa udi hver Købstad, Øvrighedsbestilling betjenendes, den ganske Næring, som sammesteds falder, sig alene tilegner og den gemene Mand ved adskillige Praktiker derfra holder og Almuen fast efter deres eget Tykke regerer og under sig haver“¹².

At ændre dette Forhold blev Programmet for Kongemagten i den følgende Tid, og endskønt Undersøgelsen kun havde omfattet det østlige Danmark, blev Forordningen fælles for hele Riget — der er dog ingen Grund til at tænke sig, at Forholdene havde artet sig gunstigere i Vest end i Øst, i hvert Fald var i Aalborg al Indflydelse nedendra fuldstændig ophørt, fra det nye Aarhundrede satte ind og indtil Revisionen.

V. NEDGANGSTIDEN 1619—57.

Med *Forordningen af 1619, 7. April*, indførtes en Række nye Regler for Byernes Styrelse. De vigtigste var disse: Borgmestrene skulde stadig være to, men den ene skulde have større Indflydelse paa Styrelsen af Byens Anliggender end den anden, være en Art Førsteborgmester. Efter et Aars Forløb skulde han imidlertid afløses af Andenborgmesteren, mens øverste Raadmand rykkede op i dennes tidligere Stilling, og den tidligere Førsteborgmester rykkede ned til Pladsen som sidste Raadmand. Skiftet skulde foregaa ved Fastelavnstid og foretages under Ledelse af Lensmanden. Denne skulde endvidere føre Tilsyn med Kæmnerens Regnskabsaflæggelse, der skulde foretages hvert Aar. Magistraturen skulde ikke længere være forbeholdt Købmændene, ogsaa Haandværkere og andre Borgere skulde have Adgang til Raadet, hvis de vilde paatage sig Hvervet og kunde opnaa Valg. Takserborgere skulde udnævnes til at ligne Byens Skatter, Overformyndere til at tage sig af Overformynderivæsenet, Bestyrelsen af de umyndiges Arvekapitaler, og Overkøbmænd indføres til at have Opsyn med Handelsforholdene. Endelig begrænsedes Magistratens stærkt misbrugte Skattefrihed til det oprindelige Omfang, den ordinære aarlige Byskat¹.

Denne Forordning, hvori godt og daarligt, mest dog det sidste, fandtes i en ejendommelig Blanding, skulde være Grundlaget for Bystyrelsen i den kommende Tid. Den gennemførtes imidlertid kun meget langsomt og kun delvis. I Aalborg var Købmandsstandens Anseelse blevet saa stor, at man fandt en Ændring meget lidt paa sin Plads og strittede imod af alle Kræfter. I Virkeligheden lykkedes det ogsaa endnu for lange

Tider at bevare Styrelsens aristokratiske Tilsnit, og det er ikke Forordninger og lignende Statspaabud, der efterhaanden demokratiserer den, men de daarlige Konjunkturer, Krigene og den derved foraarsagede Fattigdom. Endnu 1619 holdt Konjunkturerne sig paa Højdepunktet, især er Kornpriserne nu omkring Maksimum, men allerede omkring 1630 begynder Nedgangen, Sildefiskeriet glipper, og Krigene sætter ind, først Kejserkrigen 1627—29, hvorunder saa godt som alle Øvrigheds-personerne og de øvrige velhavende Købmænd flygtede bort fra Byen², dernæst Helmuth Wrangels Besættelse 1644³ og Hans Böttichers 1657. Naar Krybben er tom, bides Hestene — Tiden præges af en Mængde Processer; som en særlig trættekær Mand kan Jens Bang nævnes, hans Navn findes paa næsten hver Side i Raadstuebøgerne fra denne Tid. Handelen monopoliseredes til Skade for de fleste af Købmændene, selv Magistraten gik Borgerne i Næringen, idet den 1655 forsøgte at oprette en Stadvinkælder og til den Ende fik bevilget tre Aars Frihed for Told og Accise af rhinsk og spansk Vin, der indførtes til Forhandling i dens Vinkælder⁴. Adelen forarmedes, og Købmændene stod tilbage med deres Fordringer paa dem og maatte overtage det ene forfaldne Gods efter det andet⁵. Statsleverancerne, der i Nedgangstider ofte har givet de svigtende Handelsmuligheder et Rygstød, forbeholdtes København, der i det hele taget i denne Tid mere og mere tog Luven fra Provinskøbstæderne, hvor Fattigdommen bredte sig. De sidste Smuler slugte Krigsskatterne, især dem, der udskreves 1657, da Aalborg var Hovedkvarteret for den nordligste Styrke af den fjendtlige Hær. Og da endelig Svenskerne fortrak, blev de efterfulgt af Polakker og Brandenburgere, hvilket økonomisk betød, at man kom fra Asken i Ilden. Nedgangen spores maaske bedst af Indbyggertallets rivende Tilbagegang, i Aalborg gik det ned med en Trediedel fra 6000 til 4000. Mange af de driftigste Købmænd udvandrede, især de fremmede. Navnlig bød i disse Tider Norge paa bedre Profitmuligheder; Fiske- og Tømmerhandelen virkede især tiltrækkende⁶.

Aalborg var dog alligevel næppe blandt de Byer, det gik værst ud over. For enkelte af Købmændene gik det endda ikke saa galt, hvilket formentlig fremgaar af efterfølgende:

1668 andrager Christen v. Ginchel Kongen, om han ikke paa Grund af den Skade, han i Fjendernes Tid og paa Søn har lidt og for hans Alderdoms Skyld, der ingen synderlig Næring og Brug mere tilsteder, maa være forskaanet for den

store Contribution og i Stedet betale $\frac{1}{20}$ af alle Skatter, der bliver paalagt Aalborg By aarlig⁷. Af Tilbudet, hvorved det maa formodes, at Ginchel har tænkt at slippe ulige billigere end tidligere, ses det, at hans Formue selv efter Krigsaarene har haft en ganske artig Størrelse.

Af 1619 Forordningens Bestemmelser gennemførtes i Aalborg saa godt som ingen. Hovedbestemmelsen om Indførelsen af „*Fastelavnsborgmestrene*“ førtes praktisk talt ingen Steder igennem, og heller ikke i Aalborg træffes Spor af dem. Derimod var det Reglen, at *Taxerborgere* indførtes i de fleste Købstæder, men ogsaa paa dette Punkt bevarede Aalborg sin konservative Holdning, idet Ligningen stadig foretoges af Raa-det. Tid efter anden genoplivedes dog den ved en tidlig Død afgangne 24 Mands Institution, og denne gaar senere over til at blive enstydig med Taxerborgerinstitutionen, der træffes første Gang 1652⁸.

Heller ikke Bestemmelsen om *Lensmandens Overtilsyn* ved Regnskabsaflæggelsen toges højtidelig; kun naar en større Strid opstod som i 1640, da Borgerskabet i Aalborg klagede over Regnskabet, gjorde han sin Pligt og det endda først efter kongelig Ordre om at paase, om der var Grund for Klagen⁹.

Haandværkerne lod sig dog ikke uden videre fortrænge fra de Poster, Forordningen 1619 havde givet dem Adgang til, og Misfornøjelsen med, at ingen af Forordningens demokratiske Bestemmelser gennemførtes i Byen, maa sikkert opfattes som Baggrunden for den Opstand iblandt dem, der allerede opstod i Juni 1624, selvom dens nærmeste Foranledning var Frygten for Hunger og Dyrtid. Førsteborgmesteren *Jørgen Olufsen* havde allerede i længere Tid fraterniseret med Haandværkerne og det lavere Borgerskab i Byen, om godvilligt eller nødtvungent faar staa hen; i hvert Fald havde han fundet sig i, at store Sværme til Dels af Pøbel overrendte ham i hans Hjem i Maren Turisgade „ved Siden af det Sted, der kaldes Ryk-ind“, men navnlig blev det galt, efter at Forbudet mod Udførsel af Korn udløb St. Hansdag 1624. Af Frygt for at blive gjort brødløse hindrede Haandværkerne et hollandsk Skib i at afsejle ved at tage dets Ror bort, og i Stedet for straks at opfordre Lensmanden Tønne Friis til at skride ind gav Jørgen Olufsen sig til at forhandle med Mængden, der lededes af en Skomager Jørgen Pøller. Friis indgav nu Klage til Kancelliet,

en Kommission blev nedsat for at undersøge Magistratens Holdning og fremlede Ophavsmanden til Oprøret. Den udtalte, at Borgmesterens Adfærd havde været meget uheldig, og 25. Novbr. anmodedes derfor Albret Skeel, Eske Brok og Mogens Kaas om at udtænke Midler til at faa Ophavsmændene grebne og sendt til København¹⁰. 27. Novbr. blev Tønne Friis beordret til at tale de oprørske Borgere og Haandværkere til Rette og formene Jørgen Olufsen at sidde til Doms over dem, da det var blevet oplyst, at han maatte betragtes som mistænkt og interesseret i Sagen. Dog skulde han have Lov til at indtage sin Plads i Retten, naar andre Sager var for. En anden for Borgmesteren uheldig Sag kædedes sammen med Oprørsagen. En fattig Fisker Peder Poulsen var blevet fængslet paa Foranledning af Jørgen Olufsen, og nu vilde han have ham straffet paa Livet, blot fordi han havde brugt Ukvemsord mod hans Hustru og en anden Kvinde. Lensmanden anmodedes om at skride ind ogsaa her og værne Fiskeren.

Det blev da Andenborgmesteren *Laurits Hansen*, der præsiderede i den Raadstueret, der i Februar 1625 dømte Jørgen Pøller fra Hals og Hovedlod og hans Medskyldige til at betale 40 Marks Bøder. Men heller ikke han synes at have været Herre i Byen; kort efter Dommen slap Pøller ud af Fængslet, og Stadstjeneren Peder Skaaning blev dømt til Bolt og Jern i Stedet for, fordi han ikke havde passet godt nok paa. Justitsprotokollen giver følgende let komiske Fremstilling af de bevægede Begivenheder: „Samme Dag, den 12. Febr., efter Klokken var imellem 4 og 5, da kom Jens Andersen Vodskov gangendes og spurgte Peder Skaaning ad, om han ikke vilde gange ud til Jacob Snedker og stævne ham. Da gik Jens Andersen Vodskov med ham i Kælderen og stod paa Gulvet, men han holdt en Halvkande Øl, som de drak af. Saa spurgte Jens Andersen Vodskov Jørgen Pøller ad, om han laa altid udi Bolten. Da svarede han Ja og viste ham det. Saa gik Peder Skaaning og Jens Andersen Vodskov ud samme Tid, og Peder Skaaning da lukte Døren til; og siden efter ved 6 Slet gik han i Kælderen til Jørgen Pøller igen og havde Rasmus Christensen, Bartholomæus Baggers Svend, med sig, som havde en Kande Øl og gik ind i Kælderen med ham. Og samme Tid kom Marcus Skomager og gangendes dertil. Da spurgte Peder Skaaning ham, om han ikke vilde gange ind i Kælderen og tale med Jørgen Pøller. Da sagde han Ja, og saa gik han ind udi den yderste Gang i Kælderen med ham,

og da stod Rasmus Christensen i den inderste Kælder og Marcus Skomager ved den yderste Dør, men om han stod uden eller indenfor Døren kunde ikke saa nøje siges. Siden tog Peder Skaaning et Lys i Kælderen og gik ud og vilde tænde det, og desimidlertid kom fornævnte Jørgen Pøller ud af Kælderen for ham, saa han ikke veed med sit Vidskab i nogen Maader, hvorledes han undkom, og ikke derfor klaged paa fornævnte Marcus Skomager eller Rasmus Christensen, men dem undskyldte og aarsaged saa de ingen Aarsag derudi var, at Jørgen Pøller er bortkommen i nogen Maade, men det at være skeet formedelst hans egen store Forseelse, saa han bad Gud naade sig saa sandt¹¹.

Det synes nu at være blevet Kancelliet for broget, nogle Ofre maatte findes, og det mest nærliggende var Førsteborgmesteren Jørgen Olufsen selv, der i Maj blev „entlediget“ fra sin Bestilling¹². De Mænd, der var blevet dømt til 40 Marks Bøder, men som ingen Formue havde, skulde afsone efter Evne, og da man ikke kunde faa Fingre i selve Hovedoprøret Jørgen Pøller, tog man sig for at rette Smed for Bager og dømte i Juni 1625 Peder Skaaning til Døden. Han benaadedes dog for Dødsstraffen og slap med at arbejde i Jern paa Bremerholm for Livstid¹³.

„Oprøret“ var hermed blevet reduceret til en Episode, men i den følgende Tid, da Krigen brød løs over Jylland, gærede det ikke alene i Aalborg, men ogsaa andetsteds, og efter Krigen brød det ud i lys Lue. De misfornøjede samledes ved Hjælp af Udvalg flere Gange for at iværksætte en Fællesoptræden, og Magistraterne tog adskillige Steder Del i Oprørsbevægelsen, der mere og mere rettede sig mod Adelen, hvis Optræden under Krigen havde været alt andet end heldig. Udsendingene mødtes først i Viborg og formulerede et Klageskrift, der imidlertid var holdt i saa ubestemte Vendinger, at Kongen anmodede dem om at afholde et andet Møde. Dette holdtes i Ry i Slutningen af Oktober 1629, og en af de mest højtaltende paa Mødet var Aalborgborgmesteren *Hans Sørensen*. Det var navnlig Lensmandens Tilsyn, man ønskede at komme bort fra. Det lykkedes dog ikke, Klagerne toges i det hele taget ikke til Følge; tværtimod, der indlededes Undersøgelser mod de ordførende paa Rymødet, og allerede 1630 blev Hans Sørensen afskediget fra sit Embede som Borgmester, og i 1632 maatte han foretage et hastigt Tilbagetog ved at skyde Skylden over paa Almuen¹⁴.

I den følgende Tid retter Klagerne fra Borgernes Side sig især mod, at Adelen søgte at faa Indflydelse i Byerne, ved at Lensmanden ofte lod sin Skriver udnævne til Medlem af Raadet; i Aalborg var i 1617 en Slotsskriver Lars Hansen blevet Raadmand, og allerede 1622 blev han Borgmester, en anden Hans Sørensen (den yngre) blev Raadmand 1632, Borgmester 1646, og endnu flere Skrivere blev Raadmænd, saaledes Jens Sørensen 1625 og Rasmus Jensen Holst 1646. Endelig havde Carsten Andersen, der 1632 blev Raadmand, tidligere været Slotsfoged. Efter at de var kommet ind i Magistraten, gik de imidlertid ganske over paa Borgerskabets Side og blev næringsdrivende i Byen, saa Klagerne maa for Aalborgs Vedkommende ligesom de fleste andre Steder siges at have været uberettigede¹⁵.

VI. OPLØSNINGSTIDEN 1657—82 OG ENEVÆLDENS NYORDNING 1682—1713

Med Krigen 1657—59 naaede den materielle Tilbagegang, der allerede havde præget Størstedelen af forrige Tidsrum, et Højdepunkt, hvis Virkninger viste sig særlig grelt i Perioden 1657—82 og, hvad Bystyrelsen angik, tog Karakter af en Opløsning af det gamle aristokratiske System. Mens Statens Finanser og med dem Hovedstaden Københavns ret hurtig rettede sig, laa Provinsbyerne langt tilbage, da Priserne paa deres Hovedhandelsartikel Kornet stadig var lave¹. Blandt de Provinsbyer, der klarede sig bedst, indtog imidlertid Aalborg en fremskudt Stilling, idet den ikke saa fuldstændig var afhængig af Korn- eller Øksenhandelen som flere af de andre Byer, men havde et vigtigt Supplement i Fiskehandelen, hvor Priserne laa ikke lidt bedre; Tilgangen af Fremmedelemerter til Byen vedvarede da ogsaa og opmuntredes ligefrem af Centralstyrelsen. 1691, 19. Juli, anmodes Borgmestre og Raad i Aalborg saaledes om at modtage alle de Fremmede, der vilde ned sætte sig i Byen for at ernære sig af Skibsfart. I Forvejen skulde de dog forpligte sig til at blive boende mindst 10 Aar i Kongens Riger og holde alle de medbragte Skibe i Farten samt stille Kaution efter Drægtighed, for et Skibsrums indtil 50 Læster 1000 Rdlr., fra 50—80 Læster 2000 Rdlr., 80—120 Læster 3000 Rdlr. og for et Skib paa 120—200 Læster og derover 4000 Rdlr.².

Ved Folketællingen 1672 kom Aalborg ogsaa ind som Nr. 1 af Provinsbyerne, idet den talte 4181 Indbyggere, mens

Helsingør nu var gaaet ned til 4033. Ribe var efter Pest-epidemien 1659 slaaet helt ned, den næststørste By i Jylland var nu Aarhus med 3474 Indbyggere³.

Et Gode for Aalborg medførte selv Krigen 1657—59, idet en farlig Konkurrent til dens Handel derved blev slaaet til Jorden, „Købstaden“ Hals. En her opført Skanse var blevet færdig allerede 1654, og det paatænktes at omdanne Hals By til Købstad og give den Privilegier delvis paa Bekostning af Aalborgs. Magistraten her synes mærkeligt nok intet at have foretaget sig, og det var da et Held for Byen, at Svenskekrigen kom og hindrede Anlægget, der allerede var kommet saa langt, at de nye Privilegier for Hals Købstad var trykt, for deres større Udbredelses Skyld paa Hollandsk, og saaledes var klar til at sendes til interesserede udenlandske Handelsmagter⁴.

Ved Enevældens Indførelse i 1660 spillede Borgerskabet som bekendt en vigtig Rolle, dens Virksomhed var imidlertid helt rettet mod Adelen, man ønskede især at trænge Lensmændenes Indflydelse tilbage, hvilket ogsaa lykkedes; derimod fik man ikke Lov til selv at vælge Borgmestre og Raad, som man havde ønsket; i Stedet for Lensmanden kom nu Kongen selv. Allerede 23. Februar 1661 bestemtes det, at Borgmestrene skulde aflægge Ed til Kongen selv, og den ældste Raadmand overtage ledigblevne Borgmesterstillinger⁵. Ordningen rummede imidlertid til Gengæld for Frihedsindskrænkelsen den Fordel, at Andragender fremtidig kunde rettes direkte til Kongen, de skulde ikke som tidligere gaa over den forhadte Lensmand; og en øverste Herre, der som Kongen oftest sad paa Afstand, var altid lettere at komme til Rette med end en Slotshovedsmand, der sad i selve Byen. Ved Udnævnelsen af Byens Bestillingsmænd fik Borgmestre og Raad da ogsaa efterhaanden større Indflydelse; efterhaanden blev det Regel, at Valget af dem ligefrem laa i Borgmestrenes Hænder. 1670 bestemmes det saaledes, at alle Overformyndere, Underfogder, Vagtmestre, Havnefogder, Maalere, Vejere, Vragere, Bedemænd, Instrumentister og andre Byernes Betjente maa indsættes i Bestillingen af Borgmestrene, blot Beskikkelsen sendes til kgl. Konfirmation og de dygtige Folk foretrakkes⁶. De nye Amtmænd, Lensmændenes Afløsere, fik intet med Byerne at gøre, men i Stedet kom nu mere og mere Kommissioner, der ønskede at have langt nøjere Indseende med Byernes Forvaltning end tidligere Lensmændene, saa i det lange Løb kom man af Asken

i Ilden; om et øget Selvstyre blev der ikke Tale. Paa eet Omraade indførtes dog en Forbedring, adskillige Byer fik nu *Landstingsret* og mellem dem ogsaa Aalborg, saa ogsaa her blev Adgangen til Kongemagten mere direkte. Det for Byen saa vigtige Privilegium af 1661 lød som følger:

Vi Friderich dend Tredie etc. gøre alle vitterligt, at vi af synderlige kongelige Gunst og Naade, naadigst have bevilget og forundt saa og med dette vores aabne Brev naadigst bevilger og tillader vores Købsted Aalborg i vores Land Nørre Jylland den Frihed, at Landsdommerne i bemeldte Jylland efter denne Dag ikke skal paakjende de Domme, som i fornævnte vor Købsted Aalborg af Borgmestre og Raadet sammesteds vorder afsagt, men samme deres Domme aleneste for os og vores Højesteret efter denne Dag at indstævnes og der endelig paakendes. Forbydendes alle og enhver her imod eftersom forskrevet staar at hindre eller udi nogen Maader Forfang at gøre..... den 22. Augusti 1661⁷.

Appellationsretten udformedes nærmere i et Privilegium af samme Dag:

Vi Friderich dend Tredie etc. gøre alle vitterligt, at eftersom os elskelige Borgmestre og Raad udi vor Købsted Aalborg af os underdanigst haver været begærendes, vi dennem vores naadigste *Privilegium* ville unde og bevilge, at paa alle de Sager, som til Bytinget falde, af Borgmestre og Raad maatte kendes og dømmes, og hvis de i saa Maade afsigendes vorder, ikke at maatte til nogen Anden *appelleres*, eller deres Domme for andre indstævnes, end for Kongen og hans højeste Ret. Da haver vi af synderlig Gunst og Naade naadigst bevilget og tilladt saa og hermed bevilge og tillader, at alle de Domme og andre Lovmaal, som til Bytinget falde, skulde for Borgmestere og Raad derudi Byen og ingen anden, om nogen paaskader, indstævnes, og siden for ingen anden Overdommere indkaldes end for Kongen og hans højeste Ret, dog saaledes, at hvis Bønderne deromkring boendes hos nogen der udi Byen kunde have at søge og derudi til Bytinget kendt vorder, eftersom derpaa til Raadstuen ej kendes maa, da skulle saadanne Sager herefter som hidindtil for Landsdommerne udi Jylland paakendes, men hvis Sager Borgerne under dem selv eller andre Fremmede med dem kunde have at udføre, derudi skulle Borgmestere og Raad, som før er meldt ingen anden Overdommere erkende end Kongen og hans højeste Ret, dog skulle de være tiltænkte saaledes udi alle forfaldende Sager at dømme og med denne Benaadning saa at omgaaes, som billigt og forsvarligt kan være, saafremt de den ikke ville have forbrudt. Thi forbyder vi etc.⁸.

Samme Dag fik Borgmestre og Raad ogsaa en Forbedring i deres Lønningsvilkaar, idet de fik Ret til at beholde Halvdelen af Borgerskabspengene, mens Byen skulde have Resten⁹. 1664 bevilges der Borgmestre og Raad 2 Sk. af hver Tønde Sild og Korn og $\frac{1}{2}$ Sk. af hver Sletdalers Værdi af andet

Gods. Men i 1672 ansøgte Borgerne om at blive fri for denne Afgift, og Borgmestre og Raad lod sig bevæge til at afstaa fra deres Ret¹⁰.

Som Helhed blev dog de materielle Kaar for Magistratspersonerne snarest slettere, og dette i Forbindelse med det overhaandtagende Tilsyn ved Hjælp af særlige Kommissioner bevirkede, at det gamle Købmandspatriciat vendte sig fra at beklæde de ledende Stillinger i Byen, de kunde ikke længere gøres tilstrækkelig indbringende. I Stedet kom et fattigere Lag af Befolkningen til, der var interesseret i at faa de lidet indbringende Stillinger gjort bedre ved Indførelse af en fast Lønning. Tendensen bliver da den, at Aristokratiet afløses af egentlige Embedsmænd, men til en fuldstændig Gennemførelse heraf var der dog endnu langt.

Mest Betydning fik det i første Omgang for Byfogdens og Byskriverens Vedkommende, idet Bestræbelserne for at forbedre Lønningerne førte til, at Embederne sloges sammen med Birkefoged- og Birkeskriverembedet i Aalborg Birk; med det ganske vist stærkt øgede Arbejde fulgte da en bedre Lønning. Forskellen i Rang mellem Magistratsembederne og Byfoged- og Byskriverembederne udlignedes derved efterhaanden, især da ogsaa de sidste nu fik kongelig Udnævnelse^{10b}. Den ældste kendte Bestalling er dog for en Raadmand og lyder saaledes:

Vi Friderich den Tredie etc. gøre alle vitterligt, at vi haver antaget og tilforordnet os elskelige *Lauridts Hansen* til at være Raadmand udi vor Købsted Aalborg, udi hvilken Bestilling han skal være os og vort kongl. Arvehus huld og tro, vores og dessen Gavn og Bedste i alle Maader at dyrke, vide og ramme saavel som Skade og Fordærv af yderste Magt, Evne og Formue hindre, forekomme og afværge og sig ellers at skikke og forholde, som det sig en ærlig, tro og opriktig Raadmand ligner og vel anstaar, udi Særdeleshed skal han sig i alle Maader rette og forholde efter den Ed han os gjort og svoret haver. Thi byde vi derfor hermed og befaler samtlige Borgerskabet og Indvaanere der sammesteds, at I bemeldte Laurits Hansen for Eders Raadmand respekterer og holder. Givet paa vort Slot København den 8. November Anno 1664¹¹.

Af lignende Bestallinger kan nævnes Didrik Nielsens 1665 ¹⁴/₇, Bagge Lauritsens 1666 ⁸/₆, Gødert Schmidts 1668 ¹³/₁, Knud Jacobsen Sommers 1668 ⁹/₅ og Niels Christensens 1670 ²/₈¹².

Fastere Former i Bystyrelsen fremkom først ved *Forordningen 1682, 28. Januar*. Den vendte sig først og fremmest

mod Øvrighedspersonernes store Tal. I Aalborg blev de to Borgmestre bevaret, men Raadmændenes Tal reduceredes til 3. Disse 5 dannede Magistraten, overfor hvilken som Kongens Repræsentant stadig stod Byfogden assisteret af Byskriveren. Magistraten havde især Ledelsen af Pengevæsenet under sig, men som Grundlag for Statsskatternes Opkrævelse indførtes en ny Grundtakst; en Kommission takserede Grundene med de tilhørende Bygninger, og Skatterne opkrævedes procentvis af Grundtakstbeløbet. For de kommunale Skatters Vedkommende lagdes dels Grundtakstsatserne til Grund, dels lignedes særlig Næringsskatten, Sprøjteskatten og andre lignende Skatter af lokal Natur af Takserborgerne. Statsskatterne indkrævedes dog kun indtil 1694, da blev Byen fri for de ordinære direkte Skatter; men til Gengæld kom Tid efter anden ekstraordinære, langt mere trykkende Skatter under vekslende Navne og Paa-skud: Prinsessestyr, Krigsstyr, Karosseskat, Parykskat etc. Hertil kom saa stadig de indirekte Skatter, Told og Konsumtion, af hvilke den sidste ofte af Hensyn til de hyppige Under-slæb bortforpagtedes til Byen selv.

I alle øvrige Forhold, Politi- og Retsvæsenet især, fortsattes væsentligt i det gamle Spor, kun skærpedes Magistratens direkte Tilsyn med Lavene.

Hvad Magistratens Lønning angik, bestemtes det ved Forordning 1688, 15. Septbr., at Magistratens visse og uvisse Indkomster fremtidig skulde deles saaledes, at de to Borgmestre fik 4 Dele og de tre Raadmænd hver een Del¹³.

Fra 1686 findes Fortegnelser paa de Penge, Byskriveren skulde indkræve paa Magistratens Vegne. De beløb sig ialt til 121 Slettedalere og fordelte sig især paa Posterne Skiftesalærer, hvoraf en paa over 70 Daler af en Broderlod til Christoffer de Hemmers Børn i Skiftet efter Assessor Tøger Lassen, Læsning og Indførsel, Udstedelse af Borgerskabsbreve (af hvert 3 Mk.) og Betaling for Udlaan af Raadstueseglet. De følgende Aar holder Indtægterne sig væsentligt paa samme Højde, men 1691 stiger de til 478 Daler, især foraarsaget af 2 store Skiftesalærer, hver paa omkring 150 Daler, men derefter falder de meget stærkt og er i 1698 helt nede paa 38 Daler. Til Gengæld bringer det følgende Aar med Skifter efter Niels Jespersen og Laurits Jensen Popp 382 Daler ind. Det har ikke været uden en vis Spænding at være Borgmester dengang¹⁴.

Som en særlig Nyhed følte Indførelsen af *Stiftamtmandene*

som Tilsynsførende, efter at Tilsynet direkte fra Kongens Side havde vist sig utilstrækkeligt. Det kunde dog aldrig blive saa skarpt som tidligere Lensmændenes, og forøvrigt var Stiftamtmandenes Beføjelser heller ikke nær saa omfattende, som disses havde været. I den første Tid valgte Stiftamtmandene da ogsaa at lade det hele gaa, som det bedst kunde, og blandede sig saa godt som aldrig ind i Byernes Anliggender¹⁵.

Der var herved skabt Mulighed for, at evnerige og ærgerrige Personer kunde opkaste sig til eneraadende Herrer i Byerne, i Aalborg benyttede saaledes *Borgmester Werchmester* sig i udstrakt Grad heraf. Han blev Borgmester i 1682, og hans Bestalling lyder saaledes:

Vi Christian den Femte etc. gøre alle vitterligt, at eftersom Jacob Urbansen, Borgmester udi vor Købsted Aalborg, ved Døden er afgangen, da haver vi allernaadigst beskikket og forordnet saa og hermed beskikker og forordner Herman Wirchmester til at være Borgmester der sammesteds, thi skal han være os som sin absolut og suveræn Arvekonge og Herre huld og tro, vores og vores kongelige Arvehouses Gavn og Bedste at søge, vide og ramme, Skade og Fordærv af yderste Magt, Evne og Formue hindre, forekomme og afværge og sig ellers skikke og forholde som det en ærlig tro og oprigtig Borgmester egner og vel anstaar, i Særdeleshed skal han sig i alle Maader rette og forholde efter den Ed, han af os derpaa givet og aflagt haver, hvorefter vi hermed byde og befale samtlige Borgerskabet i bemeldte vor Købsted Aalborg, at de bemeldte Herman Wirchmester for deres Borgmester agter og holder. Givet paa vort Slot København den 12. Maj Anno 1682.

Han tilrev sig meget snart efter hele Magten i Byen og taalte ingen Indblanding i Styrelsen navnlig af Byens Penge-sager, som han ordnede under eet med sine egne. Selv ejede han en temmelig stor Formue, som han væsentlig havde forskaffet sig ved Udlaansforretning. Hans Kollega i Embedet *Søren Brunow* rettede sig fuldstændig efter ham, og da de begge døde i 1713 med faa Maaneders Mellemrum, efterlod de derfor Regnskabsvæsenet i vildt Kaos. Der nedsattes en Kommission, som sad lige til 1724, men som alligevel ikke kunde naa til Bunds i den spegede Sag, som vi skal betragte nærmere i følgende Afsnit.

VII. EMBEDSMANDSSTYRET 1713—1787.

De økonomiske Forhold i denne Periode, Baggrunden for alle historiske Foreteelser og i særlig udpræget Grad for det foreliggende Emne: Bystyrelsens Historie, fortsættes væsentligt i det samme uheldige Spor, vi har set, det i forrige Periode var kommet ind i. København blev stadig foretrukket delvis paa Bekostning af Provinskøbstæderne; især forsøgte man i Tyverne at gøre disses Handel afhængig af København ved at give den Eneret paa Oplag af de fire „Species“, Tobak, Vin, Brændevin og Salt. Aalborg fik dog af Hensyn til Sildehandelen ogsaa Ret til at have Saltoplag og led derfor ikke synderlig under den uheldige Foranstaltning, der allerede 1730 maatte ophæves, da den ikke havde gavnet København, men skadet Provinsbyerne.

I Periodens sidste Halvdel begyndte dog en Opgangstid, idet Priserne paa Korn atter begyndte at stige og ved Periodens Slutning endte med at ligge 50 % højere end ved dens Begyndelse. Landboernes Købeevne øgedes derved stærkt, hvilket atter indvirkede paa Provinshandelens Rentabilitet, saaledes at en Industri kunde skabes paa en ret solid Basis. Den begyndende Bedring hæmmedes dog stærkt af de stadig øgede Skatter, idet kun Privatkapitalen, ikke Staten, drog Fordel af de bedre Konjunkturer. Navnlig Extraskatten 1762, „Kopskatten“, ramte haardt og lagdes meget hurtigt for Had, men opretholdtes dog lige til 1812. Alligevel skabtes der, trods den haarde Skattepolitik, i Slutningen af Perioden rundt om i Byerne, særlig i København, men dog ogsaa i de større Provinsbyer, i Jylland især i Randers, Aalborg og Aarhus, en Privatkapital, som der blev rigelig Anvendelse for baade i Søkrigs-

tiden i denne Periode og navnlig under Revolutionskrigene i næste Periode¹.

Hvad Bystyrelsen angik, indførtes i denne Periode intet nyt, men den allerede tidligere indførte Regel om Stiftamt-mændenes Tilsyn, der tidligere saa godt som ingen Betydning havde haft, blev nu efterhaanden effektiv. 1719 inspiceredes Aalborg af Stiftamtmand Pentz. Efter hans Afgang 1726 gik det imidlertid atter paa den gamle Facon, men efter 1745 begyndte atter saa smaat en Indgriben fra Stiftamtmandens Side at gøre sig gældende, og den endte tilsidst med en ligefrem Medbestyrelse².

Hvad der særkender Perioden er imidlertid ikke dette, men den Omstændighed, at Borgmestre og Raadmænd efterhaanden udvikler sig til at blive ligefremme *Embedsmænd* følgende den Udvikling, der allerede i forrige Periode gjorde sig gældende for Byfogden og Byskriveren. Lønningerne blev efterhaanden saadanne, at man kunde leve af dem, og samtidig blev det med Embederne forbundne Arbejde øget saa stærkt, at det helt krævede sin Mand. Lønningerne var og blev dog stadig ret smaa, hvilket bevirkede, at Byens Embedsmænd socialt stilledes betydelig ringere end tidligere, og navnlig blev de egentlige Magistratsembeder efterhaanden mindre søgt, idet i hvert Fald Byfogedembederne og navnlig Byskriverembederne gav en bedre Indtægt, for sidstes Vedkommende i Aalborg især efter at Embedet var blevet lagt sammen med et af Raadmandsembederne.

Med den lille Løn fulgte naturnødvendigt slet Kvalitet og især en forstaaelig Trang til at skaffe sig Extrafortjeneste paa alle tænkelige Maader, ogsaa uhæderlige. Klagerne over Embedsmisbrug bliver da ogsaa sørgelig almindelige — i Aalborg maa det f. Eks. i 1747 forbydes Byskriveren at søge at øge sine Sportler ved at skrive urimelig stort.

Forsøgene paa at øge Indtægterne resulterede i, at nu ogsaa Magistratsembederne sammenlagdes; saaledes lægges et af Raadmandsembederne sammen med første Borgmesterstillingen; det andet Raadmandsembede var som ovenfor nævnt blevet lagt sammen med Byskriverstillingen, og det tredje lægges endelig sammen med en af de vigtigste Bestillingsposter, Vejer- og Maalerbestillingen. Lønforbedringen fremgaar af Tallene for Lønningerne i 1768 før Sammenlægningen og efter denne i 1776. 1768 havde de to Borgmestre i aarlig Løn hver 350 Rdlr., Byskriveren 300 og Raadmændene 150, i 1776 den ene

Borgmester 500, mens den anden var forsvunden, idet det ved Reskript 1772 bestemtes, at der ved Vakance kun skulde være en Borgmester, og Vakancen indtraf 1774 ved Chr. Vognsens Død, — Byskriveren 535 og Raadmanden 235, hvortil kom for Vejer- og Maalerbestillingen 346 Rdlr., saaledes at han nu var den bedst aflagte kommunale Embedsmand i Byen³. Selv *hans* Indtægt var dog for ringe at regne sammenlignet med Præsterne og Konsumtionsebedsmændenes.

Med den øgede Løn stilledes der nu ogsaa noget større Krav til Uddannelsen, navnlig blev det nu almindeligere, at i hvert Fald Byfogderne og Byskriverne var Jurister. Dette var saaledes Tilfældet med Byskriveren Peder Topp i Aalborg 1782—1804.

Var der saaledes paa mange Punkter kommet fastere Former i Bystyrelsen, var der dog endnu et ømt Punkt tilbage og det tilmed et meget vigtigt: *Kæmneriet* var ikke blevet til en fast Embedsinstitution. Ganske vist var det efterhaanden blevet Sædvane, at en dygtig Kæmner genvalgtes i flere Aar, hvorved noget større Fasthed kom ind i Regnskabsførelsen, men den prisværdige Skik afløstes dog snart af den gamle Praksis med aarlig omskiftende Kæmnere, da det, fordi Arbejdet stadig var ulønnet, var vanskeligt at faa den samme Mand til at paatage sig Hvervet mere end det Aar, han var tvunget til.

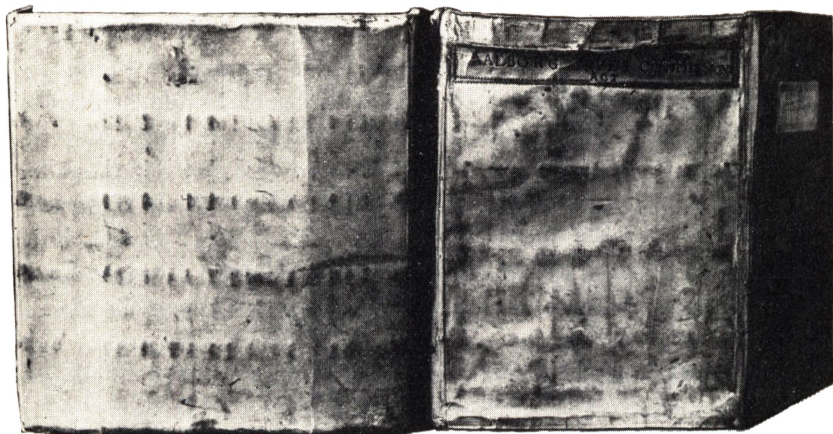
Til Efterretning for Kæmneren gaves til forskellige Tider Instrukser for Hvervet, de er saaledes bevaret fra 1730, 1735, 1736, 1738, 1743, 1744, 1751—53, 1755, 1758—60, 1762—66 og 1784⁴.

Den i 1744 siddende Kæmner Poul Poulsen var Borgerne saa glade for, at de ansøgte Magistraten om, at han maatte blive beskikket 2 à 3 Aar til, hvilket bevilgedes.

Først i Begyndelsen af følgende Periode blev ogsaa Kæmnerstillingen til et Embede ved Rasmus Splids Ansættelse 1791⁵.

1713 var begge Borgmestrene i Aalborg døde, først Søren Jacobsen Brunow og kort efter Førsteborgmesteren Herman Werchmester, Byens enevældige Regent i over 30 Aar. Som ovenfor bemærket havde han raadet suverænt over Byens Pengekasse i hele denne Tid og efterlod ved sin Død alt i vild Uorden, Penge- saavel som Regnskabsvæsenet. For at skaffe Klaring og rejse de fornødne Krav overfor Arvingerne efter de to Borgmestre nedsattes i 1714 en Kommission, som

imidlertid havde meget vanskeligt ved at trænge til Bunds i Sagerne. Arvingerne blev utaalmodige og ønskede Boerne gjort op; de klagede atter og atter til Kongen, og Kommissionen anmodedes om hurtigst muligt at afslutte Sagen. En foreløbig Afslutning naaedes 1719, men først i 1724 mente Kommissionen at have naaet Bunden og fremlagde 10. Januar for Højesteret 4 store Bind „Beskrivelser“. Højesteretsdommen faldt 6. Marts og gav i næsten alle Punkter Arvingerne Medhold. Enkelte Tvivlsspørgsmaal henvistes dog til ny Paakendelse af Kommissionen. Tilbage stod især at ordne Forholdet imellem Magistraten og Byens Borgerskab, idet adskillige af Borgerne stod i meget store Restancer for Skatter og andre Afgifter. 1725, 21. Juli kom det til Forlig mellem Magistraten og Borgerskabet om Betalingen af Restancerne, og Restancemandtaller udarbejdedes i det følgende Aar. 1726, 8. Oktober afsluttedes Likvidationsforretningen over Gæld og Restancer for Aarene 1702 til 1725 i Henhold til Kommissionsdommen 1719, 13. November, Højesteretsdommen 1724, 6. Marts og Forliget 1725, 21. Juli. Mandtallene, der var udarbejdede for de formuende og de uformuende hver for sig, gav Anledning til en levende Kritik, og en ny Kommission maatte nedsættes til Revision af Likvidationsforretningen. Den sad fra 1727, 1. Maj til 1734, 20. Oktober, først da lykkedes det at tilendebringe Tvistighederne mellem Magistrat og Borgerskab. Men angaaende Restancerne efter den reviderede Likvidation maatte der endnu saa sent som i 1743 føres Forhandlinger mellem Magistrat og Stiftamtmand. Den hele meget store Sag burde en Gang gøres til Genstand for en særlig Undersøgelse. Navnlig vilde det være interessant at komme bedre til Bunds i Skyldspørgsmaalet, end det lykkedes for de mange undersøgende og reviderende Kommissioner i Samtiden, der blev for haardt trængt af de to Borgmestres Arvinger. Aktmaterialet er meget stort; et Indtryk af det Arbejde, det vil være at trænge til Bunds i Sagen, vil man antagelig kunne faa ved at betragte de to Kommissionsprotokoller, der er afbildet nedenfor. De hører til de digreste Bind, der opbevares i Landsarkivet for Nørrejylland, og har sikkert indbragt Byskriveren en klækkelig Extrafortjeneste. Han har utvivlsomt faaet Betaling pr. Side — han skriver usædvanlig stort, paa enkelte Sider naar han ikke at skrive mere end 75 Ord. Antagelig har hans Arbejde her været medvirkende til den ovenfor omtalte Afgørelse af 1747, hvorved



To Bind af Kommissionsakterne i Kommissionssagen 1714 f. Det sværeste Bind, der ogsaa ses i liggende Stilling, maaler $33 \times 21 \times 31$ (!) cm og har 3228 paginerede Sider foruden et halvt Hundrede upaginerede.

det blev ham forbudt at øge sine Sportler ved at skrive urime-
ligt stort.

Til Hjælp ved Undersøgelsen af den indviklede Sag havde Stiftamtmanden ofte benyttet sig af et Udvalg paa 8 Borgere, og efter at Sagen var foreløbig tilendebragt i 1726, ønskede han at bevare disse 8 Borgere som Udgangspunkt for den Institution, der allerede fandtes flere andre Steder, de saakaldte *eligerede* — udvalgte — *Borgere*. Men 1729, 25. Juli, svarede Regeringen, at man fremtidig skulde blive ved den Styremaade, der hidtil havde været brugelig, og Indførelsen af de eligerede Borgere skrinlagdes dermed⁶. Først 1773, da v. Osten blev Stiftamtmand, toges Sagen op igen, men endskønt Borgerudvalg nu indførtes i de fleste af Stiftets Byer, holdt Aalborg sig stadig udenfor den nye Praksis, og først 1787 blev 8 Eligerede valgt af Stiftamtmanden efter Magistratens Forslag⁷. Den demokratiske Institution var dermed længst muligt blevet holdt borte fra den gamle aristokratiske By, Aalborg var den sidste By i Danmark, i hvilken de eligerede Borgere indførtes.

Til Værn imod de Misbrug, der i Periodens Begyndelse saa grelt var traadt for Dagen, indførtes et Revisionsinstitut, i Begyndelsen bestaaende af et Udvalg af de sikkert ret faa regnskabskyndige Borgere. Men efter 1771 bestemtes det ved en af Struenseperiodens faa gavnlige Reformere, at Revisorerne skulde udnævnes af Rentekammeret og Regnskaberne selv indsendes til dette for at revideres der. Tillige krævedes det nu, at man ikke nøjedes med at lade Kæmneren aflægge Regnskab, men at et Hovedregnskab opstilledes, til hvilket Kæmnerregnskabet medfulgte som blot Bilag. Der var dermed ogsaa for Regnskabsvæsenets Vedkommende indført fastere, mere moderne Former.

VIII. REFORMTIDEN 1787—1807

For Byernes Styrelse blev *Reskriptet 1787, 2. Marts*, omend det ikke var særlig revolutionært, dog Begyndelsen til en ny Udvikling og samtidig Skrinlæggelsen af Resterne af den gamle aristokratiske. Man fik nu ikke længere Loy til i Byerne at ordne Sagerne, navnlig ikke de økonomiske, paa egen Haand. Tilsynet baade fra oven og fra neden sattes i System, de Tilløb, der allerede i tidligere Perioder var gjort, og overfor hvilke man i hvert Fald i Aalborg havde øvet en sejt Modstand, afløstes nu af faste Regler, hvis Gennemførelse blev strengt overvaaget. Det første Organ for Tilsynet blev Stiftamtmanden, det andet de eligerede Borgere, som man nu ogsaa i Aalborg maatte bekvemme sig til at indføre.

De øvrige Nyheder, især paa Regnskabsrevisionens Omraade, fremgaar maaske bedst ved Anførelse af selve Reskriptet:

§ 1. Ved Lignings- eller Ansættelsesforretningerne over de Købstædernes Indvaanere paaliggende Skatter skal iagttages a) at forrige Aars Kæmnere tilligemed de efter Loven hvert Aar udvælgende Borgere forfatte og underskrive samme, og b) at Købstædernes eligerede Mænd eller Repræsentanter, efter Forretningernes foregaaende Efter-syn og med Hensigt til Skattens Forskellighed, paategne samme deres Attest om, dels at ingen af Byens gejstlige og verdslige Betjente eller andre Indvaanere sammesteds, som eje Grunde i Byen, dels ej heller nogen af samtlige Indvaanere, som drive borgerlig Næring, dels endelig ingen iblandt disse, der efter andre Bestemmelser bør contribuere til den i Ligningsforretningen omhandlede Skat, ere dem bekendte at være uden speciel Privilegio til Ansættelse forbigaaede eller af Ligningsforretningerne udeladte; naar dette er sket, have Magistraten eller Byfogden ved Paategning af enhver Ligningsforretning især at forklare, at samme af dem er eftersat, om Misligheder derudi ere befundne og i saa Fald, at disse da i Overensstemmelse med Lovens Forskrift

er rettede, — i hvilken Form merbemeldte Forretninger skal forsynes med Stiftamtmandens Approbation og saaledes in originali ved Regnskaberne fremlægges.

§ 2. Over de Købstæderne tilhørende publike Jorder og Ejendomme skal ved de aarlige Regnskaber fremlægges en af Byskriveren forfattet Designation, attesteret af de eligerede Mænd, hvorudi skal anføres ved Navn enhver Jord eller Ejendom især, som Købstæderne tilhøre, hvormeget i Afgift deraf til Byen aarlig svares, samt paa hvor lang Tid enhver især er bortforpagtet, eller hvorledes samme paa anden Maade benyttes; ligesom og, naar nogen ny Forpagtning af en eller flere Jorder eller Ejendomme indtræffer, de da derover afholdte Auktionsforretninger ved Regnskaberne skal fremlægges.

§ 3. I Hensigt til Indkvarteringsvæsenet i Danmark da, som herom i Reglement af 8de Maj 1775 § 1 fastsættes, at Magistraterne aarlig skal overgives en Liste paa den effective Styrke af de Compagnier og Escadroner, som indkvarteres i Byen m. v., hvilken Bestemmelse skal have givet Anledning til, at adskillige Magistrater og Byfogder have indsendt disse Lister ved de aarlige Regnskaber, for dermed at bevise Rigtigheden af de Beregninger, som fremlægges ved de aarlige Regnskaber over Bekostningen af bemeldte Indkvartering, i hvilke Beregninger skal paastaaes ved Revisionen at skulle være inddragne saavel Antallet af de hos hver Indvaaner især indkvarterede Over- og Underofficerer samt Gemene og de Sidstes Koner som og Beløbet af den Godtgørelse, hver Indvaaner især tilkommer; men benævnte Lister sædvanligen ikke skal tilvejebringe nogen Sikkerhed i Hensigt til Beregningernes Indhold, saa skal til den Ende den ifølge Indkvarteringsreglementets § 16 paa hvert Sted anordnede Indkvarteringskommission forsyne bemeldte Beregninger, forinden de ved Regnskaberne fremlægges, med sin Attest, hvorvidt Indkvarteringen, saavel af Over- og Underofficerer samt Gemene og de Sidstes Koner, have, saaledes som i Beregningerne opgives, været indkvarterede hos Byens Indvaanere.

§ 4. Hvad de i Købstædernes Regnskaber forekommende Udgifter til Lønninger, Broer, publike Bygninger, Veje med videre angaar, da skal ved disse Punkter iagttages følgende: a) Over Lønninger og andre visse aarlige Udgifter skal hvert Steds Magistrat eller Byfoged efter Overlæg med de deputerede Borgere forfatte et Reglement, hvilket skal forsynes med Stiftamtmandens Approbation og derefter ved de aarlige Regnskaber fremlægges. b) I Hensigt til alle øvrige i Købstæderne forefaldende Udgifter, der af sammes Kasser skal bestrides, skal hvert Steds Magistrat eller Byfoged, forinden nogen Udgift paa Byens Kasser anvises (dog de under foregaaende a) benævnte undtagne) indhente saavel de deputerede Borgeres Betænkning, om hvad de paa Byens Vegne derved kan have at erindre, ligesom og de deputerede Borgere, forinden nogen Reparation paa Byens Kasses Bekostning foretages, eller om sammes Forfærdigelse accorderes, skal derom afgive deres Betænkning; men i Fald Magistraten og de deputerede Borgere ikke om en eller anden Udgift kunne blive enige, skal det bero paa Stiftamtmandens Resolution, hvorefter hvert Steds Magistrat eller Byfoged over alle saadanne ubestemte Udgifter haver ved hvert Aars Udgang at indsende til Stiftamtmandens Approbation en med de for-

nødne Bevisligheder godtgjort Fortegnelse, som da til Udgift skal passere. Endelig, da det kan indtræffe, at Magistraten anviser Udgifter paa Købstædernes Kasser, uden at de i Forvejen af de deputerede Borgere ere igennemgaaede, haver Stiftamtmanden herom at indhente Magistratens eller Byfogdens Erklæring, og samme tilligemed sin egen til det danske Kancelli at indsende.

§ 5. Til Legitimation for Moderationer af paalignede Skatter, eller at samme efter de ved enhver Indvaaner især forekommende Omstændigheder ere ansete nødvendige, skal hvert Steds Takserborgere afgive deres Erklæring, og Byens eligerede Mænd eller deputerede Borgere attestere, samt Stiftamtmanden approbere Afgangens Rigtighed, i hvilken sidste Henseende Magistraten eller Byfogden over slige Moderationer skal tilstille Stiftamtmanden en af Takserborgerne forfattet speciel Liste, der skal være forsynet med Vedkommendes Tilstaaelse, at de for de afslagne Summa ere blevne ukrævede, hvilke Lister derefter ved Regnskaberne skal fremlægges.

§ 6. Over Restancer af de aarligen paalignede Skatter skal Magistraten eller Byfogden forfatte og ved Regnskaberne fremlægge en af Takserborgerne og de eligerede Mænd eller Repræsentanterne attesteret Liste, der, foruden Restancens Beløb for enhver Indvaaner især, skal opgive tillige Aarsagen, hvorfor den ikke kunde erholdes, hvilken Liste tillige skal forsynes med Stiftamtmandens Approbation forinden samme ved Regnskabet fremlægges. — Sligt skal Vedkommende saa betimelig tilkendegives, at Købstædregnskaberne for indværende Aar i Overensstemmelse hermed kan vorde indrettede'.

I den følgende Tid stod Striden ret skarpt om den Maade, hvorpaa de eligerede skulde vælges. I Aalborg var de i 1787 blevet udnævnt af Stiftamtmanden efter Magistratens Forslag. Deres Antal var otte. Regler var imidlertid ikke blevet givet for, hvorledes Nyvalg ved Afgang skulde foretages; efterhaanden blev det imidlertid Sædvane, at de eligerede selv udpegede deres Efterfølgere, men Borgerne skulde dog bekræfte Valget; undertiden, saaledes i 1795, valgte de mellem 3 af de eligerede foreslaaede². Først i 1797 kom der ensartede Valgregler for alle Byer udarbejdet af Kancelliet, men hele Spørgsmaalet var blevet behandlet ret overfladisk, og meget var stadig uklart. Hele Nyordningen følte imidlertid som noget kunstigt, Reformlovgivningens Bestemmelser havde i Byerne som andetsteds ikke virkelig Rod i faktiske Forhold eller i en stærk Trang til Frisindethed; det Institut, der var skabt med Indførelsen af de eligerede Borgere, blev da ogsaa kun af en forsvindende Betydning.

Heller ikke Genoplivelsen i 1791 af Forsamlinger af de menige Borgere, *Raadstueforsamlingerne*, satte sig dybere Spor, i hvert Fald ikke i Jylland, hvor de vigtigste og største Byer, Randers, Aalborg og Aarhus, ikke i et Par Hundrede

Aar havde haft dem, og hvor man endnu ønskede at holde paa den mere aristokratiske Styreform, der havde vist sig heldigst i disse økonomiske Opgangstider.

I Virkeligheden blev man da ogsaa nødt til i Stedet for at dele Magten mellem Embedsmændene og de menige Borgere at lette de førstes alt for omfattende Arbejde ved at ledede selve Myndighedsomraadet saaledes, at Embedsmændene efterhaanden reduceredes til at besørge Forvaltningen af Byens Pengemidler alene. Til at varetage Byens øvrige Anliggender indførtes *Kommissioner*, 1798 saaledes Havnekommissionen, 1803 Fattigkommissionen og Brolægningskommissionen, i det ny Aarhundredes første Tiaar endvidere Brandkommissionen og Bygningskommissionen, der ganske vist først blev almindelig paabudt 1832, men fandtes tidligere, 1814 endelig Skolekommissionen og 1831 Sundhedskommissionen. Den sidste var dog allerede indført i Aalborg i 1737, men var atter forsvundet og havde Tid efter anden givet Plads for forskellige Karantænekommissioner, der dog ikke blev staaende før 1805. I 1831 gik den saa op i den højere Enhed Sundhedskommissionen som dennes vigtigste Arbejdsfelt. Senere kom dog atter særlige Karantænekommissioner.

I samme Retning som Kommissionerne virkede Genoplivelsen af den gamle *Borgervæbning*, for hvilken nye Regler gaves i 1802³.

Endelig skete omtrent samtidig en vigtig Ændring i Retsplejen, idet Landstingene i 1805 nedlagdes og med dem *Landsstingsretten* forsvandt for de faa Byer, hvoriblandt Aalborg, der endnu havde den i Behold. Med Landstingsretten forsvandt ogsaa selve Raadstueretten, idet en fælles Overret for samtlige jyske Byer oprettedes i Viborg. Forordningen, der gaves 1805, 25. Jan., bestemte i sin § 21, at „de Sager, som ved Martii Maanedes Udgang 1805 henstaar uafgjorte ved Raadstueretterne, skal forfølges for og afgøres ved disse Retter, hvilke til den Ende skal vedblive, indtil samtlige der indstævnte Sager ere paadømte. Dog skal dette være fuldført inden Junii Maanedes Udgang 1805, og dersom saadant ej kan ske ved de ordinære Retssessioner, skal Extrasessioner dertil berammes. Og maa ingen længere Udsættelse finde Sted, med mindre dertil erholdes kgl. Tilladelse igennem det danske Kancelli.“

Dermed var det for stedse forbi med den kommunale Øvrigheds Deltagelse i Retsplejen, tilbage var kun Underretten, der varetoges af Byfogden som Statens Repræsentant.

Magistratens Virksomhed var ved Oprettelsen af de mange Kommissioner, i hvilke dog Borgmesteren ofte var selvskreven Formand, og ved dens juridiske Funktioners Bortfald, som ovenfor bemærket, blevet indskrænket til Bestyrelsen af Byens Pengeanliggender alene. Den vigtigste Hjælper paa dette Omraade var stadig Kæmneren, — det var da af stor Betydning, at hans Virksomhed efterhaanden fik et embedsmandsmæssigt Præg, idet Lønning og fast Ansættelse indførtes. Den første fastansatte Kæmner i Aalborg var Rasmus Splid, der blev ansat i 1791⁴. Han var Kæmner ligetil 1807, da han døde. Den efterfølgende Kæmner, Mogens Møller, fik indført en Deling af det altfor store Arbejdsfelt, der efterhaanden var blevet Kæmnerens, idet han slap for Skatteindbetalingerne. Til at modtage og føre Regnskab med disse indførtes et Skatte-kassererembede. Den første Skatte-kasserer var Anders Jensen Nørgaard, der tiltraadte 1808.

IX. TILBAGESLAGET 1807—37

Krigen 1807 og Statsbankerotten 1813 bevirkede paa Bylivets Omraade saavel som paa Statslivets og saa mange andre Omraader et kraftigt Tilbageslag især i foregaaende Periodes Reformiver. Det var forbi med de gode Tider, og med dem ebbede Interessen for rent praktiske Spørgsmaal ud. Begejstringen for de eligerede Borgere og for det fri Valg af dem tabte sig, i Aalborg havde den forøvrigt aldrig været særlig levende, og Valgdeltagelsen havde kun været ringe. Magistratens Indstilling blev nu den udslaggivende — ganske vist skulde den foreslaa tre, af hvilke Borgerskabet kunde vælge den Mand, det helst vilde have, men ved at indstille Magistratens Kandidat sammen med to helt uduelige kunde man altid gøre Borgernes Valgret illusorisk¹.

De daarlige Tider bevirkede selvfølgelig en alvorlig Tilbagegang i Embedsmændenes materielle Kaar, ikke alene blev deres faste Lønninger ved Bankerotten nedskaaret til $\frac{5}{8}$ af Lønnen forud, men Sportlerne gav paa Grund af den øgede Fattigdom langt mindre end tidligere. Lønnedgangen avlede, som en Lønnedgang som oftest gør det, Uredelighed. I Aalborg synes det dog ikke som saa mange andre Steder at have været særlig galt, tværtimod roses eksempelvis Raadmand *Poul Mørch Gleerup* for sin strenge Redelighed, Nøjagtighed og Orden i Embedsforretningerne². Ogsaa Byskriveren *Rasmus Bondesen Brorson* fremhæves som en fuldtud exemplarisk Embedsmand.

Embedsstandens Kvalitet bedredes i øvrigt ogsaa ved Bestemmelsen 1821 om, at Borgmesterstillingerne og Dommerembederne fremtidig skulde besættes med latinske Jurister, i

Aalborg havde det dog længe været Reglen, at Borgmestrene var det; *Laurits Berregaard*, der var Borgmester 1733—64, havde endog taget juridisk Doktorgrad, og de fleste af hans Efterfølgere var latinske Jurister³.

Af Nyordninger træffes i øvrigt kun faa i denne Periode; man trængte til at hvile ovenpaa foregaaende Tidens Reformjageri. Først henimod Periodens Slutning vaagner atter Trangen til nye Reformere; Tiden var nu ogsaa i højere Grad moden til dem, og hvad Bystyret angik, blev det nu til en afgjort Nyordning resulterende i Købstadkommunalloven 1837. Den maatte naturnødvendigt blive præget af den fremvoksende Liberalisme og af Kritiken overfor Enevælden og „Bureaukratiet“. Størst var Misfornøjelsen med Amtmændenes Kontrol af Bystyrelsen, — 1793 var Kontrollen lagt fra Stiftamtmandene over til Amtmændene, en Forholdsregel, der ikke da bemærkedes synderligt, men som nu følte som en uudholdelig Nedværdigelse; man vilde staa direkte under Kancelliet, saaledes at Byernes Magistrater blev Amtmændene ligestillede⁴. Slet saa frit blev Forholdet nu imidlertid ikke. Ved *Anordningen af 24. Oktober 1837* bestemtes det, at Magistraten som hidtil skulde have den økonomiske Bestyrelse af Kommunen i sin Haand, men stadig under Tilsyn af Amtmanden. I de større Byer skulde imidlertid en eller to folkevalgte Raadmænd have Sæde i Magistraten, i Aalborg valgtes 1839 to saadanne, Lars Johan Peter Bøggild og Scule Theodor Thorbrøgger. De skulde ingen Løn have, men skulde for at være valgbare opfylde de samme Betingelser som Borgerrepræsentanterne, af hvis Midte de ofte udtoges. Repræsentanternes Tal skulde fastsættes ved Regulativ. I Aalborg blev deres Tal 18 som i de øvrige største Provinskøbstæder i Landet, Odense og Helsingør. Ved Valget af dem skulde Magistraten ingen Forslagsret have, og kun de havde Valgret, der svarede Grund- eller Næringsskat til Byen og havde erhvervet Borgerkab i den. Valgbarheden blev gjort afhængig dels af de samme Regler, der gjaldt Valgretten, dels af Skattecensus. Tillige bestemtes det, at mindst $\frac{2}{3}$ af Borgerrepræsentanterne skulde bestaa af Grundejere. Valgene gjaldt for 6 Aar, men Genvalg kunde finde Sted. Repræsentanterne skulde raadspørgeres i alle Tilfælde, der berørte Byens Ejendomme, Indtægter og Udgifter. Kunde Enighed ikke opnaas, skulde Sagen indstilles „til højere Øvrigheds Beslutning“.

Borgerrepræsentanterne skulde endvidere medvirke ved

Skatteligningen sammen med Magistraten undtagen i de Byer, hvor en særlig Ligningskommission fandtes eller oprettedes. Det sidste var ikke Tilfældet i Aalborg. I Forening med Magistraten skulde Borgerrepræsentanterne udnævne Kæmneren og bestemme Størrelsen af den Sikkerhed, han skulde stille for de ham betroede Oppebørsler. Kunde de ikke blive enige, skulde Sagen indstilles til Amtmanden. Denne fik altsaa stadig en ikke ringe Tilsynsret, idet ogsaa den ovenfor nævnte „højere Øvrighed“ som oftest fortolkedes som Amtmanden. Kun ved særlig vigtige økonomiske Foranstaltninger bestemtes det, at Kancelliets Bistand skulde søges direkte⁵.

X. BYSTYRELSEN SIDEN 1837

Det var sikkert med blandede Følelser, at den Embedsstand, der tidligere ret eneraadig havde styret Byens Anliggender, saa den Kendsgerning i Øjnene, at Magten nu skulde deles med Borgerstanden, der stod saa langt under Embedsstanden i Dannelse og Kundskaber. Der maatte nødvendigvis komme Konflikter. I Aalborg blev der allerede 1840 stort Røre i Anledning af Opførelsen af et nyt Fængsel. Magistraten og Fler-tallet af Borgerrepræsentanterne vedtog, at det skulde bygges, men to af Repræsentanterne stemte imod og henvendte sig til Kancelliet, der efter deres Forslag bestemte, at en Raadstueforsamling skulde afgøre Sagen. Magistraten ansaa sig forhaanet, og paa Raadstuemødet optraadte især Borgmesteren *Axel Mørch* meget overlegent, hvilket gav Anledning til ligefremme Demonstrationer fra Borgernes Side. De to Borgerrepræsentanter havde selvfølgelig vidst, hvad de gjorde, naar de raadede Kancelliet til at forelægge Sagen for Raadstueforsamlingen, denne væltede Forslaget om det nye Fængsel med overvældende Majoritet, 140 Stemmer mod 11¹.

Efterhaanden bedredes Forholdet dog, især efter at den første Glæde over den fri Forfatning havde sat sig i Borger-skabet. Betegnende er det, at Valgdeltagelsen ved Repræsentantvalgene blev stadig mindre; i højere og højere Grad blev Forholdene da som før 1837, hvor Magistraten egenmægtig havde ordnet alle vigtigere Sager, og hvor Forelæggelsen af visse Pengeanliggender for Borgernes Repræsentanter havde været en ren Formsag.

Mens Repræsentantvalgene i Januar 1839 havde været meget stærkt besøgt, gik Tallene allerede ved Suppleringsvalgene i Oktober

samme Aar og det følgende Aar meget langt ned. I Januar 39 var først Brygger Dreysen blevet valgt med 17 Stemmer af 81 Vælgere, derefter Vognmand L. Rasmussen med 60 Stemmer af 158 Vælgere, Vinhandler Krebs med 95 Stemmer, Skrædermester Ingstrup med 27 Stemmer, Skomager Peder Mørk med 62 Stemmer, Toldkasserer Thorbrøgger med 57 Stemmer, Købmand P. T. Berg med 47 Stemmer, Købmand I. M. Cohen med 36 Stemmer, Brygger N. F. Sødring med 59 Stemmer, Smedemester Balling med 58 Stemmer, Overkrigskommissær Quist med 89 Stemmer og Farver Jørgensen med 56 Stemmer, alle af over 100 Vælgere. Til Revisorer valgtes Kammerraad Juul og Konsul Jens Berlin. I Oktober skulde 3 vacante Pladser besættes. Prokurator Møller blev valgt med 4 Stemmer af 12 Vælgere, Købmand Christen Winkel med 8 Stemmer af 13 Vælgere og Vognmand F. Winther Hansen med 13 Stemmer af 18 Vælgere. Tallene taler for sig selv. Slet saa galt var det ikke ved Valgene i 1840, men dog ikke stort bedre: Købmand P. Pagh valgtes med 37 Stemmer, Gæstgiver Petersen med 18 Stemmer og Købmand B. Mørup med 26 Stemmer².

Fra og med 1848 sker der imidlertid ogsaa heri en afgjort Ændring, Interessen for Medbestemmelsesretten, hvad Byens Anliggender angik, blev stadig større, og Borgerrepræsentanterne krævede mere og mere Indseende. Magistratens Kompetence havde allerede tidligere formelt faaet meget alvorlige Skaar, nu trængtes den ogsaa reelt mere og mere tilbage. Samtidig bliver Afgørelse nu oftere truffet af Magistrat og Borgerrepræsentation i Forening, af den samlede *Kommunalbestyrelse*, og Udviklingen krævede, at Styrelsen fik blot eet Organ. Først forsøgte man dog at hjælpe Borgerrepræsentationens Afgørelser til at faa mere Vægt ved at udvide Valgretten til denne til alle dem, der var valgbare til Folketinget, hvilket skete ved Loven af 31. Marts 1860, men efter Grundlovens Revision i 66 skred man til en hel ny Kommunallovgivning, der kom i 1868, 26. Maj. Magistraten forsvandt ved denne de fleste Steder; i Stedet for Magistraten kom en udvidet Borgerrepræsentation, *Byraadet*, for hvilket den af Kongen udnævnte Borgmester blev Formand. I de største Købstæder, hvortil foruden København, der fik en særlig Stilling, regnedes Helsingør, Odense, Aalborg, Randers og Aarhus, bevaredes Magistraten, men da samtidig de i 1837 indførte borgerlige Raadmænd forsvandt, og den ene kongevalgte Raadmænd, der endnu var tilbage, inddroges i 1877, kom den kun til at bestaa af een Person, Borgmesteren, der samtidig blev det nyskabte kommunale Organ Byraadets Formand³.

Byraadet traadte i Funktion 1. Januar 1869. Det overtog foruden Kommunalbestyrelsens Funktioner de tidligere

Havne-, Fattig- og Skolekommissioners Funktioner. Ogsaa de mange øvrige Kommissioner blev besat med Byraadsmedlemmer, der dannede *Udvalgene*, af hvilke de vigtigste var Kasse- og Regnskabsudvalget, i hvilket Borgmesteren var født Formand, Havneudvalget, der ogsaa optog Medlemmer udenfor Byraadet, Fattigudvalget, Alderdomsunderstøttelsesudvalget, Skoleudvalget, Vej- og Brolægningssudvalget, Belysningsudvalget, Vandudvalget og Torveudvalget⁴.

1870, 1. Juli blev der givet nye Regler for Magistrats-embedsmændenes Lønninger med særlig Henblik paa at faa afskaffet Sportellønningen, som siden Sportelreglementet 1814, 22. Marts havde udgjort en vigtig Del af Retsbetjentenes Lønning. Især skulde nu Kendelserne for Borgerskabsbrevs Udstedelse fremtidig tilfalde Købstadens Kasse. Borgmesteren i Aalborg, der samtidig var Auktionsdirektør, placeredes ved den ny Lov i bedste Lønningsklasse med 3100 Rdlr. aarlig.

En radikal Ændring i Bystyrelsen er ikke sket siden 1868; derimod skete der i Valgreglerne en vigtig Udvidelse ved Valgloven 1908, 20. April, idet Kvinder og Tyende fik Valgret. Endnu mere indgribende var maaske den Ændring, der senere skete i Styrelsens Form, idet Byraadene ved Lov af 1919, 1. Marts fik Ret til selv at vælge deres Formænd. Det kommunale Selvstyre var dermed ført ud i sine yderste Konsekvenser — Tilsynet ovenfra var saa godt som forsvundet, Tilsynet nedenfra var blevet selve Styret.

Tilsyneladende er Udviklingen gaaet i Ring, det middelalderlige udstrakte Selvstyre er gennem et først voksende, siden aftagende Tilsyn ovenfra genvundet, men medens Udgangspunktet havde været et udpræget aristokratisk, er Udviklingen endt i rent Demokrati — foruden af den tilbageerobrede *Frihed* er Udviklingen nu ogsaa præget af en nyvunden gennemført *Lighed*.

XI. LISTER OVER DE VIGTIGSTE EMBEDS- MÆND I AALBORG

*A. Borgmestre*¹.

Johannes Nielsen 1422².

Peder Ilfarsen 1431 og 1438³. Tue Troelsen, antagelig til
1438⁴.

Thames Gjørriksen, 1442, 1443, Thetmar Henrichsen, 1438,
1445, 1446 og 1448⁵. 1442, 1443, 1445, 1446 og
Thames Pedersen 1450⁷. 1448⁶.

Johan Smidt 1453, 1454, 1456, Søren Eskilsen, 1453, 1454,
1462, 1463 og 1465⁸. 1456 og 1462⁹.

Robert Due 1466, 1468, 1470, Hans Jude 1462, 1464, 1465,
1473, 1475, 1477, 1478, 1480, 1468, 1470, 1473, 1475, 1477
1481 og 1484¹⁰. og 1478¹¹.

Gørich Thamesen 1480¹³.

Michel Pedersen 1488¹². Iver Olufsen 1481, 1482
og 1484¹⁴.

Michel Turesen 1489¹⁵. Claus Vognsen 1489, 1491
og 1493¹⁶.

Lazarus Thomsen 1491, 1493, Per Michelsen 1496, 1498,
1496, 1498, 1499 og 1500¹⁷. 1500 og 1501¹⁸.

Per Nielsen 1504, 1505 og 1506¹⁹. Povl Andersen 1505 og 1506²⁰.

Abraham Haagensen 1513²¹. Søren Jensen 1513²².

Peder Sørensen 1515²⁴.

Mourits Jensen 1516, 1517 og 1520²³. Hans Bartholomæussen Tolder
1517, 1520, dræbt 1522²⁵.

Michel Hansen 1528 og 1533²⁶.

Niels Jensen 1534, 1537 og 1539²⁷.

Hans Husum 1535²⁸.

Michel Hansen 1540, 1551 og 1553²⁹.

Jep Pedersen 1536—40³⁰.

Christen Pedersen 1540—57³².

- Jørgen Køning 1553—69³¹. Christen Skriver 1557—71³³.
 Christen Michelsen 1569—80³⁴. Jens Christensen 1573—76³⁵.
 Poul Poulsen Popp 1576—79³⁶.
 Frederik Christensen Hans Lambertsen
 1580—ca. 1614³⁷. 1579—ca. 88³⁸.
 Poul Poulsen Popp 1591³⁹.
 Hans Pedersen Leck 1592⁴⁰.
 Hans Vandel 1614—22⁴². Niels Iversen Skriver
 1592—1617⁴¹.
 Laurits Hansen Skriver Jørgen Olufsen 1618—25⁴⁴.
 1622—30⁴³.
 Didrik Grubbe 1630—43⁴⁵. Hans Sørensen 1625—32⁴⁶.
 Christen v. Ginchel 1643—60⁴⁷. Christoffer de Hemmer
 1633—46⁴⁸.
 Hans Sørensen Skriver
 1646—56⁴⁹.
 Henrich de Hemmer 1660—76⁵¹. Daniel Calow 1656—82⁵⁰.
 Jacob Urbansen (1675)⁵²
 1676—82.
 Herman Werchmester Søren Jacobsen-Brunow
 1682—1713.
 Peder Hegelund Reenberg
 (1694—1710).
 Christen Gjørup 1713—31. Mathias Juel (1710) 1713—29.
 Christian Soelberg (1729) Henrich Grotum (1715)
 1729—68.
 Laurits Berregaard (1733) Peder Torp (1767—69).
 1759—63.
 Christen Wognsen (1755) 1764—74.
 Christian Leonhardt Rübner (1763) 1774—1794
 Frederik Christian Tønder v. Bracht 1794—1797
 David Hornsyld 1797—1831
 Johan Ludvig Schmidt 1833—1837
 Axel Møller Mørch 1837—1863
 Georg Alexander Rømeling Stricker 1863—1880
 Jacob Philip Andreas Skrike 1880—1885
 Johan Frederik Simony 1885—1897
 Johan Georg Frederik Bornemann 1897—1919
 P. Hansen 1919—1921
 A. F. Olsen 1921—1925
 M. Jørgensen 1925 f.

B. Raadmænd¹.

Niels Brasen	1399 ²
Nielsen	1399 ²
Eskil Pedersen	antagelig o. 1430 ^{2a}
Thetmer Henriksen	1436 ³
Mathias Borch 1436, 1442, 1443, 1446, 1448, 1452, 1453, 1456 ⁴	
Oluf Maltesen 1438, 1440, 1442, 1443, 1445, 1446, 1448, 1450, 1452, 1454 ⁵	
Thames Giøriksen	1438 ⁶
Jes Pedersen	1438, 1442, 1456, 1462 ⁷
Peder Nielsen 1438, 1442, 1443, 1445, 1448, 1450, 1452, 1453, 1456, 1460, 1462, 1463, 1465, 1468, 1470, 1474, 1475, 1477 ⁸	
Povl Remsnider	1438 ⁹
Mogens Jensen	1438 ¹⁰
Jes Nielsen	1438 ¹¹
Thames Pedersen	1438, 1448 ¹²
Ingvar Nielsen	1438, 1448, 1452, 1456 ¹³
Morten Therbensen	1438, 1443, 1450 ¹⁴
Per Laurensen	1438, 1440, 1452, 1456 ¹⁵
Herman Oldendorp	antagelig o. 1440 ^{15a}
Sven Orning ...	1442, 1443, 1445 ¹⁶
Bjørn Skipper	1442, 1445 ¹⁷
Ingvor Petersen	1445 ¹⁸
Hans Pallesen	antagelig o. 1450 ^{18a}
Christiern Winter	1452, 1456, 1462, 1478 ¹⁹
Jes Erichsen	1456, 1465 ²⁰
Nis Erichsen	1456, 1467 ²¹
Poul Poulsen	1456, 1465 ²²
Jes Jepsen	antagelig o. 1460 ^{22a}
Cort Godtid	1460, 1475, 1477 ²³
Johan Smed 1460, 1466, 1468, 1470, 1472, 1474, 1475, 1478 ²⁴	
Henrich Brabander	1460, 1462, 1464, 1474 ²⁵
Robert Due	1465 ²⁶
Jes Griis	1467, 1468, 1472, 1475, 1477, 1480 ²⁷
Peder Svendsen ...	1470, 1474, 1475, 1477, 1481, 1484 1488 ²⁸
Søren Eskilsen ...	1470, 1477, 1479, 1481, 1483, 1484, 1488 ²⁹
Giørik Thamesen	1477 ³⁰
Michel Thuresen	1477, 1480, 1481 ³¹
Hans Bagge	antagelig o. 1480 ^{31a}
Peder Christensen	1481, 1486, 1487, 1498 ³²
Per Skytte	1482, 1501 ³³
Michel Pedersen	1483 ³⁴

Sven Bagger	1483, 1484 ³⁵
Simon Winther	1486, 1487, 1488 ³⁶
Lazarus Thomsen	1487 ³⁷
Christiern Nielsen	1487 ³⁸
Claus Vognsen	1488 ³⁹
Peder Nielsen	1491, 1498, 1499, 1500, 1501 ⁴⁰
Jens Svendsen	1491 ⁴¹
Peder Mogensen	1499, 1500, 1501, 1502, 1504 ⁴²
Niels Kalt	1499, 1501, 1504 ⁴³
Niels Pedersen	1499 ⁴⁴
Morten Gjertsen	1499, 1505, 1511 ⁴⁵
Hans Lacht	o. 1500 ⁴⁷
Hans Andersen	1500, 1501, 1504 ⁴⁷
Søren Murmester	1502, 1504, 1505, 1511 ⁴⁸
Poul Andersen	før 1505 ⁴⁹
Abraham Haagensen	1505, 1511 ⁵⁰
Peder Sørensen	1511 ⁵¹
Søren Jensen	1511 ⁵²
Morten Reff	o. 1511 ⁵³
Jens Aalborg	1511 ⁵⁴
Jørgen Pedersen	1511 ⁵⁵
Søren Pirop	1513 ⁵⁶
Morten Rask	o. 1513 ⁵⁶
Jens Thamesen	1515 ⁵⁷
Christen Meding	1515 ⁵⁸
Hans Aalborg	1515 ⁵⁹
Peder Skriver	antagelig o. 1520 ⁶⁰
Willem Jensen	— - 1520 ⁶⁰
Jørgen Nielsen	— - 1520 ⁶⁰
Jørgen Skræder	— - 1520 ⁶⁰
Jens Guldsmed	— - 1520 ⁶⁰
Hans Fynbo	1525 ⁶¹
Christiern Terkelsen	1525 ⁶¹
Jens Bonde	antagelig o. 1530 ⁶²
Thord Andersen	o. 1530 ⁶²
Thomas Andersen	o. 1530 ⁶²
Jep Ostesen	før 1538 ⁶²
Michel Hansen	1539, 1542, 1549 ⁶³
Jørgen Pedersen	1539 ⁶⁴
Heile Jensen	1539 ⁶⁴
Peder Korii	1539 ⁶⁴
Niels Jensen	1540, 1549 ⁶⁵

Jep Andersen	o. 1540 ⁶⁶
Malte Pedersen	1540, 1552, 1553, 1557, 1558, 1564 ⁶⁷
Christen Skriver ..	1540, 1545, 1549, 1551, 1557, 1558 ⁶⁸
Hans Husum	1540, 1551, 1556, 1557 ⁶⁹
Jep Pedersen ..	1540, 1549 ⁷⁰
Johannes Krag	1542 ⁷¹
Peder Clausen	1543 ⁷²
Jørgen Køning	1543 ⁷³
Christen Sørensen	1543, 1557, 1569 ⁷⁴
Frans Pedersen	1549, 1557, 1564 ⁷⁵
Peder Skræder	1551 ⁷⁶
Peder Beske	1551, 1553, 1557 ⁷⁶
Oluf Krøyer	1553, 1556, 1557, 1558 ⁷⁷
Christen Michelsen	1553, 1557, 1558, 1564 ⁷⁸
Peder Eskesen	1556 ^{78a}
Rasmus Kotti	1556, 1557, 1559, 1564 ⁷⁹
Jørgen Knudsen	1563, 1567, 1572, 1573, 1575, 1580 ⁸⁰
Anders Madsen	1564, 1573 ⁸¹
Mads Nielsen	1564 ⁸²
Hans Mouridsen	1564, 1573, 1588 ⁸³
Jens Christensen	1569 ^{83a}
Anders Grydstøber	1569, 1573, 1575 ⁸⁴
Michel Sørensen	1569, 1572 ⁸⁵
Laurits Ibsen	1572 ⁸⁵
Peder Jensen	1572 ⁸⁵
Poul Poulsen Popp	1573, 1575 ⁸⁶
Hans Lambertsen	1573 ⁸⁷
Oluf Laursen	1573, 1575 ⁸⁸
Peder Finde	1579—1585 ⁸⁹
Johann van Rhin	1579 ⁹⁰
Frederich Christensen	1579 ⁹⁰
Christen Sørensen	1583—1603 ⁹¹
Peder Lauridsen	1584—1616 ⁹²
Niels Iversen	1584—1593 ⁹³
Laurits Husum	1584—1595 ⁹⁴
Henrich Kampmann	1584 ⁹⁵
Christen Fincke	1589—1597 ⁹⁶
Peder Christensen	1591—1593 ⁹⁷
Jochum Steffensen	1591—1617 ⁹⁸
Knud Povlsen	1591—1605 ⁹⁹
Hans Christensen	1591—ca. 1612 ¹⁰⁰
Niels Christensen	1597—1607 ¹⁰¹

Jørgen Olufsen	1598—1618 ¹⁰²
Jens Andersen Krag	1598—1630 ¹⁰³
Thomas Laursen	1598—1613 ¹⁰⁴
Christen Burk	1599 ¹⁰⁵
Herman van Ginchel	1604—1605 ¹⁰⁶
Mogens Mikkelsen	1604—ca. 1618 ¹⁰⁷
Didrik Grubbe	1606—1630 ¹⁰⁸
Lauers Jensen Suur	1606—1632 ¹⁰⁹
Anders Jensen Skriver	1608—1627 ¹¹⁰
Hans Vandel	1613—1614 ¹¹¹
Hans Felthus	1613—1648 ¹¹²
Gregers Christensen	1614—1642 ¹¹³
Jens Andersen Hals	1616—1630 ¹¹⁴
Laurits Hansen Skriver	1617—1622 ¹¹⁵
Johan Ertmann	1621—1632 ^{115 a}
Jens Sørensen	1625—1639 ¹¹⁶
Hübert Snitlach	1625—1640 ¹¹⁶
Niels Hansen Kræmmer	1630—1637 ¹¹⁶
Just Nielsen	1630—1633 ¹¹⁷
Christoffer de Hemmer	1630—1633
Christen Madsen	1630—1648 ¹¹⁸
Christen van Ginchel	1630—1643 ¹¹⁹
Carsten Andersen	1632—1633 ^{119 a}
Claus Marquordsen	1632—1645 ¹¹⁹
Peder Skoning	1633 ¹²⁰
Laur Laursen Suur	1636—1649 ¹²¹
Hans Sørensen Skriver	1636—1646 ¹²²
Johan Pedersen Brandt	1639—1641 ¹²³
Jacob Johansen van Distelberg	1639—1674 ¹²⁴
Thomas Laursen Suur	1643—1654
Johan Sørensen Brinck	1643—1656 ¹²⁵
Thøger Christensen	1646—1654 ¹²⁵
Rasmus Jensen Holst	1646—1647 ¹²⁶
Laur Pedersen	1646—1656 ¹²⁷
Daniel Calow	1647—1656 ¹²⁸
Peder Jespersen	1651—1676 ¹²⁹
Iver Christensen	1651—ca. 1665
Morten Jensen	1651—1666
Anders Madsen	1655—1670
Jens Christensen	1655—1684
Henrik de Hemmer	1656—1660 ¹³⁰
Laurits de Hemmer	1661—1668

Hans Nielsen	1664—1672 ¹³¹
Laurits Hansen	1664—1668
Didrik Nielsen	1665—1673
Bagge Laursen Suhr	1666—1678 ^{131 a}
Giødert Schmidt	1668—1679
Knud Jacobsen Sommer	1668—1677 ¹³²
Peder Sørensen	1669 ¹³³
Niels Christensen	1670—1680 ¹³⁴
Claus Thomsen Høg	1670—1683
Christen Henrichsen	1672—1686
Harding Petersen	1673—1676 ¹³⁵
Oluf Jensen Munkgaard	1674—1690
Jens Pedersen Norup	1676—1686 ¹³⁶
Jacob Panck	1678—1683
Iver Olesen	1680—1684
Søren Sørensen Banner	1682—1699
Laurits Lassen	1682—1701
Hans Pedersen Nascou	1686—1693
Mathias Juel	1693—1710
Christoffer de Hemmer	1699—1703
Hans Lucassen	1701—1705 ¹³⁷
Erik Jensen	1703—1710 ¹³⁸
Christen Gjørup	1705—1713
Jørgen Lowson	1710—1715
Christian Friedenreich	1712—1726
Niels Rasmussen	1713—ca. 1719
Søren Nielsen Lunge	1716—1728
Jacob Otto Hübertz	1726—1734
Jørgen Bertelsen	1728—1737
Tobias Hansen Nascou	1731—1741
Oluf Juul	1733—1755
Laurits de Hemmer Trap	1734—1766
Bagge Svendsen Grubbe	1738—1742
Ebbe Olaus Lüster	1741—1756 ¹³⁹
Jacob Filstrup	1741—1749
Peder Torp	1749—1767
Tobias Tobiassen Nascou	1754—1755
Gregers Claus Hübertz	1755—1775
Søren Bloch	1760—1782
Johannes Gleerup	1766—1782
Peder Topp	1777—1804
Christian Lassen Hübertz	1782—1807

Poul Mørch Glerup	1782—1825
Anders Kiær	1782—1790
Cort Trap	1783—1799
Asmus Nyborg Lassen	1820—1821
Frederik Christian Heinrich Wölfert	1821—1833
Johan Christian Heiberg	1842—1865
John Johnsen	1848—1873
Nicolai Peter Diderik Toxwerdt	1865—1877

C. Borgerlige Raadmænd¹.

Lars Johan Peter Bøggild	1839—1841
Scule Theodor Thorbrøgger	1839—1847
August Worm	1841—1844
Frederik Simoni	1845—1860
Johannes Marius Qvist	1847—1857
Albert Raffel	1857—1865
Carl Frederik Krebs	1861—1863
Niels Ostenfeld	1863—1867
Christian Lassen	1865—1869
Andreas Peter Grønning	1867—1869

D. Byfogder¹.

Anders Byfoged	1431—1456 ²
Niels Jonsen	1456 ³
Matis Smed	1474 ⁴
Simon Andersen	1499 ⁵
Thomas Skeel	—1553 ⁶
Brix Sørensen	1556, 1557, 1561 ⁷
Jørgen Lauridsen	1565, 1567 ⁸
Peder Mikkelsen	1570, 1575, 1577, 1587, afgik 1590 ⁹
Jens Poulsen	1590—1591 ¹⁰
Villads Kræmmer	1591 ¹¹
Laurits Nielsen	1591—1592 ¹¹
Cort Andersen	1593—1622 ¹²
Jacob Vognsen	1622—1626 ¹³
Mogens Jespersen	1626—1650 ¹⁴
Hans Andersen	1650, 1653
Christen Sørensen	1655—1663
Peter Panck	1663—ca. 1681 ¹⁵
Laurits Svendsen Hviid	1681—1716 ¹⁵
Christian Schmidt	1716—1729 ¹⁵
Laurits Ilstorph	1729—1747

Peder Torp	1747—1752
Niels Hansen Fuglede.....	1752—1758
Hans Jørgensen Nascou	1758—1775
Frederik Christian Wormstrup	1775—1798
Jens Bøggild	(1792) 1799—1810
Peter Marinus Kofod de Klöcker	1811—1821
Johan Ludvig Schmidt	1821—1833
Frederik Christian Heinrich Wölfert	1833—1847
John Johnsen	1848—1873
Joachim Frederik Mattheus Rahlff	1873—1895
Julius Karberg.....	1895—1900
Thorvald Smit.....	1900—1905
Johan Theodor Henry Gad.....	1905—1914
Ole Christian Mathias Kirk	1914—1919

E. By- og Raadstueskrivere¹.

Claus Hansen	antagelig o. 1440 ^{1a}
Jep Skriver	— - 1460 ^{1b}
Peter Lauridsen	— - 1470 ^{1c}
Peder Jacobsen	1474, 1482, 1484, 1486, 1487 ²
Villads Lauritzen	1502 ³
Hans Olufsen	1536, 1541 ⁴
Christiern Skriver	1543 ⁵
Hans Skriver	1549 ⁶
Peder Clausen	1553 ⁷
Hans Olufsen	1556 ⁸
Peder Finde	1557—1586 ⁹
Mads Skriver	1586—1587
Anders Pallesen	1587—1602 ¹⁰
Jeronymus Madsen	1602—1623 ¹¹
Anders Jensen	1624 ¹²
Poul Knudsen	1625 ¹³
Anders Jensen	1626—1629 ¹⁴
Laurs Pedersen	1629—1646 ¹⁵
Hans Andersen	1647—1649
Peter Panck	1649—1663
Christen Justesen	1663—1664
Søren Sørensen Borreschmidt	1664—1678
Lars Pedersen	1678—1685
Søren Nielsen Lunge.....	1685—1715
Conrad Rye	1715—1736
Niels Hofman Sevel	1736—1758

Søren Bloch	(1757) 1758—1782
Peder Topp	(1778) 1782—1804
Rasmus Bondesen Brorson	1804—1842
Johan Christian Heiberg	1842—1865
Nicolai Peter Diderik Toxwerdt	1865—1877 ¹⁶

F. Dommere i Aalborg siden 1919¹.

August Wilken Hornemann.....	1921—1922
Johannes Vogelius	1921—
Otto Waage Jensen.....	1923—1930
Aage Lundsteen	1930—

XII. AALBORG BYRAAD

bestaar for Tiden af følgende Medlemmer:

Postbudformand *M. Jørgensen*, Borgmester.

Cigarmager *M. C. Willumsen*.

Maskinarbejder *Marius Andersen*.

Fru *Marie Jensen*.

Formand *Søren Jacobsen*.

Markforvalter *Jens Mortensen*.

Remisearbejder *C. A. Christensen*.

Lærer *N. P. A. Balle*.

Pens. Pakmester *M. C. Ibsen*.

Overlærer *Th. Vinten*.

Købmand *S. P. Pedersen*.

Sagfører *E. Gundorf*.

Fru Overlærer *C. Jensen Storch*.

Overretssagfører *A. Vandborg*.

Smedemester *Julius Krøijer*.

Direktør *Ørum-Petersen*.

Direktør *R. P. Hegelund*.

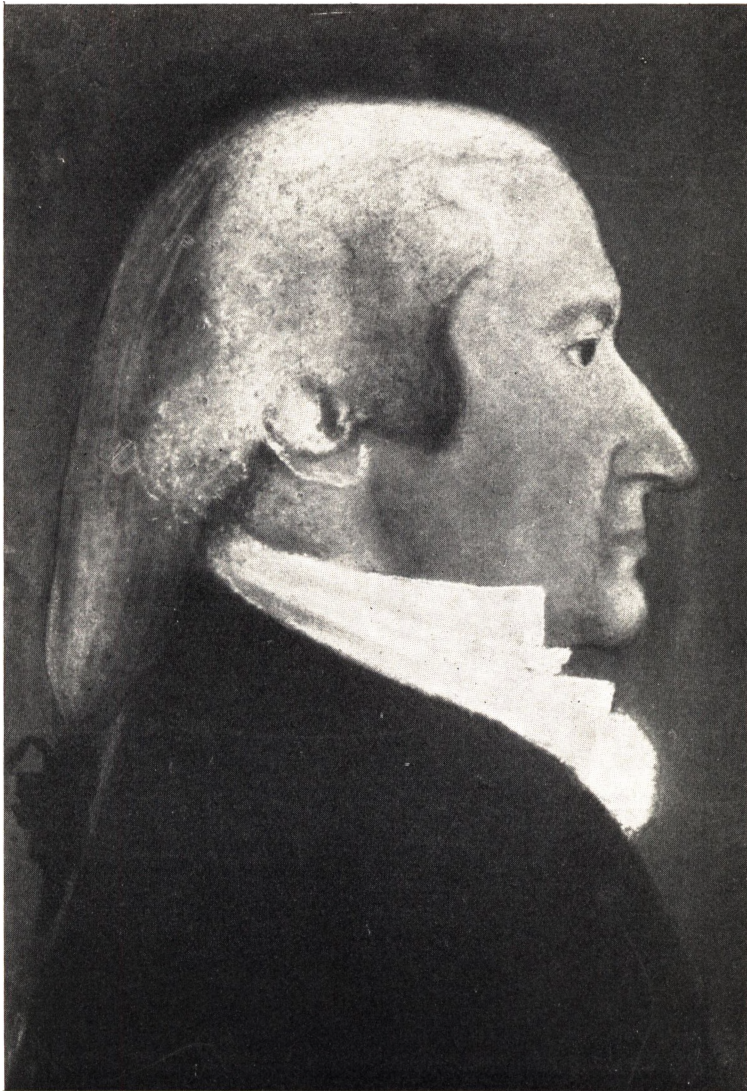
Murermester *M. Thomsen Støtt*.

Købmand *P. J. Petersen Bach*.

Malermester *Harald Madsen*.

Konsul, Direktør *A. F. Olsen*.





David Hornsyld.

Født 1762, 9. September. Død i Skive 1835. Auditor ved Aalborg Infanteriregiment i 1788.
Borgmester i Aalborg fra 1797 indtil 1831.





Johan Ludvig Schmidt.

Konstitueret Borgmester 1825. Død som Borgmester 1837, 2. September.





Axel Møller Mørch.

Borgmester fra 12. December 1837 til 28. Marts 1863.





Georg Alexander Rømeling Stricker.

Født den 7. April 1807. Borgmester i Aalborg fra 15. Juni 1863
til sin Død den 22. April 1880.





J. P. A. Skrike.

Borgmester i Aalborg fra 6. Juli 1880 til 31. December 1885.





J. F. Simony.

Borgmester i Aalborg fra 1. Januar 1886 til 30. September 1897.





J. G. F. Bornemann.

Født den 9. Februar 1851. Borgmester i Aalborg fra 1. Oktober 1897 til 31. Marts 1919.
Derefter kgl. Borgmester til 1. Oktober 1926.





P. Hansen.

Født den 14. Oktober 1854. Bogtrykker i Aalborg 1883 - 1919. Medlem af Byrådet
1894 - 1906. Folkevalgt Borgmester i Aalborg 1919 - 1921.





A. F. Olsen.

Direktør, Konsul. Født 9. Febr. 1868. Medlem af Aalborg Byraad siden 1. April 1913.
Borgmester i Aalborg fra 1. April 1921 til 31. Marts 1925.





M. Jørgensen.

Født den 23. August 1877. Medlem af Aalborg Byraad siden 1. April 1913.
Borgmester i Aalborg fra 1. April 1925.



NOTER OG HENVISNINGER

I. I Middelalderen.

¹ Se for Handelens Vedkommende især Klitgaard: Aalborg Handelsstands Historie, 1 ff. ² Jfr. nærmere herom Mackeprang: Dansk Købstadsstyrelse, 37 ff. ³ Smst. 42 f. ⁴ Lindbæk og Stemann: Helligaandsklostrene, Diplomatariet s. 6. ⁵ Codex diplomaticus Lubecensis III, 306. ⁶ Jyske Saml. II, 163. ⁷ Mackeprang 48. Poul Johs. Jørgensen: Rethistorie 2. Udg. 116 ff. Privilegierne i Kolderup Rosenvinge: Saml. af gl. danske Love V, 278 f. og Jyske Saml. II, 163 f. Det saakaldte 1490-Brev, Kolderup Rosenvinge V, 284, er fra 1449 ¹²/₆, W. Christensen: Unionskongerne og Hansestæderne 427 Anm. ⁸ Mackeprang 49. ⁹ Smst. 51. ¹⁰ Smst. 53. ¹¹ Smst. 60 ff. ¹² Erslev: Repertorium nr. 2816, Pergament med Aalborg Bys Segl. ¹³ Smst. nr. 5648. ¹⁴ Smst. nr. 6536. ¹⁵ J. Bendtzen: Guds Legems Lav, Klitgaard: Aalborg Handelsstands Historie 6 f. Mackeprang 82 f. ¹⁶ De tre nordiske Rigers Historie IV, 1 s. 92. ¹⁷ Jfr. Mackeprang 90. ¹⁸ Jyske Saml. II, 141, ovenfor s. 70. ¹⁹ Kolderup-Rosenvinge V, 288. ²⁰ W. Christensen: Repertorium. 2. Serie I, 232. ²¹ Allen: De tre nordiske Rigers Historie IV, 1, s. 101, W. Christensen: Repertorium, 2 Serie III, 696. ²² Erslev og Møllerup: Frederik I.s danske Registranter 1530 ¹⁸/₆ og ¹⁹/₇, s. 253 og 258. ²³ Jfr. Danmarks Riges Historie III a, 358 f. og ovenfor s. 31 f. ²⁴ Det er ret sandsynligt, at Oluf Duus, Skipper Klements højre Haand, er identisk med den Oluf Jensen Duus, der 1514 blev optaget i Gildet, jfr. Klitgaard: Aalborg Haandelsstands Historie 20. Mere tvivlsomt er det, om Klitgaard har Ret i at betragte Clement Munk, der blev Gildebrotter 1511, som identisk med Skipper Klement selv. ²⁵ Mackeprang 204. ²⁶ William Christensen: Dansk Statsforvaltning i 15. Aarh. 275 f. Brevet af 1489, 31. Januar. ²⁷ Smst. 237, Brevet af 1489, 20. Marts. ²⁸ F. Eks. i Ekstrakten af Thestrup: Ny kgl. Saml. 4^{to} 747 b: Nomina proconsulum que seu universorum fratrum defunctorum cum uxoribus legitimis. Primo Herre Peder Ilfarssøn, Borgemester, som funderede dette Lagh med sin Hustru Mette. ²⁹ Danske Mag. 5. Rk. II, 189. ³⁰ Ældre danske Arkivregistraturer III, 26. ³¹ Smst. 28: 1439 Skødebrev paa en Bod østen St. Bodels Kirke, Hr. Peder Ilfarsen fik af Henrik Smed, og 55: Sognevidne, at Bisp Gert i Børglum aldeles havde betalt Hr. Peder Ilfarsen Borgemester i Olborg alt Gods, han købte af ham i Hanherred 1477. ³² Matzen: Panteret

158. ³³ Jyske Saml. II, 165. ³⁴ 1468, 7. Maj, Diplomatarium Christierni I., 195. ³⁵ Lindbæk og Stemann: Helligaandsklostre, Diplomatariet, 58. ³⁶ Ny kgl. Saml. 4^{to} 747 b. ³⁷ D. Mag. 5. Rk. II, 188, Lindbæk og Stemann 27, Nyrop: Gilde- og Lavsskraaer I, 704, Matzen: Panteret 158, D. Mag. 5. Rk. II, 199, og Lindbæk og Stemann 58.

II. Magistraten 1536—1619.

¹ Jfr. Albert Olsen i Scandia III, 223 f., især 226. ² Danske Mag. 4 Rk. I, 34. ³ Secher: Forordninger og Recesser I, 670, se ogsaa Listerne i P. V. Jacobsen: Fremstilling af det danske Skattevæsen under Kongerne Christian III. og Frederik II. ⁴ Klitgaard s. 32. ⁵ Albert Olsen a. St. 225. ⁶ Smst. 227. ⁷ Aalborg Bysbog Bl. 284 (Landsarkivet i Viborg). ⁸ Secher: Meddelelser om Slægten Secher 38. ⁹ Smst. 7 f. og 37 f. ¹⁰ Mackeprang 68. ¹¹ Kancelliets Brevbøger anf. Dato. ¹² Statuterne §§ 4 og 25, Nyrop: Gilde- og Lavsskraaer I, 618 og 623. ¹³ Statuterne §§ 30, 33 og 34, Nyrop I, 624 og 626. ¹⁴ Jyske Saml. II, 150 f., jfr. Mackeprang 82 f. ¹⁵ Jfr. Thestrup i Ny kgl. Saml. 4^{to} 747 b. ¹⁶ Jyske Saml. V, 70. ¹⁷ A. H. Nielsen: Embeds- og Bestillingsmænd i Aalborg 93. ¹⁸ Jyske Saml. II, 146. ¹⁹ Kæmnerregnskabet for Budolfi Sogn 1599. ²⁰ Jyske Saml. II, 146. ²¹ Jfr. Kinch: Ribe II, 623. Naar Nyrop vil basere Haandværkernes Ret til Optagelse i Guds Legems Lav og derved indirekte til Raadmandsstillingerne paa en Henviisning til de to i Liber vivorum nævnte Guldsmede, er hans Exempelvalg da noget uheldigt, og han har iøvrigt heller næppe Ret i, at Optagelse af Haandværkere kunde finde Sted. Selv nævner han ganske rigtigt, at da Tøger Olufsen blev optaget i Gildet 1550, maatte han afsværge sit Haandværk, Nyrop: Gilde- og Lavsskraaer I, 616. ²² Secher: Slægten Secher 22. ²³ Albert Olsens Afhandling i Scandia 228 f. og Afhandlingen „Staten og Lavene“ i Historiske Meddelelser om København 1927, 88. ²⁴ Kolderup-Rosenvinge 278 f. ²⁵ Jyske Saml. II, 113 f., jfr. ovenfor S. 51 f. ^{25*} Jfr. ovenfor S. 74. ²⁶ Original paa Papir i Landsarkivet i Viborg. ²⁷ Brev af 1595 ¹¹/₁₀ smst., jfr. Mackeprang 115 f. ²⁸ Kancelliets Brevbøger 1582 ²⁷/₁₂, jfr. Jyske Saml. VIII, 152. ²⁹ Hun blev da ogsaa begravet i viet Jord, jfr. Secher 10 f. ³⁰ Kancelliets Brevbøger anf. Aar, 9. Jan.

III. Stadens Tjenere og øvrige Bestillingsmænd.

¹ Jyske Saml. II, 146 f. ² Brevet fra Lensmanden 1602 ¹⁰/₈ i Landsarkivet i Viborg, jfr. Klitgaard i Jyske Saml. 4. Rk. I, 475. ³ Bysbogen 112 (i Landsarkivet). ⁴ Jyske Saml. IX, 114 f. ⁵ Smst. 112 f. ⁶ Kæmnerregnskabet for Frue Sogn 1605. ⁷ De paagældende Kæmnerregnskaber, jfr. i øvrigt Mackeprang 137 og 140 f. ⁸ I Tiden 1565—86, Mackeprang 147. ⁹ Mackeprang 160. ¹⁰ Budolfi Kæmnerregnskab anførte Aar, jfr. Regnskabet af 1592, der viser, at der ogsaa da var en ganske vist mindre Epidemi. ¹¹ Bysbogen 27 f. ¹² Jyske Saml. 3. Rk. II, 521; 2. Rk. IV, 154. ¹³ Smst. 2. Rk. III, 429 f. ¹⁴ Smst. 2. Rk. IV, 214. ¹⁵ Kopibog 12, 131 i Aalborg Raadstuearkiv (Landsarkivet i Viborg). ¹⁶ Kopibog 19, 191. ¹⁷ Secher: Forordninger III, 290.

IV. Kontrollen med Bystyrelsen neden- og ovenfra.

¹ Danske Magazin 4 Rk. I, 332. ² Jyske Saml. II, 118 ff. Ovenfor s. 51 ff. ³ Bysbogen 403. ⁴ Jyske Saml. II, 119. ⁵ Smst. II, 130, 123, 153 og 151. ⁶ Bysbogen 47 f. ⁷ P. Munch: Købstadstyrelsen i Danmark I, 15 f. ⁸ Danske Mag. 4. Rk. V, 116. Forbindelsen med Sundby varede lige til 1843. Ogsaa Byskriveren var fælles for begge Ting lige til Midten af 19. Aarh., jfr. Petresch Christensen: Nørre Sundbys Historie 112. ⁹ Kancelliets Brevbøger anf. Aar. ¹⁰ Mackeprang 240. ¹¹ Kancelliets Brevbøger 1553 ²³/₃, 1587 ²²/₁₀, 1588 ²⁵/₁, 1591 ²¹/₁₂, 1592 ³⁰/₁₁. ¹² Jfr. Mackeprang 257.

V. Nedgangstiden 1619—57.

¹ Munch: Købstadstyrelsen i Danmark I, 24 f. ² Jfr. Chr. Christensen i Aalborg Amts historiske Samfunds Aarboeg 1912. Raadstueprotokollerne er ikke ført fra 1624 til 1628. ³ Raadstueprotokollerne er ikke ført 1643—44. ⁴ Klitgaard 51. Allerede 1625 havde Byfoged Jacob Vognsen faaet Eneret paa at sælge og aftappe fransk Vin og rhinsk Brændevin i Kande-, Stobe- og Pottetal. Han døde imidlertid Aaret efter, og det bestemtes da, at Vinsalget atter skulde være frit, men Enken fik dog Privilegiet fornyet for 3 Aar, Kancelliets Brevbøger 1625, 25. Febr., 1626, 10. og 16. Juni. ⁵ Klitgaard 58. ⁶ Albert Olsen i Scandia III, 236. ⁷ Raadstuekopibog Nr. 5 i Aalborg Raadstuearkiv (Landsarkivet i Viborg) 1664—73, 21. ⁸ Munch I, 41. ⁹ Smst. 43. ¹⁰ Erslev: Aktstykker I, 433. ¹¹ Jyske Saml. 2. Rk. III, 236. ¹² Jfr. om Jørgen Olufsen iøvrigt Klitgaard i Fra Himmerland og Kjær Herred III, 318 f. ¹³ Kancelliets Brevbøger 1624 ²⁷/₁₁, 1625 ²¹/₁ og ⁶/₅. Jfr. i øvrigt Meidel i Jyske Saml. 2. Rk. III, 234 ff. ¹⁴ Munch I, 51 f., jfr. Suhm: Nye Samlinger I, 197 ff. ¹⁵ Munch I, 53.

VI. Opløsningstiden 1657—82 og Enevældens Nyordning 1682—1713.

¹ Albert Olsen 241 ff. ² Raadstuekopibog Nr. 10 (1689—94) i Viborg Landsarkiv 184 f. ³ Falbe-Hansen og Scharling: Danmarks Statistik I, 562 f. og 566 f. ⁴ Jyske Saml. VIII, 257 f. ⁵ Danske Mag. V, 121. ⁶ Kopibog IV (1666 f.) i Raadstuearkivet (Viborg Landsarkiv), 148. ⁷ Smst. 39 f. ⁸ Smst. 40 f. ⁹ Smst. 40. ¹⁰ Kopibog VII, 9 f., jfr. iøvrigt Pakken „Blandede Dokumenter vedrørende Magistratspersonernes Embedsindtægter 1652 f.“ i Landsarkivet i Viborg, eksempelvis Dokumenterne af 1652 ⁹/₁, hvorved Magistraten meddeler Kæmneren, at den ifølge kongeligt Brev tilkommer Retten til Halvdelen af de uvisse Indtægter, og 1665 ²⁰/₁, konfirmeret 1671 ³/₇, hvorved den meddeler, at den tilkommer 2 Sk. af hver Tønde Korn og Sild, der fortoldes i Aalborg. ¹⁰^b Jfr. Munch I, 67 f. ¹¹ Kopibog IV, 81. ¹² Kopibog IV, 98, 108, 120, 124 og 150. ¹³ Kong Christian den Femtes Forordninger s. 433. ¹⁴ Pakken „Blandede Dokumenter vedrørende Magistratspersonernes Embedsindtægter 1652 ff.“ ¹⁵ Jfr. Munch I, 83 f.

VII. Embedsmandsstyret 1713—1787.

¹ Albert Olsen 248 og 256 f. ² Munch I, 124, II, 11. ³ Munch II, 13. ⁴ Instrukser for Byens Embeds- og Bestillingsmænd 1690—1859 i Viborg

Landsarkiv. Instrukserne 1736 og 1744 trykt i Jyske Saml. 2 Rk. IV, 192. Af andre Instrukser kan nævnes Instrux, hvorefter Magistraten udi Aalborg sig med hans kgl. Majestæts Intrader indtil videre have at forholde 1690 ⁹/₈, og en ny Instrux for Magistraten 1753 ²⁰/₁₀. Endvidere Instruxer for Byfogden 1759, for Mæglerne 1761, 66, 82 og 1830, for Overbrandmesteren 1735, for Havnefogden 1730, 37, 48, 55 og 1839, for Stadstjenerne 1729, 55, 67, og 1815, for Torvefogden 1750, for Bygningsafgiftsopkræveren 1804, for de Eligerede 1830 og for Skatteinkassatoren 1859. ⁵ Jfr. om ham og de følgende Kæmnere A. H. Nielsen: Embeds- og Bestillingsmænd i Aalborg 266 f. ⁶ Munch II, 143 i Modsætning til Neckelmann: Om Kommunevæsenet i Danmark, 44, der i Reskriptet ser Udgangspunktet for Institutionen. ⁷ Raadstueprotokollen 1785 ff.

VIII. Reformtiden 1787—1807.

¹ Fogtmann: Kongelige Rescripter 1787 f., s. 39 f. ² Munch I, 232. ³ Munch II, 54. ⁴ A. H. Nielsen 266.

IX. Tilbageslaget 1807—37.

¹ Munch II, 88 f. ² A. H. Nielsen 157. ³ Smst. 114 f. ⁴ Jfr. for dette og det følgende Munch II, 137 f. ⁵ Anordningen 1837 er trykt flere Steder bl. a. i Munch II, 184 f.

X. Bystyrelsen siden 1837.

¹ Munch II, 168 f. ² Valgprotokol for Borgerrepræsentantvalgene 1839 f. i Landsarkivet i Viborg. ³ P. F. Schou: Købstædernes Forfatning og Styrelse 360 f, 410 f. og 415 f. ⁴ Benyttet er her en Redegørelse for Ordningen af Raadstuearkiver, der findes i Landsarkivet i Viborg, og som er udarbejdet af den tidligere Landsarkivar Georg Saxild.

XI. Lister over de vigtigste Embedsmænd i Aalborg.

A. Borgmestre.

¹ Udførlige, men absolut ikke fyldestgørende, omend for sin Tid udmærkede Lister findes i de af Rektor Tauber samlede og af Pastor A. H. Nielsen supplerede og udgivne „Personalhistoriske Notitser om Embeds- og Bestillingsmænd i Aalborg“ 1879 f., hvortil generelt henvises. ² Dipl. Viberg., 345. ³ Nyrop I, 652, Lindbæk og Stemann: Helligaandsklostre, Diplomatariet 6. Hans Hustru hed Mette, Nyrop I, 704. ⁴ Nyrop I, 657. Hans Hustru hed Marine, Nyrop I, 704. Sættes af A. H. Nielsen til 1440, men er snarere Peder Ilfarsens Kollega. ⁵ D. Mag. 5. Rk. II, 184, Lindbæk og Stemann 10, Repertoriet 7353, 7486, 7578 og 7760, Nyrop I, 657. Hans Hustru hed Ingerth, Nyrop I, 704. ⁶ Lindbæk og Stemann 6, 10, Repertoriet 7353, 7486, 7578, 7760, Nyrop I, 658, 704. ⁷ Repertoriet 7977, Nyrop I, 657. Hans Hustru hed Maren, Nyrop I, 704. ⁸ D. Mag. 5. Rk. II, 190, Lindbæk og Stemann 27, Repertoriet, 2. Serie, 363, 1607, 1851, Matzen: Panteret 158, Nyrop I, 658. ⁹ D. Mag. 5. Rk. II, 190, Lindbæk og Stemann, 27, Repertoriet, 2. Serie, 363, Matzen: Panteret 158, Nyrop I,

658. ¹⁰ Nye Danske Mag. 6, 2, 140, Danske Mag. 3. Rk. I, 113, 114; 5. Rk. II, 202 og 205, Nyrop I, 631 og 632, Repert. 4062, 4632 og 5416. I D. Mag. 5. Rk. II, 195 nævnes han som Borgmester allerede 1460. Dokumentet maa enten være antedateret eller uægte, eller ogsaa har Robert Due da kun været Viceborgmester. ¹¹ Matzen: Panteret 158, Jyske Saml. II, 165, Repert. 1851, 4062, Danske Mag. 3. Rk. I, 113, 114, 5. Rk. II, 202, Diplomatarium Christierni I, 195, Nyrop I, 631, 632 II, 167, Lindbæk og Stemmann 58. ¹² Repertoriets 6371. ¹³ Repert. 4632, Nyrop I, 705. ¹⁴ Repertoriets 5416, Lindbæk og Stemmann 65 f. og 66 f., Danske Mag. 5. Rk. II, 205, Nyrop I, 705. ¹⁵ Danske Mag. 3. Rk. I, 118, Nyrop I, 635. Hans Hustru hed Else Michels, Nyrop I, 705. ¹⁶ D. Mag. 3. Rk. I, 118, 113, 121, Nyrop I, 635, 636, 706, Lindbæk og Stemmann 80. ¹⁷ Lindbæk og Stemmann 80, 97 f., 106, Danske Mag. 3. Rk. I, 113, 121, 118, 5. Rk. II, 210, Nyrop I, 636, 638, Æ. D. A. II, 293. ¹⁸ Nyrop I, 638, Danske Mag. 3. Rk. I, 118, Lindbæk og Stemmann 108 og 114. ¹⁹ Lindbæk og Stemmann 120, 123, Danske Mag. 3. Rk. I, 124, Nyrop I, 788. ²⁰ Nyrop I, 640, 788, Danske Mag. 3. Rk. I, 124. ²¹ Lindbæk og Stemmann 141, Nyrop I, 706. ²² Lindbæk og Stemmann 141. ²³ Suhm: Nye Saml. I, 171, Danske Mag. 3. Rk. I, 115, Nyrop I, 643, Vidisse paa Pergament 1554 ^{29/6} af Dokument dat. 1520 ^{17/4} i Viborg Landsarkiv. Naar han anføres som Borgmester i D. Mag. 5. Rk. II, 213 af 1511, Juli, maa dette Brev enten være antedateret eller uægte, eller han har blot været Viceborgmester. ²⁴ Lindbæk og Stemmann 153 f. Han anføres som død 1532 ^{29/5}, Erslev og Møllerup: Frederik I.s danske Registranter 410. ²⁵ D. Mag. 3. Rk. I, 115, Nyrop I, 643 og 681, jfr. Nielsen 90 f., Vidisse paa Pergament 1554 ^{29/6} af Dokument dat. 1520 ^{17/4} i Viborg Landsarkiv. Han nævnes heri som Slotsherre og Borgmester. Hans Efterfølger som Borgmester kendes ikke. ²⁶ Nielsen 93, jfr. ovenfor 110 f. ²⁷ Nielsen 94, Liber vivorum i Viborg Landsarkiv 35, Jyske Saml. II, 150. ²⁸ Nielsen 94, jfr. ovenfor 110. ²⁹ Kancelliets Brevbøger 1551 ^{28/12}, Aalborg Bysbog i Viborg Landsarkiv 367. Anførslen 1540 er noget tvivlsom, selvom den støtter sig paa Bysbogen 27, da Michel Hansen 1539, 1542 og 1549 blot anføres som Raadmand. ³⁰ Nyrop I, 701, Liber vivorum 35, Jyske Saml. II, 150. ³¹ Liber vivorum 53, 55, Bysbogen 29, Jyske Saml. II, 145, 155, 120, Kancelliets Brevbøger 1558 ^{14/12} og 1563 ^{2/8}, Original paa Pergament i Viborg Landsarkiv 1557 ^{2/8} og 1562 ^{28/11}, paa Papir 1564 ^{16/4}, Marmora Danica II, 240. ³² Bysbogen 27, Original paa Pergament 1543 ^{29/8}, 1552 ^{28/10} og 1557 ^{2/8}, Danske Mag. 4. Rk. I, 111, 170, Jyske Saml. II, 143, 145 og 122 f., Kancelliets Brevbøger 1551 ^{28/12}, Liber vivorum 53. ³³ Nyrop I, 614, Original paa Pergament 1562 ^{28/11} og 1571 ^{24/4}, Jyske Saml. II, 120, 144, jfr. Nyrop I, 615, og Ny kirkehist. Saml. V, 351. ³⁴ Viborg Landstings Dombog 1569 s. 207, Jyske Saml. II, 144, 130, Original paa Pergament 1571 ^{24/4}, Kancelliets Brevbøger 1580 ^{10/11}, jfr. Fra Himmerland og Kjær Herred I, 424. ³⁵ Nielsen 95, Jyske Saml. II, 130. ³⁶ Kancelliets Brevbøger 1576 ^{20/12} og 1579 ^{22/2}. ³⁷ Liber vivorum 79, 92, Kancelliets Brevbøger 1582 ^{27/12}, 1590 ^{25/3}, 1603 ^{30/6}, Kæmnerregnskaberne f. Budolfi Sogn i Viborg Landsarkiv 1583 ^{12/6}, 1592, 1598, 1599, 1601—03, 1606, Papegøjegildets Regnskabsbog sammesteds (Autorisationen) 1593 ^{26/6}, „Raadhusbogen“ sammesteds 1604—05, Jyske Saml. I, 331, Skifte 1616 ^{18/6}, efter hans Hustru 1623 ^{2/12}. ³⁸ Nielsen 96. ³⁹ Kancelliets Brevbøger 1591 ^{30/6}. ⁴⁰ Personalhist. Tidsskrift 2. Rk. I, 3, jfr. Nielsen: Rettelser og Tillæg III, 4—5. ⁴¹ Papegøjegildets Regnskabs-

bog (Autorisationen) 1593 ²⁶/₈, Skiftet 1594 ²⁷/₈ efter Byfoged Laurits Nielsen, Aalborg Konceptskifter Pk. I, Budolfi Kæmnerregnskaber 1599—1603, 1606, „Raadhusbogen“ 1604—05, Jyske Saml. I, 331, Originalfuldmagt paa Papir 1608 ⁸/₄, Erslev: Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie I, 156, „Tegnebøgerne“ 1614 og 1615, Kolderup-Rosenvinge, Udvalg af gamle danske Domme IV, 348, Skifte 1623 ¹/₇, Originale Skiftebreve i Viborg Landsarkiv III, 7. ⁴² „Tegnebøgerne“ 1614 og 1615, Original paa Papir 1615 ⁴/₁₂, Kancelliets Brevbøger 1619 ²⁸/₁₀, 1620 ³¹/₁₂, 1621 ⁷/₈ og 1622 ²⁹/₁₂, Konceptskifte 1623 ⁴/₇—¹⁸/₇. ⁴³ Nielsen 98 f., Kancelliets Brevbøger 1628 ¹⁵/₁, hvor han kaldes forrige Borgmester i Aalborg, men 1629 og 30 kaldes han dog stadig Borgmester i Skifterne, IV, 1 og 3. ⁴⁴ Nielsen 98, Kancelliets Brevbøger 1624 ²⁷/₁₁, 1625 ²¹/₁, 1625 ⁶/₈, jfr. Secher 19. ⁴⁵ Nielsen 100, Budolfi Kæmnerregnskaber 1633 og 1637, „Tegnebøgerne“ 1635 f. ⁴⁶ Kancelliets Brevbøger 1626 ²/₆, Original paa Papir 1630 ¹⁸/₁₀, nævnes her som „erlediget“ fra Borgmesterbestillingen, men træffes dog endnu som Borgmester 1632 Juni, Erslev: Aktstykker II, 204 og 208 f. ⁴⁷ Naar Nielsen (s. 102) hævder, at Ginchel endnu var Borgmester 1661, kontrasterer dette med Skifteprotokollernes Oplysninger. Det bygger paa, at Ginchel underskriver Suverænitetssakten 1661, men han nævnes ikke her som Borgmester, og de to første, der nævnes, er Daniel Calow og Henrich de Hemmer, som ifølge Skifteprotokollerne er Borgmestrene; først som den tredje nævnes Ginchel. Han har da i 1661 været ældste Raadmand og er altsaa afgaaet som Borgmester, Aarsberetninger fra Geheimearkivet II, 239. ⁴⁸ Budolfi Kæmnerregnskaber 1633 og 46, „Tegnebøgerne“ 1635 f. ⁴⁹ Nielsen 103, Valgfuldmagt af 1648 ²⁵/₂ i Viborg Landsarkiv. ⁵⁰ Jfr. Nielsen 104. Han kaldes Borgmester i Skifteprotokollerne 1656 f. Hverken 1660 eller 1661 kaldes han Raadmand, som Nielsen vil det (s. 104). ⁵¹ Jfr. for ham og de senere Borgmestre foruden Nielsen den af Bidstrup udarbejdede Fortegnelse over Retsbetjente og Magistratspersoner i Jylland 1660 ff. i Viborg Landsarkiv. ⁵² Tallet i Parentesen angiver Tiltrædelsesaaret som Viceborgmester.

B. Raadmænd.

¹ Antallet af Raadmænd er i Middelalderen noget vaklende; det er paa Grund af Stoffets spredte Karakter dog som oftest vanskeligt at fastslaa, hvor mange Raadmænd der til en bestemt Tid var. 1438 ses der at have været ialt 12 Raadmænd, i Fyrrerne synes der kun at være 11, og dette Antal holder sig indtil Halvfemserne, hvor der kun synes at have været 10, muligvis for at bringe Antallet i Overensstemmelse med Hans' almindelige Stadsret. Dette Antal synes at holde sig i Begyndelsen af 16. Aarh., men i Fyrrerne synes en Stigning at have fundet Sted, og i Halvfjerdserner er Antallet i hvert Fald atter 12. Dette Tal er Normen indtil ind i 17. Aarh., da Antallet atter synes at falde til 10, hvilket holder sig, indtil de lovbealede Reduktioner finder Sted, som er omtalt i Teksten.

² Raadmandslisten i Ny kgl. Saml. 4^{to} 747 b, der ogsaa nævner en stor Mængde af de efterfølgende Raadmænd, hvorfor der her henvises i al Almindelighed til den. ^{2a} Nyrop I, 658, hans Hustru hed Bodil, smst. 704. ³ Repertoriets 6816. ⁴ Smst. og nr. 7353, 7486, 7578, 7532, 7760, 7977 og 2. Serie 363, Danske Mag. 5. Rk. II, 184, 188 og 190, Lindbæk og Stemmann 10, 21 og 27, Nyrop I, 658. ⁵ Lindbæk og Stemmann 6, 10, 21, Danske

Mag. 5. Rk. II, 184, 188, Repert. 7353, 7486, 7578, 7760, 7977, 8027 og 2. Serie, 363, Nyrop I, 658, Ny kgl. Saml. 4^{to} 747 b nævner, at hans Hustru hed Gunder. ⁶ Lindbæk og Stemann 6. ⁷ Lindbæk og Stemann 6, 10, D. Mag. 5. Rk. II, 184, Repertoriet 2. Serie, 363, Borgmester i Hans Judes Sted 1462, Matzen: Panteret 158. Hans Hustru hed Margrethe, Nyrop I, 704, jfr. 661. ⁸ Lindbæk og Stemann 6, 10, 27, 48, 50, Danske Mag. 5. Rk. II, 184, 188, 190, 195, 200, 202, Repertoriet 7353, 7532, 7760, 8027, 2. Serie, 363, 1607, 1851, 4062, Nyrop I, 660, II, 167. Hans Hustru hed Berte, smst. I, 705. ⁹ Lindbæk og Stemann 6. ¹⁰ Smst. ¹¹ Smst., Nyrop I, 704. Hans Hustru hed Inge, Nyrop I, 659. ¹² Lindbæk og Stemann 6, Repertoriet 7760. ¹³ Lindbæk og Stemann 6, 21, Repertoriet 7760, 2. Serie 363, Danske Magasin 5. Rk. II, 188, Nyrop I, 660, 704. ¹⁴ Lindbæk og Stemann 6, Repertoriet 7353, 8027. ¹⁵ Lindbæk og Stemann 6, 21, Danske Mag. 5. Rk. II, 188, Repertoriet 2. Serie, 363, Nyrop I, 663, 704, har her Slægtsnavnet Krog. ^{15a} Nyrop I, 658. Hans Hustru hed Maren, smst. 704. ¹⁶ D. Mag. 5. Rk. II, 184, Repertoriet 7353, 7532, Nyrop I, 660, 704. ¹⁷ Lindbæk og Stemann 10, Repertoriet 7486. ¹⁸ Repertoriet 7532. ^{18a} Nyrop I, 705. ¹⁹ D. Mag. 5. Rk. II, 188, 199, Lindbæk og Stemann 27, 58, Matzen: Panteret, 158, Nyrop I, 704. Han kaldes 1460 Borgmester, men enten er Brevet uægte, eller ogsaa har han kun været vikarierende Borgmester; i den ordinære Borgmesterrække er der ikke Plads til ham. Brevet er trykt i Danske Mag. 5. Rk. II, 195. ²⁰ Repertoriet 2. Serie 363, 1851. ²¹ Lindbæk og Stemann 27, 35 f. ²² Smst. 27, Repertoriet 2. Serie 1851, Nyrop I, 658, 704. ^{22a} Nyrop I, 705. Hans Hustru hed Benedicte. ²³ D. Mag. 5 Rk. II, 195, Lindbæk og Stemann 50, Repertoriet 2. Serie 4062. ²⁴ D. Mag. 5. Rk. II, 195, 199, 200, 202, Lindbæk og Stemann 43, 48, 58, Nyrop I, 705 II, 167. Han er næppe identisk med Borgmester Johan Schmidt 1453 f. ²⁵ D. Mag. 5. Rk. II, 195, 200, Jyske Saml. V, 69, Matzen: Panteret 158, Repertoriet 2. Serie 3454, Nyrop I, 705. ²⁶ Repertoriet 2. Serie 1851. ²⁷ Lindbæk og Stemann 35 f., 43, Dipl. Christierni I, 195, Danske Mag. 5. Rk. II, 202, Repertoriet 2. Serie 4062, 4632, Nyrop I, 670, 675, 705. ²⁸ Nyrop I, 167, Repertoriet 2. Serie 3454, 3508 (= Nyrop I, 182), 4062, 5416, 6371, D. Mag. 5. Rk. II, 202, Lindbæk og Stemann 66 f. ²⁹ Nyrop II, 167, Repertoriet 2. Serie 4062, 4386, 5416, 6371, Lindbæk og Stemann 66 f. Hvis han er identisk med Borgmesteren af samme Navn, maa han være gaaet af eller afsat i 1462. ³⁰ Repertoriet 2. Serie 4062. ³¹ Repertoriet 2. Serie 4062, 4632, Lindbæk og Stemann 66 f. ^{31a} Nyrop I, 706. ³² Lindbæk og Stemann 66 f, 73, 97 f., Repertoriet 2. Serie 5923. ³³ Nyrop I, 572, 706, Lindbæk og Stemann 114. ³⁴ Repertoriet 2. Serie 5299. ³⁵ Smst. og 5416. ³⁶ Smst. 5923, 6371. ³⁷ Lindbæk og Steman 73. ³⁸ Ny kgl. Saml. 4^{to} 747 b. ³⁹ Repert. 2. Serie 6371. ⁴⁰ Lindbæk og Stemann 79, 80, 97, 108, 114, D. Mag. 5. Rk. II, 210. ⁴¹ Lindbæk og Stemann 80. ⁴² Smst. 106, 108, 114, 117, D. Mag. 5. Rk. II, 210. ⁴³ Lindbæk og Stemann 106, 114, 120. ⁴⁴ Lindbæk og Stemann 106. ⁴⁵ Smst. og 123, Nyrop I, 541, 706, Danske Mag. 5. Rk. II, 213. Han var gift med Barbara Michelsdatter. ⁴⁶ Ny kgl. Saml. 4^{to} 747 b. ⁴⁷ Lindbæk og Stemann 108, 114, 120. ⁴⁸ Lindbæk og Stemann 117, 120, Nyrop I, 640. ⁴⁹ Smst. 705. ⁵⁰ Lindbæk og Stemann 123, D. Mag. 5. Rk. II, 213. ⁵¹ Nyrop I, 641. ⁵² D. Mag. 5. Rk. II, 213, jfr. Lindbæk og Stemann 136. ⁵³ Nyrop I., 655, 705. ⁵⁴ D. Mag. 5. Rk. II, 214, Nyrop I, 655, 705. ⁵⁵ D. Mag. 5. Rk. II, 213. ⁵⁶ Ny kgl. Saml. 4^{to} 747 b. ⁵⁷ Lindbæk

og Stemann 153 f. ⁵⁸ Smst. og 165. ⁵⁹ Lindbæk og Stemann 165. ⁶⁰ Ny kgl. Saml. 4^{to} 747 b. ⁶¹ Nyrop I, 646. ⁶² Ny kgl. Saml. 4^{to} 747 b. ⁶³ Jyske Saml. II, 150 og 143, Secher 4. ⁶⁴ Jyske Saml. II, 150. ⁵⁵ Aalborg Bysbog 27, Jyske Saml. II, 143. ⁶⁶ Ny kgl. Saml. 4^{to} 747 b. ⁶⁷ Bysbogen 27, Original paa Pergament i Viborg Landsarkiv, Liber vivorum 53, Jyske Saml. II, 123, 120 og 155, Kancelliets Brevbøger 1558 ¹⁴/₁₂. ⁶⁸ Bysbogen 27, D. Mag. 4. Rk. I, 60, Jyske Saml. II, 143, 122 f., Kancelliets Brevbøger 1551 ⁹/₁ og ²⁸/₁₂, 1558 ¹⁴/₁₂, jfr. Nyrop I, 614. ⁶⁹ Bysbogen 27, Kancelliets Brevbøger 1551 ²⁸/₁₂, Jyske Saml. II, 145, 122 f. ⁷⁰ Bysbogen 27, Jyske Saml. II, 143. ⁷¹ Nielsen 122. ⁷² Original paa Pergament i Landsarkivet i Viborg. Han blev Medlem af Guds Legems Lav 1538, Fra Himmerland og Kjær Herred I, 423. ⁷³ Original paa Pergament i Viborg Landsarkiv. ⁷⁴ Ligeledes, Jyske Saml. II, 130, V, 70. Han blev 1538 Medlem af Guds Legems Lav, Fra Himmerland og Kjær Herred I, 424. ⁷⁵ Jyske Saml. II, 143, 3155, Original paa Pergament i Viborg Landsarkiv. ⁷⁶ Kancelliets Brevbøger 1551 ⁹/₁. ⁷⁶ Kancelliets Brevbøger 1551 ²⁸/₁₂, Liber vivorum 53, Original paa Pergament i Landsarkivet i Viborg. ⁷⁷ Liber vivorum 53, Jyske Saml. II, 145, Original paa Pergament i Landsarkivet, Kancelliets Brevbøger 1558 ¹⁴/₁₂. ⁷⁸ Liber vivorum 53 og 61, Jyske Saml. II, 123, 120. ^{78a} Jyske Saml. II, 145. ⁷⁹ Jyske Saml. II, 145, 123, 155, 120, Liber vivorum 63, Original paa Papir i Landsarkivet, blev 1538 Medlem af Guds Legems Lav, Fra Himmerland og Kjær Herred I, 424. ⁸⁰ Jyske Saml. II, 130, V, 70, Kancelliets Brevbøger 1567 ²⁰/₆, Secher 3. ⁸¹ Jyske Saml. II, 120, 155, V, 70. ⁸² Smst. ⁸³ Smst., Ny kgl. Saml. 4^{to} 747 b, Frue Kæmnerregnskaber 1588. ^{83a} Ny kgl. Saml. 4^{to} 747 b, jfr. Nielsen 123. ⁸⁴ Jyske Saml. V, 70, II, 130. ⁸⁵ Ny kgl. Saml. 4^{to} 747 b, jfr. Nielsen 123. ⁸⁶ Jyske Saml. V, 70, II, 130. ⁸⁷ Nielsen 96, Ny kgl. Saml. 4^{to} 747 b. ⁸⁸ Jyske Saml. V, 70, II, 130. ⁸⁹ Nielsen 123. ⁹⁰ Jyske Saml. V, 70. ⁹¹ Smst., Budolfi Kæmnerregnskaber 1587, 1597, Liber vivorum 91, 93, Original paa Papir i Landsarkivet 1592 ²⁰/₁, Papegøjegildets Regnskabsbog 1593 ²⁶/₆ (Autorisationen), Frue Kæmnerregnskaber 1588, 1590, 1594—97, 1601—02, Skifte 1603 ²⁵/₁₀, Aalborg Skifteprotokol 1603—10 nr. 3. Hans Hustru hed Anne Jensdatter. ⁹² Jyske Saml. V, 70, Liber vivorum 93, Skiftepakke I i Landsarkivet, Skifte nr. 3 af 1592 ²⁰/₁, Papegøjegildets Regnskabsbog 1593 (Autorisationen), Budolfi Kæmnerregnskaber 1599—1603, 1606, „Raadhusbogen“ 1604 og 1605, „Tegnebogen“ 1614 og 1615, Skifte 1616 ²⁶/₇. ⁹³ Nielsen 124 og 96, Original paa Papir 1592 ²⁰/₁ i Landsarkivet. ⁹⁴ Frue Kæmnerregnskaber 1588, 90, 94 og 95, Liber vivorum 93, Papegøjegildets Regnskabsbog 1593 (Autorisationen). ⁹⁵ Han var født i Campen i Nederlandene, Ny kgl. Saml. 4^{to} 747 b. ⁹⁶ Skiftepakke Nr. 1 i Landsarkivet, Skifter af 1589 ¹/₂ (Nr. 2), 1592 ²⁰/₁ (Nr. 3) og 1594 ²⁷/₈ (Nr. 4), Liber vivorum 93. Død 1597 ifølge Ny kgl. Saml. 4^{to} 747 b. ⁹⁷ Liber vivorum 93, Original paa Papir i Landsarkivet 1592 ²⁰/₁, Papegøjegildets Regnskabsbog 1593 (Autorisationen). ⁹⁸ Liber vivorum 93, Originaler paa Papir i Landsarkivet 1592 ²⁰/₁ og 1594 ²⁷/₈, Papegøjegildets Regnskabsbog 1593 (Autorisationen), Budolfi Kæmnerregnskaber 1599, 1601—03, 1606, „Raadhusbogen“ 1604 og 05, „Tegnebogen“ 1614 og 15, Skifte 1617 ²⁶/₆. ⁹⁹ Liber vivorum 93, Originaler paa Papir 1592 ²⁰/₁ og 1594 ²⁷/₈, Budolfi Kæmnerregnskaber 1599, 1601—03, „Raadhusbogen“ 1604 og 05, Jyske Saml. I, 331. ¹⁰⁰ Liber vivorum 93, Skiftepakke I, Nr. 4 (1595 ⁴/₂), Original paa Papir 1592 ²⁰/₁, Budolfi Kæmnerregnskaber 1599, 1601—03,

1606, „Raadhusbogen“ 1604 og 05, Jyske Saml. I, 331, Skifte 1611, II, 9, 1612, II, 10. ¹⁰¹ Frue Kæmnerregnskaber 1597—98, 1601—03, 1606, „Raadhusbogen“ 1604 og 05, Jyske Saml. I, 331. Han døde 1607, hans Hustru Marie Tøgersdatter døde 1610, Ny kgl. Saml. 4^{to} 747 b, Skifte 1610 ⁷/₈ (II, Nr. 7). ¹⁰² Budolfi Kæmnerregnskaber 1599, 1601—03, 1606, „Raadhusbogen“ 1604 og 05, Kancelliets Brevbøger 1608, ²⁵/₈, her fejlagtigt kaldet Oluf Olufsen, Originalfuldmagt paa Papir 1608 ⁸/₄ i Viborg Landsarkiv, Kancelliets Brevbøger 1610 ²²/₁₁, „Tegnebogen“ 1614 og 15. ¹⁰³ Budolfi Kæmnerregnskaber 1599, 1601—03, 1606, „Raadhusbogen“ 1604 og 05, Jyske S. I, 331, Originalfuldmagt 1608 ⁸/₄ i Landsarkivet, Kancelliets Brevbøger 1608 ²⁵/₈ og udat. (1619), „Tegnebogen“ 1614 og 15. Blev 1620 Marts Kongens Sildesalter i Nibe, Kancelliets Brevbøger anf. Dato, Skifte 1623 I, Nr. 15. ¹⁰⁴ Frue Kæmnerregnskaber 1598, 1601—03, 1606, „Raadhusbogen“ 1604 og 05, Jyske Saml. I, 331, Originalfuldmagt 1608 ⁸/₄ i Landsarkivet, Kancelliets Brevbøger 1608 ²⁵/₈, Skifte 1610 II, 7, 1612 II, 10, 1613 II, 12. ¹⁰⁵ Budolfi Kæmnerregnskaber. ¹⁰⁶ „Raadhusbogen“ 1604 og 05, Jyske Saml. I, 331. Han døde 1605, Secher, 37, Skifte 1606 ²¹/₇ (Originale Skiftebreve III, Nr. 1). ¹⁰⁷ „Raadhusbogen“ 1604 og 05, Frue Kæmnerregnskab 1606, „Tegnebogen“ 1614 og 15, Nielsen 126. ¹⁰⁸ Budolfi Kæmnerregnskab 1606, „Tegnebogen“ 1614 og 15, Kancelliets Brevbøger 1625 ⁷/₁ og ²¹/₁₂. ¹⁰⁹ Frue Kæmnerregnskab 1606, „Tegnebogen“ 1614 og 15, Nielsen 127. Hans Hustru Johanne Lauritsdatter døde 1591, Ny kgl. Saml. 4^{to} 747 b. ¹¹⁰ Nielsen 127, „Tegnebogen“ 1614 og 15, Skifte 1620 I, Nr. 5, 1622 I, Nr. 7, 1623 I, Nr. 12, 1626 I, Nr. 21, 1627 I, Nr. 24. ¹¹¹ Nielsen 127, „Tegnebogen“ 1614. ¹¹² Smst. samt „Tegnebogen“ 1615 og Budolfi Kæmnerregnskab 1633. ¹¹³ „Tegnebogen“ 1614, 15 og 35, Budolfi Kæmnerregnskab 1633. ¹¹⁴ Var ifølge Ny kgl. Saml. 4^{to} 747 b Søn af Anders Skriver i Hals Fogedgaard og Anna Andersdatter Kjerulf. ¹¹⁵ Jfr. for ham og de følgende Nielsen 128 f. ^{115a} Skifte 1624 ¹/₉ efter hans Hustru (Orig. Skiftebreve III, 11). ¹¹⁶ Tillige Budolfi Kæmnerregnskab 1633 og „Tegnebogen“ 1635 f. ¹¹⁷ Budolfi Kæmnerregnskab 1633. ¹¹⁸ Smst. og 1646, „Tegnebogen“ 1635 f., Bysbogen 214. ¹¹⁹ Budolfi Kæmnerregnskab 1633, „Tegnebogen“ 1635 f. ^{119a} Skifte 1633 ²¹/₈, Orig. Skiftebr. 1631—40. ¹²⁰ Frue Kæmnerregnskab 1633. ¹²¹ „Tegnebogen“ 1636 f. ¹²² Smst., Budolfi Kæmnerregnskab 1637. ¹²³ „Tegnebogen“ anf. Aar. ¹²⁴ Smst., Bysbogen 214. ¹²⁵ Nielsen 135, Bysbogen 214, Skifte 1673 ³/₉. ¹²⁶ Nielsen 135. Han blev ifølge Ny kgl. Saml. 4^{to} 747 b født i Hettelund paa Angeln 1599. ¹²⁷ Bysbogen 214, jfr. Nielsen 137. Han var tidligere Byskriver, Ny kgl. Saml. 4^{to} 747 b. ¹²⁸ Valgfuldmagt 1648 ²¹/₂ i Landsarkivet. ¹²⁹ For ham og de følgende Nielsen 137 f. ¹³⁰ Tillige Fuldmagt til Mødet i Odense 1657 ⁹/₂ i Landsarkivet. ¹³¹ Bestallingen i Raadstuekopibog 7, 43. Foruden Nielsen er for ham og de følgende benyttet Bidstrups Lister over Magistratspersoner og Retsbetjente 1660 ff. i Landsarkivet. ^{131a} Bestalling i Raadstuekopibog 7, 170, jfr. 4, 108. ¹³² Han var Søn af Jacob Sommer i Karlebo og Elsebeth Roed, Poul Roeds Datter i Karlebo, Ny kgl. Saml. 4^{to} 747 b. ¹³³ Smst. ¹³⁴ Bestallingerne indført i Raadstuekopibøgerne 4, 150 og 7, 75. ¹³⁵ Han var født i Ditmarsken 1613. Hans Hustru Margrethe Mumme var født i Schwermbuck i Cleve, Ny kgl. Saml. 4^{to} 747 b. ¹³⁶ Født ved Ribe 1627, smst. Bestalling i Raadstuekopibog 7, 131 og 187. ¹³⁷ Bestalling 1701 ¹⁰/₁₂. Hans Moder var Ca-

thrine Calows, Ny kgl. Saml. 4^{to} 747 b. ¹³⁸ Søn af Jens Eriksen og Mette Jacobsdatter, smst. ¹³⁹ Bestalling i Raadstuekopibog 22, 920.

C. Borgerlige Raadmænd.

¹ Nielsen 163 ff.

D. Byfogder.

¹ Der henviser i Almindelighed til Nielsen 171 ff. ² Ny kgl. Saml. 4^{to} 747 b. ³ Kaldes Tingfoged, Repertoriets 2. Serie, 621. ⁴ Smst. 3454. ⁵ Danske Mag. 5. Rk. II, 210. ⁶ Kancelliets Brevbøger 1553 ²³/_s. Hans Hustru hed Marine. ⁷ Originaler paa Pergament i Landsarkivet. ⁸ Jyske Saml. II, 160, Nielsen Tillæg II, 8. ⁹ Original paa Pergament i Landsarkivet, Nielsen 171, Jyske Saml. II, 130, V, 70 f., Kancelliets Brevbøger 1577 ²¹/₄, 1587 ²²/₁₀. ¹⁰ Original paa Pergament i Landsarkivet, Liber vivorum 91, 93, Jyske Saml. V, 70, Kancelliets Brevbøger 1591 ²¹/₁₂. Hans Hustru hed Birgitte Jensdatter, smst. 1592 ³⁰/₁₁. ¹¹ Jyske Saml. V, 73 f., Skifte 1594 ²⁷/_s, Konceptskifter I. ¹² Nielsen 171, Skiftepakke I, 4 af 1594 ²⁷/_s. ¹³ Nielsen 171, Kancelliets Brevbøger 1625 ²⁵/₂, 1626 ⁹/_s. ¹⁴ For ham og de følgende Nielsen 171 f. ¹⁵ Ny kgl. Saml. 4^{to} 747 b, Skifte 1681 ¹/_s.

E. By- og Raadstueskrivere.

¹ Der henvises i Almindelighed til Nielsen 182 ff. ^{1a} Nyrop I, 704. ^{1b} Smst. 660. ^{1c} Smst. 661. ² Nyrop II, 183, Danske Mag. 5. Rk. II, 335, Repertoriets 2. Serie, 5416, 5923, Lindbæk og Stemann 73. ³ Smst. 117. ⁴ Nyrop I, 702. Hans Hustru hed Maren. ⁵ Nyrop I, 615 f. ⁶ Danske Mag. 4. Rk. IV, 149. ⁷ Jyske Saml. II, 146 f. ⁸ Original paa Pergament i Landsarkivet. ⁹ Ligeledes, Nielsen 182. ¹⁰ Original paa Papir 1587 ¹¹/_o og 1602 ¹⁰/_s i Landsarkivet, Budolfi Kæmnerregnskaber 1587, 89, 91, 94, 96—98, 1601—02, jfr. Klitgaard i Jyske Saml. 4. Rk. I, 475. ¹¹ Original paa Papir 1602 ¹⁰/_s, Budolfi Kæmnerregnskaber 1603 og 1606, Skifter 1610, II, 7, 1612, II, 10, 1614, II, 13, 1617, II, 22, 1619, II, 34, 1623 „Tegnebogen“, jfr. Klitgaard l. c. ¹² Nielsen Tillæg II, 9. ¹³ Skiftebreve III, 13. ¹⁴ Tingbøgerne for anførte Aar. ¹⁵ Original paa Papir 1630 ¹⁸/₁₀ i Landsarkivet, Budolfi Kæmnerregnskaber 1633. Han blev Raadmand 1646. ¹⁶ Byskriverne 1877—1919 identiske med Byfogderne.

F. Dommere i Aalborg siden 1919.

¹ „Retsbetjente i Jylland 1919 f.“ i Viborg Landsarkiv.

PERSONREGISTER

	Side		Side
A.			
Aalborg, Hans	161	Barchis, Peder	44
Aalborg, Jens	161	Barke, Peder	79
Abel	17	Bartolomæus, Baggers	132
Adam	16	Bartolomæussen, Hans 101, 102,	158
Anchersdatter, Johanne Marie	112	Bartskjær, Peder	79
Anchersen, Peder	112	Benedictson, Johannes	24
Anders	104	Berg, P. T.	156
Andersen, Carsten	134, 163	Berlin, Jens	156
Andersen, Cort	165	Berregaard, Laurits	153, 159
Andersen, Hans	161, 165, 166	Bertelsen, Jørgen	164
Andersen, Jens	50, 117, 132	Bertelsen, Poul	62
Andersen, Jep	162	Bertilsen, Las	101
Andersen, Jørgen	123	Beske, Peder	162
Andersen, Kresten	119	Biesk, Peder	55, 72, 116
Andersen, M.	3, 167	Bilde, Knud	30
Andersen, Niels	35, 79	Bilde, Ove	30
Andersen, Poul	158, 161	Bloch, Søren	164, 167
Andersen, Simon	165	Blødøkse, Erik	22
Andersen, Thord	161	Blusser, Peder Jensen	122
B.			
Bach, P. J. Petersen	167	Bonde, Jens	161
Badskær, N. Hansen	119	Borch, Mathias	160
Bagger, Sven	161	Bork, Anders	95
Baggy, Hans	101, 160	Bornemann, Joh. Georg Fred.	159, 181
Balkenberg, Thomas	61	Borreschmidt, Søren S.	166
Balle, N. P. A.	167	Brabander, Henrich	160
Balling	156	Bracht, Fr. Chr. Tønder v. ...	159
Bang, Jens	109	Brahe, Jørgen	34, 35
Bang, O. M. Hofman	51	Brahe, Otte	41, 77
Bang, Thøger	63	Brandt, Johan Pedersen	163
Banner, Erik	31	Brasen, Niels	104, 160
Banner, Hans Sørensen	164	Brems, Jens	101
		Brinck, Dirik	108

	Side		Side
Brinck, Johan Sørensen.....	163		
Brockenhus, Otto.....	35		
Brok, Eske	132		
Brorson, R. Bondesen....	152, 167		
Brun, Anders	79		
Brunch, Anders	101		
Brunow, Søren Jacobsen....	159		
Brunow, Søren	140, 143		
Brunsviger, Arent.....	108, 130		
Burk, Christen	163		
Byfoged, Anders	165		
Bysvend, Morten.....	50		
Bøggild, J.....	166		
Bøggild, L. P. J.	153, 165		
Bøsseskytte, Jochum	50		
C.			
Calow, Daniel.....	159, 163		
Christensen, Anders	124		
Christensen, Chr. Petresch ..	6, 29		
Christensen, C. A.	167		
Christensen, Frederik			
	111, 113, 116, 159, 162		
Christensen, Gregers.....	163		
Christensen, Godike	78		
Christensen, H.	78		
Christensen, Hans	111, 162		
Christensen, Iver.....	163		
Christensen, Jens ..	61, 159, 162, 163		
Christensen, Mads	62		
Christensen, Niels ..	138, 162, 164		
Christensen, Peder	160, 162		
Christensen, Rasmus	132, 133		
Christensen, Thøger.....	163		
Christian d. Anden	24, 44, 96		
Christian d. Femte	140		
Christian d. Første	24, 47		
Christian d. Tredie ..	19, 24, 33, 48		
Clausen, Peder ..	74, 78, 116, 162, 166		
Clement	31, 32, 44, 48		
Cohen, I. M.	156		
D.			
Didriksen, Lambert	62		
Diriks, Birgitte.....	108		
Distelberg, Jacob Johansen van	163		
Dreysen	156		
Dringenberg, Johan	24		
Due, Robert	158, 160		
E.			
Ejegod, Erik	22		
Erichsen, Jes	160		
Erichsen, Nis	160		
Erik af Pommern	24, 95		
Eriksen, Søren	79		
Ertmann, Johann	108, 163		
Esbernson, Hans	29		
Eskesen, Peder.....	74, 162		
Eskilssen, Seuren....	101, 158, 160		
Estridsøn, Suen	16		
F.			
Felbereder, Henrik.....	121		
Felthus, Hans.....	163		
Filstrup, Jacob	164		
Finde, Peder.....	162, 166		
Finke, Christen	61, 162		
Fogedsvend, Mads	50		
Frederik d. Anden			
	19, 24, 25, 30, 34, 37, 39, 41		
Frederik d. Første ..	22, 24, 26, 29		
Frederik d. Tredie.....	137, 138		
Frederiksdatter, Bente.....	111		
Frederiksen, Thure.....	111		
Friedenreich, Christian.....	164		
Friis, Johan	44		
Friis, Jørgen	30		
Friis, Tønne	131, 132		
Fuglede, N. H.	165		
Fynbo, Hans	161		
Fynbo, Niels	79		
G.			
Gad, Joh. T. H.	166		
Galster, Georg.....	24		
Ginchel, Christen van			
	130, 131, 159, 163		
Ginchel, Herman van			
	107, 108, 111, 163		
Ginckel, Johanne van	111		
Gjærksen, Thames.....	158, 160		
Gjertsen, Morten.....	161		
Gjørup, Christen	159, 164		
Gleerup, Johannes	164		
Gleerup, Poul Mørch....	152, 165		
Godlid, Cort.....	160		
Griis, Bagge	62		
Griis, Jes.....	160		

	Side		Side
Grothum, Henrich	159	Honadt, Gerhard	108
Grotum, Margrethe	111	Hornemann, Aug. W.	167
Grubbe, Bagge Svendsen	164	Hornshyld, David	153, 159, 169
Grubbe, Didrik	108, 159, 163	Husum, Hans	
Grubesdatter, Ane	52	55, 58, 74, 107, 110, 111, 158, 162	
Grubesdatter, Gertrud	52	Husum, Laurits	110, 162
Grydestøber, Anders	61, 162	Hviid, L. S.	165
Grønning, Andreas Peter	165	Hvidegaard, C. J.	3
Guldsmid, Jens	161	Hvidkop, Anders	108
Gundorf, E.	167	Hübertz, Christian Lassen	164
Guthorm, Konge	22	Hübertz, Claus Gregers	164
Gøje, Axel	30	Hübertz, Otto Jacob	164
		Høg, Claus Thomsen	164
H.			
Haagensen, Abraham	158, 161	I.	
Haarbo, Terkild	79	Ibsen, Jens	29
Hals, Jens Andersen	163	Ibsen, Laurits	162
Hans, Konge		Ibsen, M. C.	167
17, 21, 22, 24, 99, 113, 114		Ibsen, Søren	119
Hansdatter, Karen	112	Ingstrup	156
Hansen, Claus	104, 166	Ilfarsen, Peder	97, 104, 105, 158
Hansen, Lars	134	Ilstorph, Laurits	165
Hansen, Laurits	132, 138, 164	Iversen, Mikkil	79
Hansen, Mikkil		Iversen, Niels	162
72, 78, 110, 111, 158, 161		J.	
Hansen, P.	159, 183	Jacobsen, Knud	138
Hansen, Peder	35	Jacobsen, Peder	166
Hardeknud	15, 22	Jacobsen, Søren	167
Hasselbalch, Jacob	3	Jacobsen, Villen	108
Haulberg, P.	20	Jensdatter, Birgitte	127
Hause, Ane	52	Jensdatter, Maren	122
Hedegaard, Jens	62	Jensen, Anders	78, 166
Hedelund, Ludv. N.	6	Jensen, Axel	46
Hegelund, Morten	29	Jensen, Erik	164
Hegelund, R. P.	167	Jensen, Heile	78, 161
Heiberg, Johan Christian	165, 167	Jensen, Jens	12
Hemmer, Christoffer de		Jensen, Jep	117
108, 112, 139, 159, 163, 164		Jensen, Knuth	101
Hemmer, Henrik de	112, 159, 163	Jensen, Marie	167
Hemmer, Laurits de	163	Jensen, Morten	163
Hemmer, Johanne de	112	Jensen, Mogens	160
Henrichsen, Christen	164	Jensen, Mourits	158
Henriksen, Thetmer	160	Jensen, Niels	72, 78, 111, 158, 161
Hermenssen, Anders	101	Jensen, O. Waage	167
Hofman, Mette Marie	112	Jensen, Peder	162
Hofman, Peder	112	Jensen, Søren	158, 161
Holck, Hans	34, 37	Jensen, Willem	161
Holberg, Ludv.	21	Jepsen, Jes	160
Holst, Rasmus Jensen	134, 163		

	Side		Side
Jepsen, Niels	44	Kræmmer, Niels Hansen	163
Jespersen, Mogens	165	Kræmmer, Villads	165
Jespersen, Niels	139	Krøjer Jul	167
Jespersen, Peder	163	Krøyer Lars	78
Johnsen, John	165, 166	Krøyer, Oluf	72, 74, 116, 162
Johnsen, Niels	165	Köcher, A.	6
Jude, Hans	104, 158		
Juel, Mathias	159, 164	L.	
Justesen, Chr.	166	Lacht, Hans	161
Juul	156	Lambertsen, Hans	109, 159, 162
Juul, Axel	32	Lassen, Asmus, Nyborg	165
Juul, Oluf	164	Lassen, Laurits	164
Jørgensdatter, Johanne	112	Larsen, Tøger	139
Jørgensdatter, Marine	112	Lauesen, Peder	79
Jørgensen	156	Laurenssen, Ewert	101
Jørgensen, Chr.	6	Laurensen, Jep	101
Jørgensen, M.	3, 159, 167, 187	Laurensen, Per	160
K.		Lauridsen, Jens	79
Kaas, Mogens	132	Lauridsen, Jørgen	165
Kalt, Niels	161	Lauridsen, Peder	162, 166
Kampmann, Henrich	107, 162	Lauridsen, Simon	78
Karberg, Julius	166	Lauridsen, Villads	166
Karl den Skaldede	21	Lauritsen, Hans	61
Kirk, Ole Chr. M.	166	Laursen, Jens	12
Kiær, Anders	165	Laursen, Oluf	61, 79, 162
Kjeldsen, Peder	79	Laursen, Rasmus	61, 78
Kleinsmed, Jens	79	Laursen, Thomas	163
Klipping, Erik	17	Leck, Hans P.	159
Klitgaard, C.	24	Liffert, Hr.	95
Klyne, Anders	78	Lindbæk	47
Kløcker, P. M. Kofod de	166	Lolesen, Niels	79
Knud, Biskop	104	Lowson, Jørgen	164
Knudsen, Christen	108	Lucassen, Hans	164
Knud den Hellige	21, 22	Lundsteen, Aage	167
Knudsen, Jørgen	61, 107, 112, 162	Lunge, Søren Nielsen	164, 166
Knudsen, P. C.	1, 3, 6	Lykke, Peder	31
Knud den Store	20, 22	Lüster, Ebbe Olaus	164
Konning (König), Jørgen, 19, 53, 55, 56, 66, 72, 74, 75, 77, 111, 116, 159, 162			
Korij, Peder	78, 161	M.	
Kotty, Rasmus	53, 55, 74, 162	Madsen, Anders	53, 162, 163
Krag, Anders	61	Madsen, Christen	163
Krag, Jens Andersen	163	Madsen, Harald	167
Krag, Johannes	162	Madsen, Hieronymus	117, 118
Krebs, C. F.	156, 165	Madsen, Jeronymus	166
Kristoffer af Bayern	24, 96, 100	Madsen, Mads	61
Kruppen, Stygge	30	Madsen, Viggo	1
		Magnusson, Knud	17
		Maler, Morten	50
		Maltesen, Oluf	160

	Side		Side
Marcussen, Niels	117	Nielssen, Per	101, 158
Markvorsen, Jens	79	Norup, Jens Pedersen	164
Marquordsen, Claus	163	Nørgaard, Anders J.	151
Mattisen, Hans	101		
Meding, Christen	161	O.	
Menved, Erik	17, 21	Oehlenschläger	9
Mette	104	Olesen, Iver	164
Michelborg, Hans	127	Oldendorp, Herman	160
Michelsen, Christen, 53, 55, 61, 73, 74, 78, 110, 111, 159, 162		Olsen, A. F.	159, 167, 185
Michelsen, Peder	127, 158	Olufsdatter, Kirstine .	95
Mikkelsen, Mogens	163	Olufsen, Hans	166
Mikkelsen, Peder	61, 165	Olufsen, Iver	158
Moghensen, Per	101, 161	Olufsen, Jørgen .. 79, 109, 112, 131, 132, 133, 159, 163	
Mogensen, Niels	79	Olufsen, Thøger	79
Mortens, Jens	167	Orning, Sven	160
Mortensen, Pouel	101	Osten, v.	146
Mouridsen, Hans	53, 162	Ostesen, Jep	161
Mouritsen, Jens	79	Ostenfeld, Niels	165
Munk, Anne	111	Owssen, Per	101
Munk, Iver	30		
Munk, Oluf	33	P.	
Munkgaard, Oluf Jensen	164	Pagh, P.	156
Murmester, Søren	161	Pallesen, Anders	118, 160, 166
Møller	156	Paludan, H.	46
Møller, Mogens	151	Panck, Jacob	164
Mørch, Axel M.	155, 159, 173	Panch, Peder	165, 166
Mørch, Peder	156	Pedersdatter, Johanne	104
Mørup, Bagge	156	Pedersen, Christen, 55, 66, 72, 74, 116, 158	
		Pedersen, Eskil	160
N.		Pedersen, Frands . 72, 114, 115, 162	
Nascou, Hans Pedersen	164	Pedersen, Harding	164
Nascou, H. J.	166	Pedersen, Ilfar	104
Nascou, Tobias Hansen	164	Pedersen, Ingvor	160
Nascou, Tobias Thobiassen ..	164	Pedersen, Jep, 58, 72, 78, 111, 158, 162	
Neergaard, C.	6	Pedersen, Jørgen	33, 78, 161
Nielsen	104, 160	Pedersen, Lars	166
Nielsen, Christiern	161	Pedersen, Laurs	163, 166
Nielsen, Didrik	138, 164	Pedersen, Malthe	53, 55, 162
Nielsen, Hans	164	Pedersen, Michel	158, 160
Nielsen, Ingvar	160	Pedersen, Niels	161
Nielsen, Jes	160	Pedersen, S. A.	167
Nielsen, Just	163	Pedersen, Thames	158, 160
Nielsen, Jørgen	161	Pentz	142
Nielsen, Korfits	11, 12	Perssen, Jes	101, 160
Nielsen, Laurits	165	Perssen, Michel	101
Nielsen, Mads	53, 79, 162	Perssen, Nis	101
Nielsen, Peder	160, 161		
Nielssen, Lasse	101		

	Side		Side
Persson, Hans	101	Schou, H. H.	20
Petersen	156	Schrøder, Gert	118
Piphering, Henrik	61	Secher, Niels	112
Piphering, Thomas	61	Secher, V. A.	43
Pirop, Søren	161	Sevel, N. Hofman	166
Podebusk, Erik	35	Simoni, Frederik	165, 179
Pontoppidan	24	Simonsen, Marthen	117
Popp, Laurits Jensen	139	Simony, Joh. Fr.	159
Popp, Maren	112	Skaaning, Peder	132, 133, 163
Popp, Poul Poulsen, 107, 109, 112, 159, 162		Skeel, Albert	132
Poppe, Poul	61	Skeel, Thomas	127, 165
Poulsen, Christen	79	Skipper, Bjørn	160
Poulsen, Jens	61, 127, 165	Skomager, Eske	79
Poulsen, Knud	162	Skomager, Jesper	79
Poulsen, Peder	132	Skram, Peder	32
Poulsen, Poul	143, 160	Skrike, J. F. A.	159, 177
Præstehader, Erik	16	Skriver, Anders Jensen	163
Pøller, Jørgen	131, 132, 133	Skriver, Christen, 53, 55, 56, 72, 73 74, 75, 77, 78, 116, 159, 162, 166	163 166, 166
Q.		Skriver, Hans	78, 166
Quist	156	Skriver, Hans Sørensen	159, 163
Quist, Johs. Marius	165	Skriver, Jep	166
R.		Skriver, Laurits Hansen	159, 163
Raffel, Albert	165	Skriver, Mads	166
Ralf, J. Fr. M.	166	Skriver, Niels Iversen	159
Rantzau	31, 33, 48	Skriver, Peder	161
Rask, Morten	161	Skræder, Jørgen	161
Rasmussen, L.	159	Skræder, Peder	116, 162
Rasmussen, Niels	164	Skræder, Walther	79
Remsnider A.	79	Skytte, Per	160
Remsnider Poul	160	Slembedjakk, Sigurd	16
Reff, Morten	161	Smed, Johan	160
Reenberg, P. Hegelund	159	Smed, Kornelius	49
Rin, Johan van	107, 162	Smed, Matis	165
Rosenberg, Hans	62	Smit, Th.	166
Rosenkrantz, Holger	31	Smith, Nis.	101
Rosenvinge, Kolderup	26, 27	Snedker, Jacob	132
Rübner, Christian Leonh.	159	Snitlach, Hübert	108, 163
Rye, Conrad	166	Soelberg, Christen	159
S.		Sommer, Kuud Jacobsen	164
Salmager, Christopher	62	Spillemand, Henrik	117
Saxo	16	Spliid, Rasmus	143, 151
Schmidt, Chr.	165	Steffen, Konrad	123
Schmidt, Gødert	138, 164	Steffensen, Jochum	162
Schmidt, Johan Ludvig, 158, 159, 166, 171		Stenholm, J. P.	30, 46
		Steenstrup, Japetus	9, 14
		Stemann	47
		Stenvæg, Erling	16
		Storch, C. Jensen	167

	Side	U.	Side
Stricker, G. A. R.	159, 175	Urbansen, Jacob	140, 159
Sturlesøn, Snorre	16		
Støtt, M. Thomsen	167		
Suhr, Bagge Laursen	164	V.—W.	
Suur, Lauers Jensen	163	Valdemar, Konge	15
Suur, Laurs Laursen	163	Valdemar d. Første	21, 22
Suur, Thomas Laursen	163	Valdemar d. Anden	16, 21
Svendsen, Jens	161	Valdemar d. Fjerde	27, 95, 114
Svendsen, Peder	160	Valentin	49, 50
Swenssen, Per	101	Wandal, P. F.	5
Sødring, N. F.	156	Vandborg, A.	167
Sørensen, Brix	165	Vandel, Hans... ..	159, 163
Sørensen, Christen, 61, 62, 162,	165	Walkendorff, Christoffer	127
Sørensen, Hans	133, 159	Werchmester, Herman,	
Sørensen, Jens	134, 163	111, 140, 143, 159	
Sørensen, Mikkel	162	Werchmester, Karsten	111
Sørensen, Peder	158, 161, 154	Werckmester Fr.	101
Sørensen, Poul	61	Wessel, Fru.	108
		Willumsen, M. C.	3, 167
T.		Winkel, Christen	156
Tagessen, Hans	101	Vinten, Th.	167
Tagessen, Henrik	100	Winther	110
Tamessen, Per	101	Winther, Christen	105
Tavsen, Hans	101	Winther, Niels Chr.	110
Tegelslar, Nis	101	Winther, Søren Chr.	110
Terkelsen, Christiern	161	Winther-Hansen, F.	156
Tesker, Christoffer	79	Winter, Christiern	160
Thamesen, Gørich	158, 160	Winter, Symon (Simon) 101, 110,	161
Thamesen, Jens	161	Vogelius, Johs.	167
Thamesen, Niels	79	Wollesen, Jens	78
Therbenssen, Morten	160	Woghen Claus	101, 161
Thomsen, Lazarus	158, 161	Wogenfør Jens	78, 79
Thorbrøgger, S.	153, 156, 165	Vognsen, Chr.	143, 159
Thurssen, Michel	101	Vognsen, Claus	158
Thyboe, Niels	61	Vognsen, Jacob	165
Tidemand, Anders	103	Worm, August	165
Topp, Peder	143, 164, 167	Wormstrup, Fr. Chr.	166
Torp, Peder	159, 164, 166	Wrangel, Helmuth	130
Torstensen, Strange	100	Wulff, H. D.	20
Toxwerdt, Nic. Peter Diderik,	165, 167	Wølfert, Fr. Chr. Heinrich,	165, 166
Trap, Cort	165		
Trap, Laurits de Hemmer	164	Y.	
Troelsen, Thue	158	Yde, Anders	61
Turesdatter, Maren	111, 116	Yde, Lars	75
Turesen, Michel	158, 160		
Tuwessen, Jes	101	Z.	
Tøger, Broder	101	Zangenberg	10
Tømmermand, Jacob	62		
Tønyessen, Hans	101	Ø.	
		Ørum-Pedersen	167

D.	Side	Side
Dige	62, 63	Hadseriis 27, 83, 89
Dommere i Aalborg siden 1919	167	Halmstad 35
Dommerembederne	152	Hals 136
Dorestad	20	Hamp 59
Dragere 68, 75, 118		Havnefogder 136
		Havnekommissionen 150, 157
E.		Helligaandsbrødre 29
Egholm 19, 126		Helligaandshuset 17, 47, 48, 95
Eiendomsbreve 70		Helsingør 136, 153, 156
Eligerede Borgere 146, 147, 149		Hemmelige Oplag 80
Elsborg 39		Heste 57
Embedssvende 73		Hjørring 18, 42
Eskebjerg 34		Hobro 18, 42
		Holstebro 18, 42
F.		Horsens 18 42
Facsimile 25, 36, 38, 40		Huder 57
Faddere 82		Hvedebrød 54
Fastelavnsmestremestre 131		Højesteretsdom 144
Fattigkommissionen 150, 157		Høker og Høkerske 52, 53
Fisk 60, 73		Hør 59
Folketælling 135		
Forordningen af 1682 138		I.
Forprang 58		Ild 51, 57
Frederiksberg 34		Ildebrand 20
Frederiksborg 35		Indkvarteringsvæsenet 148
Fremmede Drikke 65, 66		Instrumentister 136
Friesland 20		
Frue Kloster 15, 17, 30		J.
Frue Sogn 119		Jorder 148
Fæ 64, 85		Jordskyld 31, 120
Fæhjord 85		Juleoffer 120
Fæstepenge 82		Justitsprotokollen 132
		Jærnalderen 11, 12
G.		
Gader 28		K.
Galgebjerger 68		Kaage 63
Giøl 126		Kancelliet 149, 154, 155
Graabrødre 29		Karantænekommissioner 150
Graabrødrekloster 30		Karosseskat 139
Graffue 28, 44		Kasse- og Regnskabsudvalget 3, 157
Gravhøje 9, 14, 15		Kattesundsgade 44
Grenaa 18, 42		Kirkegaard 84
Grevens Fejde 29, 31, 48, 106		Kirkeværger 113
Grundtakster 139		Klementfejden 103
Guds Legems Laug		Kobbetskat 42
17, 97, 104, 110, 116		Kolding 18, 42
		Kommissioner 150
H.		Kommissionsakterne 145
Haandværkere 97, 100, 114, 125		

	Side		Side
Kommissionsprotokoller ..	144, 145	Møstermanden	74, 76, 77, 121
Kommissionssagen	145	Møg	63
Kommunalbestyrelse	156	Møntergaarden	24
Kommunallovgivning	156	Møntmesteren	24
Kong Valdemars Jordebog ...	15	Møntsted	20
Kongens Retterting	19	Mønttyper	23
Kongens Stenhus	19		
Kopskat	141	N.	
Korn	55	Nationalmusæet	10, 11, 15
Kornhandel	93, 106, 135	Nibe	26
Kramboder	59	Northumberland	22
Kreileri	56	Nykøbing	18, 42
Kronens Skøder	30		
Kul	54	O.	
Kæmneren 75, 118, 119, 120, 143, 147, 151, 154		Odense	153, 156
Kæmnerregnskab 118, 119, 120, 121, 125		Offer	88
København 32, 34, 35, 41, 107, 132, 141, 156		Offerdage	87
Købstadkommunalloven	153	Oldnordisk Musæum	9, 12
Køkkenmødding	9, 10, 11	Overformyndere	129, 136
		Ovne	62
L.			
Landsarkivet i Viborg 6, 19, 24, 25, 32, 33, 144		P.	
Landskrone	32, 34	Papegøjegaarden	24
Landstingsret 99, 115, 116, 137, 150		Parykskat	139
Leere	31	Peder Barchis Gyde	44
Leiehuse	53	Pest	121
Lemvig	18, 42	Pintsemarked	74
Lensmanden 126, 127, 129, 131, 133, 134, 136, 140		Planker	44
Ligfølge	88	Politi	115, 118, 139
Ligningskommissionen	154	Porte	44, 56, 62
Ligsten	84	Prampenge	120
Lægtesøm	55	Prinsessestyr	139
Løgn	70	Privilegier 24, 29, 31, 57, 95, 114, 120, 136, 137	
Løsepenge	22	Prædiken	53, 60
M.		R.	
Maalere	136, 142	Raadhus	58, 64, 72, 74, 96, 120
Magistraten 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 126, 129, 132, 133, 136, 138, 139, 142, 144, 146, 147		Raadhuskælderen	49, 50
Magistratsvedtægter ...	125	Raadmandsgilde	113
Malmøe	34, 107, 113	Raadmandsmarker	99
Maren Turisgade	131	Raadmandsvalgene	109
Mariager	18, 42	Raadmænd 160, 161, 162, 163, 164, 165	
		Raadstueforsamlingerne ...	149, 155
		Raadstueretten 99, 115, 127, 132, 150	
		Rakkeren	50, 121
		Randers ...	18, 31, 42, 141, 149, 156
		Reformationen	29
		Rentekammer	146

	Side		Side
Rendsborg	32	Stenalder	9
Repræsentantvalgene	154, 155	Stengader	62
Reskript af 2. Marts 1787	147	Stiftamtænd ...	139, 142, 146, 147, 148, 149
Resens Atlas	45	Stockholm ..	22
Retter	29	Stokkepenge	75, 78
Rettermanden	76	Stævning ..	78
Rettersværd	74, 77	Sundhedskommissionen	150
Revisionsinstitut	146	Sundby	126
Ribe	18, 42, 136	Svendstrup	31
Ringkøbing	18, 42	Svin	87
Rodemesteren	70, 99, 101	Svinehyrde	87
		Syvaarskrigen	33, 43
S.		Sæby	18, 42
Sagefald	119, 120, 126	Søbreve	70, 79
Sct. Budolfi Kirke	17, 31, 46	Søgaard	35
Sct. Karens Gilde	17	Sølvfund	12, 13
Sct. Jørgens Kapel	17	Sølvhaandledsringe	13
Sct. Knuds Gilde	15, 16	Sølvmonter	12
Sct. Peders Kirke	17, 31	Sølvskat	32
Signalbakken	10, 11, 14	Sølv told	20
Signalhøj	14		
Sildehandel	94 106	T.	
Sisemestre	127	Tagsten	55
Skagen	18, 42	Takserborgere ...	129, 131, 139, 149
Skannørs Market	27	„Tegnebøgerne“	115
Skarn	51	Thisted ..	18
Skatmestre	119, 121	Tiggere	86
Skatteansættelser	107, 147	Tingstokke	89
Skattekassererembede	151	Tjenestefolk	82
Skibe	81	Tjenestesvende	78
Skibsfart	135	Tjære	63
Skive	18, 42	Told	58
Skolekommissionen	157	Toldere	127
Skoleudvalget	157	Torveudvalget	157
Skomagere	89	Trolddom	116
Skovbakken	15	Trompetere	124
Skuder	63	Tyrepenge	86
Skøger ..	74	Tømmer	63
Slagtere	72		
Slagtning ..	71	U.	
Slotsfoged	134	Underfogder	136
Slotsskriver	134		
Sportelreglement af 1814	157	V.—W.	
Stadepenge	59, 119, 120	Vagtmestre	136
Stadsret 24, 27, 44, 71, 95, 113, 114		Valgregler	149
Stadsspille mænd	123, 124	Vandudvalget	157
Stadstamburen	123	Varde	18
Stadstjeneren	132		
Statsbankerotten	152		

	Side		Side
Warberg	34, 37	Vognkarle	67, 68
Vej- og Brolægningsudvalget ..	157	Volde	44
Vejere	136, 142	Vragere	136
Vejle	18		
Vester Hassing	30	Æ.	
Vesterport	31, 46, 47, 48, 49	Æbeltoft	18
Viborg	18, 30, 150		
Viborg Landsting	19, 32	Ø.	
Vider og Vedtægter	51	Øksenhandel	135
Vikingetiden	9, 12, 21	Østangel	22

Rettelser:

Side 17: I Fodnoten skal der staa: Budolfi Kirke havde intet Taarn før i det 16. Aarhundrede.

Side 24: 3. Linie f. n.: 1562 — læs 1462.

Side 35: 15. Linie f. o.: 1667 — læs 1567.

Side 35: 19. Linie f. o.: 1667 — læs 1567.

Side 35: 21. Linie f. o.: 1667 — læs 1567.

Side 43: 5. Linie f. n.: den — læs det.

Side 43: 4. Linie f. n.: den — læs det.

INDHOLDSFORTEGNELSE

AF BYENS HISTORIE FØR AARET 1600

	Side
Fra Stenalder til Vikingetid	9
Af Byens Historie i ældre Tid	15
Aalborg som Mønststed	20
Privilegier og Stadsret	24
Aalborg under Reformationen og Grevens Fejde	29
Aalborg under Syvaarskrigen	33
Byens Planker, Volde og Grave	44
Aalborg Bys Vider og Vedtægter	51

AALBORG BYSTYRELSE

Middelalderen	93
Magistraten 1536—1619	106
Stadens Tjenere og øvrige Bestillingsmænd	117
Kontrollen med Bystyrelsen neden- og ovenfra	125
Nedgangstiden 1619—57	129
Opløsningstiden 1657—82 og Enevældens Nyordning 1682—1713	135
Embedsmandsstyret 1713—1787	141
Reformtiden 1787—1807	147
Tilbageslaget 1807—37	152
Bystyrelsen siden 1837	155
Lister over de vigtigste Embedsmænd i Aalborg	158
Aalborg Byraad	167
Noter og Henvisninger	189

REGISTRE

Personregister	199
Sag- og Stedregister	206



Aalborg Bys Segl 1367.

AFSLUTTENDE BEMÆRKNINGER

Andet Bind af Aalborg Bys Historie vil antagelig udkomme om ca. 1^{1/2} Aar. Det vil bl. a. omfatte Byens Jorder og Aalborg Bys Industri i Fortid og Nutid. Ligesom første Bind vil det blive rigt illustreret, idet man fra Det kgl. Bibliotek, Nationalmusæet og Aalborg Musæum vil søge at skaffe alt til Veje af Billedmateriale, som kan have Interesse for en fyl- dig Bybeskrivelse.

Aalborg, i September 1931.

P. C. KNUDSEN.

Oplag 900 Eksemplarer.

Klichéerne er leveret fra Aalborg Klichéfabrik ved H. Minuth.

Omslagstegningen er fra Firmaet Aalborg litografiske
Anstalt ved O. Stelzner og P. Søndergaard.

